

ห้องสมุดกระทรวงศึกษาธิการ

343

พระราชบัญญัติ แด่ประกาศต่าง ๆ

เล่ม ๓

ในรัชกาลที่ ๔

ประกาศออกอัฐิโสฬสชักเสวย ที่ ๓

มีพระบรมราชโองการมาว่าพระยาศรีสุริยราชสังฆนายก ได้
ประกาศแก่ท่านทั้งหลายชายหญิง ใหญ่ น้อย ในพระนครนอกพระ
นคร ทั้งปวง ทว่าทั้งพระราชาอาณาเขต ให้ทราบทั่วกัน
โดยความที่ประกาศซึ่งแรงมาบัดนี้ แต่ก่อนในย่านเมืองไทย
ลาว ๑ เหล่านี้มานานแล้วแต่โบราณราชการ ได้ช้อบช้อบ
หนึ่งที่เรียกว่าช้อบ มาแตกปลีกออกไปจากเงินปลีก ช้อบ

ง่ายขายแลกแก่กัน อยู่ถึงเช่นนี้ เห็นด้วย กัน นั้น ๆ ก็โดย
 ประมาณตามพระราชกำหนดกฎหมายโบราณว่า ให้ คีตก^๕ แยก
 ร้อยต่อ^๕เฟื้อง แลคำโบราณก็เล่าว่า ครัง^๕กรงเก่า^๕ราช^๕กร^๕ชอ^๕
 ขายแลกเปลี่ยน^๕เบี้ย^๕แปกร้อยต่อ^๕เฟื้อง^๕จริง ครัน^๕เมื่อย^๕บ้าน^๕
 ย้ายเมืองมาตั้ง^๕กรงเทพมหานคร^๕อยู่ในฝ่าย^๕สวน^๕นี้ หอย^๕เบี้ย^๕
 สาย^๕สนม^๕นั้น^๕ฮ้อย^๕ไป เงิน^๕เฟื้อง^๕หนึ่ง^๕แตก^๕เป็น^๕เบี้ย^๕ได้^๕แค่^๕เพียง^๕สอง^๕
 ร้อย^๕ คน^๕ที่^๕เที่ยว^๕ไป^๕มา^๕เห็น^๕เบี้ย^๕ตก^๕ที่^๕ไหน^๕เบี้ย^๕หนึ่ง^๕สอง^๕เบี้ย^๕ก็^๕เก็บ^๕
 เมื่อ^๕ผู้^๕มี^๕ศรัทธา^๕ไป^๕รบ^๕เบี้ย^๕ได้^๕เป็น^๕ทาน^๕ ก็^๕ถ่ม^๕รุม^๕แย่ง^๕ชิง^๕กัน^๕
 ลูก^๕ค้า^๕ทาง^๕ประเทศ^๕เห็น^๕ว่า^๕มี^๕ผู้^๕ต้อง^๕การ^๕เบี้ย^๕มาก^๕ ก็^๕เก็บ^๕หอบ^๕
 อย่าง^๕นั้น^๕ใน^๕ทะเล^๕ใต้^๕กระ^๕สอ^๕เข้า^๕มา^๕ซื้อ^๕ขาย^๕ทุก^๕ปี^๕ เบี้ย^๕มี^๕มาก^๕ขึ้น^๕
 ราช^๕กร^๕ชอ^๕ง่าย^๕แตก^๕เป็น^๕ปลั๊ก^๕จาก^๕เงิน^๕เฟื้อง^๕มาก^๕ขึ้น^๕ไป^๕ เป็น^๕
 สอง^๕ร้อย^๕สับ^๕คำ^๕ต่อ^๕เฟื้อง^๕ แล้ว^๕สอง^๕ร้อย^๕คำ^๕สับ^๕ต่อ^๕เฟื้อง^๕
 แล้ว^๕ขึ้น^๕ไป^๕คำ^๕ร้อย^๕ต่อ^๕เฟื้อง^๕ แล้ว^๕ขึ้น^๕ไป^๕แปกร้อย^๕ต่อ^๕เฟื้อง^๕
 เมื่อ^๕เบี้ย^๕ยัง^๕แพง^๕อยู่^๕ ไม่^๕ถึง^๕แปกร้อย^๕ต่อ^๕เฟื้อง^๕นั้น^๕ คน^๕สง^๕ฮาย^๕
 เป็น^๕อัน^๕ยาก^๕ย่น^๕ว่า^๕บ้าน^๕เมือง^๕เรา^๕เคย^๕วัน^๕นี้^๕ ชัก^๕สน^๕เงิน^๕เฟื้อง^๕หนึ่ง^๕
 แตก^๕เบี้ย^๕ไม่^๕ได้^๕ถึง^๕แปกร้อย^๕ เหมือน^๕เมื่อ^๕ครั้ง^๕กรง^๕เก่า^๕ ครัน^๕
 เมื่อ^๕เบี้ย^๕ขึ้น^๕ถึง^๕แปกร้อย^๕ต่อ^๕เฟื้อง^๕แล้ว^๕ ท่าน^๕ท่ง^๕ป่วง^๕ที่^๕รู้^๕พระราช^๕
 กำหนด^๕กฎหมาย^๕ แล^๕การ^๕โบราณ^๕ก็^๕ชื่น^๕ชม^๕ยิน^๕ดี^๕ว่า^๕ บัด^๕นี้^๕
 บ้าน^๕เมือง^๕สม^๕บรรณ^๕ขึ้น^๕จน^๕เบี้ย^๕ขึ้น^๕ไป^๕ถึง^๕แปกร้อย^๕ต่อ^๕เฟื้อง^๕ ต้อง^๕ตาม^๕

กฎหมายเหมือนกับการก่อน ครั้นลูกค้านำของที่เรียกว่า
 เข็ม มาขายมากจนไป ราคาเข็มก็ตกมากจนไป ราคา
 เข็มก็ตกมากไป ถึงขั้นหนึ่งต่อเฟือง พันสองร้อยพัน สามร้อย
 ต่อเฟือง ก็เมื่อเข็มตกมากไปจึงแปรร้อยต่อเฟือง ก็คือ เข็มแพง
 ไม่ถึงแปดร้อยต่อเฟือง ก็คือ การคิดเข็ญปรับใหม่ในการพิพาก
 ษา ความตามพระราชกำหนดกฎหมาย ก็คงคิดเข็มแปดร้อย
 ต่อเฟือง ขึ้นเสมออยู่ไม่ยักย้าย ทั้งในกรุง เทพมหานคร
 แลหัวเมืองก็เมื่อเวลาเข็มพันหนึ่ง พันสองร้อย พันสามร้อย
 ต่อเฟืองนั้น มีผู้ว่าแต่ก่อน มีเข็ญค่าเข็มสิบเข็ม ก็ซื้อของกิน
 ได้พอสมควร บัดนี้ มีถึงร้อยเข็มซื้อกินก็ ไม่ใคร่จะได้เหมือน
 ของแพงไปกว่า จะซื้อ กินได้ต้องทนแค้นท้องนี้เข็มอยู่นาน ๆ
 ในบ่อนถ้วยชบ เมื่อเวลาเข็มแพงนี้เข็ญแพงตัวกัน ครั้นเวลา
 เข็ม ตกเฉียดจตุรนต์ หนึ่ง เขาสามดวง แหวงตัวกันบ้าง นอกเข็ม
 ละครร้อยเข็มละห้าสิบ แหวงตัวกันเป็นคณณบ้าง ๆ ก็ในแผ่นดิน
 ประจุบันนี้ ลูกค้านำของ สิ่งอื่นมาค้าขายเสียมาไม่เก็บ
 เข็ญมา เข็มเก่าแตกตกหักหายสาบสูญไป ราคาเข็มลดลงมา
 จนบัดนี้คงแปดร้อยต่อเฟืองเหมือนอย่างที่ว่าในกฎหมาย ก็เมื่อ
 ราคาเข็มได้ดังกฎหมายก็คิด เข็ญปรับ อยู่ดังนี้ บัดนี้พระราชที่
 กฎหมายก็เห็นว่าเป็นที่ อยู่แล้ว แต่คนบางพวกก็ยังขึ้นว่า

เอาเงินไปแลกเบี้ยกับกันได้น้อยไปก็ค่าของคนที่ไม่คิดหน้าคิดหลัง
 นั้นไม่เป็นประมาณ เมื่อเบี้ยมากก็บ่นว่ามากแล้วมากที่ท้อง
 นมช้อชวยกันเข้าไปไม่มีเบี้ยน้อยก็ช้อชวยกันท้องไม่ได้ ครั้น
 เมื่อเบี้ยแพงขึ้นก็กลับบ่นแล้วว่าเงินปลิวไปแลกเบี้ยได้น้อยไป
 ราษฎรนั้นทั้งเมื่อเบี้ยมากเมื่อเบี้ยน้อยก็ช้อชวยกันแพงทั้งนี้ จะเอา
 เป็นประมาณก็ไม่ได้ จะว่าให้ได้หลักหลายแล้ว เห็นว่าถ้า
 เบี้ยแพง แยก ร้อย ต่อเพื่องท้อง ตามกฎหมายนั้นเป็นก็ สิบไป
 ภายหลังแต่กัน ถ้าว่าไม่มีหลักกำหนดประเทศเจ้าเบี้ยมาชวยมาก
 ขึ้น ก็เห็นว่าเบี้ยจะแพงขึ้น เพื่องหนึ่งไม่ได้ถึง ๘๐๐ แล
 คำนวณที่บ่นว่าเบี้ยมากท้องนมช้อชวยกันลำบากไปเสียเวลานั้น ก็
 ควรจะเห็นช้อยด้วยบ้าง อยู่ ณ บัดนี้ ในกรุงเทพมหานคร ก็ก
 ประกอบการกลไฟทำกระเปาะช้อย ผสมด้วยทองแดง แล
 ติบุดำ ทำให้แข็งกว่าติบุดปรกติ มีพื้นเกลี้ยงเกลาค
 แลลวกลายเรียบร้อย นำหนึ่งมีตราจักรรูปช้าง อยู่กลาง
 มีอักษรไทยบอกประมาณ อยู่ข้างบน เลขแล อักษร อังกฤษบอก
 ประมาณ กระหนาบ อยู่สองข้าง มีอักษรจีนบอกประมาณ
 อยู่ข้างล่าง เพื่อให้รู้ง่ายทั้งสามภาษา ซึ่งเป็นจำพวก
 ชายค้าโคโศญได้รู้เสมอกัน นำหนึ่งมีตราประจำแผ่นดิน
 ประจวบนี้ เพื่อให้รู้ว่าเปนของเกิกขึ้น ในแผ่นดินประจวบนี้

ทุกแผ่น ๆ ละแปะอย่างนี้ทุกคก จกก็เกลี้ยงเกลากว่าละแปะ
 ทองเคลือบเงิน แดะละแปะสังกะสีของญวน แดะทองเคลือบ
 หล่อที่เข่นใช้ ในข้อเขียนทั้งปวง เห็นแน่นอนว่าผู้อื่นไม่ทำ
 ปลอมได้ควร จะใช้ทั่วทั้งพระราชอาณาจักร ละแปะอย่าง
 ใหม่เป็นสองขนาดเพื่อจะได้ใช้แทนเบี้ยร้อย แดะเบี้ยห้าสิบ ใน
 เบี้ย ๘๐๐ ข้อเพื่องามพระราชกำหนดกฎหมาย ราษฎร
 จะได้ออกขายแก่กันง่าย ๆ ไม่ช้าก็องเลยเวลานั้นเบี้ยอยู่
 อย่างกะละแปะ ละแปะอย่างใหญ่ซึ่งข้างมีรูใช้แทนเบี้ยร้อย
 ๘ ละแปะเป็นเพื่องได้เรียกว่าอัฐิ นัยกันว่าอัฐิหนึ่งสองอัฐิ
 ขึ้นไปจนแปดอัฐิเป็นเพื่อง ๆ ละแปะอย่างน้อยข้างเกลี้ยงใช้
 แทนเบี้ยห้าสิบ ๑๖ ละแปะเป็นเพื่อง ได้เรียกว่าโสฬศ
 นัยกันว่าโสฬศหนึ่งสองโสฬศขึ้นไปจน ๑๖ โสฬศเป็นเพื่อง
 ละแปะอัฐิแลโสฬศทั้งปวงนี้ จะทำเพิ่มเติมขึ้นได้มากแล้ว
 จะแจกจ่ายจำหน่ายไปถึงผู้ใดก็ได้ไปครบ ๘ อัฐิแล ๑๖ โสฬศ
 ตามกำหนดว่าที่นี้เป็นเพื่องขึ้นไป จนมากเท่าใด ๆ ก็ควร จะ
 คิดเป็นเงินหนึ่งซึ่งสอง ซึ่งสิบ ซึ่งร้อยซึ่งกั๊ก ให้รวมกะแปะนั้น
 มาขึ้น รับเงินไปแก่ชาวพระคลังมหาสมบัติ เหมือนเช่นมา
 ขึ้นเงิน ด้วยกระคายหมายใช้แทนเงินนั้นเด็ก จะไม่มีชักขวาง
 อย่างหนึ่ง อย่างใดจะได้ โดยสะดวก ถ้ามีชักขวางอย่างไร

ก็ให้มาร้องถวายฎีกา โดยเร็วเถิด จะชำระได้ ฯ หอยเบี้ย
ที่เคยใช้อยู่แต่ก่อน ก็คงใช้กันอยู่ตามเคยเถิดไม่ห้ามเพื่อจะ
ได้ใช้ในปลายในเศศต่ำกว่าห้าสิบเบี้ยลงมา เมื่อราคาเบี้ยเป็น
๘๐๐ ต่อเฟื้อง อยู่อย่างเช่นนี้ ก็เป็นก็อยู่แล้วเพราะต้องตาม
กฎหมาย ถ้าสิบต่อไปเบี้ยน้อยลงราคาไม่ถึง ๘๐๐ ต่อเฟื้อง
ราคาตะแปะอัฐิ แลโสฬสก็จะคงให้ขึ้นเงินแต่พระคตัง ๘ อัฐิ
เป็นเฟื้อง ๑๖ โสฬส เป็นเฟื้องยี่สิบอยู่ ไม่ก็ตกลงไปตาม
เบี้ยเลย ถ้าหากว่าลูกค้าต่างประเทศจะเก็บเบี้ยมาขาย
มากมายขึ้นดังก่อน จนราคาเบี้ยตกมากกว่า ๘๐๐ ต่อเฟื้อง
ขึ้นไป ก็เห็นว่าผู้เก็บหอยเบี้ยมาขายแลผู้ซื้อหอยเบี้ยไว้
จับจ่ายใช้สอยได้แพร่หลาย จนราคาเบี้ยตกเกินกว่าพระราชกำหนด
กฎหมายไปนั้น เป็นอันชักชวนแก่ทางที่จะทำตะแปะใช้ เมื่อ
เป็นดังนี้จะต้องตั้งภาษีใหม่ คือชักภาษีแต่ผู้ซื้อขายเบี้ยมากไปกว่า
๘๐๐ ต่อเฟื้อง เป็นประโยชน์แก่แผ่นดินยิ่ง ฯ อนึ่งที่บอกโดยในข้าง
ในเมือง คือเครื่องบรรพชิตต่าง ๆ ที่ช่างคิดทำในเมืองนี้
ๆ มาแต่เมืองจีนคือผ้าซาแลอื่น ๆ ผู้ซื้อไปใช้สอย
ชำระแล้วทอดทิ้งเสียก็มีอยู่มากไม่เป็นประโยชน์ ถ้าผู้ใดจะใคร่
ชุ้ดตะแปะแทนเบี้ยร้อยเบี้ยห้าสิบไปใช้ ๆ ใดๆใคร่ได้เงินก็ได้รวบรวม
กับกบฏน้อยนี้ มาขายที่โรงจักรทำตะแปะในพระบรมมหาราชวัง

คิดว่าหนักเข้าจึงต้อง^{ผู้}เพื่อง จะต้องการเงินก็จะไต่เงิน
 จะต้อง การ ละแปะแทน^{ผู้}เขี้ยวเขี้ยวคำสับ ก็จะได้ละแปะ
 ๘ อัฐ ๑๖ โสฬส แล ๔ อัฐ กับ ๘ โสฬส แล อัฐ
 กับโสฬสเจ็ดจากกัน^{ผู้}อย่างอันพอเพียงหนึ่ง ทำราคาคือยก
 คนก็เข้าคำสั่ง ให้ไต่ไปสามชอยใจ ถ้ามันตียกที่มาแลก
 ไม่ถึงเข้าคำสั่ง งามี่เสกเกินเข้าคำสั่งไป ไม่ถึงสิบสี่คำสั่ง
 แลซึ่งกับคำสั่งหนึ่งแลอื่นต่อขึ้นไป ราคาคือยกเสกนั้น
 ก็จะต้องคิดเป็นละแปะอัฐ แลโสฬสก็จะหักกระจายให้ดังนี้ คือ
 ถ้าเสกเพียงบาทเดียวไม่คิดได้ ถ้าเสกเป็นถึงคำสั่งก็หักสามบาท
 ก็ให้ราคา โสฬสหนึ่ง สิบบาทกว่าบาทจะให้สองโสฬส
 หกบาทจะให้สามโสฬส เจ็ดบาทแปดบาทจะให้สี่โสฬส
 เก้าบาทสิบบาทจะให้ห้าโสฬส สิบเอ็ดบาทกว่าสามคำสั่ง
 จะให้หกโสฬส สิบสามบาทจะให้เจ็ดโสฬส สิบสี่บาท
 สิบห้าบาทจะให้แปดโสฬส สิบหกบาทสิบเจ็ดบาทจะให้
 เก้าโสฬส สิบแปดบาท สิบเก้าบาทจะให้สิบโสฬส ยี่สิบบาท
 จะให้สิบเอ็ดโสฬส ยี่สิบเอ็ดบาท กว่าห้าคำสั่งถึง จะให้สิบสอง
 โสฬส ยี่สิบสามบาทยี่สิบสี่บาทจะให้สิบสาม โสฬส ยี่สิบห้า
 บาทยี่สิบหกบาทจะให้ สิบสี่โสฬส ยี่สิบเจ็ดบาทจะให้ สิบห้าโสฬส
 ยี่สิบแปดบาท ครอบเข้าคำสั่ง แล้วจะให้^{ผู้}เพียงหนึ่ง โดย

อย่างนี้คิดต่อขึ้นไปทกระยะจะเห็นค่าถึง ๆ เกอณู ๆ กระณะ
 อัฐิแลโสฬศำพวกนี้ เมื่อรวมรวมไว้ไว้ไปใช้สอย สาก
 โสไปมา ถึงจะสึกหรือหกรอกจากหน้าคนก็ไปข้างที่ดี ลายลบ
 เลือนขึ้น ๆ ไปข้างที่ดี ถ้ายังเห็นปรากฏอยู่ขอเชื่อได้ ว่าเป็น
 ของที่ ทำไปจากในหลวงแท้ มีใช้ของผู้อื่นทำปลอมแล้ว เมื่อ
 จะนำมาเปลี่ยนขอรับเงินแต่พระคลังมหาสมบัติไป ก็คง จะ
 ได้เต็มตามกำหนด ๘ อัฐิ^๕ เพียง ๑๖ โสฬศ^๕ เพียง ไม่ลดหย่อน
 แต่ถ้าผู้ใดกระณะไปเจาะทำให้ทะลุเสีย ฤๅหักฟันให้ขาด
 ให้ขึ้นเป็นท่อนเสีย รุ่ยสูญฐานไปแล้ว จะมาขอขึ้นเงินตามจำ
 นวน นี่กระณะที่ ขาดที่หักเป็นท่อนเป็น ชิ้นแลทะลุเสีย แล้วขึ้น
 ตามกำหนด ๘ อัฐิ^๕ ๑๖ โสฬศ^๕ เป็น^๕ เพียงไม่ได้ ถึงลวกล
 ลายควาเดิมยังเหลืออยู่ข้างก็รับไม่ได้ เพราะถ้ายอมรับ
 ก็จะเป็นทางที่จะให้ มีผู้คิดแก้ตั้งหักกระณะหนึ่งให้เป็น สองท่อน
 สามท่อนมาขึ้นเงินได้ได้ เงินมากมีกำไรไป จะรับได้แต่กระณะ
 ที่คงรูปเดิมไม่ต้องหักตั้งเจาะ ถึงจะ สึกหรือขึ้น^๕ เสีย ลวกล
 ลายข้างก็ไม่ว่า ถ้าลายควายังปรากฏอยู่ขอเชื่อได้ ก็ จะ รับ
 ก็กระณะที่เจาะทะลุ แลถูกหักฟันขาดวันเสียสูญฐานแล้วนั้น
 ถ้าจะใคร่ขอแลกกระณะที่ดีไปได้ก็ได้ ก็ จะยอมให้ ซึง กระณะ
 ที่ขึ้นเป็นนี้เห็นหน้า คนก็เท่าไร ก็ จะ ซึง กระณะที่ดีก็ได้ไป

นั้นเป็นเหตุ ถ้ากระเปาะที่ สัก หวดเสีย ลวดลายข้าง ไม่มี
 รอยเจาะ รอยัก รอยต่อแล้ว ก็คงจะได้ ซินเงิน เหมือนกระเปาะ
 ที่ ๆ หนึ่ง เมื่อกระเปาะ อัฐิ กระแปดไฟศนี้ แพร่ คลายไปมาก
 ราษฎร ซอ ซาย แก่ กัน เมื่อมีผู้ รื้อ นรณ ต้อง การ ถึง ระ ขาย กัน
 แพร่ ซิน ไป จน ถึง อัฐิ ละ สอง ร้อย เปีย ๕ อัฐิ เป็น เพียง
 ไฟศ ละ ๑๐๐ เปีย ๘ ไฟศ เป็น เพียง ก็ ก็ ๆ ผู้ใด
 มี กระเปาะ มาก อยาก ระ ขาย เสีย ง่าย ๆ อยาก ได้ เงิน เร็ว ๆ
 ระ ขาย ถูก จน ถึง อัฐิ ละ ๕๐๐ เปีย ๑๖ อัฐิ เป็น เพียง ไฟศ
 ละ ๒๖ เปีย ๓๒ ไฟศ เป็น เพียง ก็ ก็ เมื่อ การ ผัน แปร
 ไป ใน ราษฎร อย่างไร ผู้ที่ จะ มา แลก เงิน ไป จาก ท้อง พระ คลัง
 คง จะ ได้ ๘ อัฐิ เพียง ๑๖ ไฟศ เพียง ยัง บิน อยู่ อย่าง
 เกีย ว ตาม วา คา หลวง จะ ไม่ ได้ ยัก ย้าย ไป ตาม ราษฎร เลย ได้
 เชื้อ ฟัง คำ ประ กาศ นี้ เป็น ประ มาณ ประ กาศ มา ณ วัน จั นทร
 เดือน สิบ ขึ้น ค่ำ เดือน ๖ จอ จั นทร ศก ศักราช ๑๒๓๔ เป็น
 ปี ที่ ๑๓๓ ๆ เป็น วันที่ ๔๑๒๑ ใน รัชกาล ประ รุ บิน นี้ ระ

ประกาศคนถือถนัดว่าเขี้ยวอัฐิโสฬสใช้ไม่ได้ ที่ ๑

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ราษฎรทั้งปวง
ให้รู้ทั่วกัน ว่าบัดนี้ได้อธิษฐานว่ามิให้ผู้ไปเที่ยวประกาศว่า
เขี้ยวอัฐิโสฬส ที่แจกจ่ายมาก่อนนี้ ใช้ไม่ได้แล้ว
ว่าในหลวงจะเรียกคืนบ้างว่าอะไร ๆ ไปบ้างต่าง ๆ นานา ๆ กัน
การทั้งปวงนั้นไม่จริง สมควรใช้ได้อีกดังประกาศก่อน เมื่อ
ราษฎรไม่เชื่อไม่ใช้ถนัดใครมิเขี้ยวอัฐิโสฬส เมื่อมีผู้
มาขอซื้อซื้อถูก ๆ กว่า ๘ แผ่นเพ็ชร์ ๑๖ แผ่นเพ็ชร์ ให้จับตัว
คนนั้นเป็นทมิฬของเขี้ยวอัฐิ ๘ แผ่นเพ็ชร์ เขี้ยวโสฬส ๑๖
แผ่นเพ็ชร์เป็นคดีขบ เมื่อใครไม่เชื่อให้เอามาขึ้นที่พระคลัง
ก็คงจะได้เงินไป ๘ อัฐิเพ็ชร์ ๑๖ โสฬสเพ็ชร์ตามท้าวทัก
ไม้ออกไม้ขี้ไม้กลายไม้กลัดเลย ที่พระคลังคงจะยอมให้
ราษฎรมาขึ้นเงิน แลมาเปลี่ยนอยู่เสมอเป็นนิตย คนที่
ไปพูดผิด ๆ ต่าง ๆ นอกจากคำประกาศด้วยเรื่องเขี้ยวอัฐิ
เขี้ยวโสฬส ให้พร้อมกันจำตัวจำหน้าไว้ ๆ ให้จับตัวผู้ผิด
ไว้แล้วเอามาส่งต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวให้รางวัล
ผู้ไปพูดผิด ๆ นั้น ถ้ามีพยานรู้เห็นยืนยันมาจะปรับโทษ
ได้ให้รางวัล แต่ผู้ที่มาขึ้นเขี้ยวอัฐิโสฬสนั้นไม่มีโทษ
ฝ่ายราษฎร เมื่อมีผู้ไปพูดว่า จะอย่างนั้น จะอย่างนี้ อย่าให้

ชื่อ ฟัง เลย เป็น อัน ซาก ที่ เดียว แะ อัฐ แะ โสฬส ใคร มี อยู่
 เห็น ว่า จะ ใช้ ไม่ ได้ ชื่อ ชาย - สาว ตลอด ไม่ รั้ง ก็ กลับ มา ขึ้น เงิน
 แต่ พระ คตัง ไป จะ ให้ ตาม พิกัด ๘ อัฐ เพียง ๑๖ โสฬส เพียง
 จะ รับ เสมธ ตาม คำ ประกาศ ก่อน ไม่ บั๊ก ไม่ ห้าม ไม่ ลกรา คา ให้ ถก
 อัน การ ทำ กระ แะ โสฬส นี้ มี ใช้ ของ เจ้า อื่น นาย ไก
 เจ้า อื่น นาย ไก ไม่ ไ้ มา ห้าม มา ยวน ถึง จะ มี ผู้ มา ห้าม
 ก็ ไม่ ยอม ทำ ตาม ด้วย ทน ที่ ทำ ขึ้น ถัด ก็ เห็น ว่า จะ รั้ง ราย ฐ
 มา ขึ้น ถัด ก็ ไม่ ไ้ ได้ เดียว ซึ่ง รั้ง ของ ใคร ๆ ตราร ปร มง กฏ
 ถึง เงิน ซาก ก็ เป็น อย่าง นั้น ไม่ ใช้ ฤ เหมือน กัน ไม่ มี ใคร ถู ว่า
 สัก ว่า คำ เมือง อื่น ๆ เหมือน เทรย นทอง เทรย เงิน เทรย นทอง แดง
 เขาก็ มี รูป หน้า เจ้า แผ่นดิน ของ เขา ซึ่ง หนึ่ง ข้าง หนึ่ง ก็
 เป็น ตราร ของ เจ้า แผ่นดิน นั้น ข้าง เป็น รูป มง กฏ อย่าง เมือง เขา ข้าง
 แดง ซึ่ง เจ้า แผ่นดิน ของ เขา เป็น อัฐ รั้ง เดียว เป็น อย่าง เป็น ขรรคม เนิย ม
 ทุก เมือง มี ใช้ ฤ สืบ ก เดิก อย่าง ว่า รุก จิก รุก ตะ ริ จะ รค บ ไป
 ใคร ไม่ ผลา ทกว่า พระ ราช คำ ริ ด้ ไป รค ร อัน คำ ที่ มี ผู้ พก
 ว่า ตราก ที่ ปร รั้ง ใน กระ แะ นั้น นาน ไป จะ ใช้ ไม่ ได้ คำ นี้ ก็ ไม่ จริ ง
 ไม่ ควร เชื่อ ด้วย เป็น อย่าง ขรรคม เนิย ม เหมือน กับ เงิน ตราร
 ของ แผ่นดิน ก่อน ๆ สาม แผ่นดิน สี่ แผ่นดิน มา แะ นั้น เป็น แผ่นดิน
 ล่วง ไป แล้ว ก็ ยัง ใช้ ได้ อยู่ ณ ไก แะ กระ แะ ใน เมือง ขึ้น

เมืองญวนแลเมืองอื่น ๆ ถึงเป็นของแผ่นดินเก่า ๆ
 ล่วงมาแล้ว ก็ต้องคงใช้ไ้ อยู่เหมือนกันนั้น จะใช้ไ้ไม่ได้
 แต่ของที่คนทำปลอม ถ้าเป็นของทำไปแต่แผ่นดินใหญ่
 คงให้ใช้ไ้ได้สืบ ๆ แผ่นดินไปจนของสูญไปเอง ที่จะคิด
 กลัวว่านานไป จะใช้ไ้ไม่ได้นั้นไม่ชอบกับอย่างธรรมเนียมเมือง
 ที่ใช้กระแะทั้งปวง ถ้ามันเจ้าแผ่นดินองค์ใดห้ามไ้ไม่ได้ใช้
 ฎามาขึ้นเงินไ้ใช้ไ้ได้ ถูกกล่าวโทษเขาถึงกรมาร้องทุกข์
 ถ้าวไทยต่าง ๆ จนทนไ้ไม่ไ้ต้องให้ไ้เอง การคงเป็น
 อย่างนี้เป็นแน่ ๆ แต่ขอเขียนถึงกับกระแะตราเมืองอื่นก็
 จะมาขึ้นเงินแต่ต้องพระคลังไ้ไ้ เพราะมิใช่ขอทำไป
 แต่พระเจ้าแผ่นดินเมืองนี้ ประกาศมาไว้ศุกร เกือบสิบ
 แรมสิบเอ็ดคำ มีจดจำพวกนี้ ศักราช ๑๒๒๔ เป็นปีที่ ๑๒
 ฎาเป็นวันที่ ๔๑๖ ในราชกาลประจุบันนี้

ฯ

ประกาศ^๔ลือกัน^๕ว่า^๖เขี้ยว^๗อัฐิ^๘โส^๙พศ^{๑๐}ใช้^{๑๑}ไม้^{๑๒}ไ้^{๑๓}ที่^{๑๔} ๓ ^{๑๕}เก็บ^{๑๖}ข้อ^{๑๗}ควม^{๑๘}

มี^{๑๙}พระ^{๒๐}บรม^{๒๑}ราช^{๒๒}โอง^{๒๓}การ^{๒๔} ได้^{๒๕}ประ^{๒๖}ภาศ^{๒๗}แก่^{๒๘}ราช^{๒๙}ฏร^{๓๐}ทั้ง^{๓๑}ปวง^{๓๒}
ให้^{๓๓}รู้^{๓๔}ทั่ว^{๓๕}กัน^{๓๖}ว่า^{๓๗} บั^{๓๘}กนี้^{๓๙}ไ้^{๔๐}ย็น^{๔๑}ข่าว^{๔๒}ว่า^{๔๓}มี^{๔๔}ผู้^{๔๕}ไป^{๔๖}เที^{๔๗}ว^{๔๘}ประ^{๔๙}ภาศ^{๕๐}ว่า^{๕๑}
เขี้ยว^{๕๒}อัฐิ^{๕๓}โส^{๕๔}พศ^{๕๕}ที่^{๕๖}แจ^{๕๗}ก^{๕๘}่า^{๕๙}ย^{๖๐}มา^{๖๑}ก^{๖๒}อน^{๖๓}นี้^{๖๔}ใช้^{๖๕}ไม้^{๖๖}ไ้^{๖๗}แล้ว^{๖๘} ว่า^{๖๙}ใน^{๗๐}หลว^{๗๑}
จะ^{๗๒}เรี^{๗๓}ก^{๗๔}ค^{๗๕}ัน^{๗๖}บ^{๗๗}้าง^{๗๘}ว่า^{๗๙}อะ^{๘๐}ไร^{๘๑} ๗ ไป^{๘๒}บ^{๘๓}้าง^{๘๔}ต^{๘๕}่าง^{๘๖} ๗ ผิ^{๘๗}ก^{๘๘} ๗ ก^{๘๙}ัน^{๙๐} การ^{๙๑}
ทั้ง^{๙๒}ปวง^{๙๓}นี้^{๙๔}ไม่^{๙๕}จ^{๙๖}ริง^{๙๗}หม^{๙๘}ก^{๙๙}ง^{๑๐๐}ใช้^{๑๐๑}ไ้^{๑๐๒}อยู่^{๑๐๓}ก^{๑๐๔}ึง^{๑๐๕}ประ^{๑๐๖}ภาศ^{๑๐๗}ก^{๑๐๘}อน^{๑๐๙} เมื่อ^{๑๑๐}
ราช^{๑๑๑}ฏร^{๑๑๒}ไม่^{๑๑๓}เชิ^{๑๑๔}อ^{๑๑๕}ไม่^{๑๑๖}ไ้^{๑๑๗}ก^{๑๑๘}ัน^{๑๑๙}ใคร^{๑๒๐}มี^{๑๒๑}เขี้ยว^{๑๒๒}อัฐิ^{๑๒๓}เขี้ยว^{๑๒๔}โส^{๑๒๕}พศ^{๑๒๖} เมื่อ^{๑๒๗}มี^{๑๒๘}ผู้^{๑๒๙}
มา^{๑๓๐}ขอ^{๑๓๑}ข^{๑๓๒}อ^{๑๓๓}ถ^{๑๓๔}ก^{๑๓๕} ๗ ก^{๑๓๖}ว่า^{๑๓๗} ๘ แล^{๑๓๘}น^{๑๓๙}เพ^{๑๔๐}ง^{๑๔๑} ๑๖ แล^{๑๔๒}น^{๑๔๓}เพ^{๑๔๔}ง^{๑๔๕} ให้^{๑๔๖}จับ^{๑๔๗}ก^{๑๔๘}ว^{๑๔๙}
ค^{๑๕๐}น^{๑๕๑}นี้^{๑๕๒}เ^{๑๕๓}น^{๑๕๔}ค^{๑๕๕}น^{๑๕๖}โ^{๑๕๗}ง^{๑๕๘}เขี้ยว^{๑๕๙}อัฐิ^{๑๖๐}ค^{๑๖๑}ง^{๑๖๒} ๘ แล^{๑๖๓}น^{๑๖๔}เพ^{๑๖๕}ง^{๑๖๖} เขี้ยว^{๑๖๗}โส^{๑๖๘}พศ^{๑๖๙}
ค^{๑๗๐}ง^{๑๗๑} ๑๖ แล^{๑๗๒}น^{๑๗๓}เพ^{๑๗๔}ง^{๑๗๕}เ^{๑๗๖}น^{๑๗๗}นิ^{๑๗๘}ค^{๑๗๙}ย^{๑๘๐} เมื่อ^{๑๘๑}ใคร^{๑๘๒}ไม่^{๑๘๓}เชิ^{๑๘๔}อ^{๑๘๕}ให้^{๑๘๖}เ^{๑๘๗}า^{๑๘๘}มา^{๑๘๙}ข^{๑๙๐}น^{๑๙๑}
ที่^{๑๙๒}พระ^{๑๙๓}ค^{๑๙๔}ล^{๑๙๕}ง^{๑๙๖} ถ^{๑๙๗}ี^{๑๙๘}ค^{๑๙๙}ง^{๒๐๐}จะ^{๒๐๑}ไ้^{๒๐๒}เ^{๒๐๓}จ^{๒๐๔}น^{๒๐๕}ไป^{๒๐๖} ๘ อัฐิ^{๒๐๗}เพ^{๒๐๘}ง^{๒๐๙} ๑๖ โส^{๒๑๐}พศ^{๒๑๑}เพ^{๒๑๒}ง^{๒๑๓}
ท^{๒๑๔}า^{๒๑๕}บ^{๒๑๖}ี^{๒๑๗}ท^{๒๑๘}า^{๒๑๙}ชา^{๒๒๐}ติ^{๒๒๑} ไม่^{๒๒๒}ย^{๒๒๓}ก^{๒๒๔}ไม่^{๒๒๕}ย^{๒๒๖}้าย^{๒๒๗}ไม่^{๒๒๘}กล^{๒๒๙}าย^{๒๓๐}ไม่^{๒๓๑}กล^{๒๓๒}ย^{๒๓๓}เ^{๒๓๔}ล^{๒๓๕}ย^{๒๓๖} ที่^{๒๓๗}พระ^{๒๓๘}ค^{๒๓๙}ล^{๒๔๐}ง^{๒๔๑}
จะ^{๒๔๒}ย^{๒๔๓}อม^{๒๔๔}ให้^{๒๔๕}ราช^{๒๔๖}ฏร^{๒๔๗}มา^{๒๔๘}ข^{๒๔๙}ัน^{๒๕๐}เ^{๒๕๑}จ^{๒๕๒}น^{๒๕๓} แล^{๒๕๔}มา^{๒๕๕}เป^{๒๕๖}ล^{๒๕๗}ี^{๒๕๘}น^{๒๕๙}อยู่^{๒๖๐}เ^{๒๖๑}สม^{๒๖๒}อ^{๒๖๓}เ^{๒๖๔}น^{๒๖๕}นิ^{๒๖๖}ค^{๒๖๗}ย^{๒๖๘}
ค^{๒๖๙}น^{๒๗๐}ที่^{๒๗๑}ไป^{๒๗๒}พ^{๒๗๓}ก^{๒๗๔}ผิ^{๒๗๕}ก^{๒๗๖} ๗ ต^{๒๗๗}่าง^{๒๗๘} ๗ น^{๒๗๙}อ^{๒๘๐}ก^{๒๘๑}า^{๒๘๒}ค^{๒๘๓}ำ^{๒๘๔}ประ^{๒๘๕}ภาศ^{๒๘๖}ท^{๒๘๗}ว^{๒๘๘}ย^{๒๘๙}เร^{๒๙๐}ื่^{๒๙๑}ง^{๒๙๒}
เขี้ยว^{๒๙๓}อัฐิ^{๒๙๔}เขี้ยว^{๒๙๕}โส^{๒๙๖}พศ^{๒๙๗} ให้^{๒๙๘}พ^{๒๙๙}ร^{๓๐๐}อ^{๓๐๑}ม^{๓๐๒}ก^{๓๐๓}ัน^{๓๐๔}จ^{๓๐๕}ำ^{๓๐๖}ท^{๓๐๗}ว^{๓๐๘}จ^{๓๐๙}ำ^{๓๑๐}ค^{๓๑๑}น^{๓๑๒}ำ^{๓๑๓}ว^{๓๑๔} ๗ ให้^{๓๑๕}จับ^{๓๑๖}ก^{๓๑๗}ว^{๓๑๘}
ผู้^{๓๑๙}นี้^{๓๒๐}ว^{๓๒๑} แล้ว^{๓๒๒}เ^{๓๒๓}า^{๓๒๔}มา^{๓๒๕}ส^{๓๒๖}่ง^{๓๒๗}ค^{๓๒๘}่อ^{๓๒๙}พระ^{๓๓๐}ยา^{๓๓๑}อ^{๓๓๒}ก^{๓๓๓}ั^{๓๓๔}ย^{๓๓๕}ร^{๓๓๖}ณ^{๓๓๗}ฤ^{๓๓๘}ท^{๓๓๙}ิ^{๓๔๐}ที่^{๓๔๑}โ^{๓๔๒}ง^{๓๔๓}จ^{๓๔๔}ำ^{๓๔๕}ระ^{๓๔๖} จะ^{๓๔๗}ให้^{๓๔๘}
ร^{๓๔๙}าง^{๓๕๐}ว^{๓๕๑}ล^{๓๕๒} ผู้^{๓๕๓}ไป^{๓๕๔}พ^{๓๕๕}ก^{๓๕๖}ผิ^{๓๕๗}ก^{๓๕๘} ๗ น^{๓๕๙}ั้น^{๓๖๐} ถ^{๓๖๑}ำ^{๓๖๒}มี^{๓๖๓}พ^{๓๖๔}ย^{๓๖๕}า^{๓๖๖}น^{๓๖๗}รู้^{๓๖๘}เ^{๓๖๙}็น^{๓๗๐}ย^{๓๗๑}ัน^{๓๗๒}ย^{๓๗๓}ัน^{๓๗๔}ม^{๓๗๕}าก^{๓๗๖}
จะ^{๓๗๗}ปร^{๓๗๘}ิ^{๓๗๙}ย^{๓๘๐}ไ^{๓๘๑}หม^{๓๘๒}ให้^{๓๘๓}ใช้^{๓๘๔}ร^{๓๘๕}าง^{๓๘๖}ว^{๓๘๗}ล^{๓๘๘} แ^{๓๘๙}ก^{๓๙๐}ผู้^{๓๙๑}ที่^{๓๙๒}มา^{๓๙๓}ข^{๓๙๔}ัน^{๓๙๕}เขี้ยว^{๓๙๖}อัฐิ^{๓๙๗}เขี้ยว^{๓๙๘}โส^{๓๙๙}พศ^{๔๐๐}น^{๔๐๑}
ไม่^{๔๐๒}มี^{๔๐๓}ไ^{๔๐๔}ท^{๔๐๕}ษ^{๔๐๖} ฝ่าย^{๔๐๗}ราช^{๔๐๘}ฏร^{๔๐๙} เมื่อ^{๔๑๐}มี^{๔๑๑}ผู้^{๔๑๒}ไป^{๔๑๓}พ^{๔๑๔}ก^{๔๑๕}ว^{๔๑๖}า^{๔๑๗}จะ^{๔๑๘}อ^{๔๑๙}ย^{๔๒๐}ำ^{๔๒๑}น^{๔๒๒}ั้น^{๔๒๓}จะ^{๔๒๔}อ^{๔๒๕}ย^{๔๒๖}ำ^{๔๒๗}น^{๔๒๘}

อย่าให้เชื่อ ฟังเลยเป็นอันขาดที่เกี่ยว เมียอัฐ เมียโสพัก
 ใครมีอยู่ เห็นว่าใช้ไม่ได้ หรือขายชาวตลาดไม่รักก็ได้
 กลับมาขึ้นเงินแก่พระคลังไป จะให้ตามพิ กัต ๘ อัฐ เพื่อ
 ๑๖ โสพัก เพื่อ พระวิเศษมอตามคำประกาศก่อน ไม่ขัดไม่ห้าม
 ไม่ลดราคาให้ถูก จะ

หนึ่ง การ ทำกะแปะอัฐ กะแปะโสพักนี้ มีใช้ของ
 เจ้าอื่น นายใด เจ้าอื่น นายใดไม่ได้มาห้ามมาปราม ถึง จะ
 มีผู้มาห้ามก็ไม่ยอมทำตาม ด้วยเหตุที่ทำงานก็ดี เงินที่
 พระวิเศษมอมาขึ้นก็ ไม่ได้เกี่ยวข้องเป็นของใคร ๆ
 ตรารูปมงกุฎนั้นถึงเงินบาทก็เป็นอย่างนั้นไม่ใช่ๆ เหมือนกัน
 ไม่มีใครถือว่าสงว่าค่า เมืองอื่น ๆ เหยียนทอง เหยียนเงิน
 เหยียนทอง แดง เขาก็มีรูปหน้าเจ้าแผ่นดินของเขา
 ข้างหนึ่ง ข้างหนึ่งก็เป็นตราของเจ้าแผ่นดินนั้นบ้าง เป็นรูป
 มงกุฎอย่างเมืองเขาบ้าง และมีชื่อเจ้าแผ่นดินของเขา
 เป็นอักษรที่เกี่ยว เป็นอย่างเช่นธรรมเนียมทุกเมืองมีใช้ๆ
 สืบดู เลิก อย่างว่า จุกจิก จุกจิกจะวิเศษอะไรไป ใครไม่ฉลาด
 กว่าพระราชดำริห์ไปบอก หนึ่งคำที่มีผู้พูดว่าตราที่
 ประทับในกะแปะนี้ นานไป จะใช้ไม่ได้ คำนี้ก็ไม่จริงไม่ควรเชื่อ
 ด้วยเป็น อย่าง ธรรมเนียมเหมือนกันกับเงินตราของแผ่นดินก่อน ๆ

สามแผ่นดิน สี่แผ่นดิน มา แม้แผ่นดินล่องไปแล้วยังใช้ไ้
อยู่ฉันใด เอ็นกระแปะในเมืองจีน เมืองญวน แลเมืองอื่น ๆ
ถึงเป็นของแผ่นดินเก่า ๆ ล่องมาแล้ว ก็ต้องคงใช้ไ้อยู่
เหมือนกันฉันนั้น จะใช้ไม่ได้แต่ของ ที่คนทำปลอม

ถ้าเป็นของทำไปแต่แผ่นดินใหญ่ คงต้องได้ใช้ไ้สืบ ๆ

แผ่นดินไป นานของสูญไปเอง ที่เขตกลัวว่านานไปจะใช้

ไม่ได้ฉันนี้ ไม่ชอบกับ อย่าง ขรรณเนียมเมือง ที่ใช้กระแปะทั้งปวง

ถ้าแผ่นดินแผ่นดิน องค์ ไทห้ามไม่ให้ใช้ ๆ มาขึ้นเงินไม่ให้ไ้

ลูกกำลวนิชเขาก็ต้องร้องทุกข์กล่าวโทษต่าง ๆ จนทนไม่ได้

ต้องให้ไ้เอง การคงเป็นอย่างนี้แน่แท้ ๆ อนึ่งเครื่องกลที่

ทำกระแปะโรง ทำกระแปะนี้ ก็เป็นทุนแก่เงินของแผ่นดิน

จับจ่ายสร้างขึ้น เพื่อจะกำนัลบำรุงแผ่นดินให้รุ่งเรือง มีกระแปะ

ใช้เหมือนเมืองอื่น ไม่ใช่หอยเขี้ยวเหมือนลาวเหมือนข้าชาวป่า

ชาวคง เครื่องกลเครื่องจักร ทั้งโรงทั้งที่ ทำนั้น ก็คงจะ

เป็นของแผ่นดินสืบไปสิ้นกาลนานมิใช่ชั่วอายุคนเดียว ก็ตรา

ที่เปลี่ยนไปทุกแผ่นดิน ๆ นี้ เป็นแต่จะได้รู้ว่ากระแปะนี้

ทำในแผ่นดินนี้ ๆ ความจริงนั้นกระแปะทั้งปวงก็ คงเป็นของแผ่นดิน

เสมออยู่ ๆ ถ้าพระเจ้าแผ่นดินองค์ ไท ในอนาคต มีพระ

ราชดำริห์ดีเลิศ ขรรณเนียมไป จะว่ากระแปะที่มีตราของแผ่นดิน

ที่ล้มแล้ว เมื่อ ราม ฎมาขอขึ้นเงิน จะไม่ยอมให้ใช้
 จะไม่ใช้เงินได้ จะตัดเขาเป็นเล็กทั้งเก้าๆ เสียแล้ว เครื่อง
 ในโรงทำกระแปะที่มีอยู่ จะทำต่อไปๆ ไม่ ถ้าจะเลิกเสีย
 ไม่ทำแล้ว ของที่ละกันมาเป็นอันหมดก็มีอันอันทั้งเสีย
 เปตาๆ จะขาย ใครเขาจะซื้อ การทำกระแปะ ที่ให้ราษฎร
 ใช้แทนเบี้ย เป็นการของบ้านใหญ่เมืองโตทุกทิศทุกประเทศ
 เมืองเขมรเขาเป็นเมืองขึ้นของกรุงเทพฯ เขาที่ยังริทำกระแปะ
 ใช้กันกรุงเทพฯ นี้ ซึ่งไม่ฟังสืบคำขยับหยักมาแล้ว
 ที่เมืองสงขลาพระยาสงขลาเขาก็หล่อแผ่นคิณกัมภร ให้
 ราษฎรใช้แทนเบี้ยนานมาแล้ว ก็ในกรุงเทพฯ นี้มีผู้ริอ่าน
 การกระแปะแทนเบี้ยขึ้นให้ทำได้ใช้กันแล้ว ใครจะมาเป็นใหญ่
 เป็นโตจะได้เล็กจะได้ละเสีย ถ้าจะเป็นอันตำบลเมืองกรุงเทพฯ
 ได้คืนกลับเป็นเหมือนเมืองลาวเมืองข่าเมืองข่าเมืองกง ใช้
 แ่หอยเบี้ยกันไม่ฮายเขาๆ ถ้าจะทำต่อไปห้ามไม่ได้ใช้
 คร่าเก่าแล้ว เขาก็จะสงสัยว่าของทำขึ้นใหม่ในแผ่นดินนั้น
 นานไปก็จะใช้ไม่ได้เหมือนกัน เขาก็คงจะไม่เชื่อไม่ถือ
 ถ้าในแผ่นดินนั้นจะได้ใช้ตราในแผ่นดินนั้น อย่างเดียว ตราใน
 แผ่นดินก่อน ๆ ก็ต้องยอมให้ใช้เหมือนกัน ถ้าจะไม่ยอม
 ให้ใช้ ก็จะต้องซื้อมาให้หมดแก่ตามราคา จึงจะเป็น

ยติธรรม ด้วยพระเจ้าแผ่นดินก็เป็นมกุฏย์ แลเพนเช่น
 ไม่ก็ขาลยเหมือนกันทุกพระองค์ ไม่มีพระองค์ใดเป็นไม้แก่น
 แลเพนทองเหลืองทองแนวของของแผ่นดิน เมื่อแผ่นดิน
 บังคับอยู่ก็เป็นเช่นของอยู่ในแผ่นดินเดียว ะให้เปลี่ยนไป
 อย่างเปลี่ยนพระวชิราก็ พระองค์ก็ก็ ของพระเจ้าแผ่นดิน
 แลเปลี่ยนตำแหน่งขุนนางนี้ไม่ได้ ขุนนางในแผ่นดินเมื่อเปลี่ยน
 แผ่นดินไปแล้ว ก็ยังคงมีศักดิ์กับผลทำมาคงอยู่ฉันใด
 สิ่งของที่บังเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติทั้งปวง ก็จะต้อง
 คงเป็นพระราชบัญญัติอยู่ จะทำลายล้างเลิกถอนไม่ได้
 แต่ขอเชิญถึถึ กระแนะควาเมืองอันถึถึ ะมาขึ้นเงินแต่ทั้ง
 พระกลัไม่ได้ เพราะมิใช่ของทำไปแต่พระเจ้าแผ่นดิน
 เมืองนี้ บัระภาศมาณวันศุกร ๖๖๖๖ ๖๖๖๖ ๖๖๖๖
 บั จอจติวาศก ศักราช ๑๖๖๖ เป็นปีที่ ๑๖ ฤาเป็นวันที่ ๑๖๖๖
 ในราชกาลประจุบันนี้

๒. ประกาศให้วิธีฟ้องความเจ้า ค้ำจี้เจ้ามีให้ไปไกลพระนคร
 มีพระบรมราชโองการมาว่าพระอินทร์สุรัสวดีลงมาหา ให้
 ประทานขุนโรงขุนศาล ในกรุงทุกโรงทุกศาล แลผู้รักษามือ
 กรมการ คือเมืองเอกโทตรีจัตวา ข้าไต่ฝ่ายเหนือทั้งปวง
 ทั่วทั่ว ทั้งแต่ขึ้นไปถึงแม่น้ำ ถ้ามีผู้ใคร่ฟ้องกล่าวโทษ
 เจ้าต่างกรมพระองค์เจ้ายังไม่ได้ทั้ง กรม แลหม่อมเจ้า
 หม่อมราชวงศ์ ที่ตนโดยมากเรียกว่าเจ้า แลเจ้าจอมข้างใน
 ในพระบรมมหาราชวัง แลพระขรรค์ราชวงศ์ ถ้าความมีผู้
 มาฟ้องแล้ว ลูกขุนแลขุนศรีธรรมราชจำศาล แลผู้รักษามือ
 เมือง กรมการ ทนถ่วงไว้ก่อน จะใช้คำตอบอย่างเก่า
 ว่า เป็นความเจ้า นายแล ข้างใน พระราชวัง เรายังไม่ได้ถึงนี้
 อย่าให้มีเลย เปนอันขาดก็แล้ว ว่าอย่างนี้เหมือนท่านทั้งปวง
 เป็นข้าเจ้าแผ่นดินที่ตนเถื่อนคนชั่วเป็นโจรผู้ร้าย ปล้นบ้าน
 ปล้นเมืองฆ่าคนตายร้าย ให้ทำยถากรรมให้พ้นชอุมพรภรรยา
 เทียบคุณเข่งราช ภูริโพธิ์ฟ้าเจ้าแผ่นดิน แล้วทุกโรงมีศาลสืบ
 เมื่อพวกทั้งนี้ เป็นอันกลัวเจ้ากลัวราชเล็ดน้อยไป ไม่เห็น
 มาแผ่นดินใหญ่ ถ้ามีความอย่างนี้ ให้วิธีให้โทษ ให้การ
 ต่างฟ้องด้วยอันแล้วคุณทั่วโทษไว้ อย่าให้ใครเอาตัวไป
 แลอย่าให้หนีไปเสีย ถ้าในกรุงเป็นความเจ้า นายแล หม่อม

ราชวงษ์ ก็ให้ บิดถวายพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์
 กิติ เจ้าพระยาขรรฆาธิกรณเสนาบดีกิติ ให้กราบทูลพระกรุณา
 ถ้าเป็นความข้างใน ในพระบรมมหาราชวัง ก็ให้ขึ้นเจ้าพระยา
 ขรรฆาธิกรณ ฤ็พระยาบำเรอภักดิ์ พระยาศรีภักษราชมณเฑียร
 กราบทูลพระกรุณาโดยเร็ว ถ้าความเข้าไปถึง ๑๖ วัน
 ฤ็เกือบหนึ่ง ให้พวกโจทก์ร้องถวายฎีกาเอาเถิด ถ้าเป็นความ
 ข้างใน ในพระบรมราชวัง ให้เอาฟ้องกับตัวโจทก์ ขึ้นไปส่ง
 พระยามณเฑียรบาล แล้วกราบทูลในพระบรมราชวังเถิด
 ถ้าเป็นความหัวเมือง ให้ผู้รักษาเมืองกรมการ รับฟ้องแล้ว
 รียบข้อส่งฟ้องกับตัวโจทก์มากรุงเทพมหานครโดยเร็ว ตัว
 หม่อมเจ้าหม่อมราชวงษ์ ทศนุชออกไปก่อฉ้อฉลทำความทุกข์ของชน
 ก็ให้ผู้รักษาเมือง กรมการจับตัวจำคุกจนตั้งเข้ามากับที่เคี้ยว
 ถ้าไม่ทำดังนี้ พวกว่าเป็นความเจ้าหน้าว่าไม่ให้สนใจ อย่างก่อน
 จะปรับให้ใช้ความทั้งเรื่อง แล้วจะได้มีเบี้ยเดิมกับด้วย
 ตามฐานานุศักดิ์ ผู้รับฟ้องที่ยักเสียบไม่รับนั้น ถ้านาย แต่จะนาย
 มีศักดิ์เท่าไร จะให้ปรับเป็นเบี้ยเดิมกับร้อยละค่าสิ่ง จนถึง
 ผู้รักษาเมือง นานนั้นต้องเสียบเบี้ยเดิมกับค่าซึ่งเป็นค่าทนาย
 ถมต้องสงวน ถึงผู้รับฟ้องในกรุงแลตลกชน พวกอย่างนั้นอีก
 ก็จะได้ใช้ความแลปรับเป็นเบี้ยเดิมกับเช่นกัน ถ้าหม่อมเจ้า

หม่อมราชวงศ์ชายหญิงโตโต หันไปหัวเมืองโตโต แลยฝูงซุ่มล้อม
 อยู่แห่งโตโต ฤๅคุม สมัคพวกอยู่แห่งโตโต ใครรู้ ให้มา
 บอกแก่ผู้สำเร็จราชการเมือง กรมการ ให้ผู้สำเร็จราชการ
 เมือง กรมการ ไปล้อมไปตามจับตัวจำส่งลงมาโดยเร็ว
 ใครนำจับใคร ฟ้อง ะ พระราชทานรางวัลซึ่งห้าคำสิ่ง ตาม
 หนีตัว หม่อมเจ้าหม่อมราชวงศ์ที่จับตัวได้มา ถ้าผู้รักษาเมือง
 กรมการ เกรง วิชาเจ้านายบิภเอนเชื่อน แสเสียไม่จับ
 ให้ผู้รักษามาร้องถวายฎีกาโดยเร็ว ะ ประกาศไว้แก่เจ้านาย
 ค่าง กรมพระองค์เจ้ายังไม่ได้ทรงกรม แลหม่อมเจ้าหม่อม
 ราชวงศ์ฝ่ายในฝ่ายในทั้งปวง ถ้าผู้ใดจะไปเที่ยวในที่ต่าง ๆ
 ไปเองได้แต่เพียงกำหนดนี้ ข้างวัน ออกเพียงปากคลอง
 บางกระน้ำเข้ามา ฤๅทางลำน้ำเพียง ปากตะครองเข้ามา
 ทางข้างใต้เพียงท่าเมือง สมุทรปราการ แลปากบางเคียน
 เข้ามา ข้างวันตกเพียงท่าเมือง สมุทรสาครเข้ามา
 ทาง คลองมหาสวัสดิ์ เพียงปากคลองท่าหวดเข้ามา ทาง คลอง
 บางใหญ่เพียงปากคลองตาน ตากฟ้าเข้ามา ทางเหนือเพียงท่า
 บ้านริ้วเข้ามา เทียบอยู่ในจำกัณฑ์นี้ห้าม ถ้าเป็นหม่อมเจ้า
 หม่อมราชวงศ์จะไปทั้ง อยู่ได้ไว้ ถ้าจะไปเกินกว่าคำหนดนี้
 คือ ประสงค์การ บัญจะไป ทอดกระสุน ฤๅ คลอง อาราม

เจริญในหัวเมืองต่าง ๆ ก็ก็ จะไปนมัสการพระพุทธรูป
 พระพุทธรูปพระปฐมเจดีย์พระแท่นทองวังก็ก็ จะไปเยี่ยมเยียน
 ใช้เยี่ยมมารดาแลย่าตายายญาติพี่น้อง ๆ ๆ ครั้นอาจารย์
 ซึ่งไปตั้งบ้านเรือน ๆ ไปช่วยใช้อยู่หัวเมืองก็ก็ จะไปช่วยการ
 เลี้ยงชีวิตราชการพิสัยสิ่งอื่น คือ นำของไปขายแลซื้อไม้
 ซื่อเสื่อแลสิ่งอื่น ๆ มา แลทวงหนี้สินแลปลดปล่อย
 ใช้สอยหนี้สิน แลตามตัวทนายลูกหนี้ทนายไปแลอื่นอัน
 ยินคาที่เกิดขึ้นเหตุให้มีประสงค์ ซึ่ง จะทั้งไปในหัวเมือง
 ต่าง ๆ ซึ่งแปลเมืองนี้พระพิพัฒน์สัตยานั้น ไม่สู้ไกลนัก
 เป็นชั้นนอกต่อเขตแดนอันมีอาณาเขตแล้ว ก็ให้กรวยทูล
 ถวายบังคมลา ถ้าขณะเวลาจะไปเข้าอยู่ตั้งแต่เช้าวันขึ้นไป
 ๓ เดือนลงมาให้ทราบระทรงพระมหากรุณาโปรดไม่ห้ามไว้ ถ้า
 ไม่มีกำลัง จะเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทได้ ก็จงทูลถวาย
 ให้เจ้านายพี่น้อง ๆ ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในตามกิจ
 กราบทูลถวายทูลถวาย กราบถวายบังคมลาเถิด ถวายที่ใดใด
 เมื่อใดก็ได้ ไม่ห้าม เจ้านายแลข้าราชการฝ่ายหน้ารับทูลถวาย
 เข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย ไม่มีช่องถวายข้างหน้า ก็ให้ส่งแก่
 เจ้าจอมผู้แต่ก่อนแต่ก่อนแต่ก่อนเกล้าฯ ถวายข้างในเถิด จะโปรด
 สั่งเจ้าพนักงานตามบัญชีหัวเมืองให้ทำควาเฝ้า แลช่วย

ทูลพระกรุณาด้วยวาจา ฤๅจะเขียนจดหมายถวาย
 แลให้ถวาย การถวายไต่ผ้าของ ขลุ้พระบาทแล้ว
 ก็ทรง^๕ชื่นชมยินดีด้วย จะไต่พระราชทานเสื้อผ้า
 เป็นเครื่องแต่งตัว แลเงินตราเป็นทุนเลี้ยงอาหาร แก่หม่อมเจ้า
 หม่อมราชวงศ์ซึ่งจะได้ไปราชการด้วยนั้น แล้วจะไต่ทรงมอบ
 หมายไปไม่ให้มี^๕อภัยความ แต่ซึ่งจะเป็นถึงเจ้าอัคร
 ๕ ทนวิชา การความรู้พระสงฆ์มาแต่ลังกา ว่าดีกว่าพม่า
 ทั้งแผ่นดิน จะมอบราชบุตร^๕เชื้อฉะ^๕บุตรราชกุมาร ให้เป็น
 ศิษย์พระสงฆ์ลังกาขอเป็นสามเณร ให้ตามอาจารย์ไป
 เห็นการในเกาะลังกาแลเรียนวิชาต่างต่างมานั้น เห็นเป็นอัน
 พิภพนักจะให้ทรงเห็นตามไปด้วยนั้น เหลือพระสติปัญญา
 ที่จะตามไปได้ เมื่อจะคิดเห็นว่าพระราชธิดา^๕ใคร
 เป็นเจ้านายโบราณ ถือการเก่าไปก็ตามแต่จะคิดเกิด จะ
 ประภาศเป็นกฎหมายมาวันอาทิตย์ เกือบหก ชันแก้ว^๕คำ
 ยัก^๕กัณเฑาะว์ศักดิ์ศิริราช ๑๒๒๕ เป็นวันที่ ๔๓๖ ในรัชกาลปัจจุบัน^๕จะ

ประกาศพระราชกำหนดกฎหมายทหาร

พระบาทสมเด็จพระปิตุลาธิราช บรมนารถ บรมบพิตร
 หม่อมฉัน ขอประกาศเป็นข้อบังคับไว้ ให้พวกทหาร ที่มียศ
 ตำแหน่ง ใดๆ ถ้าต้องลงไปเป็นชั้น ใดๆ ตั้งแต่ครูนายแถวแถวทหาร
 เลวที่ไว้รับพระราชทานเงินเดือน มาประจำฝึกหัดอยู่ทั้ง ๔
 กุมภาพันธ์ให้รู้ทั่วกัน ด้วยแต่ก่อนนี้ ครูนายแถวพวกแตร
 แด่ทหารเลวจะมีบุตรชายลูกสิ่งใด ใดๆ ก็ไปโดยลำพังใจไม่
 ได้ตามหมายคนใดคนหนึ่งก็ไม่ได้ ๐ ครั้นตรวเจียดร้องจะเอา
 ตัวมาฝึกหัด ก็ไม่ได้ตัวมาฝึกหัด ครั้นได้ถามขุนนาย
 ก็กลัวจะขอย้ายไป ไม่ไว้หรือบอกผู้ตรวจให้รู้ ครั้นได้
 ทูลผู้ฝึกหัดมาชำระได้ถาม ก็บอกความไม่ถูกต้องกันว่าลา
 นายคนไหนบ้าง นายคนนั้นบ้างครูผู้ร้องบ้างไม่แน่ลงที่ไหน
 ได้ ทำให้เสียข้อที่บังคับไว้ไม่มาฝึกหัดตามเวลาให้พร้อมกัน
 ในหลวงพระราชทานเงินเดือนได้ ปรารถนาจะให้มิใช่เงินฝึก
 หัดอยู่เป็นนิจจึงพระราชทานเงินเดือน ๗๐ บาทก็ถือว่า
 ไพร่หลวงหมื่นอื่น ผู้มียศเป็นชั้น ใดๆ เหล่านี้ไม่เป็นไรในราชการ
 คิดเอาเปรียบเงินหลวงหากัน โตเลไป ได้ ในหลวงเสียเปรียบ
 ผู้มียศขอยไม่ ตั้งแต่ชั้นไปเบื้องหน้า ถ้าครูนายแถวพวกแตร
 แด่ทหารเลวที่รับเงินเดือน ประจำฝึกหัดทั้ง ๔ ๐ กุมภาพันธ์

ให้ครู จักแบ่งคนในจำนวนร้อยหนึ่ง จักแบ่งเป็น ๘ ภาว ๆ
 ละ ๑๒ คนมอบให้แก่นาย แดง ๆ คนหนึ่งมอบให้ ๑๒ คน
 ให้นายแดงว่ากล่าวบังคับให้สัตยาต ถ้าทหารคนใดมีพระ
 บิคารมารดาช่วยไต่ ค่ายที่ควร จะลาไป ก็ให้ลาด้วย นายแดงที่
 ควบคุมในบังคับ จะลาไปให้มีคำทูลขอกลับมา ถ้านายแดง
 เห็นว่าผู้ที่จะลาไปนั้นเป็นคนไว้วางใจได้ จะกลับมากตามสัญญา นาย
 แดง จะให้ไปก็ได้ ถ้าทหารคนใดเป็นคนมี เบื่อหน่าย แสร้ง
 นายแดงไว้วางใจไม่ได้ จะไม่ให้ไปก็ได้ ถ้านายแดงยอมให้ไป
 ถึงเวลาฝึกหัด จะเรียกเขาตัวไม่ได้ จะลงโทษ กับ นายแดง
 เลียน ๑๐ ที่ แล้วให้นายแดงตามทูลผู้ทูลขอทำผิดสัญญา มา
 ได้หรือไม่ ถ้าได้ตัวมาแล้วให้นายแดงทำโทษผู้ผิดสัญญา
 เลียน ๓๐ ที่ แล้วให้ลงโทษอีก ๕๐ แล้วให้ผู้ผิดหัดอยู่
 กลางแคว้นวันละชั่วโมง ถ้าผิดสัญญาวันหนึ่งให้ขึ้น ๗ วัน
 จึงพักโทษ ถ้าผิดสัญญาสองวันให้ขึ้น ๑๔ วัน จึงพักโทษ
 ถ้าผิดสัญญาหลายวันก็ให้กักตัวตามวันต่าง ๆ ขึ้นไป ถ้า
 ครูแลนายแดงจะมีพระไปทักไต่ ๆ ๆ บิคารมารดาช่วยคาย
 จะไปเยี่ยมไปเฝ้า ให้มาลาพระยาบรมนครกับราชพัลลภผู้รั้ง
 ก่อน ถ้าไม่มาลาจะไปแก้คำกล่าวให้ขาดราชการ จะทำ
 โทษ กุฎทหารเลวที่ว่าไว้ในข้อหนึ่งนั้นเหมือนกัน

ข้อ ๒ จอมระ ถึงเวลากำหนดหัก ให้นาย แดง เข้า
 แตร เรียกทหาร ที่ อยู่ ในมังกัม ของตัวมาตรวจตราเตรียมไว้ให้
 พร้อมเสมอจนทุกเวลา ถ้าผู้ใดไปหลบหนี บังคับได้ก็
 ที่ตัวคนอยู่ก็ ให้นายแดง ขยายตัวขึ้น คน ที่ อยู่ในมังกัม
 คัมของตัวมา บังคับตรวจ อยู่โทษ ทบขาว เมื่อเวลาตรวจหัก
 ทด ๆ นาย ถ้าไม่ทำตามข้อมังกัมนี้ จะทำโทษ
 เข็มหน้าแดง ๑๒ ที่

ข้อ ๓ ให้คนนายดาบ บัพทามะวัง รักษาคนแลเครื่องแต่ง
 ของทุก ๆ คน ห้ามพลเสือกถึงกองแลในคัม ขยับสายกันจับ
 สายของพลลูกคนเสือกกระชั้นสายกระชั้น ให้ตำรวจราชกิจสี่คน
 อย่านำให้เบียดประอะไว้ ถ้าผู้ใดไม่เช็ดล้างไม่ตรวจตราซึกสี่คน
 เครื่องแต่งตัวทำให้เบียดประอะมอมมอม ผิดขาดจริงให้เป็น
 ทักเตียนเมื่อเวลาตรวจหักจะทำโทษ เข็มหน้า ๑๒ ที่ แล้ว
 จะลงโทษ ได้เป็น ซึกสี่ของทบขาวประอะวันละชั่วโมง ๗ วัน จึง
 พ้นโทษ ถ้าลงโทษยังไม่ครบ ๗ วัน ทำความซึก
 ซึกเข้าอีก จะทำโทษ ทวิซึกอีกกว่า จะครบ ๗ วันกว่าจะสิ้นคำ
 พ้นจึงจะพ้นโทษ

ข้อ ๔ ในเวลาประจำหน้าที่รักษาไม้งาม แลตามเสก
 พระราชดำเนิรของ สดลมารค สดลมารคแห่งใดแห่งหนึ่งก็

ให้ทหารที่ต้องบังคับตามเส้าฯ ฤๅบังคับให้ไปช่วยราชการ
อย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ให้มาคอยระวังให้ทันเวลากำหนด
อย่าให้ต้องร้องเรียกต้องตามตัว แล้วให้มีแก่ยกระสุนขึ้นค้ำ
ในคัน ชีบ คันหนึ่ง ส่องโหดเสมอ ทั่วทุกคน ได้นายคาย คอยระ
วัง ตรวจในคัน ชีบ ทหารที่อยู่ไม่บังคับของตัว ทั่วทุก ๆ คน
ถ้าตรวจดูไม่ครบตามข้อบังคับไว้ ได้นายคายทำโทษทหาร
ที่ขาดแก่ยกระสุนขึ้นค้ำคันไม่ครบ แล้วผู้ที่มาไม่ทัน ไม่พร้อม
ตามบังคับไว้ให้เขียน ๑๒ ที่ แล้วให้ห่อกระสุนสำหรับ
ใส่ปืนคันวันละชั่วโมง ๓ วัน จึงพ้นโทษ ได้นายแฉวไม่
ตรวจให้ฉนวนดี นายใหญ่มาตรวจเห็นของขาดไม่ครบจะ
เอาโทษนายแฉวเสมอ ทหารเลย

ข้อ ๕ เวลาเย็นเลิกฝึกหัดแล้ว ให้คนนายแฉวแบ่ง
คนรักษายามตามนี้ที่ ๆ ให้จับไว้ตามชั้นในชั้นนอกในพระ
บรมมหาราชวัง ทั่วทุก ๆ ด้าน ได้นายแฉวไปรักษายาม
อยู่ด้วยยามละคน แล้วให้นายแฉวทำบัญชีจำนวนข้อคน
ที่รักษายาม ทั่วทุก ๆ ด้านไว้คอยขึ้นให้กับผู้ตรวจยาม ทั่ว
ทุก ๆ ยาม ถึงเวลาตรวจทหารที่รักษายามขาดระตง
โทษนายก่อนบ่าวเขียน ๒๔ ที่ แล้วให้ขังกรงไว้คืนละ ๒
ชั่วโมง ๑๕ คืน จึงพ้นโทษ แล้วให้นายคายตงโทษกับทหาร

จุฬาลงกรณ์ ๑๒ ที่ แล้วให้ข้าราชการ คืบตะขั่วทูน ๗
คืบ จึ่งฟันไทย ถ้าขาอีกโงะหว่างลงไทย จะทักคุณลงไทย
ต่อไปทั้ง นายทั้งไพร่กว่า จะรบการรบ

ข้อ ๖ ค้างไม่ให้ทหารเอาคนเข้ามาแต่งตัวปลอมแปลง
เข้าแถวด้วยทหาร นี้อีกหักแทนทัว ๆ จ้างวานมาแทนทัว
ก็ให้ แลลงปลอมเข้าประจำรักษาโมรยามน้ำที่ แลนำตามเสก
พระราชำเนิร ไปใน พระนครก็อีกนอกพระนครก็ ให้ทหารทั้งปวง
ระวังตรวจตราสืบสวน ทุกทุกหมวดทุกหมู่ ถ้าผู้ใดรู้เห็น
คนมาปลอมแปลงปลอมเป็นทหาร เข้ามาอยู่ในหมวด
ในหมู่ให้จับทวนมาส่งต่อมาย ให้นายชำระให้รู้ว่าคุณเข้า
ปลอมปลอมแทนทัวๆ ขยายไว้เป็นเพื่อนก็ ถ้าพิจารณา
ไว้จริงให้นายเร่งเอาเงิน กับผู้ที่สมยอมแล้วผู้รู้เห็นประ
เล่ห์เงินได้ไว้สามตำเล็งให้เป็นรางวัลแก่ผู้รับผู้พ้อ แล้ว
ให้เอาตัวคนที่ปลอมแปลงจำไว้ได้มีศร เอามาส่งกับผู้รับ
สั้ ถ้าเกิดความขึ้นจะลงไทย แล้วเรารู้เห็น กลอกไปทั้งสี่
แต่ในวันเดียว ถ้าผู้ใดไม่ระวังตรวจตราคตามข้อบังคับนี้
เขียน ๓๐ ที่ฝากคุกไว้สามเดือนจึ่งฟันไทย

ข้อ ๗ ถึงเวลาแต่งตัวฝึกหัดแลแต่งตัวนำตามเสกให้
ตรวจตราทุกทหารในแถว ขย้าให้มีคนเม้าสุรากลั่นจิตรมา

เข้าแถวฝึกหัดนำตามเสกข์ ถ้านายแถวไม่ทรรพทราตาม
 ขั้วมัจฉัยนี้ เกิดความขึ้นจะเอาโทษแก่นายแถวเพียง ๓๐
 ทหารที่เมานั้นเช่น ๓๐ ที่ แล้วเอาส่วนหนึ่งเข้า ๔
 ส่วนแบ่งให้เต็มสาม ให้ผู้ที่ต้องโทษกินให้หมดแล้วให้ขึ้น
 ทาลแคววันละชั่วโมง ให้กินแล้วนอนวันละสาม ๗ วัน
 จึงพ้นโทษ แต่คนที่นอนยั้งให้จับไปส่งกรมเมืองความหมาย
 ประการ

ข้อ ๘ ถึงเวลาฝึกหัดทหารเก็บเข้าเรียนเข้าไปไม่มา
 หักตามเวลาซึ่งกำหนดไว้ ผู้ใดไม่มาบรรณโทษผู้หนึ่งให้มา
 บินฝึกหัดอยู่กลางแคววันละชั่วโมงเจ็ดวันจึงพ้นโทษ

ข้อ ๙ ถ้าจะมีผู้มาขอขานรับสั่งบังคับให้เรียกทหาร
 ไปที่โน้นไปที่นี้มาเรียกแก้ทหารเลวอย่าให้ทหารเลวเชื่อฟังก่อน
 แล้วให้ทหารเลวภาผู้ที่อ้างรับสั่งนั้นเร่งรีบไปหา นายของตัว
 โดยเร็ว ให้ผู้รับสั่งพบกับนายของตัวก่อน นายของตัว
 บังคับประการใด จึงให้กระทำตามบังคับ ถ้านายไม่ได้
 บังคับไม่ไปสั่งตามไปเองให้เกิดความขึ้น เหมือนเมื่อครั้ง
 พระเจ้าน้อยยาแหมกรรมนั้นถาวรยศ ผู้ใดไม่รับสั่ง
 บังคับจะบรรณโทษผู้หนึ่งเช่น ๓๐ ที่ซึ่งมีไว้ ๓๐ วันจึง
 พ้นโทษ

ข้อ ๑๐ ถ้าจะมีเจ้าภานายอากรผู้มีบัณฑิตก็ แด
 ราษฎรผู้มีหน้าจะมาหาผูนายเจ้ากรมปลัดกรม ครุ แด
 นายแถวคนโตคนหนึ่งก็ จะมาขอทหารไปช่วยจับคนต้ม
 เล้าเถื่อน ซึ่งมีผืนเถื่อนหนึ่งกองรักษาคนพลไปไว้ที่หนึ่งก็
 ให้ผู้นั้นนำความไปแจ้งแก่พระยาบุรุษย์รักษาราชพลภานุรับสั่ง
 ก่อระ จะพิจารณาใคร่ครวญการ จะหนักเบาฉะใดการ ควร
 จะให้ไปให้ จะให้จับนายทหารที่เป็นคนดีเรียนร้อยรู้ฝึกชอย
 หนักเบาจะให้คุมทหารไปช่วยทำตามการมากแฉะน้อย แล้ว
 จะให้กำชับไปไม่ให้ทำการเลื่อง ๆ เกิน ๆ ด้วยคนจำ
 พวกนี้เองอาชฉะใจว่า เป็นทหารมักทำการเกิน ๆ ไปมี
 อยู่เนื่อง ๆ เพราะฉะนั้นจึงต้องบังคับไว้ให้ไปบอกกับพระยา
 บุรุษรักษาราชพลภานุรับสั่ง ก่อระ ถ้าการ ควร จะกราบบังคม
 ทูล จะให้กราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทรงทราบใต้ฝ่า
 ลอรับสั่งพระบาท ถ้าผู้ใดไม่ฟังบังคับบัญชาอาชฉะใจยังค้ำ
 ที่ไปกระทำให้เกิดเหตุเป็นข้อคุณแห่งผู้ใดผู้หนึ่ง มีผู้นา
 ร้องฟ้องว่ากล่าวขึ้นพิจารณาได้จริง จะลงโทษผู้ที่กระทำ
 ผิดในข้อบังคับเขียน ๓๐ ที่ จำขังทมิไว้ ๓๐ วัน แล
 โทษที่กระทำเขาเลื่องเกินนี้ สุดแก่พระลาภานุรับสั่ง
 จะพิจารณาไปตามโทษ

ข้อ ๑๑ ทหารคนใดคนหนึ่งจะบังคับใช้สอยในการรวบรวม
เก็บอาหาร นายเรียกไม่มาส่งอะไรก็ได้ยินแล้วจึงเสีย จะ
บังคับด้วยราชการสิ่งใดแกดั่งทำเช่นแซ แล้วนิเทศา
นายว่ากล่าวไป คำขยายต่อหน้าด้วยสติก็ นายได้ยินเอง
ๆ มีผู้มาฟ้องพิจารณาใกล้ จึงให้ครูแสนนายแฉกแลทหาร
เสวกทั้ง ๔ กลุ่มไปประชุมให้พร้อมกัน ที่หน้าพระที่นั่งสุทไธ
สวรรย์ แล้วให้ผู้ที่ค่านายร้องประกาศโทษทั่วให้ทหารทั้ง
ปวงได้ยินพร้อมกันว่า ข้าพเจ้าขอให้นายคนนั้นบังคับ
การทหารเป็นข้าราชการ ข้าพเจ้ายังอาวค่านายข้าพเจ้า
มีความผิดลวงข้อบังคับนี้ อย่าให้ทหารทั้งปวงดูอย่าง
ข้าพเจ้าเลย แล้วให้ผู้เขียนบันทึกไปฟ้องว่าพระที่นั่งสุทไธ
สวรรย์ถวายบังคมแล้วเขียน ๑๐ ที่ให้คงไว้ แล้วให้ร้อง
ประกาศโทษทั่วว่าไว้ก่อนนั้น เขียนไปประกาศไปว่า จระเข
กักหนกเขียน ๓๐ ที่ แล้วอย่าให้ทหารทั้งปวงดูอย่าง
ดังนี้ จงรักษาข้อบังคับนี้ไว้ให้มั่นคง

ข้อ ๑๒ ห้ามไม่ให้ครูนายแฉกชกเถาะต่ออาหารในเมื่อ
เวลาฝึกหัด ให้เอาไม้แฉกอย่างเขียนให้ สุ่มกับอาญา
ของครู อย่าให้กระทำอาแต่ความพลการ ใจเองโดยโทโสของ
ด้วยศอกเถาะด้วยเท้า ชกด้วยหมัก ถ้าครูแสนนายแฉก

คุณโช ชื่นมั่ง อารกจะทำทหารจากถั่วเหลืองเถิน ให้ชอกช้ำ
ด้วยอาญาของครู แล นายแฉว จนมาถึงราชการใหม่ได้ก็ให้
มาร้องต่อผู้รับสั่ง ๆ จะลงโทษ แต่ผู้กระทำความผิดเถินเช่น
โศกหนึ่ง แล้วจะให้ทำขวันทหารผู้บาศเฝ้าตามบาทแผล
มากแต่ผู้น้อย

ข้อ ๑๓ จะขอประกาศให้ทหารทั้งปวงรู้ธรรมเนียมมลักษณ
ในการ ทหารที่ จะทำความคำนีย่ต่อนายที่ตัวอยู่ในบังคับด้วยท่านผู้
ใหญ่ แลผู้รับสั่ง ให้ทหารทั้งปวงรู้ธรรมเนียมไว้ ให้ทั่วกัน
ในเมื่อเวลาฝึกหัดแลทำความคำนีย่ต่อนายอยู่แล้ว ห้ามไม่
ได้เอาความอื่นมาพูดให้ผู้อื่นไป ถ้าท่านผู้ใหญ่แลผู้รับ
สั่ง แลนายเถินมาในที่ทหารประชุมเข้าแถวอยู่ ยังไม่
ได้ฝึกหัดแล ทหารเที่ยวชมพร้อมในที่แห่งใด แห่งหนึ่งก็ ให้
ทหารทั้งปวงที่นั่งอยู่ยืนขึ้น ให้พร้อมกัน หันหน้ามาหาท่าน
ผู้ใหญ่ กระทำความคำนีย่ต่อนายเมื่อเริ่มกระบังหมวกคลุมไว้
เช่น ที่คำนีย่ ถว่าท่านผู้ใหญ่จะเดินไปพ้นแล้วจึงวาง
ลงจากกระบังหมวก ให้กระทำความคำนีย่กับสิ่งทุก ๆ คน
ถ้ามีนายจะร้องเรียกมาสั่ง ด้วยข้อราชการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
เมื่อจะเข้ามาหา นาย ให้เดินเข้ามายืนอยู่หน้าแล้ว คำนีย่
ต่อนาย เมื่อเริ่มกระบังหมวกแล้วจึงพูดกับนาย ถ้าไม่ใช่เวลา

ราชการก็ให้กระทำตามธรรมเนียมไทย ถ้าผู้ใดไม่กระทำ
ตามข้อนี้ถึงกับจะมีความผิด แล้วจะให้ทำทัณฑ์ดรรชนี
ให้เข้าใจ ธรรมเนียมความคำนับ

ฯ

พระยาพิชัยราชพัลลภ ไท่ทำข้อบังคับ ๑๓ ข้อ
ไว้สำหรับทหาร ทั้งแก่ชนชั้นการเคื่อน ๗ ชั้นคำหนึ่ง
จุลศักราช ๑๒๒๕ มีกฤษฎีกา ให้กรมมลายูแลวกับทหาร
ทั้งปวงจง รักษาข้อบังคับพระบาทสมเด็จพระที่นั่ง
เกษมสีมาไปลายมา ช่วยกันทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ
ไปโดยลวิธ ให้เอาจิตรฤทธิใน พระเจ้าอยู่หัวเป็นที่ตั้งความ
เจริญจงมีแก่ท่านทั้งปวงเทญ แล้วให้เจ้ากรมปลัดกรมสมุห
ชาญฉั แลครุซึ่งได้บังคับทหาร ทุกหมู่เอาข้อบังคับทหาร
ทั้ง ๑๓ ข้อนี้ไปเก็บรักษาไว้อย่าให้หาย ถึงกำหนดเคื่อน
วันขึ้นค่ำหนึ่ง ให้เจ้ากรมปลัดกรมสมุหชาญฉั แลครุเรียก
ทหารซึ่งอยู่ในบังคับของตัวมาได้พร้อมกันแล้ว ให้ทหาร
ซึ่งปวงอ่านข้อบังคับให้สิ้นทั้ง ๑๓ ข้อ เสมอทุก ๆ เคื่อน
ไป อย่าให้ขาดได้เป็นอันขาดก็เทียว

ฯ

ประกาศการ ทรงสร้างพระเจดีย์วัดชุมพลนิกายาราม

มีพระบรมราชโองการ ให้นำพระยาลิขิต ตรีสิงหนาท ใน
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเจ้าอยู่หัว ซึ่ง
เป็นสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามแผ่นดินที่ ๔ ในพระบรมราชวงษ์
ซึ่งดำรงทรงเทพมหาดิศ ๑๓ รัชกาลสืบต่อมเหสี ทราบทูล ขา
ราชธานี ซึ่งตั้งอยู่ประเทศสยามนอกนี้ คำว่าสั่งให้ประกาศ
แก่ผู้มาซึ่งพระอารามให้ทราบทั่วกันว่า พระเจดีย์ สรง
พระองค์ ในวัดชุมพลนิกายารามเกาะบางน้ำเอ็ดเหนือ สมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง ซึ่งเสด็จมาถึงฉะเชิงเทราปราสาท
ภิเศกฉะเชิงเทราว่าวักขัณษนา เมื่อขึ้นเมษาโทศก
ศักราช ๒๔๓๑ นั้น ได้ทรงสถาปนาไว้พร้อมทั้งวัดทั้งปวง
ในพระอารามนี้ ในรัชกาลจักรีศักราช ๒๔๓๑ ก็ตั้งขึ้นแต่
นั้นมา จนถึงยุบเลิก ศักราช ๒๔๓๕ ตั้งไป ๒๔๑ ปีมาแล้ว
แต่ได้ขึ้นมาว่าภายหลังมา เมื่อแผ่นดินสมเด็จพระบรม
ราชาธิราชพระบรมโกฏ ซึ่งได้เสด็จมาถึงฉะเชิงเทราปราสาท
ภิเศก ในรัชกาลจักรีศักราช ๒๔๓๑ นั้น สมเด็จพระเจ้า
ราชวชิรเชษฐเจ้าฟ้ากรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ในแผ่นดินนั้น ทรง
ผนวชเสด็จอยู่วัดโคกแสงในพระนคร มาทรงบัญญัติสังฆ
ฆ้อมแซมขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

มีกัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระราชโอรส
 เสด็จเข้าแลเห็นสยาม ซึ่งทรงพระราชดำริห์แล้วดำรัสสั่ง
 ให้ประณามนี้ ได้เสด็จมาถึงด้วยราชสมบัติบรมราชาภิเศก
 ณ กรุงรัตนโกสินทร์มหันตราชูปถัมภ์อย่างถก เมื่อวันพฤหัสบดี
 เดือนศก ขึ้นสิบห้าค่ำ ปีมะแมชวด ศักราช ๑๒๑๓ ทรงพระราช
 ศรัทธาให้ยี่สิบสองพระองค์ทั้ง สองนี้ กับทั้งวัฏทั้งปวง
 ในวิเศษผลนิภาษารามนี้ ซึ่งใหม่เสร็จแล้ว ได้ทรงอัน
 พระบรมราชูปถัมภ์กลาง ส่องขนาดน้อยสอง สี่พระ องค์
 ไว้ ในผอบ จันทน์แดง จันทน์ขาวสองศิลาซ้อนกันแปดลำทับ แล้ว
 เก็บไว้ในมณฑปศิลาด้วยใบพระมหาโพธิ ที่สืบมาแต่ท้าว
 พระมหาโพธิ์เดิมด้วย แต่ไม่ให้มีเครื่องเพชร เครื่องพลอย
 เครื่องทองเครื่องเงิน ของมีราคาแต่สักสิ่งหนึ่งด้วยเลย
 มีแต่ทองใบหยกไม่ถึงส่วนที่ ๔ ของเฟื้องห่อพระบรมราช
 อยู่ชั้นในเท่านั้น เพราะได้ทราบแล้วว่าผู้ที่ปรารถนาหาเงิน
 หาทองเที่ยวชุกทำลายพระเจ็กีย่านในที่ต่าง ๆ มีมานานแล้ว
 กล่าวไว้เป็นความจริงที่เกี่ยวไม่ว่าเท็จ จะทำบุญแล้วจะพบเท็จ
 ให้เป็นนาศักดิ์ไม ขอท่านทั้งปวง อย่าได้คิดชุกทำลาย
 พระเจ็กีย่าน ด้วยสำคัญว่าจะได้เงินทองของมีราคาละ
 รงช่วยกันระวังรักษาไว้ ให้ถาวร อยู่สืบกาลนาน เป็นที่ไว้

กราบบังการบูชาด้วยกันทั่ว ๆ ไป เพื่อจะได้จำเริญกุศลารามเทอญ ฯ
 พระราชกุศลในการปฏิสังขรณ์พระเจดีย์นี้ แลพระพุทธรูป
 มากทั้งโรงพระอุโบสถ แลพระวิหาร การปฏิญาณกุศลสงฆ์
 สถาปนาทั้งปวงในวัดชุมพลนิกายารามเกาะบางน้ำอินทร์นี้ คือ
 เป็นพระราชทรัพย์ทรงบริจาค ประมาณด้วยข้อซึ่งเสด็จครั้ง ทรง
 พระราชอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง
 ซึ่งได้ทรงสร้างปราสาทอารามนี้มาแต่เดิม แลทรงพระราช
 อุทิศถวายเป็นผล เพื่อให้ถึงแก่เจ้าฟ้ากรมขุนสุเรนทรพิทักษ์
 ผู้ซึ่งได้มาทำนุบำรุงปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ แลพระอารามนี้
 ครองหนึ่งนัยด้วย แลพระราชทานส่วนพระราชกุศลแก่ท่านทั้งหลาย
 ชายหญิง ผู้ได้อ่านหนังสือนี้ ทั้งภคคิรีบรรพจิตเทพคา
 มาศัยทั้งปวงจงได้อนุโมทนา จงเจริญด้วยอายุ วรรณ สุข พล
 ปฏิภาณ สรรพศิริ สวัสดิ์พิพัฒน์มงคลทุกประการ จงสำเร็จ
 แก่ความปรารถนาในทางพระนฤพาน ด้วยทุกขทั้งปวงเทอญ ฯ
 ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลนี้ อีกอัน อีกอัน อีกอัน อีกอัน อีกอัน
 ทรงปฏิญาณว่า ขอได้โปรดสำเร็จพระพุทธรูปโพธิญาณ
 ออกล้างพระบารมีว่าเป็นพระโพธิสัตว์ทั้งเช่นใช้มาแต่ก่อนซึ่ง
 อยู่ในที่ห้ามมิได้ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลนี้ แลอื่น ๆ
 ก็ได้ด้วยทั้งพระราชหฤทัย ขอได้โปรดสรรพสมบัติคือความ

บริบูรณ์คุณธรรม แล อภิวิมบศ วิหาร ทรัพย์ สิ่ง สิ้นเป็นอาทิ
 มีนาคาที่ จะ ไร้เป็นอุปการะป็น โสยอุกหนุนได้ ไร้ช้อะโศกาศ เพื่อ
 จะเสด็จถึงที่สุก สัก สวรรทุกซ์ทั้งปวงโดยเร็วโดยง่าย ความทุกซ์
 ทั้งปวง จะคัมกับประการ ไคชอ จงได้ทั้งนั้น สรรพวิบัติทั้งปวง
 ซึ่งแยกจะ ได้เห็นช้อยู่ใน สัก สวรรทุกซ์ จงอย่าได้มี ถึงจะ
 มีบ้างก็ ได้พลันอันตระหาบเทอญ ฯ ประกาศไว้เมื่อณวันจันทร์
 เดือนแปดขรพาสาธ แรมสิบสามค่ำ มีกุนเบญจศก ศักราช ๑๒๒๕
 เป็นปีที่ ๑๓ ฤาเป็นวันที่ ๔๔๑๓ ในราชกาลประมุขนั้น ฯ

ประกาศทรงอนุญาต

ข้าราชการฝ่ายในให้ทูลลาออกจากราชการ

สมเด็จพระบรมมหาราชวัง พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดิน

สยาม ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่สืบในพระบรมราชวงศ์

ขอทำคำประกาศแก่ข้าราชการฝ่ายในว่าฝ่ายใน แลผู้รักษา

เมืองกรมการหัวเมืองบางเมืองผู้ใด ๆ บัญชาที่มีบุตรหญิง

แลหลาน แลญาติเป็นหญิงเท่าใด แลรุ่นแลสาว มาถวายตัว

ทำราชการอยู่ในพระบรมมหาราชวังทั้งปวง ให้ความ

ทราบเป็นจริง บัดนี้ผู้หญิงที่มาถวายตัวทำราชการ

ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่ขึ้นตัวครั้งแรกมาจนถึงขึ้น

เบญจศักราช มากมายหลายคนขึ้นเพื่อใช้เสด็จสอย

พระข้าพเจ้าจำหน้าก็ไม่ได้ จำชื่อก็ไม่ได้ โดยมาก จนถึง

เที่ยวนี้ก็ยังมิได้ถวายตัวมาขึ้นทุกปี จนอายุได้ ๕ ขวบ

๖ ขวบขึ้นไปก็ถวายตัว ที่เป็นที่อยู่ในวังก็แยกกันนั้นกัน

เข้าเรือนไม่ใคร่จะพอ เมื่อผู้ใดมาถวายตัวอยู่ใหม่ ถ้าเป็นเด็ก

ก็มีเลขหวัด ๓ คำถึง ๔ คำถึง ๕ คำถึง ๖ คำถึง ๗ คำถึง

ในนี้แรกตามยศของบิดา บิดอ ๆ มาเขียนหวัดก็ทั่วไปได้ไป

ถึง ๘ คำถึง ๑๐ คำถึง ๑๒ คำถึง ๑๔ คำถึงตามทศ มีเหตุว่า

แต่เหตุอื่น ๆ ในที่อื่น ๆ แล้วเป็นสาวแล้วเขียนหวัด ๑๐ คำถึง

๑๓ คำสั่ง ๑๔ คำสั่ง เป็นอย่างน้อยอย่างละ ซึ่งหนึ่ง ซึ่ง ๕ คำสั่ง
 ซึ่ง ๑๐ คำสั่ง เป็นพันทั่วไปโดยมาก ถ้าจะคิดเสียหวัค
 ของพวกถวายตัวใหม่ มิใช่ต่างมาแต่แผ่นดินเก่า ที่แจกอยู่
 ในปัจจุบันจักษุณกษัตริย์เงินกว่า ๕๐๐ ซึ่งเสียดตัว
 ก็ผู้ที่ข้าพเจ้าได้ใช้สอยอยู่นั้นก็น้อยตัว เพราะการงานมีก็มาก
 ขาดที่จะจำหน้าจำชื่อได้ ใครได้เลี้ยงคูนเคยก็ใช้ผู้นั้นไป
 ก็เมื่อต้องแจกเสียหวัคแก่บุตรหลานท่านทั้งหลาย ทั้งยังอยู่ทุก
 คณนี้ ข้าพเจ้าก็ไม่เสียใจเสียดาบเงินคอก นี้ว่าเพิ่มเสียหวัค
 ให้ท่านทั้งหลาย ทั้งยังมีความรักภักดี เป็นอันช่วยเลี้ยงบุตร
 เลี้ยงหลานท่าน เมื่อท่านไม่ให้บุตรหลานท่านเข้ามาอยู่ในวัง
 ท่านก็ต้องเสียเงินเช่นเครื่องเลี้ยงบุตรเลี้ยงหลาน เมื่อให้
 เข้ามาอยู่ในวัง ข้าพเจ้าก็ช่วยเขายังไม่ว่าไรคอก แต่เดี๋ยวนี้
 ข้าพเจ้าวิตกว่าผู้หญิงเป็นอันมาก มักต้องกักต้องขังอยู่ ยศเยก
 ยศเยกเสียกกัน ก็ไม่ต้องการเปลืองอายุผู้หญิงเหล่านั้นไป
 แลเป็นที่ให้คนที่ไม่รู้จักผิดชอบกันถูกหนาบงเห็นไปว่า ใจ
 ข้าพเจ้าลโมโหโศกในสัตว์มากหวนถวิลถึงวัง ความจริง
 ไม่เป็นดังนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้รู้ประมาณรู้ว่าราชการ แล
 บำเพ็ญการกุศล สวดมนต์ภาวนา จะเพิกขลดินไปด้วยสัตว์
 ไม่มีเวลาที่ตามใจ ก็เมื่อท่านผู้ใดรับราชการในพระราชวัง

ว่าขอให้บุตรหลานท่านเข้ามารับราชการ อยู่ข้างในวัง ถัด
จะมีเหตุนี้ ๆ ซึ่งไม่เป็นที่ชอบใจท่านต่าง ๆ ทั้งท่านจะเกิด
เห็นไปนั้น ข้าพเจ้าก็เห็นด้วยทุกอย่าง ว่าควรที่จะวังเกียร
อยู่แล้ว ถ้าท่านผู้ใดมีบุตรหลานเป็นหญิง จะไม่ให้เข้ามา
ทำราชการ ในวังเพราะวังเกียรนี้ ๆ ข้าพเจ้าก็ไม่มี ความ
น้อยใจเลย ก็ท่านผู้ใดมีบุตรหลานเข้าทำราชการ ในวัง
ข้าพเจ้าเข้าใจว่าท่านทั้งหลายยอมบุตรมาได้ ข้าพเจ้าเลือกให้
เป็นบุตรตัวพระ เอกนางเอกนางอื่น ๆ การที่ยอมให้ข้าพเจ้า
เลือกเพียงเท่านั้น ก็เป็นบุญคุณของท่านทั้งหลายทั้งปวง
มีอยู่แก่ข้าพเจ้ามาก อยู่แล้ว ก็ที่นี้ข้าพเจ้าคิดจะเปิด
ความลำบาก ที่ผู้หญิงเป็นอันมากมาต้องยกเขมือยกเสียดกันอยู่
เปลืองอายุไป แลมาต้องเป็นสูง ๆ ต่ำ ๆ ทำ ๆ ขาด ๆ
ประปรายอยู่กับบุตรหลานของผู้ที่ท่านจะพึงคิดว่าศักดิ์ กว่่าตัวท่าน
เป็นการวิาคานใจท่านอยู่ อนึ่งจะ ใคร่เปิดถึงการ สำคัญ
ของกรมวังพวก ซึ่งจะพึงคิดว่าข้าพเจ้ามีความละโมภ
โฉดในลัทธิหวนเหวนไว้มากไม่ได้ใคร ๆ ข้าพเจ้าอยากจะใคร่
ปลดปล่อย สละเสียให้บางเบาไป จะหวังไว้แต่ที่มีบุตรชาย
บุตรหญิงกัวยุข้าพเจ้า แลที่ไม่มีบุตรก็แต่ที่ข้าพเจ้าได้เลี้ยง
ให้มีแก่ของบศ แลมีเบี้ยหวัดถึงแก่ ๓๐ บาทขึ้นไป

นอกนั้นข้าพเจ้าอยาก จะใคร่ได้ไปไปตามราษฎร
 ตามขอบใจ ของ อธิการศาลยุติธรรมพวกนี้ ตั้งใจจะให้นาย
 พันธของข้าพเจ้าชักต่างทั้งปวงต่าง ๆ ตลอดจนไปนมัสการเจ้า
 ยางองค์ ใ้มีคุณประการแก่ข้าพเจ้าอยู่ก็มีประโยชน์มาก
 ถึงในจำพวกมิใช่เจ้านาย คือเช่นขุนนางทั้งแก่เสนาบดีทั้งไป จน
 ถึงบุตรหลานของท่านผู้หลักผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นเมตตาเล้า อยู่
 บางท่านชานนายก็เป็นญาติกับข้าพเจ้าก็มี ถึงไม่ใช่ญาติกับข้าพเจ้า
 วัลก็ญาติก็มี ก็มิใช่ด้วยหนึ่งข้าพเจ้าอยาก ว่าผู้สยง
 ที่เหลือไว้ของข้าพเจ้าแล้วทั้งนี้ทั้งนี้ทั้งนี้ ข้าพเจ้าอยาก จะ
 ใคร่จักให้สมควร คือจะยกให้ไปทำราชการในพระบวร
 ราชวังบ้าง ให้ไปอยู่วังเจ้าต่างกรมและเจ้าบริไนได้ทำกรม
 ที่ใดราชการบ้าง ยกไปให้อยู่ด้วยขุนนางผู้ ใหญ่ที่มีความชอบ
 สมควรให้สอยบ้าง แลจะจักแรงแต่งให้ไปอยู่ด้วยกับหม่อมเจ้า
 แลข้าราชการ ตลอดจนไปนมัสการเล็กที่ไว้ราชการบ้าง ท่าน
 ทั้งหลายทั้งปวงจะไว้ช่วยถนัดเลี้ยง ท่านผู้ใดสยงชื่อ
 เชื้อเชื้อใจหวัง ๆ ข้าพเจ้าในคำที่ว่ามานี้ ไม่กระภาคหน้า
 ตามคำวาเก่า ว่าไปตามข้าพเจ้าได้ก็จะมีความยินดี การ
 ก็จะได้ปรากฏเป็นยศแก่ข้าพเจ้า ว่ามีบุญคุณเผื่อแผ่ แก่ท่าน
 ทั้งหลายทั้งปวงไม่หลวงสักรัไว้ ข้าพเจ้าจะทำดังนี้ ด้วย

ข้าพเจ้าเป็นเจ้าแม่ที่คิดจะทำไว้ แต่ถ้าทำถึงนั้น มี
 เบี้ยที่ท่านทั้งหลายทั้งปวง ผู้เป็นบิดามารดาแลญาติของหญิง
 เหล่านั้น จะคิดจะว่าไปว่า ข้าพเจ้าสำคัญบุตรหลาน
 แลญาติของท่าน ซึ่งท่านทั้งหลายมีความรักที่ปรารถนาด้วยตัว
 นี้เป็นศรีขอแลกกับมาไว้ ก็ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจะทำ
 ถึงว่าก่อนไม่ได้ ข้าพเจ้าเกรงใจท่านผู้ภรรยาแล ต้อง
 หาญาแต่ท่านทั้งหลายทั้งปวงก่อน ท่านทั้งปวง
 จงรู้ถึงคำประกาศนี้เถิด ท่านทั้งปวงก็ยอมรู้ อยู่
 แล้ว การในวังเป็นอย่างไร บัดนี้ข้าพเจ้าทำคำประกาศ
 ยอมมา บุตรหลานแลญาติของท่านผู้ใดที่เป็นหญิงสาว
 หญิงรุ่น ไม่เกินสิบแปดปีถึง ๒๐ ขาดแลมีไข้ ห่มสาร
 กรม ขาดตัวเป็นทาส ญาทั้งนี้ยอมแล้ว ข้าพเจ้า
 ยอมคืนให้ตามใจบิดามารดาแลญาติที่ปรารถนาด้วยตัว
 คืนไปได้ มีตัว ญาจะถวายในเจ้าชายใด ๆ ญาจะยกให้
 ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยก็ตามแต่ใจของท่าน ข้าพเจ้าไม่คิดเก็บ
 มีชื่อไรอันใด ข้าพเจ้ายอมคืนให้โดยสะดวก และจะไม่กระ
 คายหน้ากับผู้ที่ไป ไม่ ๓ ทั้งแต่บัดนี้ ๔
 จนถึงบัดนี้ ผู้หญิงที่เป็นเมียข้าพเจ้าอยู่ก่อนลาออก
 ไปมีตัว ข้างนอกก็หลายคน ผู้ของหญิงเหล่านั้นก็

ข้าพเจ้าก็คิดว่า อยู่หมก ไม่ให้ซักเคือง กระตาด กระเคือง ถึงใคร
 คนที่เป็นเมียข้าพเจ้าอยู่กัน ลางคนมีตัวใหม่แล้วกลับมาหา
 ข้าพเจ้าก็พูดจาด้วยดี อยู่ การเป็น อย่างอยู่แล้ว เมื่อประกาศแล้ว
 กันนี้ ถ้ามีความความเลณาคิไม่สมควรไป จะให้หญิงเหล่านี้
 นั้นทำราชการ อยู่ในวังนี้ต่อไป ก็จะต้องให้เป็นพนักงานทำ
 การนั้น ๆ ญาเช่นท้าวหมโหว่และอื่น ๆ ก็เช่นพวกที่ตาม
 ทำแห่งพนักงานนั้น ซึ่งหนึ่งบ้างซึ่งห้าคำสิ่งบ้าง ซึ่ง
 สิบคำสิ่งบ้าง ก็จะได้สมควรไปตามการคนกับเขา เมื่อขอ
 ขอเมื่อไรก็จะให้ออก แต่ที่เค็ด ๆ นั้นที่เป็นท้าวสกรคำ
 คัญ ๆ ก็พระเอกนางเอกขอไว้ก่อน พอได้เล่นรับแขก
 บ้านแขกเมืองไป ญาจะกลับไปไว้บ้านก็ได้ เมื่อมีงาน
 สกรญาแต่แทน อันโคมบอกขอแรงมาช่วยก็ได้ เพราะยัง เป็น
 เค็ด อยู่ไม่ควร จะมีเจ้าของ ๗ แต่บุตรพระยาบำเรอ
 ภักดี พวกหนึ่ง บุตรพระยาบุตรยวทัน พวกหนึ่ง เป็นบุตร
 บ่าวเดิมของข้าพเจ้าให้เป็นเจ้าแผ่นดินก็ดี ไม่เป็นเจ้าแผ่นดิน
 แต่ไม่บวช อยู่ก็ดี คนพวกนี้ข้าพเจ้าเชื่อว่าบิดาของพวกนั้น
 คงได้อยู่กับข้าพเจ้าผู้เกียจ ไม่ให้ใคร เพราะฉะนั้นข้าพเจ้า
 ไม่ยอมให้ใคร ใครอย่ารู้ใหม่ล่วงเกิน ก็กษาน อย่างไรเข้า
 มา ๗ สัตว์ที่มีบุตรกับข้าพเจ้าที่เข้บหวัคไม่ถึง ๕๐๐ บาท

อยู่ข้าง แต่ถ้าบุตรยังอยู่ ข้าพเจ้าไม่ยอมให้ใคร ^{๕๕๕} ที่มียศ
 หวัด ^{๕๕๕} ๒๐๐ บาทขึ้นไป บุตรมีศักดิ์ไม่มียศ ข้าพเจ้าเห็นว่า
 ไม่ควรที่ท่านผู้เป็นบิดามารดาแลญาติจะว่า ข้าพเจ้าเลี้ยงไม่ก็
 ข้าพเจ้าจึงว่าคิดไว้ว่าไม่ให้ใคร ก็ถ้าแม้นคนเหล่านั้นที่ไม่
 มีบุตร ข้าพเจ้าได้เลี้ยงหวัดเสียไม่ถึง ๒๐๐ เมื่อใด ท่านจง
 เข้าใจว่าเป็นอันดีให้ท่านเมื่อนั้นเกิด ก็ในที่นอกจากคนที่
 ข้าพเจ้าว่ากันไว้ดังนี้แล้ว ใครชอบอะไรใครได้ก็จงไปว่า
 กล่าวต่อขอต่อบิดามารดาเขาเกิด ข้าพเจ้าไม่ว่า ผู้อ่านคำ
 ประกาศนี้พิจารณาความให้เข้าใจ อย่าพาโลคำประกาศ
 รุ้ใจมาเกี้ยวพาราสี ^{๕๕๕} เบยหวัด ๕๐๐ บาทเข้า ฯ ประ
 ภาศมา ณวันเสาร์ เดือนสิบขึ้นสิบค่ำ ^{๕๕๕} บกแม่ญะตลก
 ศักราช ๑๒๒๕ เป็นวันที่ ๕๕๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ประกาศออกทองทำพิศพิศกึ่ง

มีพระบรมราชโองการ ให้นำพระบัตรพระสุรัสวดี ให้นำให้
ประกาศแก่พระราชาวงษา ณ วงษ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
ฝ่ายหน้าฝ่ายใน แลราษฎรในกรุงแลหัวเมือง ให้ทราบทั่วกัน
ว่า ในพระราชอาณาจักนี้ แลก่อนทองคำมีน้อย เปนแต่
ใช้ทำพระพรตต่าง ๆ เปนเครื่องยศ แลเครื่องพระภักดี
ก็ใช้ทำของกำไลของเงินบ้าง ทองแท่งเงินบ้าง ทองคำเมือง
กลดพอเพียงบ้าง ทองเครื่องเมืองยุโรปเมืองอเมริกาบ้าง
มีเข้ามามาก ในพระราชอาณาจักนี้ จนเกินกว่าที่จะใช้สอย
ทำพระพรตแลเครื่องพระภักดี ผู้มีทรัพย์เก็บทองไว้มาก
ร้องขอขายแลขอส่งแทนภาษีอากรก็มี ด้วยเหตุนี้
จึงทรงพระราชดำริห์ว่า ตามอย่างเมืองอื่นที่เป้นเมืองแผ่นกัน
ใหญ่ขึ้น ๆ หลายเมือง เมื่อทองคำมีมากขึ้นผู้ครองแผ่นดิน
เมืองนั้น ๆ ก็มักทำเป็นทองเหรียญมีตราหลวงเป็นสำคัญ
ได้ราษฎรใช้ในกำหนดราคานั้น ๆ ไม่ค่อยเกินงำหนัก
แลเนื้อทองดีราคาก็ ผู้ใดทองตราทองเหรียญไป
เมื่อต้องการเงินมาขอขึ้นเงินต่อกองหลวง ๆ เสาร์เจ้าทรัพย์
ก็ให้ตามกำหนดซึ่งพิคัดไว้ ในเมืองนั้น ๆ ใช้ทองตรา
ทองเหรียญแก่กันอยู่เป็นปกติ เหมือนใช้เงินตราแลเช่นนี้

ชึ่งฝรั่ง ก็ในกรุงเทพฯ นี่ ทองตราใช้กับเงินตราเช่นนี้
 ยี่ห่วยมีไม่ จึงมีพระบรมราชโองการกำรัสสั่งให้เจ้าพนักงาน
 โรงจักร ชึ่งแปลที่ทำเงินเทียบแปลเบี้ยชู้ เบี้ยโตฟดั้น
 ก็ทำทองเหรียญทำทองแปดร้อยทอง แล้วแปดเสกสอง คือ
 ทองใบยี่ช้ออันเสกเป็นสามขนาด ขนาดใหญ่ก็ราคา
 แปดแปดบาท ขนาดกลางก็ราคาแปดสี่บาท ขนาดน้อย
 ก็ราคาแปดสิบสี่บาท ขนาดใหญ่ขนาดกลางไว้เทียบตามอย่าง
 ทองเหรียญอังกฤษ คือเหรียญใหญ่ของอังกฤษ ที่เรียกว่า
 ทองปอนด์ ๆ อีกช้อหนึ่งว่าสเทอลิงก์ ๆ อีกช้อหนึ่ง
 เรียกว่าสอเวเธนส์ แลเหรียญขนาดย่อมเรียกว่าทองฮาล์ฟปอนด์
 ๆ อีกช้อหนึ่งว่าเสมิสเทอลิงก์ ๆ อีกช้อหนึ่งว่าฮาล์ฟสอ
 เวเธนส์ ฯ จะว่าตามการซึ่งคิดมูลค่าเงินในเมืองอังกฤษนั้น
 อังกฤษก็คิดนับว่าปอนด์หนึ่งเป็น ๒๐ ชิลลิง ๆ หนึ่งเป็น ๑๒ เปด
 แลในการสั่งสั่งของช้อขายอยู่ เมื่อใด บิลล์คือหนังสือกำหนด
 ราคาของผ้าแก่เมืองอังกฤษ ก็ย่อมคิดนับเป็นจำนวนปอนด์มา
 ๐ ปอนด์ ๑๐ ปอนด์ ๑๐๐ ปอนด์ แลอื่น ๆ ครั้นมาที่กรุงเทพฯ นี่
 ถ้าผู้ช้อของมีทองปอนด์ เอาทองปอนด์ใช้ให้ก็ได้ ถ้าไม่มี
 ทองปอนด์ขายจ้างผู้รับสั่งของก็เอาเงินแก่ผู้สั่ง . ปอนด์
 แปลว่าบาทเสมอไป . ถ้าจำนวนเป็นฮาล์ฟปอนด์คือครึ่งปอนด์ก็คิด

เอาดีบาทเสมอไป คงคิดราคากัน ๑๐ ปอนด์เป็นเงินซึ่งหนึ่ง
 แด ๒๐ ชาฟปอนด์เป็นเงินซึ่งหนึ่ง แต่ตัวทองปอนด์ทองชาฟ
 ปอนด์นั้นไม่เป็นทองบริสุทธิ์ เป็นทอง ขาวงดัดผสมทองแดง
 ส่วนหนึ่งในสิบสองส่วน ปอนด์หนึ่งหนักสองสลึง เมื่อคิดราคา
 ปอนด์และแปดบาทก็เปลี่ยนสิบหกหนัก ชาฟปอนด์หนึ่งหนักสลึงหนึ่ง
 คิดราคาชาฟปอนด์สี่บาทก็เปลี่ยนสิบหกหนักเหมือนกัน ทองปอนด์
 ทองชาฟปอนด์นั้นได้เอามาตวงก็เอาทองแดงออกเสีย ก็คง
 เนื้อทองคำเนื้อแท้ ปอนด์หนึ่งแท้สลึงหนึ่งกับเฟื้องหนึ่ง
 กับสองไฟ คิดราคาปอนด์และแปดบาทก็เปลี่ยนแปดหนัก
 เกินเล็กน้อย ทองในชาฟปอนด์ที่ตวงแล้ว ก็คงแค่เฟื้องหนึ่ง
 กับสามไฟคิดชาฟปอนด์ ๔ บาท ก็เปลี่ยนแปดหนัก
 เกินน้อยหนึ่งเหมือนกัน ทรงพระราชดำริที่ว่า ซึ่งทองตรา
 ทองเหรียญเมืองอื่นเรื้อทองแดงให้ขาวดัดนั้น เพื่อจะ
 ให้มีเนื้อกระด้างใช้ทนได้นานตราไม่ใคร่เลือนไป ไม่ต้องบ่อย
 ทำใหม่บ่อย ๆ ให้เสียสูญเพลิง อึ่งจะให้พ่อใ้คนที่ไม่รู้
 ทุทองว่า คงดัดขาวดัดขึ้นก็ว่า คิดราคาแต่สิบหกหนัก
 ในกรุงเทพฯ นี่จะทำเช่นนั้นให้เหมือนกันก็ได้ แต่ครั้งจะทำ
 อย่างนั้นทองในบ้านในเมือง ก็จะเป็นทองขาวงดัดไปเสียมาก
 ราษฎรที่ไม่รับถือก็ขายทิ้งเสียไป จึงโปรดให้คงทำด้วยเนื้อทอง

ถ้วน คิดราคาสีบแปดหนักตามเนื้อของบริสุทธ ^๕ ก็เมื่อ
 คิดแปดสีบแปดหนักทั้งสาม อย่าง ขนาดใหญ่ น้ำหนักของ
 สิบ ^๕ เพื่อง่ายสามไฟเท่านี้ ราคาแปดบาท ขนาดกลาง น้ำหนักของ
^๕ เพื่อง่ายสามไฟทั้งเท่านี้ ราคา ๔ บาท ขนาดน้อย น้ำหนักของ
^๕ เพื่อง่ายสามไฟเท่านี้ ราคาสิบสอง ^๕ ขนาดใหญ่ขนาดกลางนี้ ใช้ในที่
 ทองปอนด์ แลชาฝัปรองของอังกฤษ ทั้งมาแล้ว แต่ขนาดน้อย
 ราคาสิบสองนี้ ใช้แทนค่าสิ่งอย่างอื่น ที่จีนเรียกว่าเตล็กก็
 ว่าเนี่ยะก็ ^๕ ทองแปดที่ ^๕ ใหม่จำพวกสาม อย่างนี้
 ถ้วนเป็นทองคำเนื้อบริสุทธ ^๕ ไม่ให้ผสมเงินผสมทองแดงเลย
 แต่คิดราคาสีบแปดหนักนี้ตามราคาเนื้อทองในทองปอนด์ แล
 ชาฝัปรองของอังกฤษ ^๕ ซึ่งระพึงคำนึงเอาว่าไม่ให้ผสม
 ทองแดงนี้เลย ก็ในกาลทุกวันนี้ เพราะทองคำมีเข้ามามาก
 ล้นเหลือไป ผู้มีทองคำมากอยากขายเอาเงินใช้ ก็บอกขาย
 ราคาต่ำลงมาจากที่มีราคาถูกเนื้อแปดเสกสองก็ ห่อหมกว่า
 สีบหกหนัก ^๕ ก็การที่ทองคำต่ำไปนี้ ^๕ เพราะทองคำ
 เข้ามา ^๕ ประมาณเนื้อทองซึ่งเรียกกัน อยู่ ว่าเนื้อสี่ เนื้อห้า
 เนื้อหก เนื้อเจ็ด เนื้อแปด ^๕ ถ้าอีกคำหนึ่งว่านพคุณเก้าน้ำ
^๕ ถ้าอีกเล่าคำหนึ่งที่พูดเลียบ ^๕ บอกเสกชาเนื้อหกเนื้อเจ็ด
 สิบสามสาม ^๕ ถ้าอย่างว่าเสกอย่างที่ว่าเนื้อแปดเสกสอง

ข้ามีเมืองนี้เอง แต่งคนให้ ออกเที่ยวสืบเสาะหาข้อแฉะ
 ที่ระดังลงเป็นเงินไ้ ก็ได้นั้นแล้วปลาทู ๆ มาบ้าง สำคัญว่า
 เป็นเงินแล้ว จงพดด้วง ประทับตราใช้สอยกันก็มีบ้าง แกะ
 ครั้นนานเข้าเก่าแล้วก็ดำไป เงินตราของเก่าที่ทำด้วยแร่
 ทองนั้น ทุกวันนั้นก็ยังมียังหาได้ อยู่บ้าง พวกเปรชาตเรียกว่า
 เงินดำคือเงินแท้มันเอื้อละเอื้อยกว่าเงินปรกติ แต่สีทำ
 คล้ายทองสำฤทธิ เงินลาว อีกอย่างหนึ่ง เรียกว่าเงินขาวเวียน
 หน้าเอื้อเงินดีกว่าเอื้อเงินที่ ใช้อยู่โดยปรกติเอื้อละเอื้อยก็แล้วชาว
 เงินพวกนี้ประมาณการต เห็น จะคัดแยก จากทองคำ เอื้อดำ
 ๆ อย่างหนึ่ง จะทำแต่เงินเอื้อ มุ่งมาแต่เมืองจีน ทางบก ก็เพราะ
 ในเมืองเชียงแสน ใช้เงินเอื้อ สงกว่าเงินเอื้ออื่นเงินตราในทุกวัน
 ก็ดี แต่เพราะมีเงินใช้ในบ้านเมืองน้อย เหมื่อนบ้านเมือง
 ที่มีเงินน้อย ก็ใช้เบี้ยร้อยสองร้อยก่อเพอะบางแห่ง บาง
 คราวฉั้ไ้ ในเมืองเชียงแสนแต่ก่อนมีเงินใช้น้อยมีทองคำมาก
 ทองคำจึงราคาถูกลง ทองคำที่เอื้อดำ ขอลายกันหนักบาทหนึ่ง
 เป็นเงินสี่บาทจึงเรียกว่าเอื้อสี่ ที่เอื้อสงขึ้นไ้กว่านั้น
 ทองคำหนักบาทหนึ่งเป็นราคาเงินห้าบาทเรียกว่าเอื้อห้า ทอง
 คำหนักบาทหนึ่ง เป็นราคาเงินหกบาทเรียกว่าเอื้อหก
 ทองคำหนักบาทหนึ่งเป็นราคาเงินเจ็ดบาท เรียกว่าเอื้อเจ็ด

ของคำหนักบาทหนึ่งเป็นราคาเงินแปดบาท เรียกว่าเนื้อแปด
 ของคำหนักบาทหนึ่งเป็นราคาเงินแปดบาทสองสลึง เรียกว่า
 เนื้อแปดสองซา ฤๅอีกคำหนึ่งเรียกว่าเนื้อแปดเสกสอง
 ตามการที่ราษฎรใช้ซื้อขายกัน ในเวลานั้น ของคำเนื้อสูง
 สูงอย่างเขกเช่นทองบางทพานขายกัน หนักบาทหนึ่ง
 เป็นราคาเงินเก้าบาทเรียกว่านพคุณเก้าน้ำ ก็ที่ว่าสองซา
 สามซาก็ดี ฤๅที่ว่าเสกสองเสกสามก็ดีโดยละเอียดนั้น
 คือว่าเสกสองเก้าน้ำขึ้นไป ๕๕๕ ไป ๗ ของผสมศรีเหล็ก
 ให้เงินไม่ขึ้นทุกวันนี้เรียกว่าทองเนื้อจีน แต่ก่อนลาวเรียกว่า
 ทองเนื้อสองเพราะขายกันสองหนัก ทองเนื้อจีนอย่างลาว
 ฤๅทองศรีทองบวบ ซึ่งในเวลานั้นขายกันราคาหนักต่อหนัก
 ลาวเรียกว่าทองเนื้อหนึ่ง แต่โบราณได้ยินว่าข้างญ
 ก็ประมาณซื้อเนื้อทองเหล่านี้ทั้งปวง เดิมเป็นธรรมเนียม

- ของลาวชาวเขมรแสน แต่ใช้เงินโวทาวในการ
 เทียบน้ำหนัก ครั้นสืบมาถึงบ้านเมืองใกล้ทะเล เงินมี
 เข้ามามากราคาทองก็แพงขึ้นไปถึงสองเท่าพิภพนี้ คือ
 บางทีทองคำเนื้อแปดบางทพานราคาถึง ๒๐ หนักถึง ๔๐ หนัก
 ทองคำเนื้อแปดสามัญที่เรียกว่าเนื้อแปดตุก ราคาถึง
 สิบแปดหนักสิบเจ็ดหนักก็ ๕ คนโบราณว่าณอีกคำหนึ่งว่า

เข้ากับทองโตราคาขึ้น เมื่อไรเข้าถูกทองแพง เมื่อไรเข้าแพง
 ของถูก ซึ่งว่าทั้งนี้ก็จริงอยู่ ยาวในเวลานี้ในกรุง
 มีขรรณเนียมขึ้นเข้า ไม่ได้มีผู้เอาออกไปค้าขายนานาประเทศ
 เป็นนิตย เมื่อนี้ชาวนาเมื่อทำนาได้เข้ามาก จะขายราคา
 แพงไป ก็ขายไม่ใคร่ได้จะเก็บไว้กลัวจะผุเสีย ต้องขายไป
 ราคาต่ำ ๆ เพียงแถวนี้ละ ๕ บาท ๔ บาท ๓ บาท
 ถึงกระนั้นไม่ใคร่มีผู้ซื้อ ต้องเอาเข้าออกแลกของต่าง ๆ
 ยืนตาที่จะใช้จะกิน เมื่อขายทั้งนี้ก็ไม่ได้ทวีผลเสียมาก
 เป็นกำไรสมกับแรงเหนื่อย ที่ชาวนาได้กลัวต้องเสียค่า
 ขนส่งวันนาเสีย นานี้ฝนฟ้าสอยก็ทิ้งเสียไม่ทำ ชาว
 นาที่ทำอยู่ก็คอยจ้องมองหา เวลาที่จะถกราคาเข้าให้สูงขึ้น
 เมื่อเวลาคนกันขึ้นซื้อ ก็เอาโคไผ่แลวัวตัวเล็ก ๆ ๕ ตัว
 เกือน ๆ ๕ ตัวเข้าซื้อเพื่อเอาไปทำอะไรมาคนที่มีความรอบคอบ
 ทรูขายหาขายหญิงมาก ก็เกิดความสับสนทุกใจกลัวเข้า
 จะแพงขึ้นก็เที่ยวซื้อเข้ามาไว้ ที่เป็นอย่างนี้หลายสิบแห่งเข้า
 กับกับ ราคาเข้าก็แพงขึ้นไปในสองวันสามวัน ก็เพราะนานี้
 น้อย ทวีเขาก็เอาเข้ากันขึ้นซื้อมากเอาไปก็เสียเข้าก็ไม่พอ
 ปรังค์ของพวกนี้กันขึ้นซื้อซื้อขึ้นกัน ผู้ที่มีเข้ามากเขาก
 ได้กำไรก็ยิ่งถกราคาเข้าให้สูงขึ้นไป เงินของคนบางจำพวก

จะใช้ราคาเข้าไม่มีต้องเอาของ ออกก็ได้แทน ราคาเข้า ฝ่าย
ผู้จะขายเอาของไว้ก็เกลี้ยเกลียงให้ลดราคาของต่ำลงไป ด้วย
เหตุนี้เมื่อไรเข้าแพงราคาของจึงต่ำลงมา ก็เพราะฉะนั้นความ
ที่ขี้สงสัยผมน้อยน้ำน้อยก็ตีผ่นมากน้ำมากเกินไปก็ตี ครั้น
ราคาทำขายใหม่ชวาวนาเห็นว่าเข้าแพง อะจก จะขายเข้าให้มีกำ
ไร คั้นกันทำนามากทุกแห่งทุกตำบล คนที่ทิ้งนาไป
ทำมาหากินอย่างอื่นแล้วก็กลับมำทำนา ฝ่ายผู้ซื้อเข้า
ไว้เกินประมาณ เห็นว่าขีใหม่เข้าใหม่จะมีมาก เข้าที่ตัว
คั้นซื้อไว้แพง ๆ จะเก็บไว้ กลัวจะผุเสีย ฤจะขายต่อ
เมื่อเข้าใหม่มีมากมาย ก็กลัวว่าราคาเข้าจะตกลงนักจะขาด
ทุนมากไป ก็รีบร้อนเร่งขายเข้าของตัวที่เก็บไว้เสียโดย
เร็วสู้ขายขาดทุนแต่น้อย ด้วยเห็นว่าคิดว่าจะขายเมื่อเวลา
เข้าใหม่มีมาราคาจะตกมากนั้น ก็เมื่อขายเข้าขาดทุนไปทั้ง
นี้แล้ว ก็กลับไปคิดหากำไรในทองซึ่งตัวไ้เอาเข้าแลกไว้
ฤเอาเงินซื้อไว้ด้วยราคาต่ำ ๆ ทั้งว่าแล้วนั้น ก็พากัน
กดราคาทองให้สูงขึ้นไป ก็ทองให้เปลืองของเก็บไว้ไม่ละ เมื่อ
ราคายังต่ำอยู่ไม่ขาย เมื่อราคาทองกลับสูงขึ้นจึงขาย
ก็ด้วยเหตุนี้เมื่อไรราคาเข้าถูกของจึงแพง คำที่ว่ามา
ก่อนนั้นก็ชอบด้วยเหตุข้างไทยจริง แต่มีตัว เพราะเข้เข้า

ให้นำมาประเทศ เขาเข้าไปจำหน่ายเมืองอื่นไม่ห้าม ก็มีผู้ทำ
 นามากเต็มทีแลนาเกิดขึ้นใหม่ ๆ ทุกปี เมื่อเข้ามาในเข้าน
 ในเมือง ล้วนเหลือเฟือฟ่าย คนต่างประเทศ เขาเรือเข้ามาขาย
 ทุกเข้าไปขาย เมืองนั้นมากมายหลายลำ มีคนซื้อเข้าไป
 หลายหมื่นเกวียน ราษฎรก็ถกราคาเข้าให้แพง อยู่เป็นนิตย
 ภายคิกะขายเอาเงินให้มาก ฝ่ายลูกค้านานาประเทศเมื่อ
 เห็นเข้าไปในกรุงเทพ ฯ ราคาแพงเพียงพอจะซื้อเขาไปขาย
 มีกำไรได้ ก็เขาเรือมาบ้างเอาของมาบ้าง แต่เมืองอื่น
 มาซื้อเข้าไปก็เงินทองเมื่อเข้ามาในบ้านในเมือง ก็ไม่หมดไม่
 สูญไปเหมือนครั้งเข้าที่คนกินเสีย เงินทองในพื้นบ้านพื้น
 เมืองก็มากขึ้นทุกปี ครั้งแต่เขามาแยกขึ้นนี้ เงินเมือง
 ขึ้นเข้ามาในกรุงเทพ ฯ นี้หลายหมื่นชั่ง ทองคำเข้ามา
 ในกรุงเทพ ฯ นี้หลายสิบล้าน เพราะฉะนั้นจึงเข้ามีมาก
 ราคาที่แพงอยู่ คือเกวียนละสี่ตำลึงห้าตำลึงเสมอไป
 เหมือนกับของสิ่งอื่น ๆ ราษฎรขายอยู่ดู ๆ ราคาที่แพง
 ขึ้นหมดทุกอย่างเพราะเงินทองมีเข้ามามาก เมื่อเป็นอย่างนี้
 การก็เป็นอัศจรรย์อยู่อย่างหนึ่ง การล่วงมาจึงเกือบสิ้น
 แล้ว โดยที่โคปรากฎาฝนน้อยน้ำบ่าก็มาช่วยหาไม่ได้
 เสีย เหมือนอย่างนี้แม่เขตกบิระภาศิริศกขีจธจัตวา ศก

นี่ แลใน^๔บ้น^๕เขญ^๖คัก^๗ ทั้ง^๘แต่^๙เกิ่น^{๑๐}ห้า^{๑๑}เกิ่น^{๑๒}ตกล^{๑๓}มา^{๑๔}จน^{๑๕}
 ด้^{๑๖}เกิ่น^{๑๗}เลียบ^{๑๘}ต^{๑๙}ฝน^{๒๐}ตก^{๒๑}ชุก^{๒๒}มาก^{๒๓}นัก^{๒๔} เปน^{๒๕}ที่^{๒๖}น่า^{๒๗}กลัว^{๒๘}ว่า^{๒๙}จะ^{๓๐}เป็น^{๓๑}น้ำ^{๓๒}
 ใหญ่^{๓๓}มา^{๓๔}ท่วม^{๓๕}เข้า^{๓๖}เสีย^{๓๗} แต่^{๓๘}เมื่อ^{๓๙}สย^{๔๐}ไป^{๔๑}ใน^{๔๒}เมือง^{๔๓}ฝ่าย^{๔๔}เหนือ^{๔๕} ก็^{๔๖}ไ้^{๔๗}
 ความ^{๔๘}ว่า^{๔๙} น้ำ^{๕๐}ใน^{๕๑}บ้น^{๕๒}นอย^{๕๓}กว่า^{๕๔}น้ำ^{๕๕}ใน^{๕๖}บ้น^{๕๗}หลัง^{๕๘}อีก^{๕๙} ทั้ง^{๖๐}เข้า^{๖๑}ทุก^{๖๒}
 แห่ง^{๖๓}ทุก^{๖๔}ตำบล^{๖๕}เป็น^{๖๖}ชุมชน^{๖๗}อยู่^{๖๘}กับ^{๖๙}น้ำ^{๗๐}ฝน^{๗๑} เข้า^{๗๒}ก็^{๗๓}คง^{๗๔}จะ^{๗๕}ไ้^{๗๖}ไม่^{๗๗}
 เสีย^{๗๘}ทุก^{๗๙}แห่ง^{๘๐} ก็^{๘๑}เมื่อ^{๘๒}การ^{๘๓}เป็น^{๘๔}ดังนี้^{๘๕}อยู่^{๘๖} จะ^{๘๗}ว่า^{๘๘}อย่าง^{๘๙}เก่า^{๙๐}ว่า^{๙๑}เมื่อ^{๙๒}
 ไร^{๙๓}เข้า^{๙๔}ถูก^{๙๕}ทอง^{๙๖}แพง^{๙๗} เมื่อ^{๙๘}ไร^{๙๙}เข้า^{๑๐๐}แพง^{๑๐๑}ทอง^{๑๐๒}ถูก^{๑๐๓}เหน^{๑๐๔}จะ^{๑๐๕}หา^{๑๐๖}ซอ^{๑๐๗}ย^{๑๐๘}ไม่^{๑๐๙}
 แล้ว^{๑๑๐} ด้^{๑๑๑}กับ^{๑๑๒}เข้า^{๑๑๓}เบ้^{๑๑๔}เสี้ยน^{๑๑๕}แก่^{๑๑๖}นานา^{๑๑๗}ประเทศ^{๑๑๘} แล้ว^{๑๑๙}ราษฎร^{๑๒๐}ทำ^{๑๒๑}นา^{๑๒๒}เต็ม^{๑๒๓}
 มือ^{๑๒๔}อยู่^{๑๒๕}เสมอ^{๑๒๖} ผู้^{๑๒๗}ที่^{๑๒๘}ไม่^{๑๒๙}ไ้^{๑๓๐}ทำ^{๑๓๑}นา^{๑๓๒}ก็^{๑๓๓}ไม่^{๑๓๔}ไ้^{๑๓๕}ไ้^{๑๓๖}กัน^{๑๓๗}ซึ่ง^{๑๓๘}กัน^{๑๓๙}ซื้อ^{๑๔๐}เข้า^{๑๔๑}อย่าง^{๑๔๒}
 แต่^{๑๔๓}ก่อน^{๑๔๔}มานาน^{๑๔๕}แล้ว^{๑๔๖}มิ^{๑๔๗}ใช่^{๑๔๘}ๆ^{๑๔๙} เพราะ^{๑๕๐}ฉนั้น^{๑๕๑}จะ^{๑๕๒}ค้อง^{๑๕๓}ว่า^{๑๕๔}ใหม่^{๑๕๕} ว่า^{๑๕๖}เมื่อ^{๑๕๗}
 ไร^{๑๕๘}ชาว^{๑๕๙}ต่าง^{๑๖๐}ประเทศ^{๑๖๑}เอา^{๑๖๒}ทอง^{๑๖๓}เข้า^{๑๖๔}มา^{๑๖๕}ใช้^{๑๖๖}เป็น^{๑๖๗}ราคา^{๑๖๘}สิน^{๑๖๙}ค้า^{๑๗๐}ใน^{๑๗๑}กร^{๑๗๒}ง^{๑๗๓}เทพ^{๑๗๔} ๑
 มาก^{๑๗๕} เมื่อ^{๑๗๖}นั้น^{๑๗๗}ราคา^{๑๗๘}ทอง^{๑๗๙}ก็^{๑๘๐}จะ^{๑๘๑}ตก^{๑๘๒} เมื่อ^{๑๘๓}ไ้^{๑๘๔}ลูก^{๑๘๕}ค้า^{๑๘๖}ชาว^{๑๘๗}ต่าง^{๑๘๘}ประ^{๑๘๙}
 เทศ^{๑๙๐}เอา^{๑๙๑}เงิน^{๑๙๒}เข้า^{๑๙๓}มา^{๑๙๔}ใช้^{๑๙๕}เป็น^{๑๙๖}ราคา^{๑๙๗}สิน^{๑๙๘}ค้า^{๑๙๙}ใน^{๒๐๐}กร^{๒๐๑}ง^{๒๐๒}เทพ^{๒๐๓} ๑ มาก^{๒๐๔}เมื่อ^{๒๐๕}
 นั้น^{๒๐๖}ราคา^{๒๐๗}ทอง^{๒๐๘}ก็^{๒๐๙}จะ^{๒๑๐}กลย^{๒๑๑}ขึ้น^{๒๑๒}ไป^{๒๑๓} ก็^{๒๑๔}แต่^{๒๑๕}ทอง^{๒๑๖}นั้น^{๒๑๗}มี^{๒๑๘}แต่^{๒๑๙}เป็น^{๒๒๐}ทอง^{๒๒๑}ล้น^{๒๒๒}
 ทอง^{๒๒๓}ใบ^{๒๒๔}จะ^{๒๒๕}ซื้อ^{๒๒๖}ขาย^{๒๒๗}กัน^{๒๒๘}ก็^{๒๒๙}ยาก^{๒๓๐} ผู้^{๒๓๑}จะ^{๒๓๒}ซื้อ^{๒๓๓}มี^{๒๓๔}กั^{๒๓๕}กร^{๒๓๖}ราคา^{๒๓๗}ให้^{๒๓๘}ต่ำ^{๒๓๙}ไม่^{๒๔๐}
 ไ้^{๒๔๑}จะ^{๒๔๒}ซื้อ^{๒๔๓} ทอง^{๒๔๔}มา^{๒๔๕}เหลือ^{๒๔๖}เพ่อ^{๒๔๗}อยู่^{๒๔๘}มาก^{๒๔๙} จึง^{๒๕๐}ไ้^{๒๕๑}คิด^{๒๕๒}ทำ^{๒๕๓}เป็น^{๒๕๔}ทอง^{๒๕๕}
 แปะ^{๒๕๖}มี^{๒๕๗}ตรา^{๒๕๘}ให้^{๒๕๙}ใช้^{๒๖๐}เป็น^{๒๖๑}จ่า^{๒๖๒}ราคา^{๒๖๓}สิน^{๒๖๔}ค้า^{๒๖๕}ที่^{๒๖๖}ซื้อ^{๒๖๗}ขาย^{๒๖๘}กัน^{๒๖๙}ไ้^{๒๗๐}เหมือน^{๒๗๑}กับ^{๒๗๒}เงิน^{๒๗๓}
 เมื่อ^{๒๗๔}ผู้^{๒๗๕}จะ^{๒๗๖}เอา^{๒๗๗}ไป^{๒๗๘}ทาง^{๒๗๙}ไกล^{๒๘๐}ใส่^{๒๘๑}พก^{๒๘๒}ใบ^{๒๘๓}เล็ก^{๒๘๔}น้^{๒๘๕}ย^{๒๘๖} ก็^{๒๘๗}ไ้^{๒๘๘}ราคา^{๒๘๙}หลาย^{๒๙๐}
 ทำ^{๒๙๑}ถึง^{๒๙๒}หลาย^{๒๙๓}ซึ่ง^{๒๙๔}ไม่^{๒๙๕}หนัก^{๒๙๖}เข้า^{๒๙๗}หนัก^{๒๙๘}พก^{๒๙๙}หนัก^{๓๐๐}หอย^{๓๐๑}หนัก^{๓๐๒}เร็ว^{๓๐๓}เหมือน^{๓๐๔}อย่าง^{๓๐๕}

ภาจะเงินไป ภาจะเก็บไว้ในหีบในที่น้อย ๆ ไว้ข้างที่หลับ
 ที่นอนก็จะเก็บไว้ได้มาก ๆ ง่าย ๆ บัดนี้ซึ่งทั้งราคาสี
 แยกหนักขึ้นไป เพราะเป็นทองมีตราเมื่อผู้ใดได้ไปซื้อ
 ไปเมื่อไม่พอใจเอาไว้เห็นไปว่าเสียเปรียบจะใคร่ให้เงิน ก็จง
 เอามาคืนขึ้นรับเงินไปจาก พระคลังหลวงตามราคาสีแยกหนัก
 นั้นเถิด ถ้าทองไม่ถูกเจาะ ถูกตัดยับเสียถึงลาย จะเลือก
 สักหรือไปบ้าง ถ้าบิรสังเกตุได้ว่าเงินตราเดิมแท้มีใช้ของ
 ปลอมแล้ว ชาวพระคลังก็จะรับใช้ราคาแยกบาท สิบบาท
 สิบสิ่ง ความเดิมนั้นให้ ก็เพราะในหลวงรับจะใช้ราคา
 เท่านี้ยังขึ้นไม่ลดหย่อนถึงนี้แล้ว ผู้ที่ไปไม่ควรวิ่งเก็บ
 ควรรับใช้ตามพิภักดิ์ประกาศมา เหมือนกับเงินตราพวกตัว
 บาท กึ่งบาท แด่สิ่ง แด่เฟื้องก็ดี เงินเหรียญถึงค่าสิ่ง
 เงินเหรียญบาท กึ่งบาท แด่สิ่ง แด่เฟื้องก็ดี เมื่อบริ
 เบียดโสฬสก็ดี เงินเหรียญของมาแต่เมืองนอก ซึ่งคิดกัน
 ตามประกาศไว้ ใช้ตามเหรียญค่าบาท แด่เงินเหรียญที่แยก
 มลายู ภาจะชาวปากใต้ ที่เรียกว่าน้ำไป ราคาแต่ละสามสี่นั้น
 ก็ดี เมื่อมีตราเป็นที่สังเกตุแล้วราษฎรก็ใช้กันง่าย ไม่
 เลือคน้ำเงินไม่เลือกน้ำหนักร แต่ไม่คิดราคาเทียบ แต่ทอง
 แยกนั้นเลย ใช้ขึ้นตามพิภักดิ์ประกาศแต่ก่อนนั้นใด ทอง

แล้ว ในหลวงจะสั่งตามหัวเมืองนี้ ๆ ว่า ถ้ามีผู้เอา
ทองแปะทั้งสามจำพวกนี้ไปขอขึ้น ก็ให้กรมการคอยรับตาม
หัวเมืองนี้ทุก ๆ เมืองไป * ทองแปะสามขนาดนี้
ถ้าจะเรียกชื่อว่าแปะทองใหญ่ แปะทองกลาง แปะทองเล็ก
ก็จึกหนักไป แลเวลาเมื่อจะให้เข้ากับคัมภีร์ว่าสามแปะทอง
ใหญ่ แปะทองกลาง ห้าแปะทองเล็ก ก็พึงขาดไป อัน
แปะทองใหญ่ แปะทองกลาง แปะทองเล็ก เช่นเวลาเช่นพวกต่าง ๆ
ของเมืองอื่นก็มีมาปะปนอยู่ เมื่อเรียกดังนี้ ก็จะต้อง
เพะไปไม่รู้ว่าแปะทองใหญ่ แปะทองกลาง แปะทองเล็กของ
เมืองใด ถ้าจะเอาชื่ออังกฤษมาเรียก ขนาดใหญ่ว่าทอง
ป้อน ขนาดกลางว่าทองชาฟป้อน ลักษณณ์ก็ไม่เหมือนกันแท้เป็น
แต่ราคาเท่ากัน ทั้งทองป้อน แล ชาฟป้อน ของอังกฤษ นั้นเป็น
ทองขวาง ล้อมเข้าทองแดง คิดสืบทอดหนักตามทองขวาง ล้อม
นั้น ก็เมื่อคึกทองแดง ออกเสีย คงแต่ทองก็เป็นราคาเสียแยก
หนักกว่าไปน้อยหนึ่ง เพราะฉะนั้น ถ้าจะเรียกว่าทองป้อนทอง
ชาฟป้อน ตามอังกฤษ ก็จะไปกับทองที่ไม่เหมือนกัน ถ้า
จะเรียกอย่างนั้นได้ไ้ ก็จะต้องเอาคำว่าไทยใส่เข้าว่าทอง
ป้อนไทย ทองชาฟป้อนไทย จึงจะเข้าใจ ถูกอีก ทองแปะทองเล็กนั้น
เล่าเพราะทำตามราคาต่ำลง จึงจะเรียก ว่าทองเคล็ดๆทองนิยะ

ก็ได^๕ แต่ข้างหนึ่งเป็น^๕ ซอ^๕ ซึง^๕ กฤษ^๕ ข้างหนึ่งเป็น^๕ ซอ^๕ จิง^๕ จะ
เรียก^๕ ของ^๕ ที่^๕ ทำ^๕ ขึ้น^๕ ใน^๕ เมือง^๕ ไทย^๕ ก็^๕ ไม่^๕ ชอบ^๕ กล^๕ ก็^๕ เหมือน^๕ อย่าง^๕
แปด^๕ กับ^๕ ก^๕ ใหญ่^๕ น้อย^๕ ซึ่ง^๕ ใช้^๕ แทน^๕ เบ็^๕ ร้อย^๕ เบ็^๕ ห้า^๕ สิบ^๕ นิน^๕ ครั้น^๕
จะ^๕ เรียก^๕ เบ็^๕ ร้อย^๕ เบ็^๕ ห้า^๕ สิบ^๕ เมื่อ^๕ มา^๕ ให้^๕ เข้า^๕ กับ^๕ นิน^๕ ก็^๕ ขัด^๕ หู^๕
ฟัง^๕ ยาก^๕ ไป^๕ เหมือน^๕ จะ^๕ ว่า^๕ ร้อย^๕ ร้อย^๕ สอง^๕ ร้อย^๕ ร้อย^๕ ห้า^๕ สิบ^๕ ห้า^๕ สิบ^๕
ร้อย^๕ ห้า^๕ สิบ^๕ สอง^๕ ร้อย^๕ ห้า^๕ สิบ^๕ ก็^๕ ฟัง^๕ ยาก^๕ ไม่^๕ รู้^๕ ว่า^๕ คำ^๕ ใด^๕ เป็น^๕ คำ^๕ นิม^๕
คำ^๕ ใด^๕ เป็น^๕ ซอ^๕ เบ็^๕ เพราะ^๕ ฉนั้น^๕ จึง^๕ ได้^๕ ได้^๕ ซอ^๕ เป็น^๕ คำ^๕ คับ^๕ ที่^๕ สง^๕ ว่า^๕ อัฐ^๕
ว่า^๕ โสฬส^๕ คำ^๕ นั้น^๕ เกย^๕ วั^๕ ได้^๕ ใช้^๕ คล้อง^๕ แล้ว^๕ ทิ้ง^๕ ย้าย^๕ ทิ้ง^๕ เมือง^๕ ฉนั้น^๕ ได้^๕
ถ้า^๕ จะ^๕ เรียก^๕ ซอ^๕ ทอง^๕ สาม^๕ ขนาด^๕ นี้^๕ จะ^๕ เรียก^๕ ให้^๕ เข้า^๕ คับ^๕ ที่^๕ สง^๕ อย่าง^๕
อัฐ^๕ อย่าง^๕ โสฬส^๕ ก็ได้^๕ ให้^๕ เรียก^๕ ทอง^๕ ขนาด^๕ ใหญ่^๕ ว่า^๕ (ทศ)
แปด^๕ ว่า^๕ สิบ^๕ แป^๕ เป็น^๕ เงิน^๕ ซึ่ง^๕ หนึ่ง^๕ ขนาด^๕ กลาง^๕ เรียก^๕ ว่า^๕ (พิศ)
แปด^๕ ว่า^๕ ยี่^๕ สิบ^๕ แป^๕ เป็น^๕ เงิน^๕ ซึ่ง^๕ หนึ่ง^๕ ขนาด^๕ น้อย^๕ เรียก^๕ ว่า^๕ (พิศกึ่ง^๕ ข)
แปด^๕ ว่า^๕ สาม^๕ สิบ^๕ แป^๕ เป็น^๕ เงิน^๕ ซึ่ง^๕ หนึ่ง^๕ อีก^๕ อย่าง^๕ หนึ่ง^๕ แป^๕ ทอง^๕ ขนาด^๕
ใหญ่^๕ ให้^๕ เรียก^๕ ว่า^๕ (ทุก^๕ กัง^๕ ส) แปด^๕ ว่า^๕ สอง^๕ คำ^๕ สิ่ง^๕ ขนาด^๕
กลาง^๕ ให้^๕ เรียก^๕ ว่า^๕ (เอก^๕ กัง^๕ ส) แปด^๕ ว่า^๕ คำ^๕ สิ่ง^๕ เกย^๕ ขนาด^๕
น้อย^๕ ให้^๕ เรียก^๕ ว่า^๕ (จัน^๕ กัง^๕ ส) แปด^๕ ว่า^๕ คำ^๕ สิ่ง^๕ จัน^๕ ตาม^๕ แต่^๕ จะ^๕
ชอบ^๕ ใจ^๕ เด็ด^๕ แต่^๕ เห็น^๕ ว่า^๕ อย่าง^๕ ก่อน^๕ นั้น^๕ เป็น^๕ ก็^๕ ด้วย^๕ คล้าย^๕ กับ^๕
ซอ^๕ อัฐ^๕ ซอ^๕ โสฬส^๕ ซึ่ง^๕ บอก^๕ แปด^๕ แด^๕ สิบ^๕ หก^๕ แปด^๕ แปด^๕ แปด^๕ แปด^๕
ใน^๕ ทอง^๕ นี้^๕ ให้^๕ เรียก^๕ ว่า^๕ (ทอง^๕ ทศ)^๕ (ทอง^๕ พิศ)^๕ (ทอง^๕ พิศ^๕ กัง^๕ ส)

ซึ่งแผนแบ่งสิบแลยี่สิบ

แลสามสิบสองแต่ราคาซึ่งหนึ่ง

นั้น เกือบ

ประกาศมาวันพฤหัสบดี เดือนสิบเอ็ด แรมสอง

ค่ำ ขึ้นเขมยศก ศักราช ๑๒๒๕ ฤาเป็นวันที่ ๕๕๖

ในราชกาลประจุบันนี้

ประกาศทำการนอกตำแหน่ง

มีพระบรมราชโองการ ฝ่าพระบาท จุลลาลงคนาท ให้
 ประกาศแก่คนทั้งปวง ให้ทราบทั่วกันว่า ความประหลาด ๆ
 ต่าง ๆ เจ้านายแลขุนนางนอกตำแหน่งว่าราชการ ไร
 แลมิใช่ผู้รับสั่งให้ว่าความ รับสั่งกระทำการแห่งราชการ ด้วย
 เกาะครองของ จำเขื่อนคิลงเอาเงินทองมรดกสาว แลอื่น ๆ ใน
 กรุงเทพ ฯ นี้ก็ ผู้รักษากรุงเก่าผู้สำเร็จราชการเมือง
 หน้าพระพิพัฒน์ สัตยา ฯ เจ้าเมืองประเทศราชแลกรมการ
 หัวเมืองปากใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวง รับแลเชื่อทำตามหนังสือ
 แลข้าหลวงนอกตำแหน่งที่ได้ขึ้นกับหัวเมือง ไม่มีตราเจ้าพนักงาน
 งานในตำแหน่งไต่ขึ้นกับหัวเมืองนำไปแล้ว คุณแห่งราชการด้วยการ
 ต่าง ๆ เกาะกุมละเมิดที่ ๆ แยะซึ่งสิ่งใด ๆ ของราชการ
 เป็นการนอกจากราชการในแผ่นดินใหญ่ ๆ ขักขวาง
 ไม่ให้เจ้าภานาย ขากรเกษมภาณิอากร ๆ ถึงกระเกณฑ์ตาม
 มังคัมในท้องตราเจ้าพนักงานที่เรียกให้เหลือเกินไป ๆ เจ้า
 ภานาย ขากรช่อราชกร เรียกเหลือเกินพิภักไปก็ การ
 เช่นนี้ให้รับมาร้องโดยเร็ว ๆ ที่เกี่ยว ถ้าได้ความจริง
 จะพระราชทานรางวัล ทั้งแต่ทำคำสิ่งขึ้นไปคำซึ่งลงมาตาม
 ความใหญ่ แล น้อย แล จะปรับผู้ทำผิดแลผู้ว่าราชการ

หัวเมือง ซึ่งทำตามหนังสือไม่มีท้องตราเจ้าพนักงานนำนั้น
ให้ใช้เงินเดิม แล้วพิไบบดลงเท่าส่วนที่ ๕ ของเบี้ยใช้
รางวัลเป็นข้าทราชมณฑลตามทศการด้วย ๗ ประการอื่น
นั้นผู้ว่าเมืองไม่เข้าใจซึ่งให้บรรดาศักดิ์นี้ ประการด้วย
ความสองอย่าง อย่างหนึ่งคือมีผู้อ้างรับสั่งแลบัญชาเจ้า
แขวงนายแรมในกรุงเทพฯ ๑ ว่าถึงท้องตราแลหนังสือเจ้าพนักงาน
ซึ่งเคยรับกับบัญชาหัวเมืองนั้น ๆ ไม่มีควานำ ออก
ไปทำเองว่ายังคิดผู้รักษาเมืองกรมการ ให้ทำตามรับสั่งเจ้า
บัญชานาย ซึ่งมีนามมีชื่อเป็นทักทอนที่หอที่กลวิเทศแห่งนั้น
อย่างหนึ่ง คือเจ้ากาญจนาบ อัครแลผู้รับช่วงใช้เจ้ากาญจนาบ
อัครไปเรียกภาษีอากรเก็บพิศุทธิจักรา แลทำคุมเหง
ราษฎรต่าง ๆ อย่างหนึ่ง ความสองอย่างนี้ทรงพระราช
ดำริห์เห็นว่า ถ้าเกิดขึ้นในหัวเมืองใด ๆ มีผู้มาร้องต่อ
ผู้รักษาเมืองกรมการ ถ้าเป็นความอย่างที่แรก ผู้รักษา
เมืองกรมการก็มักสทกเจ้าสท้านนายง่อน ๆ แ่ง ๆ ไป
ถึงมาร้องต่อในกรุงเจ้ากระทรวงถาวรการก็มักกลวิเจ้ากรม
นายง่อน ๆ แ่งไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงประกาศ
ให้ผู้ต้องพิพาทมาร้องในหลวงที่เดียว

ถึงความเรื่องเจ้ากาญจนาบ อัครนั้น เจ้ากาญจนาบ อัคร

มักอ้างชวคัตว์ว่าเป็นผู้ชนทรายเข้าวัด มีตราทั้งตราแดง
ออกไป ฝ่ายผู้รักษาเมืองกรมการ ก็ถือว่าเจ้าภาษีนาย
อากรไม่ได้อยู่ในอำนาจตัว ครั้นจะว่า จะกล่าวก็เกรงผิด
ชอย ว่าจะเป็นอย่างอื่นรายแก่การทำภาษีอากรเจริญพระราช
ทรัพย์ในท้องพระคลังไป ฤๅเจ้าภาษีนายอากรเป็นเงินมีเงิน
ทองมักเข้าจุฑาแลเอาหาหมู ขว้าง ผู้รักษาเมืองกรมการ
ก็งอนแ้งไป ถึงมีผู้มาร้องทุกข์ร้องขอในกรุงเทพ ฯ
เจ้ากระทรวงถ่วงการผู้รับร้องทุกข์ร้องขอ ก็มักเลียง
เลียงว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าจำนวนนั้น ๆ ใ้เกรงใจเจ้าจำนวน
ไม่ใคร่จะว่า ฝ่ายเจ้าจำนวนผู้คงเงินเป็นเจ้าภาษีนายอากร
ไปนั้น ก็มักประพฤติกั้วเป็นเจ้าขอเจ้าภาษีนายอากรนั้น ๆ
ช่วย ปลดทวงช่วยปลดของช่วยนั้นก็ช่วยไขไป ไม่ใคร่จะเมตตา
กรณแก่ราษฎร ทรงพระราชวิตกดังนี้ จึงได้ประกาศ
ไว้ทั้งก่อนนั้นในความแถลงการ สอนอย่างทำนี้ ได้มาร้องในหลวง
ที่เกี่ยว ก็ในความเร่งร้อนนอกจากการรับสั่งเจ้าแขงนาย
แรง ฤๅทั้งตราแดงหนังสือนอกตำแหน่งอย่างหนึ่ง เจ้า
ภาษีนายอากรเก็บภาษีอากรเกินพิภพอย่างหนึ่ง เป็นสองอย่าง
ด้วยกันนี้แล้ว กฎหมายเดิมก็ยังบัญญัติไว้ให้ชื้อร่นำโรงก่อน
ถ้าไม่สำเร็จก็ได้มาฟ้องชื้อร ในกรุงเทพ ฯ ตามกระทรวง

ณวองการ แลมีคำประกาศเดิมว่า ถ้าผู้ท้องพิพาทนั้นเป็นผู้
 อยู่ในราชการฯ ข้าราชการบางหนที่มีเจ้าขุนมูลนายจะออกหนุน
 ช่วยไม่ให้ช่วยการใช้สอย จะเข้าไปหาของฯ จะมีผู้ภาเข้า
 ไปหา ๑ พณ ๑ สมุหนายก สมุหพระกระลาโหมกรมท่า
 ตามหัวเมืองที่ขึ้นนั้น ๑ ถ้า ๑ พณ ๑ ทั้งสามวัยแลมี
 ขัญชาให้ผู้ใดชำระก็ชำระได้ เมื่อชำระได้ความอย่างไร แล้ว
 มีบัญชาสั่งให้ส่งลูกขุนแลผู้ปรับให้ไปดูยาแลปรับปรุ่งก็ไปดูยา
 แลปรับปรุ่งตลอดไปไว้ กฎมรยเดิมแลคำประกาศนี้เมื่อ
 จะให้เลิกถอนเสียก็หาไม่ได้ นอกจากการสองเรื่องที่ว่ามาข้าง
 คั้น แลการอื่นใหญ่ ๆ ที่จะว่าไปในประกาศนี้นั้น แล้ว
 ก็ให้คงอยู่ตามเดิมแต่การสองเรื่อง แลการใหญ่ซึ่งจะว่าไปใน
 ประกาศนี้ เมื่อจะมาร้องต่อในหลวงที่เกี่ยวก็ไว้ การ
 นอกนั้น เมื่อความอุรนาโรงแล้วไม่สำเร็จเข้ามาร้องอุธรใน
 กรุงเทพ ๑ ไม่มีผู้ไปเบิกความเข้ามาก็ดี ๑ ข้าราชการ
 เข้ามาแล้วพิจารณาเป็นธรรมเนียมก็ เมื่อความกราบเรียน ๑ พณ ๑
 ทั้งสามแล้วผู้รับบัญชาชำระไม่เป็นธรรมเนียม เมื่อคู่ความ
 ร้องทุกแก่ ๑ พณ ๑ ๑ ไม่ชำระให้ตลอดไปแต่ไม่ทักสิน
 ได้แล้วก็ดี จึงควรทำเรื่องราวมาร้องในหลวงกล่าวโทษ
 เจ้ากระทรวงในกรุงเทพ ๑ แลพระลาการที่ ๑ พณ ๑ ยังกัย

ให้ว่านั่น เมื่อเป็นดังนี้ในหลวงจึงจะชำระไต่ถามได้ ฯ
 แลคำซึ่งว่าไว้ข้างต้นว่าการใหญ่ ๆ นั้น คือการที่แต่ก่อน
 บางทีเคยเป็นแต่ว่าต่าง ๆ คือเจ้าเมืองกรมการบางเมือง
 ที่ไกล ๆ ก็เอาใจออกหากไป สวามิภักดิ์ แก่ไทยต่างตำบล
 ท้าวต่างแดน ญาคันนังกับผู้ใดคนหนึ่ง ซึ่งอ้าง อวดเป็นผู้มีบุญ
 มีฤทธิ์เศษญาวิชาความรู้ทำให้ราษฎรที่นั่นเล้าภากัน แล้ว
 มั่วสุมประชุมเข้านับถือ จนจะเป็นขบถขึ้นก็ได้ ญาคันนัง
 เอาข่าวร้ายในกรุงเทพ ฯ ไปกล่าวแล้วก็เชิดชื่อชื่อเสียง
 เจ้าอินทนายโคนอกจากพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ที่ครองแผ่นดินอยู่
 แล้ว ก็ตระเตรียมทัพไพร่เอาใจออกหาก จากพระเจ้าแผ่นดินใหญ่
 ที่ครองแผ่นดินอยู่นี้ก็ทำการที่เป็นอย่างนี้มาขึ้น ควรเห็นว่า
 หัวเมืองนั้นเป็นขบถ เมื่อผู้ใดชื่อสัตย์ต่อพระเจ้าแผ่นดินใหญ่
 โดยสุจริตไม่เข้าทูล ทำเรื่องราวมาขึ้นต่อ เสด็จ ที่บังคับ
 หัวเมืองนั้นก็ไต่ จะมาร้องถวายฎีกาที่เดิวก็น่าไต่ พงว่า
 แท้ที่จริง ๆ อย่าให้เกินไปอย่างหนึ่งผู้สำเร็จราชการ แล
 กรมการ เมืองโท สมุหนายก สยามาหนัก ทำกรรโชกคุมเสง
 ราษฎร ให้ได้รับความเดือดร้อนหลาย ร้องหลายราย จนถึง
 ราษฎร ยกอพยพ หลบหลีกหนีหายไปอยู่เสีย บ้านอื่นเมืองอื่น เห็น
 ประจักษ์นับเรือนนับครัวได้ เมื่อการ ร้องโตใหญ่อย่างนี้

บังเกิดขึ้นในหัวเมือง เมื่อผู้ใดเห็นแก่แผ่นดินจะทำเรื่องราว
 มาขึ้นต่อ ๑ พณ ๑ ที่ยังกับหัวเมืองนั้น ๆ ก็ตั้งร้องในหลวงก็
 ก็ได้ เพื่อจะรักษาราชฐานไม่ให้อพยพพลบสิ้นไป แต่
 ถ้าเป็นความ ร้อนน้อย ๆ ไม่ถึงราชฐานอพยพพลบสิ้นตาย
 ทั้งบ้านเรือนราษฎรแล้ว คดีของผู้ใดก็ได้เจ้าคดี
 ฟ้องร้องอุทธรณ์นำโรงอุทธรณ์ในกรุงเทพ ๑ ตามกฎหมาย
 ขรรชนิยมเต็มๆ กราบบัง ๑ พณ ๑ ที่ว่าหัวเมือง
 นั้น ๆ ตามคำประกาศ ลงว่าแต่ในคดีของตัว ๆ
 ห้ามมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าถ้อยหมอความ เทียบของ
 แลรักษาราชฐาน แลเก็บเอาคดีของผู้อื่นมาฟ้องร้อง
 ว่ากล่าวขู่ข่มไป ประกาศ มาวันอังคาร เดือนสิบสอง แรมหกค่ำ
 ปีชวดเบญจศก คักราช ๑๒๒๕ ฤๅเป็นวันที่ ๓๔๔๘ ในราชการ
 ประชุมขึ้น

ประกาศ การ ถวายพระสดุดี เทียบ

แล การ พระศพ สมเด็จพระเจ้าฟ้าวิกรมดิลก

มีพระบรมราชโองการ มาร พระ บัญชาตสุสังคณาท ใน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คำว่า สืบให้ประกาศ
แก่พระราชวงษานุวงษ์ แล ข้าทูลละออง ชลชีพระบาทฝ่ายหน้า
ฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวัง แล พระบวรราชวัง ตลอดจน
ลงไป ในรายธุระให้ทราบทั่วกันว่า การ ที่ต้อง สำนึก ครอง
ทรงพระปรารภ เริ่มขึ้น ด้วย พระราชประสงค์ จะ ทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศล ถวาย ถวายพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย แล กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี
ซึ่งเป็นพระบรมชนกนาถ แล พระบรมราชชนนี จึง ได้ ทรง
สถาปนา ปฏิสังขรณ์ วัดไชยพุทฺธยมนาถ ซึ่งเป็น พระอาราม
เดิมของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ไป ทรง
เริ่ม การ สถาปนา ไว้แต่ก่อน แล วัดเขมาภิรตาราม ซึ่ง กรม
สมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี ได้ ทรงปฏิสังขรณ์สร้างไว้
แต่เดิมมาสำเร็จแล้ว

อนึ่ง ได้ ทรงปฏิสังขรณ์ พระวิหาร แล พระพุทธรูป ใน วัดรัชฎา
ธิฐาน ซึ่ง กรมสมเด็จพระอมรินทราธิบดี พระบรมราชปิตา
มัยบิดา ทรงสถาปนาไว้แต่ก่อน คำมูลหนึ่ง พระสดุดี

เจกีย์ทั้งคู่มิพระอัคขิยเจกีย์ ๕ ทิศเป็นบริวารที่นำพระอุโบสถ
 วัดราชสิทธารามพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรม
 เชษฐาธิราชทรงสถาปนาไว้ ในหมู่ข้างเหนือแลทรงสถาปนา
 ไว้ด้วย พระองค์ในหมู่ข้างใต้แต่ก่อน ครั้นนี้ทรงพระราช
 ครุฑาทรงพระอุสาหะ ปรินิสังขรณ์ให้วัดมณฑการถาวรก็ขึ้นกว่า
 เก้าแล้ว พระราชทานขนานพระนามพระสถูปเจกีย์ขอพระ
 บาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าพระสิริสาสนะเจกีย์ แล
 พระราชทานขนานพระนามพระสถูปเจกีย์เป็นของทรงสถาปนา
 การสร้างไว้ด้วยพระองค์นี้ว่าพระสิริระมัญญะเจกีย์ การใน
 ตำนานทั้ง ๔ ที่ว่ามานี้สัมฤทธิ์ดังแล้วจึงจะมีมหกรรมการ
 ฉลองทรงพระราชอุทิศพระราชกุศลถวายท่านผู้ทรงสถาปนากการ
 ไว้แต่เดิมนี้ ครั้นจะไปทำที่พระอารามทั้งสองฤๅสถานทั้ง ๔
 การก็จะแยกย้ายเป็นสองครั้ง ๕ คราวไป มีพระราชประ
 สัตย์จะให้ไปอันสัมฤทธิ์ในครั้งหนึ่งคราวเดียวดังนี้

อนึ่งได้คำวิธีประกาศเป็นพระราชปฏิญาณไว้แต่เมื่อ
 ปีพุทธศักราช ๑๓ ปีมาแล้วแต่หลัง ว่าครั้งทรงพระเยาว์อยู่
 มีพระชนมายุได้ ๑๓ ปี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 ธิราชโดยโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชพิธีโสกันต์เป็นการใหญ่
 เต็มตามยศ ได้ทรงสร้างเขาไกรลาศ พระราชทานให้ปรากฏ

มีในรทหมายเหตุสืบมา ทำนุทั้งปวงที่เกิดขึ้นแล้วครั้งนั้น
 ก็ไต่ขึ้นแก่หู^๒แก่ตาเลียงไม้ไ้^๓ อหิง พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธชอกฟ้า^๔ฟ้าโลกลัย เมื่อมีพระชนมายุได้ ๔๖ ใต้เสด็จ
 เสด็จถวัลยราชปราบคาภิเศก ในศิริราชสมบัติในกรุงเทพมหานคร
 เป็นปฐม ครั้นอยู่ในราชสมบัติได้ ๑๓ ปี^๕ พระชนมายุย่างเข้า
 ๖๐ แล้ว ใต้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบูชาพระบรมอัฐิ
 สมเด็จพระบรมมहाไปยกาธิบดี ซึ่งแปลสมเด็จพระบรม
 ชนก นารถองค์ สนามหลวงเป็น การใหญ่ ถวายไทยธรรม
 แก่พระภิกษุสงฆ์ ทรงพระราชอุทิศไปฉลองพระเดชพระคุณ
 ปรางกูรเป็นอย่างมาครั้งหนึ่งแล้ว ก็ครั้งนั้นเมื่อใต้เสด็จเสด็จ
 ถวัลยราชราชาภิเศกในราชสมบัติในชั้นกษัตริศก พระชนมายุ
 ได้ ๔๖ ปีมีเสกคล้ายกัน ก็ใต้เสด็จดำรงอยู่ในราชสมบัติ
 จนถึงยี่สิบเจ็ด^๖ศก พระชนมายุย่างเข้า ๖๐ ปี คล้ายกันกับ
 พระบาทสมเด็จพระพุทธชอกฟ้า^๔ฟ้าโลกลัย เมื่อเวลามิงาน
 ฉลองพระบรมอัฐิ สมเด็จพระบรมมहाไปยกาธิบดีได้แล้ว ะ
 ทรงสร้างเขาไกรลาศที่ข้างสนามหลวง ถวายเป็นบูชาพระ
 บรมอัฐิ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย์ แด่กรม
 สมเด็จพระศรีสุริเยนทรา มาคยเป็น อันตก แทนฉลองพระเศียรพระ
 คุณ ที่ทรงสร้างเขาไกรลาศพระราชทานนั้นให้เป็น การใหญ่

คล้ายกับการครั้งนี้ ครั้นภายหลังเมื่อมาถึงบัวออกโทศก
 โกลธบี กุญเบญจศก ก็ทรงพระราชดำริช้อยู่ ว่าทรงประ
 พุติให้สำเร็จทั้งพระราชปฏิญญา แต่ทรงพระราชดำริช้อยู่
 ท่านทั้งหลายทั้งปวง จะคิดนิมิตา ว่าไม่มีเหตุ ก็มาก่อให้
 เป็นผล ไม่มีต้น ก็มาก่อให้เป็นปลาย ทำให้ท่านทั้งหลาย
 ให้ความลำบากกายลำบากใจในอันใช้ที่ การนี้ก็มีใช้การ
 บ้านการ เมืองเป็นคุณแก่แผ่นดิน ทั้งสร้างเรือรบเรือกลไฟ
 ข้อมถ้ำแพง ตึกกิน ฉางเข้า แต่ไม่เป็นการถาวรยั่งยืน
 ทั้งสร้างรั้ววังปราสาทราชดาน แต่ไม่เป็นการประโยชน์
 เป็นคุณ แก่ชนเป็นอันมากทั้งสร้างถนนหนทางด้วยคลอง
 เพราะทรงพระราชวิตกกังวลอยู่ จึงไกร่รัง ๆ รอ ๆ มา
 ตั้งแต่บัวออกโทศกมาจนปัจจุบันเบญจศกนี้ พระราชวงษานุวงศ์
 พระองค์ใหญ่ ๆ แลพระเจ้าลูกเธอ แลเจ้าจอมข้างใน
 ที่ไว้ราชการ ก็เป็นอันตรวาลงมากต้องทำการพระสพการ
 สพเนื่อง ๆ มาไม่ว่างวาย ท่านทั้งหลายมีน้ำใจไต่ถวายนัย
 ขาวมาช่วยในการพระสพแต่หลังต้องครั้งนี้มาแล้ว ก็พระสพ
 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจันทร์มณฑลครั้งนี้ พระชน
 มายุ ก็ยังเยาว์ควร จะนับว่าเป็นเจ้าเด็กนายน้อยดอก แต่ซึ่งทำ
 เป็นการใหญ่ ก็ด้วยหาใครจะเป็นที่อ้างว่าการพระสพไม่ให้มี

ผู้ว่านัก ว่าให้คนล่าซากในอันใช้ที่ แต่จะไม่ให้มีแบบ
แผนเป็นเยี่ยงอย่างไป เป็นเหตุให้คนทั้งปวงได้ความล่าซาก
นอกจากการพระศพ ตามอย่างธรรมเนียมนั้น

หนึ่งเส้าแลตัวไม้ใหญ่ ๆ สิ่งของที่ทำในครั้ง
นี้ก็ได้ตัดทอนกระเถิบมากนัก เป็นแต่ของเก่ามีสะสมมาแต่
ครั้งการพระศพพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงมณฑลวิสุทธิ
รามเรศร์ พระนางเชอพระองค์เจ้ารำเพยภมราภิรมย์
พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นวิศณุวรดิษราชวโรบายมาก
กระเถิบให้ตัดเพิ่มเติมมาบ้างก็แต่ห้อยดอก ก็ครั้งพระ
องค์เจ้าหม่อมเจ้า แลข้าราชการที่ค้องเถนขอแรงให้ทำ
การนั้น ๆ แ่น้ำที่ต่าง ๆ แลเป็นนายงานนายการก็ได้รับ
การตามน้ำที่จะให้ทันที่ไม่ได้เสียราชการตามพระราชประสงค์
นั้น ก็มีความชอบนักหนาแล้ว ทรงพระราชดำริตรากุญ
คุณท่านทั้งปวงมากจริง ๆ จะพระราชทานรางวัล ก็แต่ที่
การตามการที่เคยมา ก็จะต้องถวายผ้าขาวช่วยในการ
พระศพครั้งนี้นะก็ ผู้ใด ๆ ไม่อยากมาจะต้องจำใจ
มากก็ ถึงจะยกเสียก็เสียก็ไปรยกยอม สิ่งทั้งปวงที่เป็นเครื่อง
บำเพ็ญพระราชกุศล ก็ทรงจัดแจงเตรียมไว้พร้อม
สรรพเสร็จอยู่แล้ว นอกจากเจ้าหน้าที่ประจำงานตามตำแหน่งแล้ว

เมื่อกล่าวถึงงาน ใคร จะมากได้ ไม่มากได้ ตามแต่ใจ
 จะเห็น ว่าอย่างไรจะสบาย ก็ตามเถิด อย่าคิดถึงพิศพดจว่า
 กล่าว แก่ตัวแก่ความ อะไรให้ลำบากใจตัวลำบากผู้ฟังเลย
 ของถวายในการช่วย โรง ครวีกัก การ สักขี ประ กรณ กัก
 เมื่อมีน้ำใจจะถวาย ก็ถวายได้ เมื่อไม่ถวาย ขกสนอยู่อย่างไร
 ก็อย่าถวายเลย ใน สิ่ง ที่เป็นของมี ราคา ท่าน ทั้งปวง อย่า
 ต้องเสียทรัพย์ ของ ตัวเลยไม่ต้อง พระ ราชูป ประสงค์ แล การ ครว
 นี้เป็นการ ถอดของ พระ อารามด้วย แต่ก่อนตามธรรมเนียมเมื่อ
 ในหลวง ถอดของพระ อาราม ถวายแด่สมเด็จพระราชชนนีหรือ
 พระราชวงษา น วงษ์ แล ข้าราช การ ฝ่ายท่าฝ่ายใน เคยได้ ถวาย
 ถอดไม้ ขุดเทียบสำแดงความ ยินดีเป็นประเพณี มา ถัด ถอดไม้
 ขุดเทียบไม่เป็นพิเศษไว้ ไม่ ถอดอะไรหนัก ถ้าจะถวายก็ให้ถวาย
 ที่ต้อง สนามหลวง ถ้าถึงงาน ตั้งแต่วันจันทร์ เกือบสาม ขึ้นค่ำหนึ่ง
 ไปจน วัน อาทิตย์เกือบสามขึ้นเจ็ดค่ำนี้เถิด จะได้รวบรวม
 ถอดไม้ ประคัมเรียบเรียงใน พานทอง ที่ตั้งพระเบญจมาฆัง ประคัม
 กันไว้ในอุเชาะมา ขุดเทียบได้ถวายพระสงฆ์บ้าง จะได้
 ส่งไป รุกขมาลาพระพุทธรูปพระเจดีย์ ในพระอารามที่ถอด
 บ้าง พระราชทานส่วนพระราชกุศล แก่ท่านทั้งหลายผู้ถวาย
 ทุกพระ องค์ แล องค์ แล นาย แล นาง ผู้ ถวายนี้ไม่ยาก จะ มา

จะฝากผู้^{อื่น}มาถวาย ก็^{ได้} เลขไพร่หลวงชาย หญิง แลเลขตั้ง
กัก^{พัน}ที่^{ต้อง} กระ^{เกณฑ์}ประจำ^{นำ}ที่ แล^{ทำ}การงานต่าง ๆ ใน^{ครั้ง}นี้
นั้น แต่^{ล้วน}เป็นเลขมีจำนวน สัก^{สำหรับ}กระ^{เกณฑ์}ทำการ

แผ่นดิน แล^{การ}เจ้า^{ขุน}มุลนาย^{คาม} อย่าง^{ธรรม}นิยมเมืองไทย
มาแต่^{ก่อน} เมื่อ^{มีการ}ครั้ง^{นี้}ก็^{ได้} ไม่^{มีการ}ครั้ง^{นี้}ก็^{ได้} ก็^{คง}
ถูก^{จ่าย}ถูก^{ใช้}ตาม^{เงื่อนไข}ซึ่ง^{ทำการ}ครั้ง^{นี้}ก็^{ได้} แต่^{คน}จ่าย^{ตาม}เงื่อนไข
แล^{ข้า}ใน^{กรม}สม^{เด็จ}พระ^{เจ้า}ลูก^{เธอ} เจ้า^{ฟ้า}จันทร์^{มณฑล}ทูล^{สน}พระ
ชนม์ แล^{ข้า}ใน^{กรม}สม^{เด็จ}พระ^{เจ้า}ลูก^{ยา}เธอ เจ้า^{ฟ้า}ฟ้า^{ตง}กร^ณ
เจ้า^{ฟ้า}จาท^{รณ}ศรี^ม เจ้า^{ฟ้า}ภา^ณรัง^{ษี}สว่าง^{วงษ์} ซึ่งเป็น^{เจ้า}ภาพ
ก็^{ตั้ง}ของ^{ที่}กระ^{เกณฑ์}ไป แล^{พระ}ราช^{วงษา}น^{วงษ์}ให้^{ทำ} ก็^{ขอ}
ตาม^{ตัว}นาย^{ให้}ช่วย^{ทำ}มา^{เหมือน}อย่าง^{ที่}เรีย^{กว่า}เกณฑ์^{ตาม}เบี้ย^{หัว}ค
เมื่อ^{นาย}รับ^{การ}เกณฑ์^{นาย}เขาก็^{ใช้}ยาว^{เขา}เอง ใน^{หลวง}
จะ^{ได้}ตั้ง^{ให้}ระ^มใช้^{แรง}คน^{เกิน}ปร^กก็^{หา}ไม่ ก็^{ขึ้น}ช่าง^{หมื่น}ช่าง
ๆ พวก^{ไท}ที่^{มี}น้อย^{ตัว}ก็^{ต้อง}ระ^มใช้^{ก็}จะ^{พระ}ราช^{ทาน}รางวัล^{ให้}

การ^{พระ}ราช^{กุศล}ครั้ง^{นี้}ทรง^{พระ}ราช^{อุทิศ}เฉพาะ^{พระ}
ยา^ทสม^{เด็จ}พระ^{พุทธ}เลิศ^{กล้า}น^{ภา}โล^ย กรม^{สม}เด็จ^{พระ}ศรี
สุ^{ริ}เบ^นท^{รา}มา^{คย} ซึ่งเป็น^{สม}เด็จ^{พระ}บรม^{ชน}ก^นาร^ด
แล^{พระ}บรม^{ราช}ชน^{นิ}เป็น^{เค}ิม^{ก็}วัง แต่^{ทรง}พระ^{ราช}คำ^{วิ}ดี
เห็น^{ว่า}จะ^{เว้น}ระ^มใช้^{ก็}จะ^{พระ}บรม^อใช้^{ก็}จะ^{พระ}บรม^มหา^ไโย^{กา}ย^ย

ชะเชษฐพระบรม อรรคราชาบรมพบุรุษ ซึ่งมีการบูชาใหญ่
 ในท้องสนามหลวง ครั้งเป็นปฐมนั้น แลพระบรม อัฐิ พระบาท
 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ แลพระบาท สมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
 แลเป็น สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ได้เป็น พระเจ้าแผ่นดิน
 ทรงครอง กรุง เทพมหานคร มีพระเดชพระคุณแก่ท่าน
 ทั้งหลาย ทั้งปวงมาเหมือน กับ พระบาท สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภา
 ไฉยบรมชนกนาถนั้น ไม่เชิญไปประดิษฐานกระทำ
 สักการบูชาด้วยไม่ควร จึงได้ มีพระบรมราชโองการ
 ให้เชิญ พระโกนรฐ พระบรม อัฐิ ทั้งสามนั้น ไปพร้อมกับ
 พระโกนรฐ พระบรม อัฐิ พระบาท สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไฉย
 ประดิษฐานไว้ใน พระมหาสุวรรณมณฑป บุคคลทองคำใหญ่
 ท่ามกลางบนยอดเขา พระอัฐิ สมเด็จพระบรม มหาไปยกาธิเบศ
 อยู่ทิศตะวันออก พระบรม อัฐิ พระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จุฬาโลกย์ อยู่ทิศเหนือ พระบรม อัฐิ พระบาท สมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้านภาไฉย อยู่ทิศใต้ พระบรม อัฐิ พระบาท
 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทิศตะวันตก

อนึ่งมีพระบรมราชโองการ ให้เชิญพระอัฐิ กรมสมเด็จพระ
 พระศรีสุภาภรณ์ พระบรมราชโอรสาธิราชไปประดิษฐานในพระมณฑป

ทองน้อย อยู่ทิศ ทวัน ออก พระ อัฐิ กรม สมเด็จ พระ จมื่น
 ทรา มาตย์ พระบรมราชเปตม ไชยนิภาประภินฐานในพระมณฑป
 ทองน้อย ในทิศเหนือ พระ อัฐิ กรม สมเด็จ พระ ศรี สุริเยนทรา
 มาตย์ พระบรมราชชนนี ประภินฐานในพระมณฑป ทองน้อย
 ในทิศใต้ พระ อัฐิ สมเด็จ พระ รุกขวิไล ภาคย มหานาค นารี
 พระบรมไปยนิภา ประภินฐานในพระมณฑปทองน้อย
 ในทิศ ทวัน ตก ตั้งพร้อมกัน ถ้า พระ ราชวงษา มุขมัย ฝ่าย หน้า
 ฝ่าย ในใหญ่ น้อย ไต ๆ พระทรง พระ ศรีรักษา บำเพ็ญ พระ กุศล
 นิมนต์พระ สงฆ์ สกยประภินฐาน ญาติ พระ ชรรณเทศนาอ้าง
 แจกทานทั้ง ทานข้าง เมื่อเวลาดำรงได้ ตามแต่ ศรีรักษา อุสาค
 แก่ ขอให้ทำให้ปราศ ฤกษ์ ประภินฐาน ฤกษ์ หลวงเลย จะได้
 เป็น พระ เกียรติยศ แก่ผู้ ทำ เพราะผู้ ทำ ก็จะมี ผู้ ไม่ทำ ก็จะมี
 จะ ทำอย่างไร เท่า ไกร ก็จง ทำตาม ศรีรักษา เลื่อนได้ อย่างถนอม
 หนัก หมาย กันเลย

หนึ่ง เมื่อ การ พระ สพ พระ เจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่น วิคต
 นารถนิภาธร เสร็จแล้ว หัวเมืองปากใต้ที่อยู่ไกล ฉายผ้า ไครย
 แลผ้าขาว เข้ามามากยังตกค้าง อยู่ ครึ่งนี้ จึงโปรดให้เชิญ
 พระ อัฐิ พระ เจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่น วิคต นารถนิภาธร กับ
 พระ อัฐิ พระ เจ้าลูกยาเธอ พระ องค์ อินท สุน พระ ชนม แล้ว

มาทูลในพระเมรุที่ พระราชทานเพลิง พระเจ้าลูกยาเธอ
 กรมหมื่นวิศิษฎ์นารถนิภาธรนั้น สมเด็จพระยาโยงสิทธิ์ในฤทธ
 ข้างทิศตะวันตกสถิตประทับระดมด้วย ก็ทรงครั้งนี้เป็นการวิเสศ
 ไม่อยู่ตามอย่างตามธรรมเนียม ตามแบบแผนอย่างพระเมรุ
 แต่ก่อนทรงแนะนำให้ทำตามชอบพระราชฤทัย การจะได้เริ่ม
 นับวันอังคาร เดือนสาม ขึ้นสองค่ำไปจะได้เชิญพระบรมธาตุ
 แลพระพุทธรูปออกไปประดิษฐาน ทรงทำพุทธบูชาธรรมบูชา
 สังฆบูชา ให้เป็นมงคลขึ้นสองวัน คือวันอังคาร เดือนสาม
 ขึ้นสองค่ำ แลวันพุธเดือนสามขึ้นสามค่ำ หนึ่งเวลา
 กลางคืนวันนั้นยกออกไปแล้ว เชิญพระบรมธาตุแลพระพุทธร
 รูปกลับ ครั้นวันพฤหัสบดีเดือนสามขึ้นสี่ค่ำ เวลาเช้า
 จึงจะเชิญพระบรมอัฐิ แลพระอัฐิออกไปตั้งตั้งว่าแล้ว ทรง
 บำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ เป็นการฉลองพระอารามที่ออกชื่อ
 มาแล้วนั้น ถวายส่วนพระราชกุศลไป ๔ วัน จนถึงวันอาทิตย์
 เดือนสามขึ้นเจ็ดค่ำ ครั้นวันจันทร์เดือนสามขึ้นแปดค่ำ
 เวลาเช้าจะได้แต่พระบรมอัฐิ แลพระอัฐิกลับแล้ว จะไป
 รื้อรื้อใหญ่แลเสกไม้สูงสามท่อนเสก ลกการงาน
 ต่าง ๆ เสกให้สมควร วันจันทร์เดือนสามขึ้นแปดค่ำ
 จะเสกพระราชทานไปวัดเขมาภิรตารามที่ ๑ วัดไชยพลูเกษ

มาลาที ๒ วัตรวัชฐาธิฐานที่ ๓ วัตรราชสีหการามที่ ๔
 จะได้พระ ราชทานไทย ขรรคมนต์พระสงฆ์แล ทรงทั้งทานทั้ง ๔
 ค่ายลใน วันนั้นเป็น วันที่ สุก การ ผลของ สัมฤทธิ์บริบูรณ์ ครั้น
 วันอังคาร เกือบสามขึ้นเก้าค่ำ จะได้เชิญ พระ สัพ สมเด็จพระ
 เจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า จันทรมณฑล ออก ไปตั้งที่พระเมรุ มีพระ
 ขรรคมณฑาสกัษะประภรณ์ แลทั้งทานแจก ทานทรง พระราชอุทิศ
 พระราชกุศลไปสามวัน จนวันพฤหัสบดี เกือบ ๓ ขึ้น ๑๑ ค่ำ
 เวลาย่ำจะได้พระ ราชทานเพลิง วันศุกร์ เกือบสาม ขึ้น
 สิบสองค่ำ เก็บ พระ อัฐิ แล้วจะได้ ผลของพระ อัฐิ อีกวันหนึ่ง
 วันเสาร์ เกือบสาม ขึ้นสิบสามค่ำ เวลาเช้าจะได้เชิญ
 พระ อัฐิ กลับเป็นเสร็จการ ข การ ครั้นนี้ มีอย่างไร ทำ
 อย่างไร ขอเสียอย่าให้เข้านายขนนาง แลราษฎร บ่นว่าไม่มี
 ที่จะนั่ง ไม่มีทาง จะเดินหาที่นั่งหาทางเดินยาก ควรจะทำ
 อย่างนี้ ไม่ทำอย่างนั้น ควรทำอย่างนี้ ไม่ทำอย่างนั้น
 เพราะไม่ทำอย่างนี้ จึงเป็น อย่างนั้น เพราะไม่ทำอย่างนี้ จึง
 เป็น อย่างนั้น ว่าขอทศกัณฐ์ไป ว่าเป็นผู้รู้การ รู้งานแล
 ทศกัณฐ์ว่าเจ้างานโง่เขลาไม่เลื่องงานเห็นการ ไม่ควรเตรียมที่นั่ง
 ทางเดินให้สมควร ขอเสียเถิด อย่าว่าเสีย ขี้เกียจ พัง ขี้เกียจ
 ได้ยิน ควรนี้ไม่ใช่การ งานของใคร แผ่นดิน บัดนี้ ไม่ใช่แผ่นดิน

ของใคร ซึ่งให้ มีการ ครองนี้ ก็เพื่อ จะ ทรง ปฏิบัติ ผลของ พระเดช
 พระคุณ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบรมราชชนนีอย่าง
 หนึ่ง พระบรมอัฐิ ก็อยู่ในพระบรมมหาราชวังนี้ ไม่เป็นของส
 ไท อย่างหนึ่ง จะทรง พระอนุเคราะห์แก่ พระเจ้าลูกเธอที่สิ้นพระ
 ชนม์แล้ว จึงได้ทรงมาเพณ พระราชกุศล พระราชทาน พระเจ้า
 ลูกเธอไม่ให้เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ได้ทั้งพระราชศฤไทยว่าจะ
 ให้มีงานครั้งนี้ เป็นที่หนึ่งทางเดินเป็นที่ชอบใจแก่ท่านผู้อื่น
 นอก จาก พระราชประสงค์ เพราะการอันนี้ ไม่ถึง ขว้างเกี่ยวข้องกับ
 กับท่านผู้ใด ด้วยไปรบกแล้ววว่าใคร ๆ จะช่วยก็ได้ไม่ช่วย
 ก็ได้ ใคร ๆ จะมาก็ได้ไม่มาก็ได้ ถึงใครไม่ช่วยไม่
 มา ก็จะไม่ทรงพระราชดำริศที่เทียบว่าเป็นขึ้นเป็นเชิงแต่จะไรเลย
 อย่างวิกลต่าง ๆ ไปไม่ต้องการถึง ใครที่ช่วยที่มาจะเห็นหน้าทั่วๆ
 ไม่ทั่วก็ไม่ทราบเลย จะจำหน้าได้ๆ ไม่จำหน้าได้ ก็ไม่ทราบเลย
 เมื่อให้แจกของพระราชทานไปจะได้ทั่วถึงๆ ไม่ทั่วถึงก็ไม่ทราบเลย
 เพราะมากกว่ามากออกตลอดวันวาย ถ้าการเป็นอย่างไรผิด ๆ
 ไปบ้าง คือมาแล้วไม่ได้ทรงทักทายก็ก็ ที่ไม่ทักพระเนตร
 เห็นแล้วไม่ได้ทักตามหา ก็ก็ ของพระราชทานแจกไปไม่
 ได้ทั่วก็ก็ โรงครัวที่เลี้ยงไม่ได้เชิญไปเลี้ยงก็ก็ ก็อย่า
 จือโทษเลย เพราะ ออกชด้อยวันวายมัท ใครอย่ามาว่าจ้

เด็ก ๆ น้อย ๆ อะไรเกี่ยวกับการนอกเรื่องนี้ใครมีน้ำใจให้ได้
สติปัญญาความคิดความอ่าน ก็จงมาช่วยด้วยราชการแผ่นดิน
ที่เป็นการศึกษา การบ้านการเมืองทุกสิ่งความสุขทุกข์
ของราษฎรก็ถือว่าด้วยหนึ่งทางเดินเหมือนกัน ๆ ผู้หนึ่งมาผู้หนึ่ง
ไม่มาผู้หนึ่งช่วยผู้หนึ่งเสีย การทำบุญให้ทานก็ดี การสพ
การฝึกก็ดีการโขน รุกขลงทำก็ดี ถ้าเป็นการหลวงก็สุดแต่
พระราชดำริพระราชประสงค์ ถ้าเป็นการราษฎรก็สุดแต่ใจ
เจ้างาน ผู้อื่นจะห้ามปรามก็ทำไม่ได้แต่การที่ทำเกินยศเกิน
วาศนาไป แต่พระองค์เจ้าหม่อมเจ้าแลข้าราช การฝ่ายหน้า
ฝ่ายใน ซึ่งรับราชการเป็นเจ้าหน้าที่ในการนั้น ๆ ก็ดี เป็น
พนักงานในการนั้น ๆ ก็ดี ในงานนี้ถ้ามีความสงสัย
ไม่เข้าใจ ในการกำหนดก็จะส่งพระราชประสงค์ ก็ได้กราบ
ทูลตลอดพณเือง ๆ ให้รู้การเป็นแน่แล้วจึงทูลว่ากระเ
นจำ ด้วยโศลไปตามการก่อนการเก่า ชะมึงถ้าเห็นเวลาว่าง
การคาดว่าจะไม่ทรงธุรกได้ ก็ได้กราบทูลตลอดเด็ก ให้
กราบทูลทั้งข้างหน้าข้างใน แต่การในเรื่องที่มีพระ ราชประสงค์
ทรงพระราชดำริไว้แล้ว แม้แต่ไม่เข้าใจๆเห็นล่วงหน้า
ขอเสีย อย่างคิดการนอกเรื่อง เข้ามาวิ้วนกราบทูลได้ร่ำคาบพระ
โศตร ในการครั้งนี้เลย

ในการครั้งนี้ ถ้ามีราชการแผ่นดินเป็นการสำคัญ ๆ
 ก็ที่ เกิดวิวาทชนคดีฉงชิงวังราวๆ ขัณฑ์ฉก ๗ ก็ที่
 ชาว ใช้ชาว ทายของผู้ อยู่ในราชการ ก็ที่ ระบายนุท พระกรุณา
 ก็ได้ไม่ห้าม ขอให้เสียราชการแผ่นดินเลย ห้ามแต่อย่า
 ให้คิดเทียบ คักแปลง แสง แสงพระราชดำริห์ ในการงาน
 ครั้งนั้น อย่างเก็บกวาดว่าแล้วเท่านั้น

ประกาศมาฉวันอาทิตย์ เดือนนี้ แรมค่ำหนึ่ง ยี่ถุน
 ๒๕๖๑

ประกาศพิภพภานี เรือ ตัก แพร โรง รัน

มีพระบรมราชโองการมาพระบัญชาทรงสั่งลงมา ให้
ประกาศข้าราชการในกรุงเทพ ฯ แลผู้สำเร็จราชการเมือง
กรมการ ท้าวเมืองปากไผ่ฝ่ายเหนือทั้ง ปวงแลเจ้าภานี
นายอากร แลผู้รับช่วงไปทำแทนเจ้าภานีนายอากร
ทุกเรื่องทุกราย แลถ้ามีนายอำเภอ แลราษฎรในกรุง
เขากองทั้งปวงให้รู้ทั่วกันว่า ท้าวเมืองภานีเรือ แลที่
บ้านเรือนโรงรันเกิดแพ ภานีเรือแลที่บ้านเรือนโรงรัน
ตักแพ แลถ้าเป็นอากรเบียดเบียนแก่ผู้ปลูกทำนึ่งเบียด
เบียดค้าขายของต่าง ๆ จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า
ราษฎรที่มีทุเรศ โดยคำของท่าน ๆ คือขมแลอื่น ๆ
ขึ้นแล้ว ทาผลไม้แลผักต่าง ๆ มาแล้วเก็บขายวางขาย
เมื่อขายไม่หมดก็ยอมเผ้าจนเหี่ยวแห้งไปเสีย ทั้งขาดทุน
เปล่า เพราะของเก็บไว้นาน ไม่ได้ แล้วผู้เก็บตลาด
เกลียดชังไม่ใคร่คนยากคนจน เพราะเบี้ย ๔ แล ๑๐ เบี้ย
อื่น ๆ น่ารำคาญ จะคิดผ่อนผันขึ้นโทษก็ ให้ราษฎร
ที่ขายจะไม่ต้องลำบากด้วยทั้งเดิมกับผู้เก็บตลาด เพราะเบี้ย
เล็กน้อย แลเสียเบี้ยเล็กน้อยจวนวายไป ให้ท่านเสนาบดี
ปลุกเสกหาฤกษ์ฤกษ์การ เลี้ยงใหม่ให้สมควร ท่านเสนาบดี

ปรากฏพร้อมกันให้เสด็จออกกลางคืนเสีย เปลี่ยนเรียกเปลี่ยน
 ภาณีย์ชื่อชาย เพราะเห็นว่ามีทรัพย์ทั้งวังวานไว้ใส่สิ่งตัว
 ของตัวบ้างใส่เข้าบ้าง ห้าเรือไปขึ้นทุกคืน ค่ำข้างเรือจ้างบ้าง
 มีผลประโยชน์มากไม่ต้องเสียค่าที่ จึงไปทะเลาะ ให้เลิก
 ออกรับกลางคืนเปลี่ยนเรียกเปลี่ยนภาณีย์เรือกำชาบ แลที่
 ข้างเรือในวังวานตั้งแพที่กำชาบขึ้นใหม่ ความกลัวปร
 แกร์อยู่ในภรรยาเจ้าภาณีย์ แลราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๑๑
 นั้นแล้ว ครั้นภาณีย์เรียกสืบ ๆ มาหลายปี จึงมี
 ผู้กราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท
 ในหลายครั้งว่า เจ้าภาณีย์รับทำภาณีย์แล้วขายช่วงให้ผู้ขึ้น
 แลตอน ๆ ไป ตามระบอบในกรุงเทพ แลหัวเมือง
 ภาณีย์ขายเรือ แลผู้ที่ซื้อช่วงไปนั้นหาเรียกภาณีย์ตาม
 พิกัดท้องตราไม่ได้ ไปบดขยี้เรียกได้เหลือ ๆ เกิน ๆ
 เขาก็เอาเปรียบแต่ราษฎร ๆ ที่ไม่ได้รู้พิกัดในท้องตรา
 ก็ต้องยอมเสียให้ตามใจผู้ขึ้น ที่รับช่วงไป จากเจ้าภาณีย์ใหญ่
 เพราะผู้รักษาเมืองกรมการนายขึ้นนายอึ้งเถร . ถึงเวลา
 ท้องตราก็ไว้แล้ว ก็มิได้กักพิภักในท้องตราหมายประกาศ
 ให้ราษฎรรู้ทั่วกัน บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำ
 กำหนดตามพิกัดภาณีย์ที่พิมพ์ประกาศ แลให้ราษฎรทั้งปวง

ไ้รู้ทั่วกันว่า เจ้าภาษีซึ่งจะเรียกภาษีในจังหวัดกรุงเทพ
 ก๊กี้ หั่วเมืองก๊กี้ ถ้าทำผิดต้องตราแลหมายประกาศนึ
 หั้นอย่าให้ราษฎรยอมเสียภาษีให้ตามใจเจ้าภาษี ให้ราษฎร
 คุมตามพิภักที่ประกาศมานี้ แล้วเอาหนังสือพิมพ์ประกาศ
 ออกเคียงเคิก ถ้ามีผู้ให้ร้องทุกข์กล่าวโทษผู้เก็บภาษีเคิก จะ
 พิกัดนั้นดังนี้ แลที่ไว้สินค้าขาย ฤๅทั้ง
 บ่อนเล่นเบี้ยต่าง ๆ แลให้เข้านั้นในพิภักเคิม มีว่า
 ดึงจะทำหลังคาเป็นหลัง ๑ ก๊กี้ ๒ หลังก๊กี้ ให้เรียกภาษี
 แต่หลังเคียว นึ่ง กำหนดแพ ๓ ห้อง เป็นเงินสองตำลึงบาท
 สองห้อยเป็นเงิน ตำลึงสองบาท ห้อยหนึ่งเป็นเงินสามบาท
 ครั้นเจ้าภาษีไปเรียกราษฎรชาวแพที่ไว้สินค้าขาย แลให้เข้า
 ไว้สินค้าขาย ฤๅทั้งบ่อนเล่นเบี้ยต่าง ๆ ร้องว่าไว้สินค้
 น้อยบ้าง ให้เข้าค่าเข้าไม่ถึงห้อยละสามบาทบ้าง สินค้
 ไม่เสมอกันอย่างนี้ จึงให้เจ้าภาษีเรียกตกหย่อนลง
 ให้เรียกภาษีแพที่มีสินค้าขาย ฤๅให้เข้าไว้สินค้สิ่งหนึ่ง
 สองสิ่งสมสิ่ง ที่ราคาน้อยแต่ห้อยละ ๖ สลึง สองห้อย
 เป็นเงินสามบาท สามห้อยเป็นเงินตำลึงสองสลึง แต่แพ
 ที่ทั้งบ่อนต่าง ๆ แลให้เข้าฤๅแพของกัไว้สินค้ขาย
 ราคามากมีผ้าลาย ผ้าแพร แลเครื่องทองเหลืองทองขาว

แต่ข้อ ๗ ที่มีราคาค่าขาย ๆ กัน ให้เรียกภาษีห้อง
สามบาท แผลสองห้องเป็นเงินค่าถึงสองบาท แผลสามห้อง
เป็นเงินสองค่าถึงบาทตามพิภักเคมี ฯ * ถ้าราษฎรที่เหล็ก
แต่หล่อเครื่องทองเหลืองทองขาว ยี่หม้อ ทำคราม ทำปอ
ทำไต้ ทำตุ้ม แลที่ไว้ไต้ แลทำของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ๆ
อื่นซึ่งเป็นสินค้าแต่สิ่งเคี้ยว ไว้ในที่โรงร้านของทั่วไว้ขาย
ราคามากกว่าค่าถึงหนึ่งขึ้นไป โรงร้านนั้นให้เรียกภาษี
ห้องละสองสลึง ถ้ามีสินค้าสองถึงสามสิ่ง ให้เรียกภาษี
ห้องละบาท ถ้ามีสินค้าสี่ถึงห้าสิ่ง เหมือนสินค้าในแพ
ให้เรียกภาษีห้องละสองบาท ค่าเช่าที่ โรงร้านที่ไว้สินค้าขาย
ถึงสินค้าจะมีมากเท่าใด ๆ ก็ดี ๆ ค่าเช่าที่โรงร้านที่
ทั้งย่อนต่าง ๆ แลทำสิ่งของขายในที่โรงร้านที่ ถึงผู้
ให้เช่าจะคิดอขายว่าให้เช่าแต่โรงเท่านั้น แยกเป็นค่าเช่า
เครื่องใช้ต่าง ๆ ในโรงเสียเท่านั้นก็ดี ผู้ใดค่าเช่า
ที่โรงร้านที่ แลเครื่องใช้ในโรงร้านที่ รวมขึ้น
เป็นค่าเช่าเท่าใด ให้เรียกภาษีตามราคาเช่าเสียสองชักหนึ่ง
ราษฎรทำโรงเคี้ยวน้ำมันขาย ทำเรือขาย สี่เข้าขาย
แลทั้งย่อนต่าง ๆ เป็นที่โรงของทั่วไม่ได้เช่า ให้เรียกภาษี
เบียดห้องละบาท ถ้าเป็นเพิงหน้าเคี้ยว ให้เรียกภาษีห้องละ

สองสิ่ง ราษฎรเช่าแต่ที่ดินแล้วปลูกโรงเขาเองทั้งย่อนไว้
 สิบกว่าราย ให้เจ้าภาษีเรียกภาษี ๑๒ ชักสิ่ง เพี้ยนเพิ่ม
 กับโรงเช่าให้เรียกภาษี ๑๒ ชักสิ่ง แต่เจ้าของผู้ที่
 ไร่ค่าเช่าที่ดินตามราคามากน้อย ถ้าไร่ค่าเช่าที่ดิน
 ยังไม่เท่าที่เทียบกับค่าเช่าโรง ให้เรียกเอาแต่ผู้ซึ่งปลูกโรง
 ทั้งย่อนไว้สิบกว่าราย เพิ่มเข้าให้เท่ากับค่าเช่าโรงอย่างก่อน
 ราษฎรทำโรงทำบ้านย่อนปลูกไร่ขายตามชายทะเลนั้น ราษฎร
 เจ้าของโรงเจ้าของร้านมีเรือไปหาปลามาแต่หัว ไร่ถ้าเรียก
 ไม่ได้ขายเป็นแต่ย่อนทุกมาตั้งชื่อโรงขึ้นบ้านไร่ขาย ให้เรียก
 ภาษีโรงย่อนละสองสิ่ง ราษฎรตามย่อนตามเนื้อดำนา
 แยกจากเขยกระแจะไว้ที่โรงร้านวางขาย ถ้าไม่จากของหัว
 ทำขายไม่ต้องเสียภาษี ถ้าไปรับมาแต่ที่อื่นรวมไร่ขาย
 ราคามากกว่าค่าเดิมขึ้นไป จึงให้เรียกภาษีเป็นไร่สิบกว่า
 ย่อนละสองสิ่ง โรงเลี้ยงสุกรขาย สุกรทั้งแต่สิบตัวขึ้นไป
 โรงเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ขาย เป็ดไก่ทั้งแต่ ๕๐ ตัวขึ้นไป
 จึงให้เรียกภาษีเป็นไร่สิบกว่าบาทหนึ่ง ถ้าสุกรต่ำกว่า ๑๐ ตัว
 เป็ดไก่ต่ำกว่า ๕๐ ตัวลงมาแต่เป็นไร่เลี้ยงกลางแจ้ง
 ไม่มีโรงไม่ให้เรียกภาษี ถ้าแต่โรงทำน้ำมีสุกร
 อยู่ในโรงนั้นมากน้อยเท่าใด ให้เสียแต่ภาษีโรงทำน้ำมี

ทางประเทศ ไม่ได้ขาย ในที่นี้ที่โรงร้านก็แพไม่ได้
 วางของขาย ก็ไม่ต้องเสียภาษีที่ไว้ เพราะจะต้องเสียภาษี
 ปากเรือขาออกแล้ว ถ้าเจ้าของที่แพโรงร้านเรือน
 เป็นไพร่หลวงมีตรากรมเจ้าตราออกมา ในตรากรมว่าคุ้ม
 ทำตลาดได้เท่าใด ก็ให้ยกภาษีเรือโรงร้านที่แพ
 ที่ไว้สินค้าที่ขยับขนต่าง ๆ ให้ตามพิณตลาดในตรากรม
 ถ้าเงินภาษีมากกว่ากำหนดในตรากรมที่คุ้มได้มากน้อยเท่าใด
 เงินภาษีที่เหลือจากกำหนดในตรากรมนี้ ก็ให้ผู้มีตรากรม
 เสียภาษีให้แก่เจ้าภาษีเท่านั้นตามมากแล่น้อย แลพิณก็
 ในท้องตราที่กำหนดให้เรียกถึงคราวมานั้น แต่เจ้าภาษี
 คิดยักย้ายเรียกภาษีเหลือเกินอยู่ ให้ราษฎรผู้ที่มีเรือ
 แลที่บ้านเรือนโรงร้านที่แพทั้งปวง พิจารณาหักในพิณ
 หมายถึงประกาศนี้ให้ถ้วนถี่ จะให้เสียภาษีให้ตามพิณกำหนด
 ในท้องตราตามพิณ ถ้าเจ้าภาษีจะเรียกเกินขึ้นไป
 อย่าให้ราษฎรยอมเสียให้ ให้ร้องฟ้องเอาเถิด ฯ ให้ผู้
 สำเร็จราชการเมืองกรมการ มีใจเมตตากรุณาแก่ราษฎร
 รับหมายประกาศที่พิมพ์นี้ แจกไปให้ราษฎรทั่วทุกอัน อย่าให้
 เป็นใจชั่วเจ้าภาษี แลยอมให้เจ้าภาษียักย้ายเก็บภาษี
 ให้เหลือ ๆ เกิน ๆ ให้พิณท้องตราแลหมายประกาศไป

ถัดผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการ คุณทรงราชฎให้สืบ
 ภาษีเงินพิศุขตามใจเจ้าภาษี ถ้าไ้ความว่าทำจริง
 จะให้มีโทษทัณฑ์ ฝ่ายเจ้าภาษีเล่า พงมีความเมตตากรุณา
 แก่ราชฎ ภาษีจะมีประโยชน์ถ้าไร ก็เพราะราชฎ
 ทำมาหาเงินโทษของโทษสงวน จะไ้ทำมากขึ้น ให้เจ้าภาษี
 เก็บภาษีโทษข้อสี่สิบตามพิศุขท้องตรา อย่างไม่เรียกเหลือเก็บ
 ผิดจากพิศุขท้องตราแต่หมายประกาศนี้ ให้ราชฎไ้ความ
 เกื้อกร้อน สิ่งใดสิ่งหนึ่งไ้ แลฝ่ายราชฎ ทั้งยวงเล่า
 ก็ให้ยอมเสียภาษีให้เจ้าภาษี ตามพิศุขในหมายประกาศนี้
 แก่โทษที่ จงทุกประการ แลอันช่วยราชการ แล่นก
 ชะเนนที่พึ่ง ขอทำทั้งยวงอยู่ ถ้าสงไสยข้อใดก็ไ้ไปถาม
 ผู้รักษาเมืองกรมการสืบไ้เข้าใจ จะไ้เสียภาษีให้เจ้าภาษี
 ตามพิศุข แลให้เจ้าภาษีกักราชฎ พงมีความอ่อนน้อมก่อกับ
 ความเมตตาวิวาทก็จะไม่บังเกิดมีก่อกับ ประกาศมาณวันจันทร์
 เดือนสี่ ขึ้นสิบค่ำ 4/ บัณฑิตยจก ศักราช ๑๖๖๕ ฤๅเพณวัน
 ที่ ๔๖๔๕ ในราชการประจุบันนี้ ๕/ ๕/

ประภาศ มหาสังคราต

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ชนทั้งปวง อันว่า
ที่สมเด็จพระพุทธเจ้าข้า แลบรมชนกชนนีเสด็จสวรรคตอย่าง
เช่นนี้ ไฉนเมืองไทย ให้รู้ทั่วกันว่า ในรัชกาลของข้าพเจ้า วัน
จันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ เป็นวันมหาสงกรานต์
พระอาทิตย์จะขึ้นราศีเมศในเวลาบ่าย ๔ นาฬิกา วันอังคาร
เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ เป็นวันเสาร์ วันพุธ เดือน ๕
ขึ้น ๗ ค่ำ เป็นวันอาทิตย์ ซึ่งศักราชใหม่เป็น ๑๒๒๖
ในเวลาร้าย ๔ โมงแล่นขึ้น ๑๕ นาฬิกา เพราะฉะนั้น
การทำบุญ แลเล่นมักขิดถูกเป็น ๓ วันตามเคยมีโดย
มาก อันสังกรพยานดุษฎี ไฉนทรงพระชะโร ภักษ
หารชะโร ดิษชะโร จะว่านมาก็ไม่ต้องการ ไฉนจะใคร่
ทราบก็มาครุขที่เขื่อนแควนไว้ ในพระบรมหาราชวัง
เทอด ๗ สัปดาห์จากมาวยวันขึ้นเดือนนี้ใช้ดังนี้ คือ
ทั้งแต่วันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้นค่ำหนึ่งไป จนถึงวัน
จันทร์ เดือนห้า ขึ้นห้าค่ำ จดหมายลงข้อนี้ในทั้งปวง
ให้ว่าชนกชนนีเป็นเหตุสำคัญ ถ้าจะลบล้างราชโองการเป็น ๑๒๒๖
อยู่ ตั้งแต่วันพุธเดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ ไปถึง
วันอาทิตย์เดือน ๕ แรม ๑๕ ค่ำ ซึ่งเป็นวันพระสุก

๔๕ ให้ใช้ว่า ขวกลอศักดิ์ เลขเลขฤกษ์ราช ว่า ๑๒๖
 แก่เลข ๑๓ ตามนี้แล้วก็มีขึ้นเขียนไว้บนศอกนั้น เมื่อ
 แลดูบนศอกศักดิ์ แล้วได้เขียนเป็นเลข ๑๔ ไปกว่าจะเปลี่ยน
 ศอกใหม่เล็ก ๆ

ในมีชาวกลอศักดิ์นี้วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ
 วันหนึ่ง วันพุธ เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำวันหนึ่ง
 เป็นวันประชุมค้ำน้ำพระพิพัฒน์ศึกษา วันจันทร์ เดือน ๖
 ขึ้น ๔ ค่ำ เป็นวันระบำพระราชพิธี พระพระนางคัดให้
 ร่ายฎีกาสมเด็จพระนารายณ์หลวงวันหนึ่ง ถึงกับแก้วมอญการ เดือน ๖
 ขึ้น ๕ ค่ำไป ห้ามมิให้ตบหรือทำนาก่อนฤกษ์ในวันนั้นตลอด
 พระราชอาณาเขต

อนึ่งวันวิสาขบูชาถือตามนิยมใน อรชรภู กถาว่าเป็นวัน
 ประสูติ แลได้จัดรับประเพณีพานของพระพุทธรูปเจ้านี้ มีพิธี
 ขักฤกษ์ วิสาขบูชาเมื่อทุกใน วันศุกร์ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 ในพระบรมมหาราชวังนี้ จะมี การสมโภชพระมหาเศวต
 ฉัตร์ที่พระที่นั่งกลีศมสาปราสาท วันพฤหัสบดี เดือน ๖
 ขึ้น ๑๔ ค่ำ ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ วันศุกร์ เดือน ๖
 ขึ้น ๑๕ ค่ำ ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม วันเสาร์ เดือน ๖
 แรมค่ำหนึ่ง เป็นการมงคลสำหรับพระราชวังตามเคย อย่าง

ทุกปี ๗ วันอังคาร เดือน ๘ แรมค่ำหนึ่งเป็นวัน
 เข้ายี่สิบพรรษา วันพฤหัสบดีเดือน ๘ แรมค่ำหนึ่งเป็น
 วันเข้ายี่สิบพรรษา วันเสาร์เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 เป็นวันมหาปวารณา ๗ ในรัชกาลองค์นี้ พระราช
 พิธีร้องเป่าวงโยชณิกในวัดสุทธ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ
 ถวายโคมในวันเสาร์เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ ให้พระ
 ราชวงษาหลวงนำข้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายถวาย มีภา
 ชนะไว้ถวายโคม ถวายโคมให้รู้ตามกำหนดนี้ วันจันทร์
 เดือน ๑๒ แรมค่ำหนึ่ง เป็นวันขึ้นพระอาทิตย์ให้ทำพระ
 ราชพิธี ถวายโคมถวายพระเทวสถาน ๗ พระราชพิธี
 ถวายพระเทวสถาน ๒ ครั้ง แลพระราชพิธีสาคร แลพระ
 ราชพิธีถวายพระพรแด่ท้าวเวียง แลพระราชพิธีสัมพัจฉรฉน
 ท์ทำในวันขึ้น ๑๕ แรมนี้ ๆ ตามเคยเหมือนอย่างทุกปี ๗ ใน
 รัชกาลองค์นี้ วัดสุทธเป็นวัดของโสมและเป็นวัดของเจ้า วัดพฤกษ
 ์เป็นวัดของยาท้าว วัดอาทิตย์เป็นวัดโลกวิชัย ๗ ใน
 รัชกาลองค์นี้ วัดอุโบสถเป็นวัดที่รักษาสีลกุฎโงกงและทำมหา
 ธรรมสวดซึ่งมีคัมภีร์ว่าวันอุโบสถ ฤกษ์วันพระตาม
 เคยทำกันมาในชาวสยามทั้งปวงนี้ มีในคัมภีร์ว่าข้างขึ้น
 ยี่สิบวันแรมยี่สิบทุกเดือนตลอดชั่วชีวิตนี้ ๒๒ วัน เพราะ

ในปักข ช้าง แรม ในเดือนขาดทั้งหก เดือนเป็นปักข ถ้วน มีวัน
เป็น ๑๕ วันตามปักขคณนาวิธีมิใช่ปักข ชาท วันมหา
กรรมสวณะจึงเลื่อนไปวันหนึ่งๆ ตกในปักขข้างขึ้นในเดือนด้วย
ทั้งหกเดือน แด่ข้างแรมข้าง ก่อถึงวันศุกร์เดือน ๖
ขึ้นค่ำหนึ่ง วันเสาร์ เดือน ๖ ขึ้น ๙ ค่ำ วันจันทร์
เดือน ๘ ขึ้นค่ำหนึ่ง วันอังคาร เดือน ๘ ขึ้น ๙
ค่ำ วันอังคารเดือน ๘ แรมค่ำหนึ่ง วันพุธเดือน ๘
แรม ๙ ค่ำ วันพฤหัสบดีเดือน ๑๐ ขึ้นค่ำหนึ่ง วัน
ศุกร์เดือน ๑๐ ขึ้น ๙ ค่ำ วันศุกร์เดือน ๑๐ แรม
ค่ำหนึ่ง วันเสาร์เดือน ๑๐ แรม ๙ ค่ำ วันอาทิตย์
เดือน ๑๑ ขึ้นค่ำหนึ่ง วันจันทร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๙ ค่ำ วันจันทร์
เดือน ๑๑ แรมค่ำหนึ่ง วันอังคารเดือน ๑๑ แรม ๙ ค่ำ วันพุธ
เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำหนึ่ง วันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ ขึ้น ๙ ค่ำ วัน
พฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรมค่ำหนึ่ง วันศุกร์เดือน ๑๒ แรม ๙ ค่ำ
วันเสาร์ เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำหนึ่ง วันอาทิตย์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๙ ค่ำ วัน
อาทิตย์ เดือน ๑๒ แรมค่ำหนึ่ง วันจันทร์เดือน ๑๒ แรม ๙ ค่ำ
ทำเป็นวันรักษายุโยธด แด่กำหนดกรรมสวณะโดยทรง นอก
จาก ๒๒ วันนี้แล้ว ก็คงข้างกันในวันตามเคย คือในวัน ขึ้น
๙ ค่ำ ขึ้น ๑๕ ค่ำ แด่แรม ๙ ค่ำ ในเดือนขาดทุกเดือน แด

แรม ๑๖ ค่ำ ในเดือนพฤษภาคม เดือน ทศกัณฐ์ ไม่ขึ้นของอะไร . . .
 ๑๖ วัน เวลาพระอาทิตย์ขึ้น ยกเปลี่ยนชัณฐะไว้ใหม่ ชัณฐะเดิมว่า
 ถึงคราวนี้ เดือน ๕ ขวณ ๕ ค่ำ เวลาบ่าย ๒๕ นาที ชัณฐะวัน
 พุทธศักราช เดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาบ่าย ๒๕ นาที ชัณฐะวัน
 พุทธศักราช เดือน ๗ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมง ๑๒ นาที แล้วยกไป
 ชัณฐะวันพฤกษ เดือน ๗ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลา ๒ ทุ่มกับ ๒๕ นาที
 แล้วยกไปอยู่ราศีเมถุน วันพุทธศักราช เดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เวลาบ่าย
 ๒๕ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีกรกฎ วันอาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ
 เวลา ๕ ทุ่มกับ ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีสิงห์ วันอาทิตย์ เดือน
 ๑๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลา ๘ ทุ่มกับ ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีกันย์
 วันเสาร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๖ ค่ำ เวลาบ่าย ๒ โมง แล้วยกไปอยู่
 ราศีตุลย์ วันจันทร์ เดือน ๑๒ แรม ๑ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมง กับ
 ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีพิจิตร วันอังคาร เดือน ๑ ขึ้น ๑๖
 ค่ำ เวลา ๒ ทุ่มกับ ๒๔ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีธนู วันพุธ
 เดือน ๒ แรม ๑ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมง กับ ๑๒ นาที แล้วยกไปอยู่
 ราศีมังกร วันศุกร์ เดือน ๓ ขึ้น ๑๖ ค่ำ เวลาเช้าแล้วยกไป
 อยู่ราศีเมษ วันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๑ ค่ำ เวลา ๕ โมง กับ
 ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีมิถุน วันอังคาร เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ
 ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีพิจิตร วันพุธ เดือน ๖ แรม ๑ ค่ำ
 ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีเมษ วันพฤหัสบดี เดือน ๗ แรม ๑ ค่ำ
 ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีพิจิตร วันศุกร์ เดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ
 ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีเมษ วันเสาร์ เดือน ๙ แรม ๑ ค่ำ
 ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีพิจิตร วันอาทิตย์ เดือน ๑๐ แรม ๑ ค่ำ
 ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีเมษ วันจันทร์ เดือน ๑๑ แรม ๑ ค่ำ
 ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีพิจิตร วันอังคาร เดือน ๑๒ แรม ๑ ค่ำ
 ๒๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีเมษ

น้ำฝนแล้งน้ำมากน้ำน้อยบนคตวิธีย่อมประจักษ์เห็นประโชชน เพราะ
 การซึ่งจะเทียบเคียงกับพระเวทอีกแต่ง่าย ๆ ดังนี้ ๆ แต่เพียงเก็บแก้ก่อน
 คตเดือน ๗ เดือน ๘ ปีหลังมาเทียบเคียงกับเดือน ๗ เดือน ๘ ในปี น
 แลเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ ในปีถัดมาเทียบเคียงกับเดือน ๑๑ เดือน ๑๒
 ในปี นก็จะได้เอาเป็นแน่ไม้อัด ต้องเทียบแก้ก่อนตามระบบพระอาทิตย์
 ถึงกล่าวแล้วจึงเป็นแน่ได้ ๆ ซึ่งท่านผู้ต้องการจะหาฤกษ์ที่ วิถี
 เมื่อวัน พระอาทิตย์ยกเป็นวันให้มาการมงคลทั้งปวงแล้ว จะให้หลัก
 เดือนเดือนและให้ประเพณีการมงคล ในวิธีอื่น ๆ นอกจากวิธีข้างนี้ ๆ

วิธีศุกร เดือน ๖ ซึ่งกำหนดขึ้นตามฤกษ์นี้ จะมีสุริยุปราคา
 ปรากฏในกลางคืน วิถีพิกัดกับเดือน ๖ แรม ๑๔ ค่ำ พระอาทิตย์
 จะขึ้นเมื่อเวลา ๕ นาฬิกาวิธ ๕๓ นาฬิกาแต่เที่ยงคืนมาแล้วแล้ว
 ทนจนพระอาทิตย์ขึ้นแล้วอยู่ต่อไปจนพระอาทิตย์ขึ้นจนครบ ๖ นาฬิ
 กา ๗ นาฬิกาจะเป็น โลกษวิธศธ จะเห็นอย่างนี้ทั้งปาก โถ
 ผั่วและเรือทุกเมือง คือขึ้นสูง ๆ ๓ เห็นขอบฟ้าที่จำกัด
 หุ่นนากับทะเลจึงจะเห็นได้ ถึงกระนั้นเพราะรูปเป็นเมฆหมอก
 มาก เวลาเช้าอากาศมืดกตมคตมอยู่ เห็นจะไม่เห็น โข
 มาก นอกจากวันนี้ ในปีชวดคตคต จันทรุปราคาแลสุริยุ
 ปรากฏจะเห็นได้ ในพระราชอาณาจักรนี้จะไม่มี ๆ
 แห่งวันคตเดือน ๖ ดังต่อไปนี้ ๆ ทั้งนี้ ๑๒ ของมนุษย์ชน

ใน โลกทั้งปวง เวลาชัณนี้ มีประมาณเพียงแปดสิบปี แลกล่าว
 ลงมากกว่า ๘๐ ปีนั้น ก็สมที่ไปขึ้น ไปใกล้แก่เวลาที่จะถึงแก่ความ
 ตายเข้าไปทุกวัน ๆ ด้วยกับทุกคน ๆ ความตายนั้น ไม่เลือกหน้า
 ว่าผู้ใด ๆ เปนคนไหนก็มีผู้ก็แลโพว เปนเหตุที่รู้บรรพชีวิต ไม่มี
 ใครล่วงพ้นจากความตายนี้ได้เลย ก็แลสัตว์ทั้งปวงคนทั้งปวง
 มีชีวิตของตัวเป็เหตุที่หมกกับกัน กลัวตายไม่หยาก ตายโดย
 มาก เปนธรรมดาที่ว่าหาเสมอกับไม่ ลางคนได้ความทุกข์ความ
 ขากมาก เมื่อหน่ายในชีวิตของตัวบ้าง คลัง โคลง ฟ้า เพชร เห็น
 วิปริตไปต่าง ๆ บ้างก็รักขันธ์เหลือเพื่อฝ่าย ก็จะทำบุญ
 ด้วยชีวิตบ้างผูกคอตาย เชื้อคอตาย ก็เขาตาย แลเผา
 ตัวเสียก็มี ๆ ขวคกลัวตายแชรแรงเกินประ มทนไป ชีวไม่
 กงแลเข้าใกล้ ๆ โกลดัลนี้ แลเข้าปล้ำปลุกกับสัตว์ร้าย
 ว่าน่าลึกแล้ว เรือเล็กผาคลั่ง ผาตม แลเข้าชกต๋อยที่วัน
 ฟ้าแดงยังถึงผู้อื่นไม่อาไลยในชีวิต คิดว่าตายโดย
 ตายลง ๆ ากล้าเสพสุรามากเกินประมาณ ๆ ก็เขากล้าแรง
 ยิ่งนัก ด้วยอยากจะได้ โรคหายเร็ว คนเช่นนั้น ลางที่ก็
 ทำให้เพื่องผลทำให้ ชีวิตตัวเสียไปก็มีบ้าง ถึงกระนั้น
 มีอยู่หลาย ๆ ผู้ที่รักชีวิตไม่หยากตาย กลัวตายนั้นมิ
 โทษมาก

ลางคนบางคนไม่มีทรัพย์สิ้นเข้าเรือน

เกศหาญกร ภรรยาซึ่งเฟ้นที่ห้วงโย อาโลย แลเห็นว่าชาติตระกูล
 กุลทวีก็ทำพาศนะเป็นกำลัง ก็ไม่มี สติปัญญาตัวก็น้อย
 ขาญ แลโยยก็ล่องไปมากมั่วก็บ่นอยู่เอง ๆ ว่าจะ อยู่ก็อยู่
 จะตายก็ตาย ความแต่กำลังบุญ แลบาป กรรม ฤๅตามแต่ผู้
 สร้างเทวดา จะอนุเคราะห์ แลไม่อนุเคราะห์ ดังนี้ก็มีโดยมาก
 ก็ในผู้ที่มีห้วงโย แล อาโลย อารมณ์ โศกใหญ่เห็นแล้ว ยาง
 พวกก็มีปัญญาอันชอบ รวมด้วยพระไตรปิฎก สักยณปัญญา เห็น
 อริย จังทุก ขัง ธนัตถาว่า เกิดมาคงถึงแก่ความตาย ไม่เที่ยง
 แลการทั้งปวง ย่อมแปรผันไปต่าง ๆ ในชีวิตรสตัวทั้งปวง
 แล้ว ความทุกข์เป็นพื้นความ สุขเป็นยอดของ มีแต่ละเมือละ
 ชณะ ถึงเวลาปลายคงกลายเป็นความทุกข์ที่ได้แล้ว ฤๅที่หมาย
 ว่าจะได้ คงจะ กลับมาเป็น อารมณ์แก้ไขให้เกิดความ เศร้า
 โศกทุกข์ โทมนัสมากในเวลานั้น สรรพสิ่งทุกอันในถ้วนอก
 ทั่วไม่เป็นตนไม่อยู่ในใต้อำนาจความ พยาบาท ความปรารภนา ผู้ใด
 ยดงปัญญาเห็นดังนี้ จัง ๆ ผู้ซึ่งถึงมีห้วงโยที่ อาโลย อารมณ์
 มาก ก็อาจไว้ อธิยาไฉนเป็นกลาง ๆ อยู่ได้ ก็ผู้ใดมีใจไม่
 ใต้อบรมในทางปัญญา อย่างนี้ มีจิตไม่ได้เจริญอย่างนี้
 ก็ย่อมรักชีวิตมาก กลัวความตายมาก ถึงจะแก่ชราทุพพลภาพ
 มีโรคมีโทษอย่างไรไปแล้ว ถ้ามีความปรารภนา ความมุ่ง

๗๘ ย หมาย ไคอย่างหนึ่ง อยู่ในใจ ความคิด ก็ยอมหวาดหวั่น
 พรันพรึงแต่ความตายมากนัก ผู้ใดกลัวตายแล้ว ถ้าจะหลบ
 หลีกเลียงไม่เข้าใกล้เข้าเคียงข้างร้าย เลือกร้ายสักร้าย แล
 ไม่ขึ้นไม่ส่ง ไม่ว่ายน้ำรก ไม่เล่นเรือเล็กออกทะเลรก ไม่
 เข้าป่าเข้าคองเข้าศึกเข้าสงคราม แลการชกตีฟันแทงกับ
 ผู้อื่น แลไม่เข้าใกล้ไฟเข้าใกล้พิษ^๔ ไม่กินสุรามาก ไม่
 กินยาร้าย ยาแรงไม่กินของแสบระ เมื่อนำใช้น้ำเจีย แลไม่
 ประพฤติการผิด ๆ ที่เป็นเหตุจะให้ต้องราชทัณฑ์การทรมาน
 มานี้ เช่นการอันสมควรที่จะเห็นจริงด้วยกัน ว่าเป็น
 ทางที่จะ หลีกหนีความตาย อยู่แล้วแต่ความกลัวของคนบางพวก
 ยังยังขึ้นไปกว่านั้นถึง หลีกเลียงถึงว่ามานี้แล้ว ก็ยังมีความ
 ระแวงว่า ตัวก็ยังอยู่ในที่ใกล้แห่งความตาย ยัง พรันพรึง
 ว่าอันตรายแห่งชีวิต จะมีมายังคิดหาเครื่อง หนีความตาย
 แลทางหลีกเลียงอย่างอื่นอีกมาก พันที่จะพิจารณา แต่
 การทั้งปวงนี้ ไม่อาจที่จะเห็นจริงพร้อมกันได้ แต่ในคำ
 นึกปราศที่สงสัยแล้วมา ในพระคำภีร์ ที่มีในพระพุท
 ธาสนา ที่เป็นทางกรรมวาทีปฏิบัติ^๕ ท่านสรรเสริญท่านบางอัน
 สัตว์ที่อย่างบุคคลกรรมบางตัว แลการจวนชวายนางทาง
 ภาวนาบางอารมณ์ บุชชาบางวิธี ว่าเป็นเหตุให้ได้ออกผลให้ช้ายืน

ในทฤษฎีธรรมชาตินี้ แลล้มปรายลาพชลิเภา แต่ทั้งนี้แลความตาย
 ให้ซากไม่ให้มีมาขึ้นไม่ได้ ถ้ามีชีวิตเป็นกบ ปลา ไร ชีวสัตว์ ยบใกล้คง
 ยังก้องอยู่ในอำนาจความตาย จะประหารอยู่คราวนั้น ไม่มีใคร
 พันเลย ถึงใครอยู่ยืนนานแล้วก็ไม่ไกลกว่าค. อาจสั้นนัก เหมือน
 ไม่น่าแก่ไกลกว่าคันถด้วยคัน อ้อย ทานนั้นคือให้เครื่องกันอันตราย
 ชีวิตสัตว์ คือผ้าครองน้ำเครื่องครองน้ำแลอื่น ๆ แลเครื่อง
 อุกหนนชีวิตสัตว์ คืออาหารแลสิ่งอื่น ๆ แลยาจากเครื่องยารักษา
 ไข้เจ็บ แลวิชาศัลยกรรมทั้งหมดยังรักษาโรคต่าง ๆ แล
 เลี้ยงทรัพย์ช่วยให้สัตว์ที่ตายเร็ว ๆ ให้รอดตายไปคราวหนึ่ง ๆ
 สิ้นนั้นคือเงินจากบำนาญมา แลวิธีสังการเบียดเบียนทำผู้อื่น
 แลเบียดเบียนสัตว์กรรมของตนนั้นคืออนาถาพยาบาท การที่
 ไม่มุ่งหมายทรัพย์สิ่งของ ๆ ท่านผู้อื่นด้วยความโลภจนถึงแข่ง
 ให้ผู้อื่นตายเพื่อประสงค์จะได้ซึ่งท่านมาเป็นของตัว การชวน
 ขวายนั่น คืออุสสาพยามาลคนไข้ ชวนชวนหาหมอมารักษา
 คนไข้ แลชวนชวนหาหมอแก้ทุกข์ที่ชวยโรคให้คนไข้
 แลให้กำลังช่วยผู้รักษาไข้เจ็บ แลภาวนาวิชานี้ คือประกอบความ
 เมตตาการุณาในผู้อื่นทั่วไปเสมอตัวแลผู้ที่เป็นที่รักของตัว แลบุชา
 วิชานี้คือว่าด้วยการปฏิสังขรณ์ ในวัดภูกุระที่บูชาณนี้ถือ แลที่อยู่
 ที่อาไศรยที่สำเร็จสุขประโยชน์ทั่วไป แก่ชนเป็นอันมากนั้น ๆ

ประกาศ วัน ขรรหมัสตฺระ วณะ

แก่ความ ในประ กาศสง กรานท์ ที่มิลก

มีพระบรมราช โอง การ ให้ ประกาศ แก่พระสงฆ์
 สามเณร แลภิกษุ ชายหญิง ซึ่ง ถิธลัทธิ มีมหาขรรหมัส
 ตระ แลจำศีลแลนัยยักย ทำอุ โยสถ ปวาร ณาตามที่จะ
 ให้ ถก ท้อง แก่คฤ พระอาทิช พระ จันทร ทั้งปวง ให้ทราบทั่ว
 กันว่า ในหมายประ กาศ สำหรัย ชวกลอ คัก นั้น พระศรี
 สทพร ไหวหาร วางวันบอกวัน เลื่อน นิกอยู่ หก วัน วันเสาร์
 เกื่อน ๖ แรม ค่ำ ๑ วัน อาทิช เกื่อน ๖ แรม ๔ ค่ำ แล
 วัน อังการ เกื่อน ๔ แรม ค่ำ ๑ วัน พท เกื่อน ๔ แรม ๔ ค่ำ
 แลวัน ศุกร เกื่อน ๓๐ แรม ค่ำ ๑ วันเสาร์ เกื่อน ๓๐ แรม ๔ ค่ำ
 ๖ วัน นี้ เป็นวัน เลื่อน นั้น นิกไป ว่าสงวณิก ไปให้ ยถาเสย คง
 ให้ ถิธอยู่ ในวัน หลังวัน นั้น เข้ามา ฯ ฟัง สัง เกศ โทย สังเขย
 ว่า ใน ชวกลอ คัก นี้ เกื่อน ชาติทั้ง ๖ เกื่อน คือ เกื่อน ๕
 เกื่อน ๗ เกื่อน ๘ เกื่อน ๑๑ เกื่อน ๑ เกื่อน ๓
 ใน ๖ เกื่อน นี้ มีวัน อุโยสถ ถวัน ขรรหมัสตระ แก่สาม คือ
 ชน ๘ ค่ำ ชน ๑๕ ค่ำ แรม ๘ ค่ำ เหมือนกัน ทุกเกื่อน
 วันแรม ๑๔ ค่ำ ไม่เป็นวัน อุโยสถ แลขรรหมัสตระ ให้ตั้งอยู่ ใน
 เกื่อน ถวัน นอกจาก ๖ เกื่อน ที่ว่า แลวัน นี้ มีวัน อุโยสถ แล

ขรรหมัสวณะ ๕ วิ. ทก. เกษน แต่แปลกกัน อยู่คือในเดือน ๖
 เดือน ๘ เดือน ๑๑ สามเดือนนี้ วันขึ้นค่ำ ๑ วันขึ้น ๘ ค่ำ
 วันขึ้น ๑๕ ค่ำ วันแรม ๘ ค่ำ วันแรม ๑๕ ค่ำ ๕ วัน
 เป็นวันอุโบสถแลขรรหมัสวณะ เหมือนกันทั้ง ๓ เดือน ก็ใน
 เดือน ๑๒ เดือน ๒ เดือน ๔ สามเดือนนี้ วันขึ้นค่ำ ๑ วันขึ้น
 ๘ ค่ำ วันแรมค่ำ ๑ วันแรม ๘ ค่ำ แลวันแรม ๑๕ ค่ำ
 ๕ วันเป็นวันอุโบสถ แลขรรหมัสวณะเหมือนกันทุกเดือน จึงคิด
 ให้เข้าใจอย่าสงสัย ฯ ประภาษมาวัน จันทร์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 มีชเชนชคัมภ์ ศักราช ๑๒๒๖ เป็นวันที่ ๔๘๑๔ ในราชกาล
 ประจุบันนี้

ประภาศรุต^๔ ผน^๔ ขว^๔ จะน้อยราคาเข้าจะขึ้น

มีพระบรมราชโองการ मारพระบัณฑูร^๑ สรุ^๑สัง^๑นาท^๑ ให้
ประภาศ^๑แก้^๑ท่าน^๑ทั้ง^๑หลาย^๑ทั้ง^๑ปวง^๑ ในพระราชอาณา^๑จักร^๑นี้^๑ให้^๑
ทราบ^๑ ว่าใน^๑ข^๑ว^๑ค^๑ณ^๑ศ^๑ก^๑นี้^๑ลา^๑ก^๑เล^๑า^๑เง^๑า^๑ง^๑เ^๑น^๑พ^๑า^๑ฝ^๑น^๑เป็น^๑ค^๑ล^๑้าย^๑
ก^๑ัน^๑ก^๑ับ^๑ข^๑ว^๑ค^๑จ^๑ี^๑ว^๑า^๑ศ^๑ก^๑ที่^๑ล^๑่วง^๑มา^๑แล้ว^๑ ๑๒ ข^๑เ^๑น^๑มี^๑อ^๑ก^๑ล^๑าง^๑
มี^๑อ^๑ก^๑นี้^๑น^๑้อย^๑นัก^๑ บ^๑ัง^๑มี^๑ที่^๑ห^๑มา^๑ย^๑อยู่^๑แต่^๑ฝ^๑น^๑ป^๑ล^๑าย^๑มี^๑อ^๑ ประ^๑มา^๑ณ^๑การ^๑
ค^๑า^๑ม^๑ท^๑ร^๑ง^๑ส^๑ง^๑เก^๑ท^๑ ว่าเมื่อ^๑ไ^๑ท^๑พระ^๑อา^๑ท^๑ิ^๑ท^๑ย^๑ข^๑้าม^๑ท^๑ร^๑ง^๑ส^๑ณ^๑เว^๑ล^๑า^๑
เท^๑ียง^๑ก^๑ร^๑ุง^๑เท^๑พ^๑ ๑ ไป^๑แล้ว^๑ ใน^๑ก^๑ล^๑าง^๑เก^๑เ^๑น^๑ ๔ ข^๑เ^๑น^๑ เ^๑็น^๑
จะ^๑มี^๑ฝ^๑น^๑มา^๑ข^๑้าง^๑ใน^๑เก^๑เ^๑น^๑ ๔ ข^๑้าง^๑ร^๑ร^๑ม^๑แล^๑เก^๑เ^๑น^๑ ๑๐ ทั้ง^๑เก^๑เ^๑น^๑
ถึง^๑ก^๑ระ^๑เ^๑น^๑ก็^๑เ^๑็น^๑จะ^๑น^๑้อย^๑ ก็^๑เพ^๑ระ^๑ณ^๑นี้^๑เมื่อ^๑ผู้^๑ไ^๑ท^๑มี^๑พ^๑ว^๑ก^๑พ^๑้อง^๑พ^๑
น^๑้อง^๑ข^๑าว^๑ไ^๑พร^๑่^๑มา^๑ก^๑ ถ^๑ล^๑ว^๑จะ^๑ไ^๑ค^๑ว^๑า^๑ม^๑ย^๑าก^๑เพ^๑ระ^๑ข^๑ัก^๑ส^๑น^๑เ^๑้า^๑จะ^๑ก^๑ิ^๑น^๑
ค^๑่อ^๑ไป^๑ใน^๑ข^๑เ^๑น^๑า^๑ เพ^๑ระ^๑ถ^๑ล^๑ว^๑ว่า^๑น^๑า^๑จะ^๑มี^๑ผล^๑น^๑้อย^๑ เ^๑้า^๑จะ^๑ข^๑ัก^๑ส^๑น^๑
ก็^๑ให้^๑ค^๑ิ^๑ก^๑อ^๑่าน^๑ข^๑ว^๑น^๑ข^๑ว^๑าย^๑ห^๑า^๑ร^๑ว^๑ร^๑วม^๑ไว้^๑ให้^๑ภ^๑อ^๑อ^๑ย^๑า^๑เพ^๑ิก^๑เ^๑ร^๑ย^๑น^๑ึง^๑น^๑อ^๑
ไ^๑ ท^๑่าน^๑ทั้ง^๑หลาย^๑ทั้ง^๑ปวง^๑ อ^๑ย^๑่า^๑บ^๑น^๑ อ^๑ย^๑่า^๑ว^๑า^๑ใน^๑ค^๑ล^๑ง^๑ป^๑ล^๑อ^๑ย^๑ให้^๑ค^๑ณ^๑
ค^๑าง^๑ป^๑ระ^๑เท^๑ศ^๑ซ^๑ือ^๑เ^๑้า^๑ไป^๑เล^๑ีย^๑ห^๑ม^๑ก^๑ เ^๑็น^๑ฝ^๑น^๑พ^๑้า^๑แล^๑ง^๑แล้ว^๑ท^๑ำ^๑ไม^๑จ^๑ึง^๑
ไม^๑ป^๑ระ^๑ก^๑า^๑ศ^๑ก^๑ิ^๑เ^๑้า^๑ไว้^๑ ใน^๑การ^๑ที่^๑จะ^๑บ^๑น^๑อ^๑ย^๑่าง^๑นี้^๑ ท^๑ร^๑ง^๑พระ^๑ร^๑า^๑ช^๑
ค^๑ำ^๑ร^๑ิ^๑ท^๑ว่า^๑ห^๑า^๑ค^๑อ^๑ง^๑การ^๑ไม^๑ ถึง^๑ร^๑า^๑ค^๑า^๑เ^๑้า^๑พ^๑าง^๑ข^๑เ^๑น^๑ไป^๑ก็^๑เพ^๑ระ^๑ค^๑ณ^๑
น^๑อ^๑ก^๑ป^๑ระ^๑เท^๑ศ^๑เ^๑ล^๑เ^๑น^๑ท^๑อง^๑ ค^๑าง^๑เ^๑ื่อ^๑ง^๑มา^๑ซ^๑ือ^๑ห^๑า^๑ไ^๑ร^๑ย^๑ห^๑ว^๑่าน^๑อยู่^๑
ใน^๑ก^๑ร^๑ง^๑นี้^๑มา^๑ก^๑ร^๑า^๑ค^๑า^๑เ^๑้า^๑ป^๑ร^๑ก^๑ค^๑ิ^๑จ^๑ึง^๑ส^๑ง^๑ข^๑เ^๑น^๑ไป^๑ ก็^๑เมื่อ^๑ร^๑า^๑ค^๑า^๑เ^๑้า^๑ส^๑ง^๑

อยู่ทั้งนี้ คนนอกประเทศเขาย้ายเข้ามาทุกวันนี้ อยู่เสมอ ก็
 เพราะเขาไปขายได้ มีกำไร อยู่ ถ้าราษฎร ฝ่ายเราเห็นว่า
 เข้าใน พนบ้าน พน เมืองน้อยไปแล้ว ก็ จะกลัวอดอยากไม่ยอม
 ขายเอง ถ้าถึง จะขายก็จะตั้งราคาสูงขึ้นไปตามการ คน
 นอกประเทศเห็นว่า จะซื้อไปด้วยราคาแพงนัก เขาเข้าไปขาย
 เมืองอื่น ไม่มีกำไร แล้ว เขาก็จะหยุดเองไม่ต้องประกาศปิด
 ห้าม ๆ แลคนบางพวกเล่าว่าคนนอกประเทศมีเงินทอง
 มากจนเขาเงินทองเข้ามา ๕ ฟ่อซื้อเขาเข้าเมืองไทยไปเท
 น้ำเสีย เพื่อจะได้เมืองไทยได้ความอดอยาก คำคนที่พูด
 อย่างนี้ ถ้าอย่างนี้บ้านที่วัด ๆ เณร ๆ นัก อย่างฟัง
 เสียงเลยไม่ต้อง การ คนต่างประเทศ ถึง มีเงินมีทองมากก็
 ไม่หาเงินทองได้ง่ายเช่นเราหาครวหาทรายได้ง่าย ในเมืองนี้
 ก็ถ้าเขาคิดจะทำอย่างไร แก่เรา เมื่อเขามีเงินทองมาก ๆ
 ถ้าถึงวังขามาก เขาก็จะคิดจะทำไปอย่างอื่น จะมาซื้อ
 เขาก็ไปเทน้ำถึง ๕ ๕ ๑๐ ปีมาแล้วอย่างนี้ไม่ต้องการ
 ว่าก็จะบิ่ยาวไปจิตใจความสิ้นว่า ยืนเห็นฝนแล้งอยู่ แล
 เป็นคราว รอยขอบ ๑๒ ปีที่เคยมีฝนแล้ง กลัวเข้าในภม
 นาวะให้ฝนน้อยไป ทำนทั้งหลายทั้งปวง ที่ไม่ได้ทำนาวะให้
 ความลำบากขัดสน เพราะฉะนั้นจึงเตือนสติมา ให้ทำน

ทั้งปวง รวยร้นรนา เข้ารวมรวมไว้ให้พอ ถ้าฝนปลายมือ
 ฝนมามากจึงขายเอาเงินคืนเสียก็ได้ ถึงจะขาดทุนก็จะไม่
 มากนัก ระวังตัวระแวงทุกขโทษไว้ดีกว่าเดินเล่นอยู่ ประ
 กาศมาฉวนพิศุคย์ดี เกื่อนเก่า ชื่นเก่าคำ ปี่ชวคฉคก
 ศักราช ๑๒๒๒ เป็นวันที่ ๔๘๓๘ ในราชกาลประจุบันนี้

ประกาศให้ใช้เงินเหรียญ นอก

มี พระบรมราชโองการ ให้นำพระมัญจพรสุรัสวดีมาทาท ใน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ใช้ระภาคแก่ข้าราช
การ แลทวย รามภูร ทั้งปวง ในกรุง นอกกรุง ทั้งทั้งพระราช
อาณาจักร ให้ทราบทั่วกัน ว่าเมื่อมีโรงอุปัชฌาย์ คัก
ราช ๑๔๑๘ ลูกค้าต่างประเทศเข้ามาค้าขายในกรุงเทพมหานคร
นครนี้ เอาเงินเหรียญเข้ามาซื้อของมาก รามภูรหารับเงิน
เหรียญไม่ เพราะไม่เข้าใจในน้ำหนัก แลราคาเงินเหรียญ
แลสงสัยว่าจะใช้สอยขาดจึงไม่รับ ร้องหาแต่เงินบาท
ครั้งนั้นได้มีคำประกาศตามการที่ตกลงแล้ว ว่าเงินเหรียญ
ตัวแรก ๓ เหรียญเท่ากับราคาเงิน ๕ บาท ๖ เหรียญ
เท่ากับราคาเงิน ๑๐ บาท ๑๒ เหรียญเท่ากับราคาเงิน ๕
ตำลึง ๒๔ เหรียญเท่ากับราคาเงิน ๑๐ ตำลึง ๔๘ เหรียญ
เท่ากับราคาเงินครึ่งหนึ่ง เมื่อคนต่างประเทศเข้ามาซื้อของด้วย
เงินเหรียญ ก็ทราบทั่วกันแล้วให้รามภูร รับเงินอย่างรับเงิน
บาท เงินเหรียญที่รับมาแล้วนั้น จะเอามาส่งคลัง แลกเอา
เงินบาทไปตามกำหนดนี้ก็ได้ จะส่งภาษีอากร ตามปกติก็ได้
ก็ได้ใช้รามภูร รู้ พิธีนี้แล้ว จงยอมซื้อขาย กับคนนอกประ
เทศไทย สกวก ด้วยเงินเหรียญตัวแรก เมื่อส่งไปสอยจะตรวจ

ทรัพย์คงตั้งลง พังเสียงก็ไ้ เตาไฟก็ไ้ ในเงินเหรียญ
 เงินคงเงินปลอมก็มีน้อยกว่าเงินบาท แลจะดูยักเียงก็ไ้
 กว่ากว่าเงินบาท ถ้าประกาศไว้แต่ก่อน อย่างนี้ การก็ยังไม่
 ยืน อยู่ไม่ไกลไปพร้อมกัน ไ้ รายฎาก็ไ้ ชื้อขายใช้สอย ด้วย
 เงินเหรียญตามพิภก ๓ เหรียญละ ๕ บาทนั้น เป็น
 ปกติ เรียบร้อย มาตามแล้ว เมื่อสิ่ง ของ ขาที่ห้วง อัง กฤษ
 ห้าง แยกผู้ไ้ ไปซื้อด้วยเงินเหรียญ ขาที่ห้วง โดยคลอง ใครจะ
 สิ่งสิ่ง ของ ให้ทำมาตามาแต่ นอกประเทศ ก็ยอมใช้เงิน เหรียญ
 กับไ้ คล่อง ไม่มี ขัดขวาง อันไ้ ที่ จะเก็บไว้มาก เก็บเงิน
 เหรียญไว้ก็ไ้ ไม่ขาดทุน ละ ไ้ จะซื้อ ของ ในเมือง นี้ก็ไ้ เมือง
 ขมิไ้ คล่องสะดวกขึ้นแล้วมิใช่ ไ้ ด้วยนี้ ในเร็ว ๆ นี้ ถูก คำ
 ต่างประเทศ มากล่าว ว่า ชื้อสินค้าด้วยเงินเหรียญ รายฎาไม่
 ไ้รับ รับเงินบาท การที่เป็นอย่างนี้ รายฎา ขึ้นกันไปด้วยจะ
 ไ้จึงไม่รับเงินเหรียญถ้าไม่รับเงินเหรียญ เพราะลูกค้าต่างประเทศ
 เอาเงินเหรียญต่าง ๆ เป็นเงินเหรียญวิไลศาบ้าง เงินเหรียญ
 ขมิไ้บ้างมาซื้อของเห็นผลิตภัณฑ์ฐานผลิตตราไป ไม่เข้าใจหน้าคน
 แลราคาจึงไม่ไ้รับ ถ้าเป็นอย่างนี้ จะประกาศให้รู้ ไ้ ว่าเงิน
 เหรียญวิไลศาอันนี้ขนาดใหญ่ ย่อมกว่าเงินเหรียญเล็ก อยู่อย่างหนึ่ง
 เงินเหรียญ ๑๓ เหรียญเป็น ๕ คำถึง เงินเหรียญวิไลศาขนาด

ใหญ่ ๑๓ เหรียญเป็นเงิน ๕ ทำตั้ง เงินเหรียญ นก ๔๘
 เหรียญเป็นซัง ๑ เงินเหรียญวิไลนาชนาทใหญ่ ๕๓ เหรียญ
 เป็นซัง ๑ ๗ เงิน^๔เบี้ยเมืองอิน^๕เก็บ^๖นี้^๗คึก^๘กัน^๙หาย^{๑๐} ๗
 แต่^{๑๑}เกิ^{๑๒}มา^{๑๓}น^{๑๔}บ^{๑๕}ก^{๑๖}ก^{๑๗}ก^{๑๘}ก^{๑๙}ก^{๒๐}ก^{๒๑}ก^{๒๒}ก^{๒๓}ก^{๒๔}ก^{๒๕}ก^{๒๖}ก^{๒๗}ก^{๒๘}ก^{๒๙}ก^{๓๐}ก^{๓๑}ก^{๓๒}ก^{๓๓}ก^{๓๔}ก^{๓๕}ก^{๓๖}ก^{๓๗}ก^{๓๘}ก^{๓๙}ก^{๔๐}ก^{๔๑}ก^{๔๒}ก^{๔๓}ก^{๔๔}ก^{๔๕}ก^{๔๖}ก^{๔๗}ก^{๔๘}ก^{๔๙}ก^{๕๐}ก^{๕๑}ก^{๕๒}ก^{๕๓}ก^{๕๔}ก^{๕๕}ก^{๕๖}ก^{๕๗}ก^{๕๘}ก^{๕๙}ก^{๖๐}ก^{๖๑}ก^{๖๒}ก^{๖๓}ก^{๖๔}ก^{๖๕}ก^{๖๖}ก^{๖๗}ก^{๖๘}ก^{๖๙}ก^{๗๐}ก^{๗๑}ก^{๗๒}ก^{๗๓}ก^{๗๔}ก^{๗๕}ก^{๗๖}ก^{๗๗}ก^{๗๘}ก^{๗๙}ก^{๘๐}ก^{๘๑}ก^{๘๒}ก^{๘๓}ก^{๘๔}ก^{๘๕}ก^{๘๖}ก^{๘๗}ก^{๘๘}ก^{๘๙}ก^{๙๐}ก^{๙๑}ก^{๙๒}ก^{๙๓}ก^{๙๔}ก^{๙๕}ก^{๙๖}ก^{๙๗}ก^{๙๘}ก^{๙๙}ก^{๑๐๐}
 แต่^{๑๑}ครั้ง^{๑๒}นี้^{๑๓}พิจารณา^{๑๔}โดย^{๑๕}ละ^{๑๖}เอ^{๑๗}ย^{๑๘}ก^{๑๙}เข้า^{๒๐} ก^{๒๑}้วย^{๒๒}ซ^{๒๓}ัง^{๒๔}เท^{๒๕}ียม^{๒๖}ก^{๒๗}ับ^{๒๘}เท^{๒๙}ร^{๓๐}ย^{๓๑}น^{๓๒}
 ก^{๓๓}ว^{๓๔}น^{๓๕}ก^{๓๖}ไ^{๓๗}ก^{๓๘}ว^{๓๙}า^{๔๐} ๑๑๓ ร^{๔๑}เบ^{๔๒}ย^{๔๓}เท^{๔๔}่า^{๔๕}ก^{๔๖}ัน^{๔๗}ก^{๔๘} ๔๘ เท^{๔๙}ร^{๕๐}ย^{๕๑}น^{๕๒}น^{๕๓}ก^{๕๔}
 ฤ^{๕๕}า^{๕๖}เ^{๕๗}น^{๕๘}ท^{๕๙}อ^{๖๐}ย^{๖๑}ซ^{๖๒}ัง^{๖๓}ห^{๖๔}ึ่ง^{๖๕} ให้^{๖๖}ร^{๖๗}า^{๖๘}ษ^{๖๙}ฏ^{๗๐}ร^{๗๑}ู^{๗๒}ร^{๗๓}ู^{๗๔}พิ^{๗๕}ก^{๗๖}ัน^{๗๗}แล^{๗๘}ว^{๗๙}ร^{๘๐}ับ^{๘๑}ซ^{๘๒}ือ^{๘๓}ช^{๘๔}า^{๘๕}ย^{๘๖}
 ก^{๘๗}ับ^{๘๘}ช^{๘๙}า^{๙๐}ว^{๙๑}ท^{๙๒}่า^{๙๓}ง^{๙๔}ป^{๙๕}ระ^{๙๖}เท^{๙๗}ศ^{๙๘} ก^{๙๙}้วย^{๑๐๐}เ^{๑๐๑}น^{๑๐๒}เ^{๑๐๓}ร^{๑๐๔}ย^{๑๐๕}น^{๑๐๖}ท^{๑๐๗}า^{๑๐๘}ม^{๑๐๙}ป^{๑๑๐}ระ^{๑๑๑}ก^{๑๑๒}า^{๑๑๓}ศ^{๑๑๔}ก^{๑๑๕}่อน^{๑๑๖}
 แล^{๑๑๗}บ^{๑๑๘}ุ^{๑๑๙}ก^{๑๒๐}ัน^{๑๒๑}น^{๑๒๒}เ^{๑๒๓}ท^{๑๒๔}อ^{๑๒๕}ญ^{๑๒๖}

ถ้าเป็นเงินย่อยเล็กน้อยกว่าเหรียญที่ออกซื้อมานี้ แล
 เป็นเหรียญหัก เหรียญชำระก็มีครานายห้าง เมืองจีนมาก ก็
 ได้รวมเอาซังกับเงินเหรียญ นก หักเท่า ๓ เหรียญ
 นกแล้วให้คิดเงินกัน ๕ บาทเทอญ หนึ่งถ้าราษฎรไม่
 รับเงินเหรียญชาวนอกประเทศ มาซื้อของนั้นเพราะกันกันเล่าๆ
 จนให้เกิดสงสัยว่าจะไม่เป็นเงินก็ไปกระมัง ถ้าเกิดความ
 สงสัยอย่างนี้ ก็ขอแจ้งความมาให้ท่านทั้งปวงรู้ ว่าที่ภา
 กันกันอย่างนั้นไม่จริง ก้วยชาวนอกประเทศ เอาเงินเหรียญ
 มาแลกเงินบาทไปแต่คตถึงในเรว ๗ นี้หลายแสนเหรียญ
 เป็นเงินหลายพันซังแล้ว ในหลวงได้ให้หลอมเงินเหรียญ

เหตุฉะนั้น ก็ยกทำเป็นเงินเหรียญบาท ใกล้เคียงลงแล้วกว่า
ห้าพันซึ่ง น้ำเงินก็เป็นปรกติอยู่อย่างแต่ก่อน เงินเหรียญ
ปลอมก็เป็นเงินแดง ภูเขาเงินผ่าเอาคิ้วยกเล่นไว้ข้างใน มี
แปดกปลอมมาข้างก็เล็กน้อย ทาตุก็พอจับได้ ทั้งลงพั้ง
เลี้ยงก็พอจับได้ ไม่มากนักก็ผิดถึงเกิดผิดปรกติไปคอก
การก็เหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นแล เพราะฉะนั้น อย่าให้ท่าน
ทั้งหลายทั้งปวงกันเกินเอาผิด ๆ ถูก ๆ ไป ให้
ซื้อขายกันด้วยเงินเหรียญตามค่าประกาศเก่า คือ ๓ เหรียญ
เป็นเงิน ๕ บาท ๖ เหรียญเป็นเงิน ๑๐ บาท ๑๒
เหรียญเป็นเงิน ๕ ตำลึง ๒๔ เหรียญเป็นเงิน ๑๐
ตำลึง ๔๘ เหรียญเป็นเงินซึ่ง ๑ บาท
เงินรูเบียเมืองอินเดียนั้น ๘ รูเบียเป็นเงิน ๕
บาท ๑๔ รูเบียเป็นเงิน ๑๐ บาท ๒๘ รูเบียเป็น
เงิน ๕ ตำลึง คือ ๒๐ บาท ๕๖ รูเบียเป็นเงิน ๑๐
ตำลึง คือ ๔๐ บาท ๑๑๒ รูเบียเป็นเงินซึ่ง ๑ คือ
๘๐ บาท

เงินเหรียญวิณิกานาคใหญ่ ๑๓ เหรียญเป็นเงิน ๕
ตำลึง ๒๖ เหรียญ เป็นเงิน ๑๐ ตำลึง ๕๒ เหรียญเป็นเงิน
ซึ่งหนึ่ง ยังขึ้นอยู่อย่างก่อนนั้น เทอญ

ประกาศ มา ณ วันเสาร์ เดือนเก้า แรมสามค่ำ
 มีชวงศกศักราช ๑๒๔๖ ฤา เปนวันที่ ๕๘๕๗ ในรัชกาล
 ประจวบนี้

โปรดให้เลิกค่าอากรมพร้าว กลับเรียกภาษีน้ำมันตามเดิม

ด้วย พระบาราชภักดีศรีรัตนราชสมเษิต พระบาทพิพิช
โกไชย สวริย์ รัชพระบรมราชโองการ ให้เกล้า ให้กระหม่อม
ทรงพระกรุณา โปรดเกล้า โปรดกระหม่อมสั่งว่า เมื่อฉะ
ฉลุเบญจศก โปรดเกล้า โปรดกระหม่อมให้ข้าหลวง ๔ นาย
ออกเก็บรางวัลสวนของราษฎร แล้วให้ทำบัญชีลงราคา
คัมมะพร้าวในหน้าโฉนดคัมมะ ๑๐๐ เข็มแจกให้แก่ราษฎร
เจ้าของสวนทุกราย เจ้าภาษีน้ำมันพร้าว มาร้องว่าราษฎร
ชาวบ้านลักทำน้ำมันพร้าวปลอมแซกซื้อขาย ครั้นจะแห่ง
คนออกจับกุม ก็จะถูกวิวาทร้องฟ้องขึ้นโรงศาลช่วยการ
ทำอากร จะขอทำภาษีตามพร้าวซื้อขายแต่ผู้เก็บว่ ท่าน
เสนาบดี ปุจฉาว่าพร้อมกันกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอรับ
พระราชทานตั้งเจ้าภาษีไปเก็บภาษีผลมพร้าว เจ้าภาษีก
หาเก็บภาษี ตามปกติไม่ ทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน
ณชั้นโรงอู่ศก โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ยกภาษีผลมพร้าว
แต่ราคาค่าคัมมะพร้าว คัมมะ ๑๐๐ เข็มนี้ ออกเสีย ให้ราษฎร
ระวาง เว้นยกเป็นค่าอากรมพร้าว ๓ พันเป็นเงินสิ่งหนึ่ง ให้
ราษฎรชาวบ้านผลมพร้าว แต่ทำน้ำมันพร้าวตามชอบใจ ภาษี
ชาวฉกคักนี้ผลมพร้าว น้ำมันพร้าวมีราคาแพงมากขึ้น

กว่าแต่ก่อน ทรงพระราชดำริเห็นว่าผลมพร้าว นั้นมี
 มพร้าวมี ราคาแพง เพราะคั้นมพร้าวของเก่าคั้นแก่ส่งออกไป
 ไม่มีผลข้าง ภายเสียข้าง คั้นมพร้าวจึงน้อยไป ราษฎร
 เจ้าของสวนไม่ปลูกเพิ่มเติมขึ้นในที่สวน เพราะกลัวจะท้อง
 เสีย ราชการค้ำคั้นมพร้าว ๓ คั้นเป็นเงินสิ่งหนึ่ง ผลมพร้าว
 แล่น้ำมันมพร้าว จึงแพงไม่บริบูรณ์ จึงทรงพระกรุณา โปรด
 เกล้าฯ ตั้งว่า แค่นี้เสียไป ให้บอกประกาศแก่ราษฎร
 เจ้าของสวน แขวง กรุง เทพมหานคร แลหัวเมือง ที่สวน
 มพร้าวต้องเสีย ราชการ ขุนนั้น ถ้าถึงกำหนดผลสุกตก ะ
 โปรดเกล้าฯ โปรดกระหม่อม ให้บอกราคาคั้น มพร้าวเสีย มิให้
 นายบรรจวเรียกอากรคั้นมพร้าวแก่ราษฎรเจ้าของสวนสืบไป แล้วจะ
 ให้เรียกภาษีน้ำมันแก่ผู้ทำน้ำมันเหมือนอย่างแต่ก่อนได้เจ้าของสวน
 ช่อมแซมปลูกข้าง คั้น มพร้าวขึ้นไว้ ให้บริบูรณ์อยู่ในสวน
 ยิ่งขึ้น ไปกว่าแต่เดิม การ ก็จะเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง
 เพราะว่าน้ำมันมพร้าว นั้นใช้ ในบ้าน เมืองก็มาก แล้วยังได้
 เป็นสินค้าขึ้นทุกเรือ ออกไป จำหน่าย หัวเมือง แลนา ๆ
 ประ เทศ ทุกแห่ง ทุกตำบล การประกาศนี้ ให้พระแก้ว กุศ
 รัตนยักษี เจ้ากรม ขุนพิพัฒน์ นาการ ปลัดซ้าย ขุนวิสุทธิการ
 ปลัดขวาพระ คลัง สวน ใน ทูลวงแก้ว เจ้ากรม ขุนศรีสมบัติ

ปลั๊ก กรม ส่วน นอก ขนหมื่นนาย ระวังชอก ประกาศแก่
 ราย^๑ เจ้าของ ส่วน ไ้^๒ รุ่ง ทวี^๓ กวี อย่าได้ มีความเกียจ
 ครวญ อสุภะซ่อมแซมปลูกข้าง คัมภีร์^๔ พรวัว ขึ้นให้ มีมาก
 เหมือน ๆ ถิ่น^๕ รุ่ง^๖ ทูล ๆ ส่วน แต่ได้จำนวนนี้ ชาว^๗ ผล^๘ สก^๙ น
 ยังคงเรียก อาก^{๑๐}ร ตามเดิม แต่^{๑๑}นี้ ผล สัก^{๑๒}ต^{๑๓}ก ไป อาก^{๑๔}ร คัม^{๑๕}พ^{๑๖}รวัว
 ไป^{๑๗}ก^{๑๘}บ^{๑๙}ก พระ^{๒๐}ราช^{๒๑} ทาน^{๒๒} ให้^{๒๓}ราย^{๒๔} เจ้า^{๒๕}ของ ส่วน^{๒๖}ทุก^{๒๗} ราย^{๒๘} อย่าได้
 ซาก^{๒๙}ได้^{๓๐}ตาม^{๓๑}วัย^{๓๒} สัก

หมาย ประกาศมา ฉวน^๑นิ^๒จัน^๓ทร^๔ เก^๕ื่อน^๖เก^๗้า แรม
 สิบ^๘สอง^๙คำ^{๑๐}นี้^{๑๑}ชาว^{๑๒}ผล^{๑๓}สก^{๑๔}

ประกาศจะไปทูลพระราชทานเบี้ยหวัด ด้วยทองแป

มีพระบรมราชโองการมาว่า พระยาศรีสุริยวงศ์ ได้
ประกาศแก่พระราชวงษานุวงศ์ และข้าราชการ ฝ่ายหน้าฝ่าย
ใน ให้ทราบทั่วกันว่า ครั้นแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอด
ฟ้าจุฬาโลกย์ แลแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน
ภาลัยโดยครั้งนั้น เมื่อไรสำเภาเสี้ยนมาก ๆ สิ้นค้าสำเภา
ราคาตกมาก เงินถ้าไร สำเภาน้อยไปไม่พอแจกเบี้ยหวัด ก็
บอกถึงจำนวนเก่าบ้าง ๆ จำนวนเก่าแบ่งสามส่วนลด
ส่วนหนึ่งบ้าง แบ่งสี่ส่วนลดส่วนหนึ่งบ้าง แลบางคราว
พระราชทานผ้าลายดีให้แทนเงินบ้าง พระราชทานทองคำ
บางคราวบ้าง ทองคำเงินบ้าง ให้แทนเงินก็มี บ้างก็
เก่า ๆ ยังเป็นพยานเห็นอยู่ ถ้าไม่เชื่อจะเอามาให้ดูก็ไ้
การเป็นอย่าง มาถึงนี้มีอยู่ ก็เมื่อกาลประจวบกับนี้ สิ้น
แปรຍักย้ายไปอย่างไรบ้าง ก็ขอให้ท่านทั้งสองผู้รับพระ
ราชทานเบี้ยหวัด ผ่อนผันยอมไปบ้าง โดยสมควร บัดนี้
เรือกำปั่นในกรุงไปค้าต่างประเทศ ไม่ได้เงินเข้ามา ได้แต่
ทองคำเข้ามามากขึ้น ๆ จนราคาทองคำเนื้อแปดชั่งแต่ก่อน
เคยขายกันถึง ๑๗ หนักก็ถึงแล ๑๗ หนักก็ตกลงมาที่ละน้อย
เกือบนี้อยู่เพียง ๑๕ หนักแล ๑๕ บ่อเล็กน้อยก็มี นายอากร

แลเจ้าภาณุซึ่งส่งเงินขึ้นทูลพระคลัง ก็ขอส่งเป็นทองคำ
 เสีย โดยมากไม่ว่าใครจะส่งเงิน ถึงที่ส่งเงิน ก็ขอส่งเป็น
 เงินเหรียญเงินงั่วเสีย โดยมาก ไม่ใคร่ส่งเงินตราบาท ๆ
 นั้น ลูกข้าต่างประเทศมาขอแลกไปใช้ สอยซื้อสินค้า แต่
 ราษฎร ๆ ที่ยากจนแต่ก่อนไม่เคยมีเงินมาก ครั้นได้เงินไป
 ก็คืนมีงั่ว เขาไปเก็บจำซ่อนเสียไม่เอาออกใช้ เงินตรา
 บาทหายไป ๆ เงินตราบาทที่นายอากร แลเจ้าภาณุส่งเข้ามา
 ในท้องพระคลัง ลูกข้าต่างประเทศก็เอาเหรียญมาขอแลกไป
 ทดคราวเรือไฟในระหว่าง ๒๖ วัน ๑๖๐๐ ซึ่งขึ้นไปจน ๒๐๐๐
 ซึ่งลงมาเสมออยู่ดังนี้ นานมาหลายเดือนแล้ว เงินเหรียญ
 เงินงั่วที่ไต่ไว้ในท้องพระคลัง ก็ให้ทำเป็นเงินเหรียญบาท
 อยู่ ทำขึ้นได้บ้าง ลูกข้าต่างประเทศก็มาขอแลกไป ๆ ไม่
 หยุดลง ครั้นจะถั่วไว้ไม่ได้แลก ก็จะมีผิดต่อสัญญาเป็น
 อันชุกทางค้าขาย เครื่องจักรที่ทำเงินเหรียญ พวกช่าง
 เงินเก่าก็มีความอุศยา มนขานผู้ร้ายที่เป็นผู้จําทำการอยู่
 นั้น ให้แกดั่งทำจักรให้หักเสียถึงสองคราวมาแล้ว การต้อง
 หยุดซ่อมแซมทำจักรอยู่ช้านไป ถึงจะซ่อมแพ้ แก่ข้างเงิน
 ให้ทำเงินตราบาทไปอย่างเก่า ก็ไม่ทำขึ้นไ้รวดเร็วทัน
 ที่ว่งที่ เหมือนกับเงินเหรียญบาทที่ทำในจักรได้ แล้วจะ

เปนช่องให้ผู้ที่คิดหากำไร ทำเอาเงินให้เสียไปทุกชั้น ๆ นส
 จะเปน ช่องให้ชายผู้ร้าย ที่ทำเงินแดง ลอขทำเงินแดงมาก
 ขึ้น ทองคำที่เจ้าภาษี นายอากร ส่งแทนเงินนั้น ทรงพระ
 ราชดำริให้ทำทองทศ ทองพิศทองพิศกึ่งสี่ ใช้เหมือน
 หนึ่ง กับหมายแทนเงินแปดบาท สิบบาท สิบสองบาท โดยลำดับ
 ความแรงอยู่ในประเทศ แต่ก่อนนั้น แล้วทองสาม อย่างนี้ ก็ได้
 พระราชทานแจกจ่ายไปมากแล้ว ใช้แทนเงินได้ คือเหมือน
 กับเบี้ย อัฐ เบี้ยโสฬศ แปดอัฐ ใช้แทนเงินเพียง สิบหก
 โสฬศ ใช้แทนเงินเพียงฉันทโค ทองทศ ใช้แทนเงิน ๘
 บาท ทองพิศ ใช้แทนเงิน ๔ บาท ทองพิศกึ่งสี่ ใช้แทน
 เงินสิบสองฉันทโค เบี้ยอัฐ เบี้ยโสฬศ ก็ดี ทองทศ ทอง
 พิศ ทองพิศกึ่งสี่ ก็ดี ผู้ใดไป จะเอามาส่งแทนภาษีอากร
 ก็ได้ จะมาขึ้นเอาเงินตราไปแต่คลังก็ได้ เมื่อเป็นดังนี้
 ทองสามพวกนั้น ก็เหมือนกันกับเบี้ย อัฐ เบี้ยโสฬศ เบี้ยอัฐ
 เบี้ยโสฬศเป็นแต่คืบกับทองแดง ใช้แทนเงินได้ เพราะตรา
 เป็นสำคัญ เมื่อมาขึ้นขอเปลี่ยนเงินในพระคลังก็เปลี่ยนได้
 ตามกำหนดไม่ชักขวางนั้นฉันทโค ทองสามจำพวกนี้ ถึงราคา
 ทองอยู่ก็อยู่ก็คิดเป็น ๑๘ ศนิกทอง ก็เพราะมีตราเป็นสำคัญ
 แล้วก็ควรใช้ได้เหมือนกัน เมื่อมาใช้แทนภาษีอากร ภาษีเงิน

ในที่ซึ่ง พระคลัง ก็ได้นั้นนั้น ก็ครั้งนั้น จะแจกเบี้ยหวัดด้วย
 เงินตราเท่านั้นบาท ยี่ห้าขึ้นไม่ใคร่ทันควร จะต้องรอ
 เบี้ยหวัดไว้ แจกต่อแรมเดือน ๑๒ กระสุนแล้ว เหมือนอย่าง
 ครั้ง แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ฤๅ
 แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นนั้นถึง
 รวบรวมไว้ก็ได้นั้นมีบ้าง พอจะแจกไปราชการต่าง ๆ ก็ว่างอยู่
 จะรอไว้ก็ไม่ต้องการ เพราะฉะนั้นทรงพระราชดำริห์ จะลงมือ
 พระราชทานเบี้ยหวัด ตั้งแต่วันจันทร์ เดือน สิบ ขึ้นห้าค่ำ ยี่ชว
 ฤกษ์ไป แต่จะต้องเอาของทอดของพิคของพิคทั้งสี่ ด้ให้แทนเงิน
 บาทบ้าง ในส่วนที่ ๕ ที่ ๖ ว่าเป็นอย่างภคเห็น คือผู้ใดได้
 เบี้ยหวัดห้าคำถึง จะพระราชทานเงินแต่ห้าคำถึงของพิค ๆ หนึ่ง
 แทนเงินห้าคำถึง ฤๅเบี้ยหวัด ๖ คำถึง จะพระราชทาน
 เงินแต่ห้าคำถึงของพิค ๆ หนึ่ง ฤๅจะพระราชทานเงินแต่
 ห้าคำถึงสามบาท แลของ พิคทั้งสี่ สองแทนเงินห้าบาท ผู้ใด
 ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดสิบคำถึง จะพระราชทานเงินแต่แปด
 คำถึงของพิค ๆ หนึ่งแทนเงินสองคำถึง ถ้าเบี้ยหวัดสิบสอง
 คำถึง จะพระราชทานเงินแต่สิบคำถึงของพิค ๆ หนึ่ง ฤๅ
 ของพิคสองพิค แทนเงินสองคำถึง ฤๅเงินแต่เก้าคำถึงถึง
 ของพิคทั้งสี่ แทนเงินสองคำถึง ถึงขึ้นไปโดยนัยนี้

านในทีเบียบหวัดมาก ๆ พระราชทานทอง หักหัว
 ฎาทองพิศ ๑๐ ฎาทองพิศกึ่ง ๑๖ แทนเงิน ๑๐ ทำสิ่ง
 ทองหัด ๑๐ ฎาทองพิศ ๕๐ ฎาทองพิศกึ่ง ๓๒ แทนเงินซึ่งหนึ่ง
 ด้รับทองไปแทนเงินไว้ก่อน ก็ถ้าจะใคร่ได้เงินจะมาขอ
 เปลี่ยนเอาเงินไปก็ได้ แต่ขอให้รอไว้จนการแจกเบียบหวัดแล้ว
 คือนั้นเดือน ๑๒ แล้ว ถึงเดือนธันวาคมครั้งต่อไปจะมา
 เปลี่ยนขึ้นเอาเงินก็ได้ แต่ในภายในเดือน ๑๒ เข้ามา ในข้า
 ราชการที่รับพระราชทานเบียบหวัด ขอให้คงรอไว้ก่อน
 อย่าเพ้อมาทวงเร่งเอาเงินมาท เพราะเงินบาทที่ทำออก ยังไม่
 ทันมือ แต่ถ้าเขาไปใช้สอยกระจัดกระจาย ราษฎร
 ผู้ซื้อขายได้ทองไป จะรีบร้อนมาเปลี่ยนเอาเงินก็จะยอมให้
 ไม่ห้ามมิให้ชัก ขวางทางค้าขายแต่ประโยชน์ โภชผล ของ
 ราษฎร ให้พระราชวงษานุวงษ์ แลข้าราชการรู้ความตาม
 ประกาศนี้ ให้แน่นอนอย่าให้เข้าใจผิด ๆ ไป ประกาศมา
 ณวันเสาร์ เดือนสิบ ขึ้นสามค่ำ ปีชวดฉศก ศักราช ๑๒๒๖
 เมื่อวันที่ ๔๘๖๑ ในราชการประมุขนี้

ประกาศการพระราชพิธีเฉลิม พระชนม์ พรรษาที่ ๑

มีพระบรมราชโองการ ให้นำพระบัณฑูรศรีสังหนาท
ให้ประกาศแก่ผู้สำเร็จราชการเมือง กรมการ แลนายบ้าน
ท่านใดที่ทราบทั่วกัน ด้วยท่านเสนาบดีปฤกษาพร้อมกันว่า
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณ ขรรณ
อันมหาประเสริฐ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิ
เศกแล้ว ทั้งอยู่ในทิศพิภพราชธรรม ทรงบำรุงพระบรม
พุทธศาสนาบำเพ็ญพระราชกุศล เพิ่มเติมขึ้นกว่าธรรม
เดิมเดิมเป็นหลายอย่าง ประการหนึ่งพระราชวงษานวม
มีกรมแล้วก็เลื่อนเป็นกรมใหญ่ ที่ยังไม่มี กรมก็ตั้งเป็น
กรมขึ้น ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ก็ทรงชุบเลี้ยงให้มี
ยศมีศักดிகิ่ ตามตระกูล วงษ แลทรงชุบเลี้ยงด้วย
คุณวิชา แลความอุปถัมภ์ของผู้นั้น ๆ ตามควรแก่คุณา
คุณูปการ แล้วทรงพระเมตตากรุณาเมตตาแก่ราษฎรให้มีโอ
ภาศถวาย ฎีกาแสดงความทุกข์ร้อน ซึ่งมีมาแต่ผู้ มีบัณฑิต
ศักดิ์ แลผู้มีทรัพย์สินแลขุนสาร กคความไว้ ไม่ชำระแลอื่น ๆ
ทุกเดือนมิได้ขาด การซึ่งราษฎร ได้ความเดือดร้อนเพราะ
ผู้ มีบัณฑิตศักดิ์แลผู้มีทรัพย์สินนั้น ก็เขายางลงกว่าแต่ก่อน
เป็นอันมาก แล้วทรงพระอุตสาหเสด็จ ออกทรงว่าราชการ

แผ่นดินวันละ ๒ เวลาเสมอไม่เคลื่อนคลาด โดยพระไทย
ทรงพระเมตตากรุณาแก่ข้าทูลละออง ๑ แลอาณาประช
ราชกุมาร เพื่อพระรังษีเหตุโดยมิให้ไ้ความขัดข้องเกินวัน
แล้วก็ทรงสอคล้องทำนุบำรุงเบิกทางค้าขายให้เจริญมากขึ้น
ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินก็บริบูรณ์ ด้วยทรัพย์สินสิ่งของเงินทอง
ความอุดมสมบูรณ์ทั่วไป ในพระราชอาณาจักรมากกว่าก่อน
ควรคนทั้งหลายซึ่งเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ระกิดถึงพระเดช
พระคุณมีพระศัญญ์ต่อไ้ข้าทูลละออง ๑ แลในปีชวดคคกนี้
วันอังคาร เดือนสิบเอ็ด แรมสามค่ำ พระชันษาพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหา
ประเสริฐถ้วนครบ ๖๐ ปี ตามพิธีสรีรสังกรณด้วยพระ
อาทิตย์ ๖๐ ครั้ง ท่านเสนาบดีแลข้าทูลละออง ๑
ผู้ใหญ่ผู้น้อยในกรุง ๑ คิดจะฉลองพระเดชพระคุณ เฉลิม
พระชันษาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เป็น
พระเกียรติยศอันใหญ่ยิ่ง จะให้ประเทืองพระสงฆ์มาฉิน
วันอังคาร เดือนสิบเอ็ด แรมสามค่ำเวลาเช้า เวลาบ่าย
พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ทั้งเครื่องบูชาแขวนโคม
ตามหน้าวังหน้าบ้านหน้ากัก แลมีการเล่นต่าง ๆ ให้ครึกครื้น
ความที่มีพระศัญญ์ กระเวทู้พระเดชพระคุณ แลที่หัวเมือง

ปากไข้อย่างหนึ่งนั้น ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ก็ให้
 ทรงพระมหากรุณาฯ เชิญให้น้องชายมาศึกษาที่นี้ ตามผู้ใหญ่ผู้
 นั้น พงศิก ถึงพระเดชพระคุณ ประการของออกต่าง
 กรมการ แลราษฎร วันขึ้นศักราช เกือบสิบเอ็ด แรมสาม
 ค่ำเวลาเช้า ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการผู้นั้นมีเวลาศึกษา
 ปฏิบัติพระสงฆ์ เวลาบ่ายนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระพุทธมนต์
 ที่กระโถนบูชา เวลาค่ำให้แขวนโคมตามบ้านที่ถนนเรือนเก่า
 โรงหน้าแพ แลคึกคึกมีการเล่นต่าง ๆ ตามมีในพื้นบ้าน
 พื้นเมือง แลในบ้างเรือนราษฎร ให้แขวนโคมตามบ้าน
 แลแถวตลาดทุกตำบลตามคนที่ขึ้นก็มีแก่พระยารมี ถึง
 ถึงพระเดชพระคุณ พระองค์ท่านตั้งแลซีกสวนนั้น การ
 ที่ท่านเสนาบดี ข้าราชการของ พระอภัยมณีถึงพระเดช
 พระคุณทั้งนี้แล้ว บอกข่าวข่าวร้องฮักชวนกันทั้งปวง ใน
 กรุงนอกกรุงให้ทำการมงคลเฉลิมพระชนม์พรรษา ตลอด
 พระเดชพระคุณ พร้อมกันทั้งนี้ ก็ด้วยเข้าใจว่าท่านเป็นอัน
 มาก ได้พึ่งพระยารมีพระเดชพระคุณ ได้ความสบายความ
 เจริญมานานก็ถึง พงศิกถึง พระเดชพระคุณมากด้วย จัน แต่
 ถ้าผู้ใดจะเกียจคร้าน ๆ คิดว่ายากจนซัดสน พยายามตาม
 ทะเกียจ แม้ในเวลาที่เขวก็เสียกาย ๆ เห็นว่ามีเหตุการ

อะไร อื่น ๆ เป็นที่ไม่สบาย สกวกใจ จะไม่ทำก็แล้วไป
 ไม่ได้ตกทอดกระเด็นแรงรักให้ทำออก ตามแต่ใจคนทั้ง
 ปวงไม่ถือเอาเป็นความผิด ด้วยความผิดต่าง ๆ กัน
 ซึ่งประกาศมานี้ เป็นแต่ชักชวนผู้คิดถึง พระเดชพระคุณที่กอใจ
 จะทำ ให้ทำคล้ายกันในวันเดียวกัน คือวันฮารีการเดือน
 ลีลเช็ก แรมสามค่ำ ปีชวดคชศกนี้ แต่ถ้าวารุชเข้า
 บ่าวนาย ญาติลูกกำต่างประเทศ จีนแขกฝรั่งเตล้าไทพวก
 ไทไม่มีผิดทำตาม เพราะถือว่ายากจน ชักต้อนก็ทำ ๆ
 โดยจะว่าขยายเข้านี้ทำ ไม่มีมิถือพระ บารมีพระเดชพระ
 คุณ อย่างไทไทก็ทำ อย่าให้ผู้สำเร็จราชการเมืองกรม
 การนายบ้านกำนันนายอำเภอ ผู้ใดผู้หนึ่ง เกาะกุมมาจับจำ
 ทำโทษ ว่ากล่าวอะไรเลย เพราะปากคนเจรจาขยายเข้าไป
 ตามวาจาตามใจ ก็ไม่ทรงถือโทษ ความฟ้องขยายเข้าไป
 ยกเลี่ยนมาแล้ว คอพวกไทมีสุขุมพักพวกเข้า ชัก
 แฉงก่อการแผ่นดิน ๆ ๆ ก่อเหตุให้คนขึ้นไปผิด ๆ ประ
 หลาก ๆ ต่าง ๆ จึงให้ผู้รักษาเมือง กรมการ นาย
 บ้านกำนันนายอำเภอ เอาใจใส่ไว้ให้รู้ทั่วทั้งที่ แลมีใบ
 ขอกมาขึ้นดู รุนดลาลา ๆ ภายเรียนเป็นความเจ็บ ๆ
 มาแต่ ๖ พด. ผู้ว่าราชการปากได้ผู้ช่วยเห็นอนั้น ๆ ใต้

ทวาย แล้วทั้งทำตามบัญชาสั่ง ครั้นนี้ ถ้าผู้สำเร็จราช
 การเมือง กรมการ ให้จัดการทำบุญบูชาเฉลิม พระชนม์
 พรรษาเสร็จแล้ว ให้บอกถวายพระราชกุศลมาให้ถวาย
 บัณฑิตมณฑลพระกรุณาให้ทวายได้ฝ่ายของ ๑ ประกาศมา
 ณวันศุกร์ เดือนสิบ ขึ้นเก้าค่ำ ปีชวบทศก ศักราช ๑๒๒๖
 เป็นวันที่ ๔๘๖๗ ในราชกาลประจุบันนี้

ศักดิ์ ออก อั้ง อวกทิวว่า เป็นบุตรนัก ของค้อม ชื่อนัก ของค้อม
 ชงเข้ามาอยู่ ณ กรุง เทพ ๑ แต่ก่อน ค่ายเสี้ยนนาม แล้วนั้น
 กลับ กลับม ชัก ชวน ผู้คน เป็น อ้นมาก ไปตั้ง อยู่ที่ พระ นคร
 คลอง พระ นคร ณ เมือง เขมร ครั้น กรม การ เมือง นคร เสียมราช
 ไปจับ ภาณิกหนีไป เมือง สุริน เมือง สังขะ เมือง พะทายสง
 พวก กรม การ เมือง เหล่านั้น จับ ไว้ ไล่ แล้วหนี ไป ได้ กลับ มา
 ตั้ง อยู่ ณ พระ นคร คลอง อีก อ้าย ไหว่นั้น มี รั ภาษา
 แต่หนึ่ง สี่ ทัว ไทย แต่ เขมร เห็น เขมร เชื้อ ณ หนึ่ง สี่ นั้น
 ออก ชู เขม ราช ฎ ให้ เข้า กับ แต่ อั้ง พระ อินท พระ พรหม
 อะไร ไป ตาม วิไล โดย ใจ ชาว ข่า แล้ว ให้ พวก มั่น เขา ออก อวก
 เป็น ความ ประศาด ให้ กัน ลอด คบ ๆ ไป ชะรอย หนึ่ง สี่ นั้น
 ดาว เมือง สระบุรี ขึ้น ไป เทียบ ไกล ออก มา ฤๅ ลาว ข้าง บน พระ ภา
 เขา ลง มา กับ ถึง เมือง สระบุรี แล้ว ก็ ดำ แกลง ต่อ กัน ไม่
 จึง เอ็ก เกวัก ถึง นี้ ยัก ก็ ไล่ ความ มา แต่ เมือง
 นคร เสียมราช ว่า อ้าย ไหว่ ฆต นั้น กับ สมัก พัก พวก ยก
 มา จาก พระ นคร คลอง พระ นคร ณ พระ เจ้า ที่ เขา เมือง นคร
 เสียมราช พระ ภา นา พ ไตร ฎ กรม การ เมือง นคร เสียมราช
 ไหว่ ฆต กับ พวก อ้าย ฆต ล้ม ตาย แดก กระ จัก กระ ฆาญ ไป พวก
 อ้าย ไหว่ กลับ ใจ ไม่ เข้า กับ อ้าย ไหว่ จึง เอา อ้าย ไหว่ ทัว

นาย ขบถ มาส่งแก่พระยานุภาพไกรภพผู้สำเร็จราชการ
เมือง นครเสียมราฐ แลชวนพิศณุแสนข้าหลวงเอาตัวจำไว้
ไต้มนั้คงแล้ว ยังชำระเอาพวกฟ้องต่อไปอยู่ ตัวนาย ขบถ
ที่ว่าเป็นผู้มีบุญนั้น ก็จะมีตราพระราชสิทธิ์ประทับจักร ให้
ไปประหารชีวิตนั้เสีย โดยเร็วนี้ไม่ช้า เพราะฉะนั้นจึง
ประกาศมาว่า ใครอย่าเชื่อถ้อยหนังสือนี้ แลเชื่อกับนาย
คนที่ว่าเป็นผู้มีบุญ อยู่ที่พระนครหลวงนั้นเลย ใครได้
ลอกหนังสือนี้ไว้ แลให้พูดหาไป ก็ให้มารับสารภาพแก่
ผู้รักษาเมือง กรมการเสียโดยที่พระราชาทานโทษให้ ใครมา
รับสารภาพก็ให้ผู้รักษาเมืองกรมการเจตจำนงไว้ อย่าเรียกค่า
วิชาธรรมเนียมอะไรเลย ถ้าผู้ใดยังเชื่อถ้อยเขาคนนั้น
เที่ยวให้ลอก แลเกลี้ยกล่อมคนให้เชื่อถ้อยด้วยการกระซิบ
กระซายต่อไป พิจารณาได้ความจริง จะให้มีโทษตาม
โทษานุโทษ

หนึ่งประกาศชี้แจงมา ว่าท่านทั้งหลายทั้งปวงที่มี
อายุมาก ๆ อยู่มานานจนรุดถึงความหลัง ๆ ไปตามที่ใด
เคยเห็นเคยฟังมา หนังสือไม่มีเจ้าของ อย่างนี้ แลมีผู้
เอามาให้ลอกต่อ ๆ กันข้าง ยึดไว้ข้าง ถัดเหตุให้เล่าๆ
ซึ่งไป หนังสือเหล่านี้ เป็นหนังสือมอญ หนังสือพม่า

ก็มี หนังสือลาวก็มี หนังสือไทยแลหนังสือจีนก็มี บ้าง
 หนังสือเหล่านั้นก็เล่าว่าอ้างว่า เป็นหนังสือของพระอินทร์
 บ้าง ของท้าวเวสสุวรรณบ้าง แลว่าพระสงฆ์ไปเที่ยวของ
 ยักขมาส่งให้บ้าง แลว่าไปไ้มาแต่ในถ้ำในเหวบ้าง ความใน
 หนังสือนั้นก็แปลแต่กล่าวอ้างชมชู้คน ด้วยยักขด้วยผี แล
 ทายว่าเรามีความใช้ความเจ็บ ฤๅศึกเสื่อเต็นอะไรอะไร ฤๅ
 ไปทาง ฤๅ อ้างว่าเมื่อหน้าเมื่อหน้า เกือนหน้าหน้าจะมีมา แล้ว
 ก็ชักชวนคนให้สวภมณฑลภาวณา แลไม่ให้กินปลา กินเนื้อ
 แลให้รักษาศีล ๕ ศีล ๘ นิยติบิฑามารคาผู้หลักผู้ใหญ่
 ครมาอาจารย์ แลว่าใครเชื่ออายุ จะยืนนาน พิษสองพิษยี่
 แลว่าเมื่อหน้าเมื่อหน้า ผู้เช่นนี้ผู้เช่นนี้จะมา ก็คำในหนังสือ
 เช่นนี้ เป็นแต่จลาจลวาทะ พระ ฤๅ เณร ฤๅ เห็นว่าคน
 ทวาดกลลวอะไรอยู่ ก็เขานั้นมาว่าเห็นว่าสิ่งไรคนนิยติถือว่าก็
 คนก็อยากอยู่โดยมากอย่างไร ก็เขาอย่างนั้นมาว่าห่อไป
 คุงก็เคมีอน จะเป็นพระ ฤๅ เณรที่ชก ฤๅ อยาก ฤๅ อยู่ไม่มีใคร
 เขาให้ ก็จะมาชู้คนให้ทำบุญให้ทานแก่ตัว แลในหนังสือ
 ลงฉบับเหล่านั้น ถ้าหนักวณันันว่าวันนั้นคืนนั้น ให้ยักขประค
 ยักขนำต่าง แลอย่าจุกไ้ให้เพลิงแก่ผู้ใด ใครเรียก
 อย่างชาน ใครวานอย่าไป ไ้ยี่สิบเสียงอะไรอย่าทัก ที่

ว่ามาอย่างนั้นกับ

ก็หนังสือเช่นนี้แปลที่น่าสงสัย

จะจะเป็นความผิดข้อที่ร้าย คือจะแปลซึ่งวังสทมิท

แล้วจะไม่ให้ชาวบ้านช่วยกัน แต่เขาอื่นเข้ามาขึ้นเขาตาม

คนเป็นอันมาก คดีด้วยอ้างว่าพระอินทร์ พระพรหมทั่วเวสสุวรรณ

พระบรมราชสั่งมาว่า อย่างนี้ อย่างนั้น อะไร ๆ ไปตามใจคนที่

ดิฉันทักต่าง ๆ ก็หนังสือเช่นนี้มีมาแต่หลังเท่าไร ก็ครั้งเล่า

จงรุดดู ก็การอย่างไรที่คำนวณ ทาย ทักไว้ในหนังสือนั้น

การเป็นอย่างนั้นจริง ๆ แปล่าไปหมดเห็นประจักษ์อยู่

ก็เกลียดบ้างเกลียดอย่างอื่นกับเขาอื่นก็ดูแล้วไปนักเลย คำ

อย่างนี้แปลคำคนโกงบ้าง ๆ เมา ๆ นึกอะไรไป

ก็ว่าไปอย่างนั้นฟังอยู่ไม่ได้ ๆ

ยังอีกอย่างหนึ่งดูมาบ่อย ๆ ว่าคนตายไป แล้ว

กลับเป็นขึ้นมา มาได้การเสาะ ๆ ไปต่าง ๆ ว่าพระ

บรมราชบ้าง นายนิรยบาลบ้าง พระอินทร์บ้าง สั่งมาว่า

ได้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ แปลกันว่าให้เขาไปห่มพระปราง

วิสุทธิโดยสุวรรณ แลก่อนพระทรายไว้หน้าบ้านหน้าเรือน แล

ยังเคลวเขี่ยหม้อตาลปักไว้ข้าง ๆ ว่าไปต่าง ๆ อ้างว่า

จะพ้นความไข้ความเจ็บ แลอะไร ๆ ไปอย่างนั้น คำว่า

เช่นนี้ก็ต่าง ๆ กัน มีมาบ่อย ๆ คนก็เชื่อทำตามว่าไป

ก็ถ้าหากว่าผู้ที่ระก้อฏาอย่างนี้ เป็นคนโง่ ๆ ะมาอ้าง
 คำคนตายเป็นคนๆ เขียนหนังสือมา ว่ากล่าวขู่คนทัว
 โยโยต่าง ๆ ไปแล้ว ะว่าหญิงชายชาวบ้าน ถ้าหาก
 ะพันโยย ให้เปลื้องผ้าห่มผ้าห่มเสียให้หมด มาขึ้นอยู่หน้าบ้าน
 ทุกวัน ๆ ถ้ามีหนังสือฎาคำฎามาอย่างนี้ ะยอมทำ
 ตามฎา คนที่เขียนหนังสือแลคนฎาก็เข้า คนที่ฟังแะ
 ทำตามก็ยอมทัวกันทั้งนั้นจักเสียบ้างเล็ก ขอบ่าคนกันเชื่อถือ
 นึกเลย ประกาศมาจนวันอังคาร เกือนสิบ ขึ้นสิบ
 สามค่ำ มีชาวกลศก ศักราช ๑๒๒๒ ฎาเป็นวันที่
 ๕๗๙๑ ในรัชกาลประยูรนี้

ประภาศด้วยมีผู้กราบทูลเรื่อง อัฐิ ปลอม

มีพระบรมราชโองการ มาร พระบัณฑูรสรสิงหนาท ให้
ประภาศแต่ข้าราชการ ฝ่ายนำฝ่ายใน ให้ทราบทั่วกัน เทียบ
ผู้มีผู้กราบทูลว่ามีคนทำ อัฐิ ปลอม ว่ามากหลาย
ปากทั้งข้างนำข้างใน รับสั่งเรียกเอาจะทอดพระเนตร ก็
ชักกันไปโยนกันมาว่า อยู่ที่นี่ อยู่ที่นี่ คนที่เอาไว้คนนั้น
เอาไว้ ทำหายเสียแล้วหลายเรื่องหลาย พวกแล้วพูดแต่
ปากเปล่าทั้งนี้ รับสั่งเรียกเอาจะทอดพระเนตร ก็ไม่ได้สัก
อันหนึ่ง มีผู้เอาเข้ามาถวายรายหนึ่ง สองอัฐิ ว่า อัฐิ ปลอม
ทรงพิเคราะห์ก็เห็นว่าไม่ใช่ อัฐิ ปลอมเป็นอัฐิแท้ แต่ตีพิมพ์
ไม่ฉีกปลักปลากดลงไป ก็ยังมีถ้าใครได้อัฐิ ปลอมเป็น
ข้าราชการ ก็กราบทูล ก็ให้เอามาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
ทอดพระเนตร ถ้าทรงเห็นว่าเป็นอัฐิ ปลอมแท้ จะพระราช
ทานรางวัลแก่ผู้เอาเข้ามาถวาย แต่ถ้าจะเอาแผ่นกะถั่ว
มีลายอย่างอื่นไม่คล้ายกับอัฐิ หลวงจนเป็นที่สงสัย มาถวาย
ไม่ได้รางวัลค่าที่ๆว่ามีผู้ทำอัฐิ ปลอมได้นั้น กงวิระออก
จากปากของคนที่รับสินบนพวก ข้ายสินศรีไวโรธาส อ้าย
สุกสุททกระสาปณ์ ญาใคร ๆ มีเขี้ยวมากหยากใช้เขี้ยว จะ
ออกเที่ยวพุกเที่ยวๆ ให้คนชั่วชานหานับถืออัฐิเสีย

จะ ได้กลับใช้ เมียจะ ได้เลิกโรง กระดาษนี้ ผู้ฟัง ย่าเขื่อนัก
 ถ้าใคร ได้ อัฐิ ปลอมไว้ ให้เอา มาทูลเกล้าฯ ราช จะ พระ
 ราชทานรางวัล ให้ ได้กำไร มาก กว่าเขา อัฐิ แต่มา ขึ้น เขาเงิน
 เพราะ รบ สิ่ง เว้น จะ ทอด พระ เนตร ตาม ราย มา แล้ว เป้น แต่
 พวก ก็นั่ง ไปด้วย กัน ๗ เมื่อ เดือน ๘ ล่วง มา
 แล้ว พระ อินทราธิบดี ศรี ราช รอง เมือง จักรีน ทำ กิจ
 มา ได้ ทั้ง เครื่อง มือ ที่ ใน เครื่อง มือ เหล่า นั้น มี พิมพ์ สลัก กุ
 หล่ง และ เลียน รูป เมีย อัฐิ ผู้ นำ พิมพ์ นั้น ถวาย ทอด
 พระ เนตร ทรง พระ ราช คำ ว่า เห็น ว่า จักรีน อภิ ทา ไป อย่าง นั้นเอง
 ซึ่ง จะ หล่อ กว้าง พิมพ์ นั้น เห็น จะ ไม่ ได้ การ ซึ่ง ทรง พระ ราช
 คำ ว่า ก็ จึง นี้ เพราะ ทรง สิ้น ทิศ ชัด เหน ในการ หล่อ พิมพ์ หล่ง
 สืบ มา แต่ ก่อน แต่ ยังมี ผู้ สง โสย เป้น อัฐิ มาก ว่า จักรีน ทำ
 อัฐิ ปลอม ได้ จึง ได้ มี พระ มรร ราช โองการ คำ ว่า ให้ จักรีน
 รับ พิมพ์ นั้น ไป หล่อ ได้ เป้น อัฐิ ปลอม ขึ้น ได้ ได้ ถ้า หล่อ ขึ้น
 ได้ จะ ยก พระ ราช อาญา ให้ ถ้า หล่อ ไม่ ได้ จะ ลง พระ
 ราช อาญา เข้ม เน้น ให้ หล่อ จง ได้ แล้ว จะ เอา ทัว ส่ง เข้าคุก
 ตาม โทษ คน ทำ เงิน แกรง เงิน ตะกั่ว ปลอม เงิน นั้น ก็ ขาด พัน
 โทษ นั้น หล่อ วัน บ้าง คำ ที่ ไม่ เป้น อัฐิ ขริบ ขรณ์ ได้ สัก อัน หนึ่ง
 เป้น แต่ ซาก ๆ วัน ๆ ไป จักรีน ก็ สารภาพ ว่า เป้น ของ

พงวิทำขึ้นยังหาได้เคยหล่อไม่ ได้ให้ลง พระราชอาญา
 เขียนเร่งให้หล่อเป็น อัฐ ขึ้นได้ได้ เงินนี้ก็พยายามหล่ออยู่
 วันยังค่ำ จนสลาพิมพ์นี้ร้อนนักแตกหักไป ก็ไม่เป็น อัฐ
 ขึ้นด้วยเหตุนี้กระมัง มีผู้ค้นหาพบข้ออื่นไป ครั้นได้จะ
 เอาจริงเข้า การถึงสองเดือนสามเดือนมาแล้ว ก็ยัง
 ไม่ได้ อัฐ ที่เห็นว่าเป็นปลอม ก็ อัฐ แท้ ที่ราษฎร ใ้ไปนั้น
 ถ้าเห็นว่าเป็นไปไม่ชอบใจ จะมาเปลี่ยนเอา อัฐ ใหม่ ๆ
 ไปใช้ก็ได้ จะมาขึ้นเอาเงินไปใช้ก็ได้ ตามพิภักในประ
 ภาศเก่าทุกอย่างทุกประการ ไม่ขัดขวางเปลี่ยนแปลงอะไร
 ประการ มาวันศุกร์ เดือนสิบสอง ขึ้นสิบสามค่ำ ปีชวคคก
 ศักราช ๑๒๒๖ ฤาเป็นวันที่ ๔๔๓๐ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ

ประกาศเงิน แปร ปลดอมโปรกให้มาเปลี่ยนเงินก็ไป

มีพระบรมราชโองการ मार พระยัติ จุฑาสงสิงหนาท ใต้
ประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลกงสุตต่างประเทศ
ซึ่งมีศใหญ่ แล สามีญ แล ลกค้าวานิชในประเทศ
นอกประเทศให้ทราบทั่วกัน ว่า ^{นี้}เดี๋ยวนี้มีคนเป็นอันมาก
ขึ้นๆ กันว่าเงินตราแปรแลเงินเหรียญบาทในกรุงเทพมหานครนี้)
มีผู้ปลดอมทำไว้เหมือน เพราะเงิน จำพวกนี้เป็นอย่างไร
ลกค้าวานิชชาวบ้านชาวเมืองที่ไม่รู้โดยใช่ ใ้ บิน อะไร
ก็ขึ้นสูงถึงสเทือนไปไ้ง่าย ๆ จะขอแจ้งความจริงมาใ้รู้
ทั้ง แ่ใช้เงินบาท แลเงิน แปรมา มีผู้เอาเงินปลดอม
มาร้อง ๕ ราย (๑) รายหนึ่งเมื่อเดือน ๘ ปีชวค
ฉกนี้ ขนอินทรวีกรเจ้ากรมช่างหล่อ ใ้เงินสั่งปลดอม
มาสั่งหนึ่ง ทอกพระเนตรเห็นว่าเงินสั่งนั้น ผู้ทำ
เห็น จะเอาเงิน แปรสั่งหลวง ไปอักษด้วยกินตเอือกในกระบอกไม้
ถ้าย ลายตราทั้ง สองน่าไ้แล้ว ผ่านักเงิน ออกเสีย
แล้ว ประณัยเข้า เอาทองแดงหล่อแล้วคักริม ไ้กลม
แล้วจึงเอาไป แ่เงินใ้ผิวเป็นเงิน เมื่อเผาไฟเข้าเงินที่แ่
หายไ้ ก็เป็นทองแดงล้วน ผสมคิยก็ข้าง ไม่มีเนื้อเงิน
เป็นมากเหมือนเงินแดงพท้วงก็ง่าย เพราะ ผิวเงินแ่

ผิดกับเงินจริง แลฉิวหล่อไม่เกลี้ยงเหมือน กับเงินที่พิมพ์
ทรงพระราชดำริเห็นว่าของทำด้วยหล่อเขาเช่นนี้ จะไม่ทำ
ไ้มากสักเท่าใดนักออก เป็นแต่ผู้ทำจริงแต่ทำก็ทำไป
ทำขึ้นแล้วก็ใช้สองคู่ของก็พลัดมา ถ้าจะทำเข้าจริง
เห็นจะไม่มีค่าไรนักออกก็ จะเลิกไปเอง ครั้นมาเมื่อเดือน
สิบสองข้างขึ้นนี้ มีผู้เอาเงินบาทปลอมมาร้องถามราช

(๒) ราชหนึ่งหลวงหาว่าเคฉิกร จับมาส่งบาทหนึ่ง เงิน
บาทนั้นบอกพระนคร ก็เห็นว่าเป็น ของหล่อด้วยทองแดง
ผสมกับเงินแล้ว แลเงิน เหมือน กับเงินสลึงที่ขุนอินทร วิจิตร
จับส่งมาเป็นผี มีข้อเขี้ยวกับ สลึงฐาน ก็ย่อมกว่าเงินเหรียญบาท
น้อยหนึ่ง เพราะพิมพ์กับที่หล่อถูกไฟสลักก็หักเข้า

(๓) อีกราชหนึ่งพระยาสุรสีห์ราชพิพิธภัณฑสถาน ได้มา
แต่โรงกดไป เหรียญนี้เป็นเหรียญหล่อด้วยดีบุกล้วน
ตัวคำ ๆ ลายเลือน ๆ แต่ตราเป็นตราเงินบาท เนื้อก็
เป็นดีบุกแต่ไม่ได้เจือทองแดงเหมือนเหรียญ ทรงพิจารณา
เห็นว่าเหรียญนี้เป็นผี มีข้อเขี้ยวกับ กับผู้ที่ทำเหรียญ
ทองแดงแล้วเงิน ชวบจะทำเหมือนเหรียญทองแดงแล้วเงิน
หล่อไม่ใคร่จะได้สืบไปมาก จึงย้ายมาหล่อด้วยดีบุก
แล้วเกลือกปรอด ๆ อย่างไม่รู้ให้ชาว คล้ายเงิน แล้วก็เอา

ชัยชนะเข้ากับเงินเหรียญบาทแต่ใช้ไป (๔) อีกรายหนึ่ง
 ห้างเรือกลปืนฝรั่งเศสจับส่งขึ้นมาเหรียญหนึ่ง เหรียญนั้น
 เนื้อเงินก็บริสุทธิ์เหมือนเงินเหรียญบาทไม่เป็นเงินแดง ซึ่ง
 นักคณิตก็เต็มบาทแต่ตราที่ผลิตผลากอยู่ไม่สู้ดี ก็เหรียญ
 บาทนี้มีใช้ของท่าป้อมของคลังแท้ เป็นแต่เจ้าพนักงาน
 ผู้เลือก เมื่อเวลาที่พิมพ์ผลงตาไปไม่ได้ก็ออกเสีย
 นายห้างไท่ฟ่งคำๆ ก็ทิ้งๆ เห็นว่าแปลกตาอันหนึ่ง
 ก็รับมา (๕) อีกรายหนึ่งพระยาธรรมาธิบดีราชพัสดุ
 ไ้มาส่งอีกเหรียญหนึ่ง เหรียญนี้เป็นเหรียญหล่อด้วยทองแดง
 ทรงพิเคราะห์เห็นว่าเหรียญนี้ ก็เป็นฝีมือเดียวกันกับผู้ที่ทำ
 เหรียญทองแดงแช่เงิน เหมือนกับเงินเหรียญทองแดงแช่เงิน
 ที่หลวง นาวาเอกนิกรจับส่งมา (๖) อีกรายหนึ่ง
 พระไชยยศสมมติจับได้ แต่เงินอากรสวนมีผู้มาส่ง
 เหรียญนี้ ก็เป็นของทำฝีมือเดียวกัน กับเหรียญที่หลวง
 นาวาเอกนิกรไ้มาส่ง เงินปลอมที่ ทำด้วยหล่อทองแดง
 หล่อกับทุกทั้งแล้วนั้น ทรงพระราชดำริเห็นว่าจะมีน้อย
 กอไม่มากนัก แล้วก็ดูง่ายกว่าเงินแดงตราบาท
 เพราะฉะนั้นประกาศมาแก่ข้าราชการ ฝ่ายหน้าฝ่ายใน แลทวย
 ราษฎร์ ลูกค้า ในประเทศนอกประเทศทั้งปวงให้ทราบเป็นแน่ ว่า

ทั้งนั้นไปตลอด < เกื่อนในชั่ววณคณนี้ ใครพบเงิน
 ปลอมที่เป็นกียกหล่อคังว่านี่ก็ เป็นทองแดงคังว่านี่
 ก็ก็ ๆ ๆ เป็นเงินเป็นทองแดงทองขาวอะไร ๆ ก็ก็ บันดา
 ที่เลียนทำตาม เงินเหรียญบาทเงินแปดดวงครึ่งนี้แล้ว ใคร
 เลือกลงได้ ใครพบก็ให้เอามาส่งต่อเจ้าพนักงานที่หน้าพระที่นั่งสุท
 ไธยสวัสดิ์ ถ้าเป็นทองแดงทองเหลือง หล่อแข็งเงิน ๆ เงินเป็น
 ทองแดง ก็ให้พระราชทานเงินที่เปลี่ยนให้บาทต่อบาท
 สดถึงต่อสด ^{๕๐} เพื่องต่อเพื่อง เป็นรางวัล แต่ถ้าเป็น
 กียกหล่อ ให้พระราชทานรางวัลแก่ ๑๐ อัฐ ๑๒ อัฐ
 แก่ผู้เอามาถวาย เพราะเหมือนหมื่นนัก ผู้รับไว้ก็ไ้เงาหนัก
 ถ้ามีผู้เอาเบี้ยอัฐไปบอกว่าเงินบาทจะเชื่อ ๆ ? การ
 ที่ประกาศนี้ ให้เป็นไปในภายใน < เกื่อน ในชั่วว
 ณคณนี้ ถึงเสียดพระราชมารยาธิปไตย ไม่ทรงเสียดขาด เพราะขึ้น
 ฝนแต่เจ้าแพง ผู้ที่รับเงินปลอมมาถวาย จะได้เงินก็ไปซื้อเข้ากิน
 ถ้าถึงคนที่ทำปลอมจะทำไ้เร็วเท่าไร เงินปลอมจะมีเท่าไรจะได้รู้
 ขอบท่านทั้งปวงที่พบเงินปลอม อย่าได้คิดเก็บไว้ใช้แก่ตัวทั้งพวก
 เก็บเงินแดงไว้เลย ก็เมื่อเงินเหรียญปลอมได้เข้ามามาก
 แลเวลาพ้นกำหนด < เกื่อนแล้ว จะทรงแจกจ่ายไปเป็นตัว
 อย่างในที่ลูกค้าใหญ่ ๆ แลนายบ่อน แลเจ้าภาชีนาย ชากร

ที่ผู้มีเงินมาก ๆ สำหรับเทียบเลือกเงินที่เงินแดง โดยจะ
 มีผู้ทำปลอมต่อไปมีผู้รู้จักเสียมากด้วย กันแล้ว ก็จะใช้
 ผิดเคื่องเข้าก็จะเลิกไปเอง ถ้าลังคาญจะรู้ก็ออกอย่าเพื่อ
 คนไป ผู้จะทำเงินเหรียญปลอมยากกว่าทำเงินพวกข้างปลอม
 เงินพวกข้างปลอมก็มีผู้ทำมานาน ถึงกระนั้นก็ไม่มากนัก
 ในบ้านเมืองเงินที่เสาส่งพระคลัง ๑๐๐ ซึ่งจะจับแถมได้ อย่าง
 มากที่เก็บไว้เพียง ๑๐ บาท ๓ ทำสิ่งลงมาไม่มากนัก ถึง
 เงินเหรียญที่ชาวนอกประเทศเขามางดลก ก็จับเงินปลอมได้
 บ้างคล้าย ๆ กัน อย่าเพื่อพวกนี้ทันตกใจไป ฯ แต่ยังมี
 มีเงินเหรียญบาทแลถึงบาท แลสลึง แลเฟื้อง อีกจำพวก
 หนึ่ง ผิดกับของที่ทำในครั้ง มีอยู่บ้าง เงินจำพวกนี้
 เป็นของทำไว้นาน แต่ยังมีสิ่งผิดพลาด บ้างเมื่อสมัยลูกศิษย์
 เงินจำพวกนี้ทำด้วยเครื่องมือ อย่างหนึ่ง ทรายอย่างหนึ่ง
 ทำได้แค่วันละเล็กน้อยไม่มากนัก ใ้ทำเป็นเงินเหรียญ
 ๓๐ ซึ่งเงินปลอม ๑๐ ซึ่ง ๑๐ ทำสิ่ง ทองพักทั้งสี่
 บ้าง ครั้นทำขึ้นลงแล้วเห็นว่าทำไปจะไม่พอใช้ จึง
 ใ้คิดทำเสียอย่างใหม่เช่นทำอยู่ในกาลบัดนี้ ฯ เงินทอง
 ซึ่งทำครั้งก่อนนั้น ทรายผิกับของที่ทำครั้งนี้อยู่ข้างเล็กน้อย
 ในกระบวนลายกอดไม้ แลพื้นจักร แลกระวัง ค้างเงิน

ก็มีแรงละเอียด น้ำเงินต่ำกว่าเงินครั้งนี้ คล้ายกับเงินบาท
แต่แข็งกว่าบางกว่าเงินเหรียญบาทสำหรับใหม่น้อยหนึ่ง แต่
น้ำหนักเท่ากันเงินเหรียญทองเหรียญแปะพวกนั้น ได้ทรง
แจกจ่ายพระราชทาน แก่ผู้มีชื่อนั้น ๆ ไปบ้าง ทั้งทาน
แก่ราษฎรไปบ้างนานแล้ว ก่อนแต่ตั้งโรงจักรครั้งนี้ เงิน
ทองพวกนั้นใครได้ไว้ ถ้าสงสัยจะเก็บไว้คุ้มเล่นก็ตาม
ๆ เห็นว่าเป็นที่สงสัยเพราะคราฝึกอย่าง ก็ได้เอามาขอแลก
กับเจ้าพนักงาน ก็เพราะหาของพัสดุทั้งนี้ แลเงินบาทเงินถึง
บาท ซึ่งทำใหม่ใช้ อยู่มากในครั้งนี้เปลี่ยนให้ อย่างวิค
สงไสยเลย เงินทองพวกนั้นเป็นเนื้อที่หมกไม่ใช้ ของแคง
ของปลอม ชึ่งเงินเหรียญบาทที่ทำในโรงจักรครั้งนี้ ผู้มี
แรกทำผิด ๆ ไซ้ ๆ ไม่สู้ดี เหมือนกับเงินเหรียญบาท
ใหม่ ๆ มีอยู่บ้าง บางทีปลายขอบมุงถูกกับหลังข้างเฉียง
กันอยู่ก็มี ถ้าเงินเหรียญบาทของผู้ใดมี ถ้าสงสัย
ว่าเป็นเหรียญปลอม ก็ได้เอามาให้เจ้าพนักงานดู ที่หน้า
พระที่นั่งสุทไธสวรรย์จะไม่เรียกเอาค่าค่าๆ ถ้าสงสัยอยู่
ไม่หาย จะให้เผาให้ดูก็จะยอมเผาได้ แต่จะต้องเรียกค่า
เผาตามธรรมเนียม เพราะเจ้าพนักงานเห็นอยู่แรงมาก แล
เสียค่าด้วย เงินเหรียญบาทที่ต้อสงสัย ถ้าเจ้าของ

จะไปตัดไปเชือก ๆ จะเอาเองก็ได้ แต่ถ้าทำยืมเงิน
จน ชาติวันทไป แล้ว จะมาเปลี่ยนเอาเงินก็ จะต้องให้ ๓ เหรียญ
๕ บาท เหมือนเงินเหรียญ แลเงินอื่น ๆ เพราะ จะต้องยอม
ทำใหม่แต่เงินที่ที่ตราผิดเชิง แลไม่ สู้ขัดเรียบ ร้อย ความ
ผิดนั้น เป็น ของพนักงานผู้ทำ จะมาแลก เอาเงินก็ไปใช้ได้
ไม่คิดเอาเหมือนเงินตาย ประกาศมาฉวันเสาร์ เกือบสิบสอง
ขึ้นสิบสี่ค่ำปีชวดฉศก ศักราช ๑๒๒๖ ๆ เป็นวันที่ ๑๔๓๓
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

ประกาศเพิ่มเติมทำอัฐิโสฬส อ่อนแลข้างไป

มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ให้ประกาศเพิ่มเติม
มาด้วยเรื่องข้างว่าอัฐิปลอมนั้น มีเหตุอยู่อย่างหนึ่ง ที่คน
จะสงสัยถึงฤๅกนิกรรมนี้ แลอัฐิแลโสฬส แต่แรกทำ
นั้นติดบกเถื่อทอง แดงเข้าให้แข็ง ซึ่งละบาท ทำไปเป็นอันมาก
ก็ยากที่ทำอัฐิแลโสฬสครั้งนั้น แลด้วยหีบอย่างแผ่นเงินทำเป็น
เหรียญ ครั้นภายหลังมาในต้นปีชวดคชกนิ ห้างเมือง
สิงคโปร์ แล ห้างเมือง จันทบุรี ไปหลายห้าง ลูกค้าไม่มีที่แลก
เปลี่ยนเงินเหรียญด้วย ใช้ยี่สิบข้อสี่ของ ก็เอาเงินเหรียญ
เข้ามามากนัก แลขอแลกเงินบาทไปใช้ ในกรุง
เทพ : นี้เงินเหรียญมีมากจึงค้างอยู่ ต้องทำเงินบาท
ให้ลูกค้าต่าง ประเทศแลกได้วัน ๔๐๐ ซึ่ง แลใช้ราชการ
จ่าย การ แลแจกเบี้ยหวัดด้วย การต้องทำเงินอยู่เป็น
นิตย ไม่มีช่องที่จะหีบแผ่นติดบก ทำอัฐิแลโสฬส การ
ติดบกทยุคมาหลายเดือน ผู้ต้องการ อัฐิใช้ร้องหา มากเร่ง
ให้ทำ จึงทรงพระราชดำริห์แล้วดำรัสสั่ง ให้เงินช่างติดบก
ปลอมติดบกแล้วหีบด้วยสีลา รองกระดาษทำเป็นแผ่น แล
คักเป็นแผ่นกลมมาที่ตราเป็น แลอัฐิสองดู ก็เห็นว่าคงใช้
ได้เหมือนกัน แต่เงินช่างติดบกเมื่อปลอมติดบกที่เข้าทองแดง

มาก ก็ว่ารัชหนัก เกิดเพลิงไหม้กระต่ายซึ่งร่อนนำสลา
 ทย์เข้ามาเคย อย่างนั้นเสียทำไม่ได้ จึงขอเจอนือ
 คิวกมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ให้เนื้ออ่อนเข้า จึงโปรดให้ทำ
 ตามใจว่า ด้วยเหตุที่เนื้อคิวกอ่อนไปกว่าแต่ก่อน จักร
 คีตวาทะแรงอยู่อย่างเดิม ภายในแผ่นเบ็ชฐก็เส้นเขืองไป
 สักน้อย เนื้อเบ็ชฐก็น้อยกว่าแต่ก่อน สักน้อย แล
 เบ็ชฐที่ทำครั้งหลังนั้นก็อ่อนไปกว่าแต่ก่อน สักน้อย แต่ผู้
 กไม่ทราบความนี้สังเกตได้บ้าง ก็สงสัยไปว่ามีผู้ปลอม
 ทำกรรมัง เบ็ชฐที่อ่อนแถมบางไปก็ทำจำหน่ายไปแล้ว ๕๐๐๐
 เสดไม่มากนัก บัดนี้ก็ได้คิดจัดการทำให้คิวกเบ็ชฐ
 แขงขึ้นเหมือนอย่างเดิมแล้ว แต่ทำไ้วันหนึ่งน้อยไปกว่า
 แต่ก่อน เพราะต้องหีบทำเงินอยู่ตลอดเวลา เบ็ชฐแล
 โสฬศครั้งก่อนที่แขงนั้นก็ เบ็ชฐแลโสฬศใหม่นี้เนื้อ
 อ่อนบางก็ ปรกให้ใช้ได้เหมือนกัน ถ้าตราหลวงยัง
 มีอยู่แล้ว แลไม่ได้ตัดแฉะให้ขาดให้หลุดแล้ว ผู้ใด
 ไร่ จะเอามาขึ้นเอาเงินหลวงไปแต่พระคลังก็ได้เหมือนกัน ถ้า
 ใช้สักหรือไปข้างก็คงรับแลก จะแลกเอาฐใหม่ไปใช้ก็ได้
 จะขึ้นเงินก็ได้ ถ้าเห็นว่าเป็นตราหลวง ซึ่งนับด้วยจักร
 แล้วใช้ได้หมด ต่อเป็นแผ่นหลอมแลตราผิดไปจึงจะเป็นของ

ปลอม ถึงกระนั้น ใครก็ขอให้เข้ามาขึ้นให้ทุกเกล้า ๆ ถวาย
 ทอกระเนตร พระราชทานรางวัล ให้ไว้^๔ไว้^๕ไว้^๖ไว้^๗ไว้^๘ไว้^๙ไว้^{๑๐}
 คนปลอมแต่ซึ่ง หนาแลบางกว่ากัน แลอ่อน แข็งกว่ากันนั้น
 เป็นของ ทำไปแต่ใน หลวงทั้ง สอง อย่าง ทราบดีด้วยกัน แต่ ใช้
 ไม้เหมือน กันอย่าง สิบเลข ๆ ๗๕ ที่ ใด เข็ม อัฐ ที่ บาง ที่ อ่อน
 ไม่ชอบใจ จะเข้ามา เปลี่ยน เอาที่ หนา ที่ แข็ง ซึ่ง แก้ว ไข ทำ ใหม่
 ก็ จะ ให้ เปลี่ยน แต่ เห็น ว่า ไม่ กระไร นัก คชก ไข ไม้ เหมือน กัน
 คอ คีกร หรือ บิ แบน ไป ทราบดี อยู่ กษัตริย์ จึง เข้ามา เปลี่ยน
 เดิก ถ้า ไม่ ขาด วัน เป็น รอย กัด ๆ จะ ทะลุ แล้ว จะ รับ ให้
 แลก ไป ทก ไม้ ๑ ประกาศ มา วัน อาทิตย์ เดือน สิบสอง
 ขึ้น สิบห้า ค่ำ ๔/๕ ขวด คชก ศักราช ๑๓๒๖ ๗๗ เป็น วัน
 ที่ ๔๔/๓๓ ใน รัชกาล ประจันต์

ประกาศราคาเช่า

มีพระบรมราชโองการมหาราชพระมณีนุทสรสังหนาท ให้
 ประกาศให้ทราบทั่วกันทั้ง ในกรุง นอก กรุง ว่า ^๔นี้ ^๕ฝน ^๖แล้ง
 น้ำน้อย ^๗ราษฎร ^๘ที่ ^๙กัน ^{๑๐}ซ้อ ^{๑๑}ขาย ^{๑๒}เช่า ^{๑๓}ราคา ^{๑๔}แพง ^{๑๕}ตาม ^{๑๖}ใจ ^{๑๗}ผู้
 มี ^{๑๘}เช่า ^{๑๙}หยาบ ^{๒๐}ได้ ^{๒๑}เงิน ^{๒๒}ผู้ ^{๒๓}กลัว ^{๒๔}อด ^{๒๕}หยาบ ^{๒๖}ซ้อ ^{๒๗}เช่า ^{๒๘}ไว้ ^{๒๙}ก็ ^{๓๐}การ ^{๓๑}เรื่อง
 นี้ ^{๓๒}ใน ^{๓๓}พระ ^{๓๔}เจ้า ^{๓๕}แผ่นดิน ^{๓๖}ไม่ ^{๓๗}ซ้อ ^{๓๘}ขว้าง ^{๓๙}อะไร ^{๔๐}ไป ^{๔๑}รศ ^{๔๒}ให้ ^{๔๓}ตาม ^{๔๔}แต่ ^{๔๕}ใจ
 ราษฎร ^{๔๖}จะ ^{๔๗}ซ้อ ^{๔๘}ขาย ^{๔๙}กัน ^{๕๐}ไม่ ^{๕๑}ได้ ^{๕๒}ห้าม ^{๕๓}ปราม ^{๕๔}พิภัก ^{๕๕}ก ^{๕๖}ร ^{๕๗}าค ^{๕๘}า ^{๕๙}ค ^{๖๐}ม ^{๖๑}ห ^{๖๒}ง ^{๖๓}อย่าง
 หนึ่ง ^{๖๔}อย่าง ^{๖๕}ใด ^{๖๖}ถ้า ^{๖๗}มี ^{๖๘}ผู้ ^{๖๙}ใด ^{๗๐}ไป ^{๗๑}อ้าง ^{๗๒}รับ ^{๗๓}สั่ง ^{๗๔}วัง ^{๗๕}หลวง ^{๗๖}ก็ ^{๗๗}ต้อง ^{๗๘}นำ ^{๗๙}คดี ^{๘๐}ว่า
 พิกัด ^{๘๑}ร ^{๘๒}าค ^{๘๓}า ^{๘๔}เช่า ^{๘๕}ห้าม ^{๘๖}ไม่ ^{๘๗}ให้ ^{๘๘}ขาย ^{๘๙}แพง ^{๙๐}เช่น ^{๙๑}ผู้ ^{๙๒}ขาย ^{๙๓}เช่า ^{๙๔}ก็ ^{๙๕}อย่า ^{๙๖}ให้
 เชื้อ ^{๙๗}เลย ^{๙๘}ให้ ^{๙๙}จับ ^{๑๐๐}เอา ^{๑๐๑}ตัว ^{๑๐๒}มา ^{๑๐๓}ส่ง ^{๑๐๔}กรม ^{๑๐๕}พระ ^{๑๐๖}นคร ^{๑๐๗}บาล ^{๑๐๘}โดย ^{๑๐๙}มี ^{๑๑๐}พวก ^{๑๑๑}ฟ้อง
 ไป ^{๑๑๒}มาก ^{๑๑๓}รับ ^{๑๑๔}ไม่ ^{๑๑๕}ได้ ^{๑๑๖}ให้ ^{๑๑๗}รู้ ^{๑๑๘}จัก ^{๑๑๙}หน้า ^{๑๒๐}รู้ ^{๑๒๑}จัก ^{๑๒๒}ซื้อ ^{๑๒๓}ไว้ ^{๑๒๔}แล้ว ^{๑๒๕}มา ^{๑๒๖}ฟ้อง ^{๑๒๗}จะ ^{๑๒๘}ทำ ^{๑๒๙}โทษ ^{๑๓๐}ได้
 ประกาศ ^{๑๓๑}มา ^{๑๓๒}วัน ^{๑๓๓}พฤ ^{๑๓๔}ศ ^{๑๓๕}ก ^{๑๓๖}ย ^{๑๓๗}ที่ ^{๑๓๘}เดือน ^{๑๓๙}สิบ ^{๑๔๐}สอง ^{๑๔๑}แรม ^{๑๔๒}สี่ ^{๑๔๓}ค่ำ ^{๑๔๔}ปี
 ชว ^{๑๔๕}ศ ^{๑๔๖}ก ^{๑๔๗}ศ ^{๑๔๘}ก

ประ ภาศ พระ ราชทาน พระ บรมราโชวาทเทือน สติ

แก่ผู้ซื้อเข้าขายเข้า

มีพระบรมราชโองการ ให้นำพระบัญชาจรดลงนาม ใน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว * โปรดพระราชทาน
โอวาทความสั่งสอนเทือน สติ แก่ผู้ซื้อเข้าขายเข้า ทั้งปวง
เพราะผู้ซื้อที่คนซื้อหนัก เพราะผู้ขายที่คนโกงราคานัก
จึงวิ่งไปต่าง ๆ ผู้ซื้อนั้นหาเกินด้วยการอื่น แต่ผู้เอาใครย
บ้านเรือนทำผู้อื่นอยู่ ไม่มีที่ไว้เข้าเป็นยั้ง ฉาง สะสมไว้
คือลูกค้าชาวเรือชาวแพ แต่ผู้เอาใครยวิ่งเข้าบ้าน ขนนางแล
อื่น ๆ พวกนี้ ยามเมื่อราคาเข้าเป็นปรกติก็ซื้อเข้าสาร
กิน แต่ลูกค้าชาวเรือชาวแพที่ขึ้นตกเรือเล็กแลหยาบเข้า
สารขายถึงที่อยู่ของตัว ไม่ได้ไปเที่ยวซื้อหาไกล ๆ ห่าง
ที่อยู่ของตัวเลย ก็มักโผล่แล้งนาไม่สู้มีผล คนที่คน
กันกลัวเข้า จะแพง จึงกันซื้อเข้ามากผู้ขายเข้าหยากไ้เงินมาก
เห็นเป็นครั้งเป็นคราวที่จะโกงราคาสูงไ้แล้วก็ขึ้นราคาไป ที่
จริงนั้นเข้ายหลังก็ยังเหลืออยู่มาก ถ้าเข้ามีน้อยแล้วผู้
ขายก็จะกลัวอก ที่ไหนจะขายให้เพราะหยากไ้เงินจึงขาย
แต่เพราะกันกันซื้อมากมายหยากไ้เงินมากก็ขึ้นราคาไป ก็
ฝ่ายผู้ซื้อหยากซื้อแต่ถูกก็คิดไป ตามใจเป็นพล หยากจะ

ให้ผู้มีอำนาจไปคุมหางหมู ชื่นใจให้ผู้ขาย ๆ แต่ราคา
ต่ำ ๆ ก็ซึ่งจะให้ทำอย่างนั้นไม่ควร เมื่อเป็นดังนี้ผู้มี
เข้าอยู่กลัวจะถูกข่มขู่ชื่นใจให้ขายราคาถูก ๆ ก็ระพากัน
ก็เข้าเสีย ผู้ที่ไม่มีเข้าไม่มีที่ซื้อ จะมีพากันออก ๆ ?
เมื่อออกแล้วจะมาร้องให้ผู้มีอำนาจ ที่ตัวขอ ให้ข่มขู่ผู้ขายเข้าให้
ขายแก่ตนนี้ ได้ไปเที่ยวค้นปล้นแย่งเจ้าของเข้ามานะได้ตัว ๆ ?
ผู้มีอำนาจมีบุญไม่ควร จะเช่นนั้นก็ แต่ผู้หาความผิดมิได้
เพราะฉะนั้นจึงส่งสอนมาว่าผู้ที่ซื้อเข้า จะซื้อง่าย ๆ อยู่
อย่างถนัด ๆ ไม่คิดผิดผ่อนด้วยความอดสาบียง ผู้ขาย
เข้าก็ควรจะขึ้นราคาสูงไป ก็ถ้ามาขึ้นราคาสูงแล้วอย่าพา
กันกันซื้อ ถึงกลัวจะไม่มีเจ้ากินก็ดูสาบียงไปไกล ๆ น้อย
หนึ่ง คืออย่าซื้อแต่พวกเร่ขาย ไปซื้อซื้อซื้อขึ้นเอาแต่
โรงสี โรงไรขายแพงเหมือน กับพวกเร่ขายก็อย่าซื้อ โรง
ไรขายถูกลงมาหน่อยหนึ่ง จึงซื้อ พวกเร่ขายๆ โรงไรที่ขาย
แพง เมื่อไม่มีผู้ซื้อๆ ผู้ซื้อน้อยไป ตนไม่ได้ก็จะลด
ราคาลงมาเองไม่ต้องข่มขู่กดขี่ อย่างหนึ่งแต่ก่อนเมื่อมี
โรงสีเข้าสารขายยังน้อย อยู่ตามบ้านเรือนต่าง ๆ จนในพระ
บรมมหาราชวังแล พระบรมราชวัง ก็มีกระเบื้อง แลกลีโต้
เข้าแทบทุกบ้านทุกเรือน กลางวันๆ ย่ำแล้วนายก็ใช้โค

บ่าวค้า ครกตะสาบ ย้างสองสาบย้าง แล้วก็ใส่เป็นเข้า
 สวรรอกม่อที่เคี้ยว เห็นเป็นทั้งนี้มาแต่ก่อนนาน ก็
 เคี้ยวเพราะโรงสีเข้ามีขึ้นมาก ครกตะสาบกระเทืองจึงสาบลงไป
 เหมือนกับคียบแลในย่นฟ้ายแลก็ทอผ้า ก็เมื่อชาวต่างประเทศ
 เขาเข้ามาขายเขาขายมาจำหน่ายมาก จนราคาตก
 ไปกว่าท้ายที่ขึ้นผ้าที่ทอในเมืองนี้ การคียบฟ้ายคียบฟ้ายขึ้น
 ฟ้ายทุกหนทุกแห่งก็อันตรงกันหายไป ยังมีอยู่บ้างแต่ทอผ้าก็
 เขากายเมืองนอกมาทอ

ก็ในกาลบัดนี้พวกที่ล่องเข้าเปิดอกแขวงกรงเก่ามาขาย แล
 มาส่งโรงสีแลบ้านผู้มิยังฉางโดยมาก คนที่คียบเคยได้กินน้อย
 แต่ก่อนเคยค้าเข้ากินแทบทุกเวลา ก็ไม่มีใครค้าเข้ากิน ภาภัน
 คนซื้อเข้าสารว่าไปก็ไปแต่ให้คนขายเข้าไว้ใจกำเรียบ โกง
 ราคาไป ก็ถ้าแม่ผู้ไม่ซื้อราคาแพง หากครกหาสาบ
 ขึ้นอย่างก่อนให้หลายแห่ง แลไปซื้อซื้อซื้อขึ้นเข้าเปิดอกจาก
 เรือเข้าๆไปซื้อมาแต่ชาวนาใกล้ๆใกล้ตามแต่จะไปได้ ถึง
 ะยากลำบากก็สาธอนเอาขึ้นหนึ่ง ไปซื้อเขาเข้าเปิดอก
 มาเก็บไว้ในเข้าในเรือนภอทำกินไป ในเคื่อนหนึ่งสองเคื่อน
 ฝนฝนไปจนให้คนขายเห็นว่าไม่สู้ทนซื้อแล้ว ราคาเข้า
 ก็ระก้อยลงลง ว่าผู้ซื้อเข้ากินฟังคำสั่งสอนนี้ อุตสาหทำคามย้าง

หลาย ๆ ราย ผู้ชายก็เห็น จะโกงราคาขายไปไม่ ไ้หักอก ก็
จะอ้อถ้าไรแต่บ่อยเข้าต้องลดราคาลงมาเอง อันนี้แปล โอวาท
สั่งสอน แก่ผู้ซื้อเข้า

ฝ่ายผู้ชายเข้านั้น ก็คงฟังคำสั่งสอนข้าง การที่
ฝน แล้ง ใน ปีชวด ๕๔๔ ก็เป็นครึ่ง เป็นคราว อยู่ ที่คน จะ
กิน ซื้อเข้าด้วย ราคาแพงไปจนเห็น ฝน ปี ไ้ใหม่ ผู้ชาย เข้า ใน แผ่นดิน
ประจวบนี้ ทั้ง ชาวนา แล ชาว ล่อง เข้าขาย แล ชาว โรง ส
แลพวก บันทุก เข้าสารไป เทียว เร่ขาย ก็ ไ้ เงิน ทอง มี ถ้า ไร
มากมาย มากกว่า แผ่นดิน ก่อน ที่ เป็น เป็น สิ้น เก่ ก่อน ก็ หัก ไป
มากหลาย ราย อยู่ ด้วย กัน คน ทั้ง บ้าน ทั้ง เมือง ก็ สำคัญ ว่า
พวก ชาย เข้ามึง มี ทรัพย์ สมบัติ กว่า เก่ ก่อน ก็ ครัง นี้ จะ ภา กัน
กิน โกง ราคา เข้า ไ้ สูง มาก แล ไป ผู้ซื้อ ที่เป็น คน ซื่อ ๆ มี ทรัพย์
สมบัติ อยู่ข้าง ไม่มี เข้ากิน ก็ จะ ซื้อ ไป ไ้ แต่ ผู้ ที่ ยากจน
เข็ญ ใจ ไม่มี เงิน จะ ซื้อ แพง ๆ แล ใจ เป็น พาล ก็มี เป็น อัน มาก
ถึง จน ถึง ยาก ก็ คง ต้อง กิน เข้า ก็ เมื่อ ไม่มี เข้า จะ กิน ไม่มี เงิน
จะ ซื้อ เข้ากิน ก็ จะ ภา กัน เป็น ไจ เป็น ผู้ร้าย ประพฤติ การ ผิด ๆ
วุ่นวาย ไปต่าง ๆ ก็ เมื่อ ผู้ชาย เข้า แล เจ้า ของ เข้า ที่มี เข้า อยู่
ๆ ที่ เขา รู้ ว่า มี ทรัพย์ อยู่ ๆ ไ้ เงิน ไป มาก อยู่ ใน ที่ เปลี่ยว ๆ
ไป ใน ที่ เปลี่ยว ๆ จะ ถูก ไจ ผู้ร้าย ปล้น ขิง ขี้ง ลคม ถึง จะ ไ้ ใจ

อำนาจแผ่นดินว่า จะเป็นที่พักพิงคุ้มครองรักษา ก็คิดดูได้ก็เลิก
 กว่าตัวจะตกถึงา จะไหม้ก็ถ้าแผ่นดินผ่นขายไป ขยำพวกนี้
 คนขายเอากำไรให้มากนัก ทำให้ผู้ซื้อขึ้นแก่ซื้ออยู่ จะให้ขายเข้า
 แลมันทุกเข้าไปขายโดยสะดวกสบาย ไม่มีอันควายต่าง ๆ
 คึกการยาวรักษาตัวมัน ขยำเห็นแก่แก่จะไ้ หนึ่งจะมีเมตตา
 ครอบงำแก่คนยากคนจน ถ้าเห็นว่าซุกซ่อนเข้าแล้ว ก็
 เลือกหน้าขาย ให้เอากำไรแก่น้อยบ้าง เอาใจผู้ซื้อไว้อย่าให้
 เข้าพวกผู้จะคิดร้ายแก่ตัวจึงจะดี อันนี้เป็นโอวาท
 สักสองแก่คนผู้ขายเข้า ประภาศมาวันชาติไทย เกษม
 สิบสอง แรมสิบสี่ค่ำ มีชวทศก ทศก ๑๓๒๒
 ฤาเป็นวันที่ ๔๔๔๖ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ประภาศ ไพรทให้เอาอัฐิ ปลอม มาแลก อัฐิ ก็ไปใช้

มีพระบรมราชโองการมา พระบัณฑิต จารุสรัสถึงหน้าท ให้
ประภาศให้ทราบทั่วกันว่า เดียวนี้มีผู้ทำอัฐิ ปลอม ใช้ ขึ้น
อัฐิ ปลอม นั้นเห็นจับได้ง่าย กอด แต่ ซึ่งไม่รู้ เพราะ ไม่สังเกต
บันทึกที่ไพรทเกล้า ว่า ใคร มี อัฐิ ลวกลาย ไม่ก็ เป็น ที่ สง โสย
ว่า ปลอม ก็อย่าให้ ใช้ สอด กัน ต่อไป ให้ มา แลก เอา อัฐิ ก็
ที่หน้าพระที่นั่ง สทไสย สรวีร์ ทุก วัน ไป ใช้ จะ รับ แลก ให้ อัฐิ ต่อ อัฐิ
เหมือน อัฐิ ที่ ไม่ เลือก กอด อัฐิ ที่ เป็น ที่ สง โสย ให้ เอา มา แลก เสีย
ให้ หมก ใน ภาย ใน สี่ เดือน นี้ เมื่อ ได้ อัฐิ ปลอม ไว้ มาก แล้ว
พ้น สี่ เดือน ไป จึง จะ พระราชทาน มา ให้ ทุก แห่ง ทุก ตำบล
ใคร เป็น ที่ คำ ทำ ขาย ถ้า ท่าน ทั้ง หลาย รู้จัก เลือก พ้น เข้า
ข้าง แล้ว พวก ทำ ปลอม ใช้ ก็ จะ ระวัง ไป เอง กอด อย่า ตกใจ ไป
เดี๋ยวนี้ ใคร ได้ รับ ไว้ ผิด น้อย ถูก น้อย ก็ ให้ เอา มา เปลี่ยน
เอา อัฐิ ก็ ฤๅ ขึ้น เอา เงิน ไป ใช้ ก็ อด เด็ด ขัง ไม่ ถือ โทษ ให้ รับ
เอา อัฐิ เป็น ที่ สง โสย มา แลก เอา อัฐิ ก็ ไป ฤๅ มา ขึ้น เอา เงิน
ไป ก็ ยี่ เร็ว แต่ ใน ภาย ใน สี่ เดือน ใน ปี ชวศ ๒๓๓๖ นี้ อย่า ขึ้น
ตกใจ ไป เลย ประภาศ มา วัน เสาร์ เดือน อ้าย ขึ้น คำ คำ
มี ชวศ ๒๓๓๖ ศักราช ๑๒๒๖ ฤๅ เป็น วันที่ ๔๔๕๒ ใน
ราชกาล ประ ฤๅ นี้

ประกาศเรื่องหม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวงเรียกกันว่าเจ้า

มีพระบรมราชโองการมา พระยาศรีสุริยราชให้
ประกาศแก่พระราชวัง วัง และข้าราชการ แลราษฎร
ในกรุง นอกกรุง แลเจ้าเมืองกรมการให้ทราบทั่วกันว่า
หม่อมราชวงศ์ในข้าราชการเรียกว่าหม่อมหลวง ที่ไพร่ ๆ
ก็เรียกเจ้านี้ เป็นวิเศษอยู่กว่าไพร่อย่างเขี้ยวแต่ไม่ต้องสัก
ซั่มมื่อ นอกนั้นก็เหมือนไพร่ เข้าถวายตัวทำราชการ
รับเบี้ยหวัด แล ใช้ออยู่ในมหาดเล็กก็มี ที่รับเบี้ยหวัดอยู่
ในท้ายหม่อมเจ้า ทำราชการในโรงหล่อแลการอื่น ๆ ก็มี
ที่ทึบยศถาบรรดาศักดิ์ แลเข้าหาขุนนางอยู่ก็มี เทียบอยู่
เหมือนกับไพร่ไม่ควรถูกระว่าแปลเจ้า จนใจว่าไร
ไม่ได้ทำไมไม่ได้ คำนี้ให้เลิกที่เขี้ยว ข้าราชการ
ในกรุง กติ หัวเมือง กติ อย่างนี้เลย การควร
อย่างไร ก็ให้ อย่างนั้นเหมือน กันกับไพร่ ก็ว่าถ้าพึง
โรงศาล ก็ให้รับฟ้องเสนอลูกขุนได้ ให้ผู้ประทัยฟ้อง
ประทัยไปศาลตามกระบวนความ เมื่อระหมายเอาตัว
หมายให้สนมพลเรือนรับส่ง ก็ถ้าอยู่ในตำแหน่งราชการ
มหาดเล็กในพระบรมมหาราชวัง แลพระบรมราชวัง
ให้สนมพลเรือนหมายมาหมายไปให้ตัวนายในมหาดเล็กส่ง ก็

ถ้าหม่อมราชวงศ์นั้น รับเบี้ยหวัดอยู่ในท้ายหม่อมเจ้า
 ให้ขุนสาธิตส่งความไปถวาย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง
 เทเวศร วชิรวิมล ข้าระ ฎาหม่อมราชวงศ์ที่ได้ตัวมา
 เกาะเกาะไม่กลัวขุนสาธิต พระเจ้าน้องยาเธอ ไม่ถามถึงกลัว ขาอยู่ ก็ได้ส่งความ
 ไปถวาย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง เทเวศร วชิรวิมล
 อีกเหมือนกัน ถ้าหม่อมราชวงศ์ทำราชการในพระบวรราชวัง
 เปนมหาดเล็ก ก็ให้ประทัยความให้พระยามณเฑียรบาล
 ข้าระ ถ้าเป็นความฉกรรรมใช้ความประทัยเป็นความ
 ร้องค่อกรมพระนครบาล อย่าให้ศลงละเมอพูดสำนวนไปอยู่
 ให้นายอำเภอดอกของกระแวนรีบไปจับเขามา อย่าว่า
 หม่อมราชวงศ์เลย คำว่าเจ้าชายว่าไม่ได้ อย่าให้มี
 ทั้งในกรงแลทั่วเมือง ประกาศนาวันศุกร์ เดือนห้า
 ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ ปีชวดฉศก ศักราช ๑๒๒๖ ฎาเป็นวันที่ ๒๕๔๘
 ในราชกาลประจุบันนี้

ประกาศปิดเข้าไม่ให้จำหน่ายนอกประเทศ

ด้วยเจ้าพระยาวรวงษ์มณฑลโกษาธิบดี ขอประกาศ

แก่เจสัวผู้แต่งเรือไปค้าขายเมืองต่างประเทศ แลคนทั้งหลาย
ที่มีเข้าไปขายแก่เจสัวนายห้าง ให้ทราบทั่วกัน ด้วยมีพระ
บรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสรสังฆนาท คำรัสเหนือเกล้า
เหนือกรมอสมสั่งว่า ข้าราชการคนนั้น ในพระราชอาณาจักร
สยามนี้ ส่วนข้างตัวนั้นตกเป็นน้ำท่วม ส่วนอื่นอันเป็นฝนน้อย
น้ำน้อย

ราช ฎีกาว่านางแห่งทำสียส่วนไ้สอง ส่วน
นางแห่งทำสียส่วนไ้ส่วนหนึ่งข้าง นางแห่งเข้าสีย
ไม่ไ้ที่เก็บ ผู้ที่มีเงินก็ค่นก็ขอเข้าไว้ ทนราคาเข้าสาร
ซึ่งถึงถึงละทิ้งทำสีย เก็บไว้ลกลดลงมาอยู่ถึงละทิ้งสิ่งเพื่อง
ราคาเข้าเปลือกล่าก็คงอยู่แถวนี้ละหลดลยมาอีก เข้าแพง
ทั่วไปทั้งหัวเมือง แลในกรุงเทพฯ ราช ฎีกาอยู่ตามหัวเมืองที่
เป็นคนซกสนยากจนไม่มีเงินจะซื้อเข้าทำนาไ้ไม่ไ้ ต้อง
เข้าฆ่าค่ากลอยแลเก็บชบไ้มาถินต่างเข้า นางที่ก็หาของ
อื่นปนเข้าถิน ก็มีโดยมาก ครั้นจะไม่ซกไว้ จำพระก
ที่มีเข้าเห็นราคาเข้าแพงก็จะได้เป็นเข้าถลึง เข้าสาร
ขายลงเรือใหญ่ไปนอกประเทศ จะเอาพิษนพพรค์เข้าไว้

ก็แก่ภอของตัว ครั้นถึงรศ ทำนาคนที่ไม่มีพรรคเข้า
 จะไปเที่ยวซื้อหาแบ่งปัน ถิ่นมาทำเข้าปลูก ก็จะได้แห่งตะเคิล
 ตะน้อย ถึงจะมีฝนบริบูรณ์ ก็จะทำนาไม่ได้เต็มภาคภูมิ
 เข้าก็จะแพงต่อไปอีก จะขาดผลประโยชน์ไปทั้งผู้ทำนา
 แลผู้ทำนาเข้าเป็นสินค้าใหญ่แล้ว ก็เป็นกำลังแก่บ้านเมือง
 ทรงพระมหากรุณาเมตตาแก่อาณาประชาราษฎร แล
 ลูกข้าพเจ้าทั้งปวงทั่วไป เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ด้วยกัน
 ทั้งคนในประเทศ แลคนต่างประเทศ จึงได้ขอรับเข้า
 แลขายทั้งต่าง ๆ ที่เข้ามาทั้งหญิงชาย แต่เก็บตาม
 ขึ้นค่าหนึ่ง บัชวคตลก เพราะฉะนั้นสัญญาจะให้ข้อเขา
 ให้ไว้ก่อนตามเงื่อนไข แต่ลูกข้าพเจ้าทั้งปวง แล
 ลูกคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้ทำหนังสือสัญญานั้น จะขอรับ
 ทั้งแต่เงื่อนไข ขึ้นค่าหนึ่ง บัชวคตลกไปแปลเงื่อนไข จน
 ถึงเงื่อนไข บัชวคตลก ถ้าเห็นกันเข้าในนา
 ทั้งตัวก็บริบูรณ์ ผลกันมีกลางมือแปลปรกติ ควรจะเก็บ
 ได้แล้ว จึงจะถอดหนังสือประกาศไว้ ถ้าเห็นว่าฝน
 ไม่บริบูรณ์เข้าในนาไม่ได้แลเต็มภาคภูมิเสียไปมาก ก็
 ขอรับต่อไปอีกหนึ่ง เมื่อถึงเงื่อนไขขึ้นค่าหนึ่ง บัชวคตลก
 ถ้าหนักห้ามแล้ว ขอเสียอย่าให้เร่ตัวแลลูกข้าพเจ้า

ชายเข้า ชื้อ ชายเข้าลงเรือใหญ่ไปขายต่างประเทศ เลย เปน
 อันซาก แลเข้าที่ซื้อขึ้น ได้ยิ่ง ฉางไว้ก่อน ทนาย ประกาศ
 ห้ามนี้ จะขึ้น ทก ออกไปขายเหมือน อย่าง คนต่างประเทศนั้น
 ก็ไม่ได้ ผู้ใดจะขายเข้าก็ให้ซื้อ ชายแก่กัน กัน แต่ในพื้น บ้าน
 พนเมือง ถ้าจะ แคร่งเรือไป จำต่างประเทศ จะซื้อเป็นเข้าสับเบียง
 บ้าง ก็ได้มาบอกต่อเจ้าพนักงานผู้เรียกภาษีเข้าให้รู้ก่อน
 เมื่อเห็นควร จะ ให้ ไปมากน้อยเท่าใด ก็จะได้ ทักให้ตามคน
 มากแต่น้อย ระวัง โกล่แลโกล่ เมื่อเรือ ทอกล อยู่ในลำ
 แม่น้ำ จะซื้อ ขึ้นเป็นทวน สิบก็ บอกเจ้าพนักงาน ให้รู้ ว่า
 จะซื้อจนไว้เท่านั้น ๆ ถ้าไม่บอกเจ้าพนักงาน มีผู้ส่อเสียด
 รับสินบนเจ้าพนักงานไปก็ผิด ถ้าเข้ามากกว่าเดิวนั้น ขึ้นไป
 ก็เปรียบใหม่ตามกฎหมายที่ขึ้นแล้ว ถ้าผู้ใดเป็น เจ้าของเข้า
 ลักลอบขายเข้าลงเรือใหญ่ไปต่างประเทศ ๆๆ เข้าจะ สอด
 ไปส่งลงเรือใหญ่กลาง วันก็ก็กลางคืนก็ ถ้ามีผู้ส่อเสียด
 รับสินบนจับได้ จำจะได้ ความจริงจะเปรียบใหม่เหมือนกัน
 แลหัวเมืองชายทะเลฝ่ายตะวันออก ทกตะวันออก ซึ่ง อยู่ในพระราช
 อาณาเขตนี้ ถ้าเข้าแพงยิ่งกว่าที่ กรุงเทพ ฯ จะเข้า
 มาซื้อเข้าที่กรุงเทพ ฯ ออกไปขายเข้า จากกัน กัน
 ก็ได้ซื้อหนึ่ง สี่ผู้ว่าราชการ เมืองนั้น ๆ เข้ามาถึง

เจ้าพนักงาน เป็นสำคัญ แล้วก็จะยอมให้ออกไปด้วย
 เป็นโพธิ์ฟ้าเจ้าแผ่นดินด้วยกัน ถ้าหัวเมืองต่อหัวเมือง
 ด้วยกัน เข้าเมืองหนึ่ง ออกเมืองหนึ่ง แพง ถ้าราษฎรที่อยู่
 หัวเมืองเข้าแพง จะไปซื้อเข้าที่หัวเมืองด้วยกัน ก็ให้
 ขอนหนึ่งสื่อผู้ว่าราชการเมืองนั้น ไปถึงผู้ว่าราชการ
 เมืองที่เข้าออกเป็นสำคัญก่อน แล้วก็ให้ผู้ว่าราชการเมือง
 ที่เข้าออกยอมขายให้ไป อย่าให้เรียกเขาภาษีเลย
 ถ้าจะซื้อเป็นสินค้าไปขายเมืองต่างประเทศ ก็อย่าให้
 ผู้ว่าราชการเมืองยอมให้ไป ให้ผู้ว่าราชการเมือง
 คอยระวังรักษา อย่าให้ผู้ที่มาซื้อหนึ่งสื่อหลอกลวง
 ขอนหนึ่งสื่อไปซื้อเข้าได้แล้ว ไปขายเมืองนอกเขตรแดน
 เป็นอันขาดที่เกี่ยว ความประกาศให้มณฑลไทย กระลาโม
 หมายบอกตามกรมชนให้รู้ทั่วกัน แลหัวเมือง ชายทะเล
 ข้างตะวันออก ขอนนั้นด้วยตามวิธี หมายประกาศ
 มาฉวันจันทร์ เกือบห้า แรมสิบสามค่ำ ปีชวด คคก
 รัตนโกสินทร์ ๑๒๒๖

ประกาศเงินค่านาตราแดงโปรดให้ทั้งข้าง

มีพระบรมราชโองการมา พระมณฑล จุฬาลงกรณ์ ให้
ประกาศแก่ผู้สำเร็จราชการเมือง แลกรมการพินาศข้าหลวง
เสนา นายอำเภอหัวเมือง อำเภอนี้ แลราชบุตรชายหญิงนี้ ๆ
บันทึกลงเป็นเจ้าของนาตราแดง ในแขวงกรุงเก่า แลลพบุรี
แลอ่างทอง แลสุพรรณบุรี บันทึกลงที่เคยเคยค่านาอย่างนาโคโค
ผูกขาดตามจำนวนตราแดงเสมอ ไม่มีประเมินตามอย่าง
ธรรมเนียม แต่ก่อนมา ให้ทราบทั่วกันตามคำประกาศนี้
จะว่าพิศดาร ในหัวเมือง แลใจความในชักยกรั่วใหญ่
ใครครวญจะอ่านมาก ก็จงอ่านแต่ชักยกรั่วใหญ่ข้างท้ายเลิก
ประกาศพิศดารทั้งนี้

ว่าการขรมเขียนสำหรับแผ่นดิน มาเรียกค่านา ๆ คุโค
คือนาหัวนา ในแขวงที่ออกชื่อมาแล้วนั้น ให้เรียกเสมอตาม
จำนวนในตราแดง ไม่มีประเมินตรวจเรียกแต่ตามที่ไต่ทำอย่าง
นาขี้เกลือ นามักที่เรียกว่านาฟางลอบนาขี้เกลือ ในแขวง
ที่ออกชื่อมาแล้วนี้ แลนาหัวนาที่ทำมาแล้วหลายปี
ยังไม่มีนาขี้เกลือในตราแดงแล้วนี้ ข้าหลวงเสนาไป
ประเมินเรียกแต่ตามที่ไต่ทำทุกปี เหมือนอย่างสมภักดิ์
การเช่นนี้ ขรมเขียนแผ่นดินมา ๆ ค่านานี้

แต่ก่อนเรียกเป็นหางเข้าทรงชั้นกลางหลวงไว้ละสองถึง แล้ว
 เข้าอีกชั้นเป็นราคาหลวงอีกไว้ละสองถึง พระราชทานเงิน
 ให้ไว้ละเพียงเป็นราคาหลวงถึงละสองไพ แต่ราษฎรต้องขน
 มาส่งถึงฉางในกรุงแลฉางหัวเมือง ตามแต่เจ้าพนักงาน
 จะบังคับ ราษฎรได้ความยากง่ายยังไม่เสมอกัน ที่
 ได้ความยากก็ร้องทุกข์กล่าวโทษ ข้าราชการแลเจ้าพนักงาน
 ไปต่าง ๆ ต้องมีผู้ทักสินเป็นด้อยความอยู่เนื่อง ๆ มา
 จนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้น
 ทรงพระราชดำริห์พร้อมด้วยความวิตกเจ้านายต่าง กรมแลเสนาบดี
 เห็นว่าเรียกหางเข้าค่านา แลอีกซื้อเข้าเป็นหัวเข้าแล้วก็ยัง
 คับให้มาส่งถึงฉาง ราษฎรได้ความลำบากมากยิ่งน้อยยังไม่
 เสมอกัน ที่ถูกเกาะครองเร่งรักก็มีก็ร้องทุกข์กล่าวโทษ
 เจ้าพนักงานแลข้าราชการ เป็นด้อยความต่าง ๆ เนื่อง ๆ
 จึงได้คิดอ่านทั้งอย่างธรรมเนียมเสียใหม่ เลิกเรียกหางเข้าค่านา
 แลอีกซื้อเป็นราคาหลวง อย่างแต่ก่อนนั้นเสีย แล้วมีพระราช
 บัญญัติ ให้เรียกเป็นค่านาไว้ละสี่ถึงเพียง เสมอกันไปทั้งนา
 คู่โคแลนาฝนฟางลอย แต่การที่เรียกตามประเมินนาอีก
 นาหน้าฝนฟางลอย แลเรียกตามจำนวนในตราแคง แลนา
 คู่โคนั้น ยังคงอยู่ตามเดิมไม่ขัดแย้ง ก็เมื่อใดฝนแล้งน้ำน้อย

ฤๅนี้มากเกินประมาณ ราษฎรเจ้าของนาโคโคที่ท้องเลียบตามจำนวน
 ตราแดง มีก็ร้องทุกข์ว่าทำนาได้ผลน้อย จะทนเสียค่านา
 ตามจำนวนตราแดงไปไม่ได้ ที่ไพร่หลวงฝ่พาย แล
 พวกซ่องของพวกฝ่พายมาเข้าซื้อกันถวายฎีกา ในกรุงเทพ
 ย่าง ก็การที่สำเร็จแก่ผู้ร้องนั้นเป็นไปต่าง ๆ เหนียวมลงไม่ได้
 ดังที่ ก็โปรดให้ยกให้ตกให้แก่ไพร่หลวงกรมฝ่พายที่ลงมารับ
 ราชการบางที่ก็โปรดให้ ประเมินเรียกเอาแต่ตามที่ได้ทำบางที่
 ก็โปรดตกให้ไว้ละเพียง เสมอไปในปีที่หนึ่งนั้น ตามครั้งคราว
 ที่ไพร่ใหญ่เป็นน้อยขายขึ้นลงเป็นอย่างนี้ จนมาถึงปีชวศจัตวาศก
 เป็นปีที่ ๒ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คล้ายกับใน
 ปีนี้ ได้ทรงพระราชดำริพร้อมกันท่านเสนาบดี ก่อนแต่
 ยังไม่มีใครมาร้องว่าในปีนั้นแผ่นดินแห้งน้ำน้อย จะเรียกค่านาโคโค
 เสมอไว้ละสิ่งเพียงตามจำนวนในตราแดง เห็นจะมีผู้มาร้องเป็นแน่
 เมื่อครั้งมีผู้มาร้องแล้ว จึงจะได้ไปประเมินเรียกแต่ตามที่ได้
 ทำก็จะได้รู้เป็นแน่ไถ่ยากไป เพราะกว่าจะได้ประเมินนา
 คลอดเสียแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการ ดำรัสสั่ง ให้
 พระยาพลเทพสรรพพลเสนาบดี ขึ้นไปตั้งกองอยู่ที่กรุง
 เก่า แ่่งข้าหลวงเสนาออกประเมินนาโคโค ให้รู้จำนวน
 ว่าทำได้เท่าไร ทำไม่ได้เท่าไร คำเส้นเชือกที่ประเมินนี้

ก็ไม่ได้คิด ครั้นประเมินเสร็จแล้ว ก็โปรดให้เรียกคำนวณ
 ไร่ละสิ่ง^๕ เพื่อแจก^๖ ที่ไม่ได้ทำ โปรดยกพระราชทาน
 ให้ ครั้นนาขี^๗ เาะสัปกศก^๘ โปรดให้ เกิน นาทำตราแดง
 ใหม่ จึงได้ทรงพระราชดำริห์ พร้อมกับความคิดท่านเสนาบดี
 เห็นว่านา^๙ คู่โค^{๑๐} คงเสีย ไร่ละสิ่ง^{๑๑} เพื่อ^{๑๒} เสมอ ตามจำนวน
 ในตราแดงนั้น เสียเปรียบนาขีอยู่ เพราะนาขี^{๑๓} เสียแต่ตาม
 ที่ได้ ซึ่งแต่ก่อน มีอย่างขรม^{๑๔} เนียม ยังค้ำให้นาคู่โค^{๑๕} เสีย
 ตามจำนวนในตราแดงเสมอ^{๑๖} นั้น ถ้าเห็นว่านาขี^{๑๗} งามมีผลมาก
 กว่านาขี^{๑๘} ถึงใน^{๑๙} ฝนแล้ง นาขี^{๒๐} งามผล^{๒๑} ฝาง^{๒๒} ดอย^{๒๓} เสีย^{๒๔} ทำไม่ได้
 น้ำเหนือ^{๒๕} มา^{๒๖} มาก^{๒๗} นาคู่โค^{๒๘} ก็^{๒๙} ทำ^{๓๐} ได้^{๓๑} อนึ่ง^{๓๒} ประสงค์^{๓๓} จะ^{๓๔} ยก^{๓๕} เจ้า^{๓๖} ของ^{๓๗} นา^{๓๘}
 ให้^{๓๙} อุตสาห^{๔๐} ทำ^{๔๑} นา^{๔๒} ให้^{๔๓} เต็ม^{๔๔} ภูมิ^{๔๕} จึง^{๔๖} ได้^{๔๗} มั่ง^{๔๘} ค้ำ^{๔๙} ให้^{๕๐} เรียก^{๕๑} เสมอ^{๕๒}
 ตาม^{๕๓} จำนวน^{๕๔} ใน^{๕๕} ตรา^{๕๖} แดง^{๕๗} ไม่^{๕๘} ประเมิน^{๕๙} ครั้น^{๖๐} เมื่อ^{๖๑} พิเคราะห์^{๖๒}
 ภู^{๖๓} นาคู่โค^{๖๔} ถึง^{๖๕} มี^{๖๖} ผล^{๖๗} มาก^{๖๘} ราช^{๖๙}า^{๗๐} เข้า^{๗๑} ที่^{๗๒} ต่ำ^{๗๓} กว่า^{๗๔} เข้า^{๗๕} นา^{๗๖} สวน^{๗๗}
 นา^{๗๘} ขี^{๗๙} ก็^{๘๐} ศึก^{๘๑} ภู^{๘๒} ก็^{๘๓} อด^{๘๔} อด^{๘๕} เชย^{๘๖} กัน^{๘๗} แล^{๘๘} ซึ่ง^{๘๙} ประสงค์^{๙๐} จะ^{๙๑} ยก^{๙๒} ให้^{๙๓}
 ราย^{๙๔} ภู^{๙๕} ทำ^{๙๖} นา^{๙๗} ให้^{๙๘} เต็ม^{๙๙} ภูมิ^{๑๐๐} นั้น เห็น^{๑๐๑} ว่า^{๑๐๒} ขี^{๑๐๓} นี้^{๑๐๔} เข้า^{๑๐๕} จะ^{๑๐๖} เบิก^{๑๐๗} ให้^{๑๐๘} ขำ^{๑๐๙}
 คน^{๑๑๐} ต่าง^{๑๑๑} ประเทศ^{๑๑๒} ไม่^{๑๑๓} ได้^{๑๑๔} ได้^{๑๑๕} เหมือน^{๑๑๖} อย่าง^{๑๑๗} แต่^{๑๑๘} ก่อน^{๑๑๙} ราย^{๑๒๐} ภู^{๑๒๑}
 คง^{๑๒๒} อด^{๑๒๓} ใจ^{๑๒๔} ทำ^{๑๒๕} เต็ม^{๑๒๖} ภูมิ^{๑๒๗} อยู่^{๑๒๘} เอง^{๑๒๙} ซึ่ง^{๑๓๐} ราย^{๑๓๑} ภู^{๑๓๒} เจ้า^{๑๓๓} ของ^{๑๓๔} นาคู่โค^{๑๓๕} คง^{๑๓๖}
 เสีย^{๑๓๗} ไร่^{๑๓๘} ละ^{๑๓๙} สิ่ง^{๑๔๐} เพื่อ^{๑๔๑} เสมอ^{๑๔๒} อยู่^{๑๔๓} นั้น เช่น^{๑๔๔} อัน^{๑๔๕} เสีย^{๑๔๖} เปรียบ^{๑๔๗} นา^{๑๔๘} ขี^{๑๔๙} อยู่^{๑๕๐}
 ถ้า^{๑๕๑} ฝน^{๑๕๒} แล^{๑๕๓} น้ำ^{๑๕๔} เป็น^{๑๕๕} ปรกติ^{๑๕๖} ทำ^{๑๕๗} นา^{๑๕๘} ได้^{๑๕๙} เต็ม^{๑๖๐} ภูมิ^{๑๖๑} เสีย^{๑๖๒} แต่^{๑๖๓} น้อย^{๑๖๔} * ก^{๑๖๕} จะ^{๑๖๖} ย่อม^{๑๖๗}

เสีย ไป ถ้าเมื่อใดฝนแล้ง น้ำน้อย ก็คงจะร้อง ว่าทนค่านา
 ไม่ได้ เพราะฉะนั้นควรจะลดค่านาทุกไร่ทั้งปวงขึ้นค่าซึ่งเรียก
 ตามจำนวนในตราแดงนั้น พระราชทานให้ ไร่ละเพ็ญทุกปีเสมอไป
 ใช้เนื้อดั่ง นำแทนส่วนของนาที่ทำไม่ได้ ในตารมี มีบางครั้ง
 บางคราวเมื่อฝนแล้ง น้ำน้อย ที่เก็บว เมื่อฝนแล้ง น้ำ
 น้อย ก็ที่เป็นปรกติก็ให้เรียกแต่ไร่ละสี่สิ่ง ตามจำนวน
 ในตราแดง เหมือนกันให้ราษฎรเข้าซื้อทำนาผูกขาดตาม
 จำนวนในตราแดงที่เก็บว ไม่มีช่องที่จะร้องเพราะได้ลดไว้
 ให้ ทำกว่านาขังอยู่แล้ว ถ้าใครยังเห็น อยู่ว่า จะทน
 เสียค่านาไปไม่ได้ ก็ให้เวนนาแก่กรมนาผูกเป็นผลตรงเสีย
 ที่เก็บว การที่โปรดให้ลดค่านาตราแดง พระราชทาน ราษฎร
 เพื่อไม่ให้เสียเปรียบในฝนแล้ง น้ำน้อย ซึ่งจะมีบางครั้ง
 บางคราวล่วงนำมาไว้ ตั้งแต่ขึ้นปีขึ้นนาใหม่ขึ้นได้ ถึง ๑๐ ปี
 ๑๑ ปีมาแล้วราษฎรเข้าใจไหม ? แต่ก่อนใครไม่เข้าใจได้
 ก็ให้เข้าใจด้วยคำประกาศนี้ การที่ลดค่านา พระราชทาน
 ให้ราษฎรเข้าซื้อของนาทุกไร่ไร่ละเพ็ญ ในแขวงกรุงเก่า อ่างทอง
 ลพบุรี สุพรรณบุรีนั้น คิดจำนวนนาถึง ๓๒๐๐๐๐ ไร่เศษ เมื่อ
 ลด พระราชทานให้ ไร่ละเพ็ญ ทุกปีเป็นเงิน ๕๐๐ ซึ่ง
 ขึ้นไปเพราะ ๓๒๐๐๐๐ เพ็ญเป็นเงิน ๔๐๐๐๐ บาท คิด ๕๐๐ ซึ่ง

ทุกปีสิบปีเป็นเงินถึง ๕๐๐๐ ซึ่ง ว่าครั้งนี้ ราษฎรเห็นด้วย
 ฤาไม่ ? อีกอย่างหนึ่ง ค่าฉา ๓๒๐๐๐๐ ไร่หนึ่ง เมื่อเรียก
 ไร่ละสลึงเพียง ไร่เงินยี่สิบ ๑๕๐๐ ซึ่ง เมื่อเรียกไร่ละสลึง
 ไร่เงินแค่ยี่สิบ ๑๐๐๐ ซึ่ง ถ้าให้ปีหนึ่งฝนแล้งน้ำน้อย จะคงเรียกอยู่
 ไร่ละสลึง ตามธรรมเนียมไม่ได้ฤา ? ราษฎรก็เปรียบในหลวง
 กว่าแต่ก่อนมาถึง ๔ ปี ๑๐ ปีแล้ว ฯ

อนึ่ง ในปีนี้เมื่อเดือน สิบเอ็ด เดือนขึ้น ไปทอด พระเนตร
 น้ำกรุงเล่าทรงเห็นว่าน้อย ได้มี พระบรมราชโองการ คำว่า
 สั่งให้กระเกณฑ์ข้าราชการไปอีกน้ำ แล้วจำหน้า พระราช
 ทรัพย์ แจก เป็นเงิน ข้าราชเข้าผู้ ทำการคนละบาท แลจ่ายเข้า
 สาร เสียยี่สิบคนละ ๑๐ ทนนาน แลจ่าย อีกซื้อไม้เพิ่มเติม
 ไม่เกณฑ์ตัดให้ทำการ สิ้นพระราชทรัพย์ ๕๐ ซึ่งเสก โดย
 ทรงพระมหากรุณา ช่วย นาของราษฎรทั้งแขวง กรุงเก่า
 นนทบุรี แลอ่างทองตามกำลังจะทำได้ เป็นพระเดชพระ
 คุณแก่ราษฎรอยู่ ควรราษฎรจะคิดถึงพระเดชพระคุณบ้าง
 อย่าให้ต้องลำบากนัก ครั้นนี้พระบรมราชโองการ ให้
 ปลูกยาท้านเสนาบดีเห็นพร้อมกัน กราบทูลพระกรุณาครั้งนี้
 ว่าข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ พร้อมกันว่า แต่ก่อน
 ราชการเข้าถูกเกวียนและสียบาท เกวียนและ สามคำสิ่ง ราษฎร

ทำนาก็น้อย ทำนาก็เรียกไว้ละสลึง^๕ เพียง ตั้งแต่ ๙ ปี^๖
 ๑๐ ปี มา โปรทเกล้า ๑ เมื่อเข้าให้ราษฎร ได้ซื้อขายไปแก่ลูกค้า^๗
 ต่างประเทศ ราคาเข้าก็ขึ้นเกือบจะห้าตำลึง^๘ เปนพื้น ราษฎร
 ทำนาก็มากขึ้น ทำนาคู่โคตกลางเรียกแต่ไว้ละสลึง ราษฎร
 ได้เปรียบเงินค่านามากกว่านาหัว ฝนนาฟางลอยอยู่แล้ว แต่
 นา คู่โคตเป็นนาปลูกข้าวเรียกค่าที่ไว้ละสลึง ตามหน้าโฉนดตรา
 แดง ฉะนั้น ขวคณศกแผ่นแล้วราษฎร ทำไม้เต็มภู ข้างหลวงเสนา
 จะไปเรียกเงินค่านามาตามหน้า โฉนดตรา แดง ราษฎร ก็คง จะร้อง
 ถัดถึงเกาะ ภูมเร่งรัก ก็ระ ภาณได้ความเดือดร้อน ขอร้องพระ
 ราชทานให้ มีหมายประกาศแก่ ราษฎร ให้ ทราบทั่วกัน ว่า
 ถึงกำหนดข้างหลวงเสนา จะมาเรียกเงินค่านา คู่โคต ถ้าราษฎร
 ยอมเสียตามหน้า โฉนดตรา แดง ก็ให้ข้างหลวงเสนา เรียก
 เงินค่านาให้เต็มไว้ละสลึง ถ้าราษฎรขายไปจะขอเสียเงิน
 ค่านาให้ แต่ที่โคตก็ยก เกือบไว้ละสลึง ก็ จะยอมรับ ที่ไม่ให้
 ก็ยก เกือบจะขอค้างไว้ฉนั้น ก็ จะยอมให้ค้าง แต่ที่ค้างนั้นจะเป็น
 เนื้อที่มากน้อยเท่าใด ต้องให้ข้างหลวงเสนา ประเมิน ถึงมี
 นิสัยบุคคลจะเรียกเอาเงินค่านาที่ค้างไว้ละสลึง^๕ เพียง เพราะด้วย
 เหตุสามประการ ประการหนึ่ง เพราะต้อง ย่อยถาง ข้างหลวง
 เสนา ประเมิน ประการหนึ่ง เงิน หลวงค้างไปนาน ถึงปีหนึ่ง

ประการหนึ่ง ราคาเข้าก็แพงกว่าแต่ก่อนเล็กน้อยหนึ่งถึงห้าคำถึง
 หกคำถึงเป็นพัน เพราะทั้งนี้จึงต้องเรียกไว้ละสลึงเพียง
 เหมือนประเมินนาฟางลอย แต่หนึ่งสือประกาศนั้นขอได้
 มีสำหรับข้าหลวง เสนาไปทั่วทั้งทุกนาย ซึ่งจะมีแก่
 ท้องตราถึงเจ้าเมืองกรมการนั้น ราษฎรจะไม่รู้ทั่วกัน
 ก็จะทำให้ใจไปต่าง ๆ เห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมดังนี้
 ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ขอเดชะ
 เพราะฉะนั้นนี้ ให้ประกาศเป็นคำสั้น ๆ ดังนี้
 บัดนี้เพราะฝนแล้งหน้าน้อย น้ำหวานคูโคแขวงกรุงเก่า
 แขวงอ่างทอง ลพบุรี สุพรรณบุรี ก็ให้ตั้งเรียกเสมอไว้ละ
 สลึงตามเคย เก็บตามจำนวนมิในตราแดงสำหรับนาคูโค
 อย่างแต่ก่อน แต่ให้กรมการข้าหลวงเสนาอำนันนาอำเภอ
 พร้อมกันฉันท่อนหย่อนตามใจราษฎร ซึ่งเป็นเจ้าของนา
 คือผู้ใดยอมส่งค่านาไว้ละสลึง เก็บตามจำนวนในตราแดง
 ตามเคย ก็ให้รับทำใบเสร็จได้เช่นแล้ว ถ้าผู้ใดร้องว่า
 ขักตืนเงินไม่มีจะเสียเก็บตามจำนวนมิในตราแดง เพราะ
 บัดนี้ทำนาไม่ได้ผล จะขอค้างไปก็ให้ยอมให้ค้าง ถ้าจะ
 ขอค้างทั้งจำนวนได้ทำแลไม่ได้ทำ ก็ให้ทำบัญชีตั้งไว้
 ให้แน่ ถ้าจะขอเลิกแต่ที่ใดทำ จะขอค้างในที่ไม่ได้ทำ

ก็ได้ประเมินได้จำนวนแน่แล้ว ก็ได้เรียกไว้ละ สิบสามตามแต่
 ที่ไต่ถาม จำนวนที่ไม่ได้ทำก็ได้ตั้งข้างไว้ เมื่อมีข้อไป
 จึงได้ใช้รายข้าง แต่รายข้างนั้นจะต้องขอเรียกได้ใช้
 ไว้ละ สิบสาม เพราะเงินหลวงตั้งข้างมีอยู่ และต้อง
 ถ้าหากข้าหลวงเสนาที่ประเมิน ราคาเข้าเขื่อนนี้ ก็ขายแพง
 กว่าแต่ก่อน ในหลวงก็ได้ไต่ถามถึงพิบัติชักรวาสารวณกวนขัน
 อะไรเลย ความไต่ถามจะทั้งราคาขายกัน ขายไป
 ต่างประเทศก็ได้ ไม่ได้มี ขวณได้เงินมากกว่าแต่ก่อน
 ซึ่งจะเรียกไว้ละ สิบสาม ให้เรียกแต่ห้าที่ข้างมีไป
 ก็คำนวณในจำนวนสำหรับมี ในข้อไป คงเรียกไว้ละ สิบ
 ขึ้นตามจำนวนในตราคง แลตามอย่างที่มีมาแล้วในข้อหลัง ๆ
 แต่หาชกจำนวนชกในนาโคโคมิในตราคงในแขวงทั้ง ๔ นั้น
 ถ้าเป็นนาชกในเร็ว ๆ ให้เรียกตามลักษณะนาชกเร็ว ๆ
 ถ้าเป็นนาเก่ายังไม่ไต่ชกในตราคง ก็ได้ข้าหลวงเสนา
 ประเมินเรียกตามแต่ที่ไต่ถามได้ ในข้อนี้ก็ได้ในข้ออื่นก็ได้
 รายภูเข้าใจตามคำประกาศนี้ ข้าราชการด้วยเรื่องคำนวณข้าง
 แลคำนวณสำหรับเข้าใจให้เลิกไปเลย ประกาศมาวันพม
 เกษมย์ ขึ้นคำหนึ่ง บัชวณศก ศักราช ๑๒๒๖ ฤาเป็นวันที่ ๔๔๗๗
 ในราชกอลประจุบันนี้

ประกาศมหาสงกรานต์

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ชนทั้งปวง
 ยินทราบถึงพระพุทธรูปศาสนา แลธรรมเนียม เกื้อหนุนกัน
 อย่างเช่นใช้ ในเมืองไทยให้ทราบทั่วกันว่าในปีผลสืบต่อก
 นี้ วันอังคาร เกื้อหนุน ๕ แรมค่ำหนึ่ง เป็นวันมหา
 สงกรานต์ พระอาทิตย์จะขึ้นราศีเมศในเวลาเช้า ค่ำแล้ว ๒๔
 นาที วันพุธเกื้อหนุน ๕ แรม ๒ ค่ำเป็นวันเนา วัน
 พฤหัสบดี เกื้อหนุน ๕ แรม ๓ ค่ำ เป็นวันเถลิงศก
 ขึ้นศักราชใหม่เป็น ๑๒๒๗ ในเวลา ๔ ชั่วโมง ๕๑ น
 าทิ ๓๖ วินาที เพราะฉะนั้นในการทำบุญแลเล่นนักขัต
 ฤกษ์สงกรานต์เป็นสามวันตามเคยมีโดยมาก ขึ้นสงกรานต์
 นามกรอย่างไร ทรงพระกระไร ถักขาศวอะไร ถือ
 อะไร จะว่ามาก็ไม่ต้องการใครจะใคร่ทราบก็มาครุบที่เขียน
 แฉวนไว้ ในพระบรมมหาราชวังเทอญ ๗ ลักษณะ
 จกหมายวันขึ้นเกื้อหนุนใช้ดังนี้ คือตั้งแต่วันจันทร์ เกื้อหนุน ๕
 ขึ้นค่ำหนึ่งไปจนถึงวันพุธ เกื้อหนุน ๕ แรม ๒ ค่ำ จกหมาย
 ลงข้อนี้ในทั้งปวง ให้ว่าปีผลยังเป็นผลก็ ถ้าจก
 ศักราชทั่วให้คงเป็น ๑๒๒๖ อยู่ ทั้งแต่วันพฤหัสบดี
 เกื้อหนุน ๕ แรม ๓ ค่ำไปจนถึงวันศุกร์ เกื้อหนุน ๔ แรม ๑๕

คำ ซึ่ง เป็น วันตรุษศก^๕นี้ ให้ใช้^๕เทว่า^๕ผล^๕สัปดาห์^๕
 ลงเลข^๕รศ^๕ก^๕ราชว่า ๑๒๒๗ แก่เลข ๑๔ ตาม^๕มี^๕ผล^๕น^๕ก^๕
 ซึ่ง^๕เขียนไว้^๕บน^๕ศก^๕นี้ เมื่อ^๕เปลี่ยน^๕สัปดาห์^๕แล้ว^๕ให้^๕เขียน^๕เป็น
 เลข ๑๕ ไป^๕กว่า^๕จะ^๕เปลี่ยน^๕ศก^๕ใหม่^๕เทอญ ฯ

ในปี^๕ผล^๕สัปดาห์^๕นี้ วัน^๕พ^๕คม^๕ เดือน ๕ ขึ้น ๓
 คำ^๕ วัน^๕หนึ่ง^๕ วัน^๕จันทร์^๕ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ คำ^๕ วัน^๕หนึ่ง^๕
 เป็น^๕วัน^๕ประ^๕ชม^๕ถือน้ำ^๕พระ^๕พิ^๕ทักษิ^๕ยา

วัน^๕สุ^๕กร^๕ เดือน ๖ ขึ้น ๕ คำ^๕ เป็น^๕วัน^๕จะ^๕ทำ
 พระ^๕ราช^๕พิธี^๕จร^๕ก^๕พระ^๕นั่ง^๕ก^๕ให้^๕ราช^๕ภู^๕ร^๕ลง^๕มือ^๕ทำ^๕นา^๕ภายหลัง^๕
 วัน^๕นี้^๕ คือ^๕ตั้ง^๕แต่^๕วัน^๕เสาร์^๕ เดือน ๖ ขึ้น ๕ คำ^๕ ไป
 ห้าม^๕มิ^๕ให้^๕ลง^๕มือ^๕ทำ^๕นา^๕ก่อน^๕ ฤๅ^๕ใน^๕วัน^๕สุ^๕กร^๕ เดือน ๖ ขึ้น ๕
 คำ^๕นี้^๕ ตลอด^๕พระ^๕ราช^๕อา^๕ณา^๕เขต^๕ ฯ

วัน^๕วิ^๕สา^๕ข^๕บ^๕ชา^๕ที่^๕ถือน้ำ^๕ตาม^๕นิยม^๕ใน^๕อ^๕ร^๕ร^๕ฐ^๕ระ^๕ดา^๕ ว่า^๕เป็น
 วัน^๕ประ^๕ส^๕กร^๕ แต่^๕ได้^๕ท^๕ว^๕รู้^๕แล^๕ป^๕ริ^๕นิ^๕พ^๕พาน^๕ของ^๕พระ^๕พุ^๕ท^๕ท^๕เจ้า^๕นี้^๕
 ปี^๕นี้^๕นัก^๕ย^๕ัต^๕ร^๕ฤ^๕ก^๕ย^๕วิ^๕สา^๕ข^๕บ^๕ร^๕ณ^๕มี^๕ ตก^๕ใน^๕วัน^๕พ^๕คม^๕ เดือน ๖ แรม
 คำ^๕หนึ่ง^๕ ใน^๕พระ^๕บรม^๕ม^๕หา^๕ราช^๕วัง^๕นี้^๕จะ^๕มี^๕การ^๕สม^๕โภ^๕ช^๕พระ^๕ม^๕หา
 เส^๕ว^๕ท^๕ร^๕ณ^๕ิ^๕กร^๕ ที่^๕พระ^๕ที่^๕หนึ่ง^๕ค^๕ล^๕ิ^๕ต^๕ม^๕หา^๕ป^๕รา^๕สา^๕ท^๕ วัน^๕พ^๕คม^๕ เดือน ๖
 ขึ้น ๑๔ คำ^๕ ที่^๕พระ^๕ที่^๕หนึ่ง^๕อน^๕น^๕ค^๕ส^๕มา^๕ค^๕ม^๕ วัน^๕พ^๕ุ^๕ค^๕ค^๕ย^๕ค^๕
 เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ คำ^๕ ที่^๕พระ^๕ที่^๕หนึ่ง^๕ไพ^๕ศ^๕าล^๕ท^๕ก^๕นิ^๕ณ^๕ วัน^๕

สุกร เกือบ ๖ แรมคำหนึ่ง เป็นการมงคลสำหรับพระ
ราชวงศ์ตามเคยอย่างทุกปี

ในรัชสมัยปัตติโก เกือบ ๗ มีแรม ๑๕ คำ
เป็นอธิการวาร คือเกือบ ๗ เป็นเกือบถ้วน นับ ๓๐ วัน
คนพื้น ๆ เพื่อน ๆ เลื่อน ๆ ไหล ๆ จำการหลัง
ไม่ได้ อย่างนั้นถามว่าทำไมเกือบ ๗ เป็นเกือบชากจะเกือบถ้วน
ได้ ๆ ไม่เคยพบเคยเห็น ที่จริงนั้นเกือบ ๗ เป็นเกือบถ้วน
อย่างนี้ที่เคยมีเมื่อขระกาเอกศก สักราช ๑๒๑๑ ครึ่งหนึ่ง
มีเมื่อขระกาเอกศก สักราช ๑๒๑๖ ครึ่งหนึ่ง มีเมื่อขระกาโทศก
ศักราช ๑๒๒๒ ครึ่งหนึ่ง ในระ ๕ ปีข้าง ๖ ปีข้างมาแต่ก่อน
อย่าให้สงสัยโดยสิ้นแท้เลย

วันอาทิตย์เกือบ ๕ แรมคำหนึ่งเป็นวันเข้าปีวิมพรรษา
วันเข้าปีวิมพรรษานี้ ตามยักขคณนาช วันอาทิตย์
เกือบ ๕ ขึ้น ๑๔ คำเป็นวันเพ็ญ แต่เพราะเกือบ นั้นอาทิตย์
แลจันทร์เดินช้าจะเห็นเป็นเวลาเพ็ญ ต่อวันจันทร์ เกือบ ๕
ขึ้น ๑๕ คำ เวลาเที่ยงแล้วไป ค่ำตงคงจะเห็น พระจันทร์ร่ายแรม
แล้ว เพราะฉะนั้นจะเข้าปีวิมพรรษานี้ก็ได้อีก ๆ จะเข้า
ต่อวันอังคารเกือบ ๕ แรมคำหนึ่ง ตามเคยก็ตามใจ

วันจันทร์เกือบ สิบ ขึ้น สิบ คำ เป็นวันเฉลิมพระชนม

พรรษาในพระบรมราชวัง

วันพุธ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลาที่ ๑๑ ทุ่ม
กับ ๑๓ นาที พระจันทร์เพ็ญเป็นบรมณีแล้วควรเป็นวันมหา
ปวารณา วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ พระจันทร์เป็น
แรมแล้ว เพราะในภายในพรรษานี้มีวันแต่ ๔๘ วัน ก็
นับแต่วันอาทิตย์เดือน ๘ แรมค่ำหนึ่งไป จนถึงวันพุธ
เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ พระจันทร์เพ็ญสามหนครบสามเดือนแล้ว ถ้า
ปวารณาที่ ๑๕ ค่ำ ก็เป็นวันเกินไปวันหนึ่ง แต่ถ้าไม่เชื่อ
คำที่ว่ามานี้ เพราะไม่เคย ทำในวันขึ้น ๑๔ ค่ำจะทำใน
วันขึ้น ๑๕ ค่ำตามเคยก็ตามการที่ว่ามานี้ ว่าเดือนสติมา
ตามรู้เมื่อไม่เชื่อได้แล้วไป ไม่บังคับบัญชาอะไรด้วยการ
สาธนาออก ฯ

วันพุธ เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำเป็นวันเฉลิม
พระชนม์พรรษาในพระบรมมหาราชวัง ฯ

วันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำเป็นวันพระ
ราชพิธีของเปรียญยกโคม วันอาทิตย์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
หนึ่ง เป็นวันยกโคม ให้พระราชวงษานุวงศ์และข้าทูลละออง
ธุลีพระบาท แลราษฎรบันดาซึ่งจะได้ยกโคมยกโคม ให้
รู้แล้วทำตามกำหนดนี้ ฯ

วันเสาร์ เดือน ๑๒ แรมค่ำหนึ่ง เป็นวันขึ้น
 พ้อพราหมณ์ จะให้ทำการพระราชพิธี กฤตียาจนทศพระเทว
 สฐาน ฯ

ถ้าจะทำพิธีมาฆบูชา ใน^๔วัน เพราะจะอธิษฐานมาฆะ
 มาใน^๔วัน จึงตกในวันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
 แลขึ้น^๔พ้อพราหมณ์ จะให้ทำพิธีสัวารাত্রีในหอพระเทวสฐาน ฯ

พระราชพิธีกษัตริย์ศานน ๒ ครั้ง คงทำใน
 วันขึ้น ๓ ค่ำ ๔ ค่ำ เดือน ๕ แลขึ้น ๔ ค่ำ ๕
 ค่ำ เดือน ๑๑ แลพระราชพิธีสารทคงทำในวันแรม ๑๓
 ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ตามราตรีให้การเป็นเสร็จในวัน
 ขึ้น ค่ำหนึ่งเดือน ๑๑ ฯ

พระราชพิธีทวีปัมพวาย เริ่ม^๕แต่วันขึ้น ๗ ค่ำ
 เดือน ๒ ไปจนวันแรมค่ำหนึ่งเดือน ๒ สัวยตราตรี แลพระราช
 พิธีทวีปวาย เริ่มแต่วันแรมค่ำหนึ่งเดือน ๒ ไปการเป็นเสร็จก่อนวัน
 แรม ๕ ค่ำเดือน ๒ หัวราตรี แลพระราชพิธีสัมพัจฉรฉิน
 คงทำตั้งแต่วันแรม ๑๑ ค่ำเดือน ๔ ไป ๔ ราตรี ๕ วัน การเป็นเสร็จ
 ในวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๔ ตามเคยเหมือนอย่างทุกปี ไม่
 ยักเยื้องไ้ ฯ

ใน^๔วันสุดท้ายคักนั้น วันจันทร์เป็นวันสงไสย แลเป็น

โลกวินาศ วันเสาร์เป็นวันอธิก วันอาทิตย์เป็นวัน
อุบาสก

อันวันอุโบสถเป็นที่รักษารูปอุโบสถศีล แต่ทำมา
รวมสวระ ซึ่งมีกับวันขึ้นว่าวันอุโบสถ ฤ็กวันพระตามเคย
กับกับในชาวสยามทั้งปวงนั้น ในข้อสัพยตศกนี้ มี
๑๒ วัน คือวันอังคาร ขึ้น ค่ำตม ๑ วันพุธ ขึ้น ๔ ค่ำ วันพุธ
แรม ค่ำตม ๑ วันพฤหัสบดี แรม ๔ ค่ำ ในเดือน ๖
วันอาทิตย์ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันจันทร์แรม ๗ ค่ำ
ในเดือน ๗ วันพุธขึ้น ๑๔ ค่ำ วันพฤหัสบดี แรม ๗ ค่ำ
ในเดือน ๑๑ วันเสาร์ ขึ้น ๑๔ ค่ำวันอาทิตย์ แรม ๗ ค่ำ
ในเดือน ๑ วันอังคาร ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันพุธแรม ๗ ค่ำในเดือน ๓
รวมเป็น ๑๒ วันเท่านั้น เป็นวันรักษารูปอุโบสถ แต่ทำมารวม
สวระโดยทรง นอกจาก ๑๒ วันนี้แล้ว ก็คงต้องกันในวันตาม
เคย คือในวันขึ้น ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๔ ค่ำ แรม ๘ ค่ำ แรม
๑๔ ค่ำ ในเดือนถ้วน ฤ็กแรม ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาดทุกเดือน
ตลอดชั่วชีวิตไม่ยกเบี่ยงอะไร

วันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ พระอาทิตย์เวลาเที่ยง
ตรงถึงสระ ในประเทศบางกอกชาวมุสลิมไม่เสีย

วันพุธ เดือน ๗ แรม ๑๓ ค่ำ พระอาทิตย์เที่ยง

สุดท้ายเหนือ จะกลับลง ใต้ เป็นอาณัติสงกรานต์เหนือเข้าวัดสันทรก

วันจันทร์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ทรงพระอาทิตย์เป็นแสงลง
ที่สุด เพราะขึ้นอยู่เป็นญาติ ฤๅพลสงกรานต์เหนือ

วิษุคม เดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ พระอาทิตย์เที่ยงตรงสี่
ประเทศข้างออกขวาไปใต้

วันเสาร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๓ ค่ำ พระอาทิตย์เที่ยงถึง
กลางทางที่จะโอบไปเหนือใต้ เป็นสามัญสงกรานต์ เข้าสารทศ

วันพฤหัสบดี เดือน ๒ ขึ้น ๕ ค่ำ พระอาทิตย์เที่ยง
สุดท้ายใต้ จะกลับมาเหนือ เป็นอาณัติสงกรานต์ใต้ เข้าฤกษ์

วันจันทร์ เดือน ๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ พระอาทิตย์เป็นดวงโต
ที่สุด เพราะตกนิตย เป็นฤกษ์ศิริมงคล ฤๅพลสงกรานต์ใต้

วันนั้นเรียกว่าสงกรานต์ฝรั่ง เพราะศักราชฝรั่งขึ้นเป็น ๑๘๖๖
ว่านจอให้คนใกล้ ๆ ฝรั่ง ๘ ว่าจะให้ถือสำคัญฝรั่งหาไม่

วันอังคาร เดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ พระอาทิตย์เที่ยง
ขึ้นมาถึงถึงทางเหนือใต้ ชื่อสามัญสงกรานต์เข้าฤกษ์

วันเวลาพระอาทิตย์ยกเปลี่ยนขึ้นราศีใหม่ ซึ่งเรียกว่า
สงกรานต์เดือน ในขลุ่ยปัดกลอง พระอาทิตย์ขึ้นราศีเมศ

ตั้งแต่วันอังคาร เดือน ๕ แรมค่ำหนึ่ง เวลาเช้าแล้ว ๒๔ นาที
อยู่จนวันศุกร์ เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมง ถึง ๑๒ นาที

แล้วยกไปอยู่ราศีพุศุภ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ เวลา
 ๓ ยาม กับ ๓๖ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีเมถุน วันศุกร์
 เดือน ๔ แรม ๖ ค่ำ เวลาบ่ายแล้วยกไปอยู่ราศี
 กรกฎ วันอังคาร เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ เวลา
 บ่ายแล้ว ๒๕ นาที แล้วยกไปอยู่ราศีสิงห์ วันศุกร์
 เดือน ๑๐ แรม ๑๐ ค่ำ เวลาเช้า ๓ โมงกับ ๑๒
 นาที แล้วยกไปอยู่ราศีกันย์ วันอาทิตย์ เดือน ๑๑
 แรม ๑๐ ค่ำ เวลาสองทุ่ม แล้วยกไปอยู่ราศีตุลย์ วัน
 อังคาร เดือน ๑๒ แรม ๑๑ ค่ำ เวลาบ่ายแล้ว ๒๕
 นาที แล้วยกไปอยู่ราศีพิจิตร วันพฤหัสบดี เดือน ๑
 แรม ๑๑ ค่ำ เวลาบ่ายแล้ว ยกไปอยู่ราศีธนู วัน
 ศุกร์ เดือน ๒ แรม ๑๑ เวลาบ่ายโมงหนึ่งกับ ๓๖ นาที
 แล้ว ยกไปอยู่ราศีมังกร วันเสาร์ เดือน ๓ แรม ๑๐
 ค่ำ เวลา ๒ ยามแล้วยกไปอยู่ราศีกุมภ์ วันจันทร์ เดือน ๔
 แรม ๑๑ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมงกับ ๓๖ นาที
 แล้วยกไปอยู่ราศีมีน วันพฤหัสบดี เดือน ๕ แรม ๑๒
 ค่ำ บั๊ชานยังเป็นสัตย์ก็อยู่ แต่ซึ่งกล่าวมานี้ เพื่อจะ
 ให้ท่านทั้งปวงได้รู้ เทียบเคียง น้ำฝนแล่นน้ำมากน้ำน้อย ใน
 ปีหลังกับปี ประจุบันนี้ เป็นประโยชน์ เพราะการซึ่งจะเทียบ

เก็บ^๕นั้น จะคิด^๕แต่^๕ง่าย ๆ สั้น ๆ แต่^๕เพียง^๕เก็บ^๕ก่อน^๕ ต่อ^๕
 เก็บ^๕ก่อน^๕เก็บ^๕ก่อน^๕ ๗ เก็บ^๕ก่อน^๕ ๘ ใน^๕นี้^๕หลัง^๕มา^๕เก็บ^๕กับ^๕
 เก็บ^๕ก่อน^๕ ๗ เก็บ^๕ก่อน^๕ ๘ ใน^๕นี้^๕ แล^๕เก็บ^๕ก่อน^๕ ๑๑ เก็บ^๕ก่อน^๕ ๑๒
 ใน^๕นี้^๕หลัง^๕มา^๕เก็บ^๕กับ^๕เก็บ^๕ก่อน^๕ ๑๑ เก็บ^๕ก่อน^๕ ๑๒ ใน^๕นี้^๕ ก็^๕นี้^๕จะ^๕เป็น^๕แน่
 ไม่ได้^๕ต้อง^๕เก็บ^๕กับ^๕เก็บ^๕ก่อน^๕ ตาม^๕ระ^๕ยะ^๕พระ^๕วา^๕ที^๕ท^๕ย^๕บ^๕ก^๕ก^๕ล^๕่า^๕ว^๕แล้ว^๕
 จึง^๕เป็น^๕แน่^๕ได้^๕ ๗

ท่าน^๕ผู้^๕ท^๕อง^๕การ^๕จะ^๕หา^๕ฤ^๕ก^๕ษ^๕ที่^๕วัน^๕ที่^๕ เมื่อ^๕รู้^๕วัน^๕พระ^๕อา^๕ท^๕ิ^๕ท^๕ย^๕
 บ^๕ก^๕เป็น^๕วัน^๕ห้าม^๕การ^๕ม^๕ง^๕ค^๕ล^๕ท^๕ง^๕ป^๕วง^๕แล้ว^๕จะ^๕ไ^๕่^๕ห^๕ล^๕ัก^๕เล^๕ย^๕ง^๕เล^๕ย^๕ แล^๕
 จะ^๕ไ^๕่^๕ป^๕ระ^๕พ^๕ฤ^๕ท^๕ิ^๕การ^๕ม^๕ง^๕ค^๕ล^๕ใน^๕วัน^๕อื่น^๕ ๆ นอก^๕จาก^๕วัน^๕ทั้ง^๕ว่า
 มา^๕นี้^๕ ๗

หนึ่ง^๕ใน^๕หมา^๕ย^๕สง^๕ก^๕ร^๕าน^๕ต์^๕เก่า^๕ ๆ มี^๕คำ^๕ทำ^๕น^๕า^๕บ^๕ท^๕า^๕ย^๕ว่า^๕
 ท^๕า^๕ย^๕ฝ^๕น^๕ว่า^๕ข^๕ัน^๕น^๕า^๕ค^๕ร^๕า^๕ษ^๕ถ^๕ี^๕ตัว^๕ ๆ ข^๕ัน^๕ท^๕า^๕น^๕ให้^๕ฝ^๕น^๕ท^๕ก^๕ ถ^๕ี^๕ร^๕อ^๕ย^๕
 ห^๕่า^๕ค^๕อ^๕ถ^๕ี^๕ร^๕อ^๕ย^๕ห^๕่า ท^๕ด^๕ใน^๕เขา^๕เท^๕า^๕น^๕ั้^๕ใน^๕ข^๕่า^๕เท^๕า^๕น^๕ั้^๕ ใน^๕า^๕ทะ^๕เล^๕
 เท^๕า^๕น^๕ั้^๕ ใน^๕ม^๕น^๕ย^๕บ^๕โ^๕ก^๕ย^๕เท^๕า^๕น^๕ั้^๕ แล^๕ว^๕ก็^๕แบ่ง^๕ฝ^๕น^๕เป็น^๕สาม^๕
 ม^๕ือ^๕ ถ^๕ือ^๕ค^๕ัน^๕ม^๕ือ^๕ก^๕ด^๕าง^๕ม^๕ือ^๕ป^๕ด^๕าย^๕ม^๕ือ^๕ ถ^๕้า^๕ใน^๕ม^๕ือ^๕ไ^๕่^๕ค^๕ำ^๕ร^๕า^๕อ^๕อก^๕ว^๕า^๕
 ฝ^๕น^๕ม^๕าก^๕ ถ^๕ี^๕ท^๕า^๕ย^๕ว^๕า^๕ฝ^๕น^๕ง^๕าม^๕ ถ^๕้า^๕ค^๕ำ^๕ร^๕า^๕อ^๕อก^๕ว^๕า^๕ฝ^๕น^๕ห^๕ือ^๕ย^๕ ถ^๕ี^๕
 ท^๕า^๕ย^๕ว^๕า^๕ฝ^๕น^๕ง^๕าม^๕ถ^๕ือ^๕ ไ^๕ม่^๕มี^๕ท^๕า^๕ย^๕ว^๕า^๕ม^๕าก^๕เก^๕ิน^๕ไป^๕เล^๕ย^๕ ถ^๕ี^๕การ^๕ท^๕า^๕ย^๕
 น^๕ั้^๕เป็น^๕แต่^๕อ^๕ว^๕ย^๕ไซ^๕บ^๕ให้^๕พ^๕ร^๕บ^๕้าน^๕เม^๕ือ^๕ง^๕ ไ^๕ม่^๕ท^๕า^๕ย^๕ว^๕ริง^๕ ๆ ตาม^๕
 ค^๕ำ^๕ร^๕า ถ^๕ว^๕ย^๕ถ^๕ี^๕ถ^๕ว^๕ว^๕า^๕ค^๕น^๕จะ^๕ค^๕ด^๕ใจ^๕ จะ^๕คิด^๕อ^๕ย^๕าง^๕ไร^๕ ๆ ไป^๕

ๆา จะเห็นอัยมมงคลแก่น้ำเมืองไปว่าแก่ลอรู ในที่เป็นอย่างธรรมดา
 เนียมมา แล้วก็ทลายน้ำงามในขั้นนี้ ๆ ว่าจรมากกว่ามี
 คตัง คับหนึ่งข้างคอกหนึ่งข้าง ๆา จะน้อยกว่ามี คตังคับ
 หนึ่งข้างคอกหนึ่งข้าง ที่แต่การทลาย อย่างนี้ คำว่าก็เค้น
 เค้นไม่เข้าเชื่อ จึงได้ยกเสีย หาได้ยกมาในประกาศ
 สงครามแต่ก่อน ๆ ไม่ ก็ยังมีนักปราชจำพวกหนึ่ง
 ซึ่งใช้ตามตำราไตรสังเกศพระเคราะห์ในอาภาย ท้วยโคจร
 แห่งพระพวงพระศุกร แล้วก็ทลายขึ้นใหม่ ๆ ว่าฝนใด
 จะมากฝนใด จะน้อยก็นักปราชพวกนั้นสังเกศการต่าง ๆ
 มาก อย่างสังเกศโคจร พระอาทิตย์พระจันทร์ แดวราศ แล้ว
 ก็ทลายเวลาน้ำขึ้นน้ำลง ก็ทลายตกได้ทุกวัน ก็วิชาทลายน้ำขึ้น
 น้ำลงนั้น ในเมืองไทยแต่ก่อนก็มีมิ ได้เมื่อมีขึ้นเป็นความ
 สัตยความจริง ก็มีขึ้นในเมืองนี้ จะได้ไปเรียนของฝรั่งมาก็
 หาไม่ แต่ที่ทลายฝนนักปราชพวกนั้นทลาย ก็ยังหาผู้
 อดนักไม่ อย่างในขั้นชวลลศกที่ส่งมาแล้วนักปราชพวกนั้น
 ทายว่าฝนมากน้ำจะมาก ถ้าน้ำมากนั้นเฉพาะไปเป็นมากแก่
 ข้างเมืองพม่า แลแผ่นดินไทยใกล้เขตรแดนพม่า แต่ใน
 บ้านเมืองของไทยในระยะกลาง คดออกเหนือ แลระยะควน
 ออกน้ำน้อยฝนน้อยไป ๆ แต่ในขั้นลลลลลลลลลลลล นัก

ปราชญ์พวกนี้ ทายไว้ว่าฝนจะน้อยน้ำจะน้อย คล้ายกับ ชีท
ฝนน้อยน้ำน้อยมาแต่ก่อน ตั้งแต่ยุค อารย ๓ ไปแต่หน้ากลวิ
นึกว่าจะเป็นอย่างนี้จริงด้วยเหตุนี้ รัชกาลที่ ๕ เสด็จมาแล้วลงมาถึงขอนแก่น
ขณะนั้นก็ไม่มีมาทอ้งฟ้าก็ฝนแล้วไปไม่มีฝน ถึงทั้งกลางวัน
กลางคืนโดยมาก เพราะฉะนั้นขอประกาศมาให้ท่านทั้งหลาย ทั้ง
ยังศึกษาพยายามทำนาปรังนาเพาะเลยแลเข้าไร่ ไร่ได้ไ้มาก ๆ
ได้รื้ทำตั้งแต่เดือน ๖ ไป โดยฝนน้อยเข้าไร่จะได้รื้อก
ด้วย นาปรังจะได้รื้อกด้วยน้ำท่าวิเศษบ้าง ให้ผู้
สำเร็จราชการเมือง กรมการแขวงอำเภอ ย่างร้องราษฎร
ให้คิดทำนาเข้าไร่ นาปรังเตรียมตัวไว้ เกือบขึ้นฝน
แลน้ำจะน้อย นาใหญ่จะมีผล คนถูกอภัยภัยมาขึ้นแล้ว
จะได้ความลำบากมากไป

ในปีฉลู สัมปัตต์นี้ วันพุธ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔
ค่ำ จะมีจันทร์ปราศ จะเห็นขอบพระจันทร์กลมอย่างทิศ
อุดรแล ตั้งแต่เวลา ๓ ยาม ถึง ๓๐ นาที ค่ำ ๓ นาฬิกา
กลางคืนเที่ยงคืนไปจนเวลาถึง ๑๐ ทุ่ม ๔ นาฬิกา ค่ำ ๔
นาฬิกา ถึง ๔ นาฬิกาเที่ยงคืน พระจันทร์จึงจะขาดขอบ
ข้างทิศอุดรแลแล้วจะจับหันเข้าไปข้างทิศทักษิณ จะจับเพียง
เกินมาทศราชน้อยครึ่ง คือจับส่วนหนึ่งเหลือสองส่วนถึงกลาง

ประมาณไป ขึ้นไม้สูง แลเข้าใกล้ไฟใกล้किनขึ้น แลเข้า
 ปล้ำปลุก กับสัตว์ร้าย ว่าหน้าฤๅแล่นเรือเล็กฝ่าคลื่นฝ่าลม
 แลเข้า ชกต่อขวิดฟัน ฟันแทงเขี้ยวเขี้ยวกับผู้อื่น ไม่อาโลย ในชีวิต
 คิดว่าตาย ไหนตายลง ๆ ๆ กลัวเสพรามากเกินประมาณ ๆ ๆ
 กินซากสัตว์แรงยิ่งนัก ด้วยอยากจะได้ โรคหายเร็ว คนเช่นนี้
 ลางที่ก็พลั้งพลาดทำให้ชีวิตชั่วเสียไปก็มีบ้าง ถึงกระนั้น
 มีอยู่ต่าง ๆ ก็ผู้ ที่รักชีวิตไม่อยากตายกลัวตายหนีโดยมาก
 ถึงกระนั้น ลางคนขาดใจไม่มีทรัพย์สินเงินยา เว้นเคหา นทร
 ภรรยาซึ่งเป็นที่ห่วงใย อาโลย แลเห็นว่าชาติกรรมกลตัวที่ทำ
 พาหะเช่น ถ้าถึงก็ไม่มี สติปัญญาตัวก็ไม่มี อาศัยไว้ก็ล่วงไป
 มากแล้ว ก็ยังอยู่จริง ๆ ว่าเรอยู่ก็อยู่ จะตาย ก็ตายตามแต่
 ถ้าถึงบุญ แลบาปกรรม ๆ ๆ ความแต่มี สว่างเทวคาจะจนเพราะที่
 แลไม่อนุเคราะห์ที่นี้ก็มีโดยมาก ก็ในผู้ที่มีห่วงใยที่ อาโลย
 อาวรณโตใหญ่ขึ้นแล้ว บางพวกก็มีปัญญาอันชอบ ด้วยพระ
 ไตรลักษณ์ปัญญา เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รู้ว่าเกิดมาคง
 ถึงแก่ความตาย ไม่เที่ยง แลการทั้งปวงย่อมแปรผันไปต่าง ๆ
 ในชีวิตสัตว์ทั้งปวงแล้วความทุกข์เป็นพื้น สุขเป็นศอกคงมีแต่
 ณะเมื่อขณะ ถึงเวลาปลายคง กลายลงหาความทุกข์ความสุข
 ที่ไหนแล้ว ๆ ๆ ที่หมายความว่าอะไรก็คงจะกลับมาเป็นอาวรมแก่ใจ

ให้เกิดความเศร้าโศกทุกขโศกนักมาก ในเวลานั้น สรรพสิ่ง

ทุกอันในพื้นนอกตัวไม่เล่นและไม่อยู่ในใจอันเวลา ความอยากความ
ปรารถนา ผู้ใดปลงปัญญาเห็นแจ้งนี้จริง ๆ ผู้นั้นถึงมีห่วงใย
ที่อาโดยอาวรณ์มากก็อาจไว้ชั้ชั้ขบไคร้โย เป็นกลาง ๆ อยู่
ได้ ก็ผู้ใดไม่ใส่ใจไม่ได้ยอมรับในทางปัญญาอย่างนี้ มีจิต
ไม่ได้เจริญอย่างนี้ ก็ย่อมรัก ชีวิตมาก กลัวความตายมาก
ถึงจะแก่ชราทุพพลภาพมีโรคมีโทษอย่างไรไปแล้ว ถ้ามีความ
ปรารถนาความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในใจในความคิด ก็
ย่อมหวาดหวั่นพรั่นพรึงแก่ความตายมากนัก ผู้ใดกลัวตาย
แล้ว ถ้าจะหลบหลีกเลียงไม่เข้าใกล้เข้าเคียงข้างร้ายเสียร้าย
สักชั่วร้าย แต่ไม่ขึ้นไต่สูงไม่ว่ายน้ำลึกไม่แล่นเรือเล็กออกทะเล
ทุก ไม่เข้าป่าเข้าดงเข้าคอกเข้าสงคราม แต่การชกตีฟัน
แทงกับผู้อื่น แต่ไม่เข้าใกล้ไฟ เข้าใกล้ดินขึ้นไม่กินสุรา
มาก ไม่กินขาร้ายยาแรง ไม่กินของแสดงเมื่อ นำใช้น้ำ
เย็น แต่ไม่ประพฤติการผิด ๆ ที่เป็นเหตุให้ต้องราช
ทัณฑ์ การทั้งว่ำนานี้เป็น การอันสมควรที่จะเห็นจริงด้วย
กันว่าเป็นทางที่ จะหลีกเลี่ยงความตายอยู่แล้ว แต่ความกลัว
ของคนบางพวกยังยิ่งขึ้นไปกว่านี้ ถึงหลีกเลี่ยงก็ยังไม่
แล้ว ก็ยังมีความระแวงว่าตัวยัง อยู่ ให้ที่ใกล้แห่งความ

ภายหลังพรหมพรุ่งว่าอันตราบแห่งชีวิต จะนิมิตยังคิดหา
 เกรื่องอันความตาย แลทางหลักเลียงอย่างอื่นอีกมากพันที่
 จะพิจารณา แต่การทั้งปวงนั้น ไม่อาจที่จะเห็นจริงพร้อมกันได้
 แต่ในคำนักปราชญ์ที่สั่งสอนสืบมาในพระคัมภีร์ที่มีในพระพุท
 ธิศาสนา ที่เส้นทางกรรมวาตกิจวิญญานนั้น ท่านสรรเสริญทานอย่างอัน
 สัตถะด้วยอย่าง กุศลกรรมบถบางตัว แลการชวนช่วยบางทาง
 ภาวนาบางอารมณ์ บุษบาบางวิธี ว่าเป็นที่จะให้แสดงผลให้อายุยืนใน
 วัฏฏธรรมชาตินี้ แลสมัยปรายภพชาติใหม่ แต่ที่จะห้ามความ
 ตายให้ช้าก ไม่ให้มันมานั้นไม่ได้ ถ้ายังเกิดเป็นกายเป็นใจ
 อยู่ตราบใด ก็คงยังต้องอยู่ในอำนาจความตาย จะประหารอยู่
 ตราบนั้น ไม่มีใครพ้นเลยถึงใคร อายุยืนมากแล้วก็ไม่
 ไกลกว่าคนอายุสั้นนัก เหมือนไม้แก่นไม้ไผ่ ไกลกว่าคันกล้วย
 คันอ้อย

๗

ทานนั้นคือให้เกรื่องอันอันตราบชีวิตสัตว์คือสัตว์ของ
 หน้าเกรื่องของหน้าแลอื่น ๆ แลเกรื่องอุกหนุนชีวิตสัตว์
 คืออาหารแลสิ่งอื่น ๆ แลบาปๆ เกรื่องยารักษาใช้ยา
 แลบริจาทรพียจ้างหมอให้รักษาโรคต่าง ๆ แลเลี้ยงทรัพย์
 ช่วยให้สัตว์ที่ระกายเร็ว ๆ ให้รอดตายไปคราวหนึ่ง ๆ
 ทัสนั้นคือเว้นจากบาปมาต แลวิหิงสาการเบียด

เมื่อนท่านผู้^{อื่น} แลเห็นคนเป็นสัตว์ ๗ กรรมบถนั้นคือ
 อภิธมา อพายาท การที่ไม่มุ่งหมาย ทรัพย์ สิ่งของ ๆ
 ท่านผู้^{อื่น} ด้วยความโลภจนถึงแข่งกันผู้^{อื่น} ทาย เพื่อประ
 สงค์จะ^{ได้} ของท่านมาเป็นของตัว ๗ การชวนชวนนั้น
 คือ อสาคะ รักษาพยาบาลคนไข้ (ชวนชวนหาหมอมารักษา
 คนไข้แลชวนชวนหาบา แลแต่งอาหารที่ชอบโรคให้กิน ไข้
 แลให้กำลังช่วยผู้รักษาไข้เจ็บ ๗ การนำ^{อื่น} คือ
 ประยอมความเมตตา การเอา ในผู้^{อื่น} ทั่วไปเสมอกับตัว แล
 ผู้^{ที่}เป็นที่รักของตัว ๗

บ. ชาวนั้น คือว่าด้วย การปฏิสังขรณ์ วัดกุสุมา
 ทัม ชานนี้คือ แลที่อยู่ที่อาศัย ที่สำเร็จสุขประโยชน์
 ทั่วไป แก่ชนเป็นอันมากนั้น ๗ ให้แปลประกิตำรณอยู่สัน
 กาลนาน การทั้งปวงจึงกล่าวมานี้ ท่านได้^{ได้} เสร็จแล้วว่าเป็นเหตุ
 จะให้สำเร็จเป็น ผลาผล เป็นเครื่องจะให้ชนนาย ของสัตว์นั้นชาว
 ในที่ชุมชนชาติ แลสัมปราชภพชาตินี้ ก็แต่การที่คิดย
 หนัก สางล้าง จึงไรไม่เข้มนเข้มน โกล่กลายผู้^{อื่น} ทาย ผู้^{อื่น} ใช้ หลีก
 เลี่ยงไปไม่ขอได้^{ได้} ยินช่าวใช้ช่าวทาย ด้วยกลัวว่าจะเข่น
 มงคล ความร้ายความอุบาทว์ จะพลอยตามมาถึงตัวด้วย
 คึงนี้ ก็ผู้^{ที่}ที่ถือความศุภคติจึงว่ามานี้ เมื่อพิจารณาเสียแล้ว

ไปก็เห็นว่าทวไป ๆ ต้องให้คนที่คลุกคลีอยู่ด้วยทวารวดีพินยอมอยู่
ในน้ำข้าฝ่งเผาลื่นตึง ๆ ไม่รู้ซาก เพราะการที่ถืออย่างนี้
ไม่เห็นจริงพร้อมกัน แลไม่ถูกต้องตามคือนักปราชที่กล่าว
สอนไว้ทั้งว่าแล้วในข้างคั่นนี้

เพราะฉะนั้นขอท่านผู้มีปัญญา จงรีบร้อนชวนช่วยประพฤ
ติการบุญการกุศล เช่น ความสุจริตให้มาก ด้วยกาย วาจา
แลใจ โดยเป็นการเร็ว เหมือนอย่างคนที่สี่ตะเพลิงไหม้แล้ว
รีบร้อนระคายไฟ ในสี่ตะของศพนั้น สรรพการกุศล
ทั้งปวงพึงถ้าสม ทำให้พร้อมมูลในสันตทานด้วยความไม่
ประมาณ ด้วยประการทั้งปวงเทญ

ประกาศขุดคลองภาษีเจริญ

ข้าพเจ้าพร้อมพระ ภาษี สมบัติศรี บุตร ขอประกาศ
 มาแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวง ด้วย ข้าพเจ้ากับท่านอื่น
 เป็น อัน มาก คึกคัก จะ ขุด คลอง ตั้งแต่บ้านดอนกระก
 แขวงเมืองท่าจีนมาออกคลองบางกอกใหญ่ ริมวัดปากน้ำ
 แขวงกรุงเทพ ฯ กว้างให้ควา ภาทักศอกกึ่งหนึ่ง แล้วจะขุด
 ด้วยจักร กลไฟทุก อีกศอกหนึ่งๆ สองศอก ตามสมควร เป็น
 ถนนทางยาวห้าร้อยเส้นเสก ได้กรวยเวียนท่านเสนาบดี
 ได้กรวยทูลพระกรุณา ได้ทราบ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรง
 พระราชดำริห์พร้อมกับความคึกคักท่านเสนาบดี ว่า การ
 ที่ข้าพเจ้าแลพวกข้าพเจ้าคึกคักนั้นชอบอยู่ แต่เพราะมี
 จะต้องเลิกอากรสวนใหญ่ แลเข้าที่เป็นดินค้ำก็คั่งขังไว้
 เพราะฝนแล้ง ภาษีเข้าก็เก็บไม่ได้ ภาษีอื่นก็พลอยตกไป
 ด้วยเป็นอันมาก พระราชทรัพย์หลวงจะจ่ายมาเป็นทุนขุดคลอง
 อย่างเมื่อขุดคลองอื่น ๆ ยังไม่พอจะเข้าไป ข้าพเจ้า
 จึงได้ให้กรวยทูลรับอาสาว่าเมืองอันใหญ่ ๆ เขาขุดคลอง
 ทำทาง เขาก็ไม่ได้เอาเงินแผ่นดินไปใช้ เป็นแต่เขา
 เรี่ยไรกันในราษฎรโดยเงินเรี่ยไรไม่พอ เขาก็ขออำนาจ
 แผ่นดินเก็บเขาตามเรือรถเกวียน ซึ่งขึ้นต้องไปมาทางนั้น

ก็ละเด็กที่ละหน้าดีกว่าการสำเร็จงได้ จึงไปรื้อเกล้า ๑

ให้ข้าพเจ้าคิดให้สมควร เพราะการจะเป็นคุณแก่ราษฎร

ทั่วถิ่น ข้าพเจ้าพิจารณาสองอย่าง ๑. หนึ่งเรือยาว

หนึ่งแท่นลวาชั้นไปมีทุกของ เกือบลวามาก ไม่ได้มีทุก

ของเกือบลวาละสองสิ่ง เรือยาวลวาลงมาถึงสิบสอง

มีทุกของ เกือบลวาละสองสิ่ง ไม่ได้มีทุกของเกือบลวาละ

สอง เรือยาว ๑. คือกองมีทุกของเกือบลวาละสอง

ไม่ได้มีทุกของเกือบลวาละสอง แต่แพไม่ได้เป็น เรือพ่วง

ไม่ใหญ่ เรือพ่วงไม่เล็กเกือบลวาละถึงห้าสิ่ง ขาขึ้นๆ ขาล่อง

มาทางนี้ จะขอเก็บเงินตามพิภพนี้ ทั้งแต่เรือเก็บทานถ้า

คลองนั้นได้ไปสิบปี ก็ที่ไร่นากันสวนบน ขวางลำคลอง

ขึ้นไป ฟากคลองละสิบห้าแล้ว ก็เคยไร มีหนึ่งเขาไร

ละสอง แต่เจ้าของเจ้ารับของกัน อีกอย่างหนึ่งคิดว่า

ถ้าจะเก็บอย่างนั้น จะเป็นก็ถึงตั้งเก็บชั้ก็เองกับท่าน

ทั้งปวงเป็นอันมากไป จะไม่ทำอย่างนั้น จะตั้งโรงหอย

ที่ตำบลเมืองนครไชยศรีเมืองท่าจีนสามปี ผู้มาแห่งหอย

เท่าไร เมื่อแห่งไม่ถูกก็จะมี ที่แห่งถูกก็ใช้สามสิบต่อ

เหมือนธารในโรงหอยตามธรรมเนียมไม่ยากอย่าง ไม่เรียก

เงินคนเก็บทางเลย แต่มีกันข้าพเจ้ายังสงสัยว่าท่านทั้งปวง

เป็นอันมาก จะยอมอย่างไร จะยอมได้เก็บเอาตามเรือขึ้น
 เรือสองๆ ๆ จะให้ทั้งโรงทวยเก็บกำไรเอา ข้าพเจ้า
 ขอปรึกษาด้วยท่านผู้ใด ท่านคำประกาศนี้ทุกคน ท่านผู้
 ใดอ่าน ขอจงได้เขียนหนังสือตอบให้ข้าพเจ้ารู้แน่สิ้น ๆ ลง
 ชื่อของท่านก่อน ว่าข้าพเจ้าชื่ออะไรอยู่บ้านไหน เห็นว่าให้ท่าน
 เก็บเงินแต่ชาวเรือขึ้นต้องเอาเด็ก อย่างโรงทวยเลย
 ฤกว่าข้าพเจ้าชื่ออะไรอยู่บ้านไหน เห็นว่าให้ท่านทั้งโรงทวย
 หักกำไรเอาเด็ก อย่างเก็บเงินแต่ชาวเรือขึ้นต้องเอา
 เมื่อเขียนแล้ว ให้เอาไปส่งแก่พระอินทราธิบดีสิทธิราชของเมือง
 พระเทพผล ถึงแล้วจึงให้ทราบเถิด ข้าพเจ้า ชื่อนี้ คำหนึ่ง จนวนศุกร
 เถื่อนแก้ว ชื่อนี้ คำคำ ถ้าข้าพเจ้าได้รู้ว่าคุณเป็นอันมาก
 ขอใจยอมอย่างไร จะยอมทำตามอย่างไหน ในสองอย่างนี้
 ถ้าท่านจะว่าอย่างอื่นไปรับไม่ได้ ฤกว่าทำหนังสือปิดประกาศ
 แลลงพิมพ์ที่โรงพิมพ์พวกอะเมริกาว่าอะไร ๆ จะรับไม่ได้
 จะเชื่ออีกไม่ได้ หมายประกาศมาวันจันทร์ เถื่อนแก้ว
 ชื่อนี้ คำหนึ่ง บัณฑิตยศก

พระภาคห้ามมิให้เขียนหนังสือทูลเกล้าฯ ใถวายเป็น

ด้วยหมึกจีน สดที่จักวาง

มีพระบรมราชโองการมาพระบัณฑูรสรสังเสนาท ให้
พระภาคแก่พระราชวงษาณรงค์ ที่ตั้งกรมแล้วแต่ยังไม่ได้
ตั้งกรม แลข้าทูลสองขลุ่ยพระบาทใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้า
ฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวัง แลพระบรมราชวัง

ทุกหมู่ทุกกรมทุกพนักงาน แลพระราชอาคันตุกะนานากรม
เปรียญทุกคณะทุกพระอาวาส แลราชครูไทยจีนแลอื่น ๆ

ในกรุงนอกกรุงทั้งปวง ให้ทราบทั่วกัน ว่าผู้ใดเขียนหนังสือ
เรื่องราวจากหมายเล็ดน้อย จะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ใถวายเป็น

ห้ามมิให้ใช้กินสอคำฝรั่งอย่างวาง ๆ ไม่คำแต่เขียน
ลงในกระดาษฝรั่งจากกระดาษอะไร ๆ เป็นอันขาด ถ้าจะใช้

เขียนหมึกฝรั่งจากหมึกจีน ก็ห้ามมิให้ใช้หมึกจีน ๆ
วาง ๆ เหมือนกัน ให้ใช้ที่ศรีคำแท้ ๆ

อนึ่งกินสอฝรั่งต่างศรี ศรีน้ำเงินศรีแดงนั้นก็
หมึกศรีน้ำเงินศรีแดงนั้นก็ใช้ได้ไม่ห้าม จากินสอคำไทย

เขียนลงในกระดาษไทยตามที่เคยใช้มานั้นก็ไม่ห้าม ให้ทำน

ผู้ที่จะต้องเขียนนำขึ้นทูลเกล้าฯ ใถวายเป็นเรื่องราวจากหมาย
ประการใด ๆ ขอจงทำตามพระราชบัญญัตินี้. อย่าให้

เป็นการชื่นชมของฝ่า ลของขลุ้พระบาทไท้ ะไท้สำเร็จความ
ประสงค์ของตน โดยสรวก สบายทุกประการ ประภาศ
มาวันอาทิตย์ เดือนเก้า แรมสิบสามค่ำ ปีฉลูสัปตศก ะ

ประกาศเรื่องเงินทำอัฐิปลอม

มีพระบรมราชโองการ คำรัสสั่ง ให้ประกาศ
ทวยราษฎรในกรุง แลหัวเมือง ให้รู้ทั่วกัน ว่า มีเงินพวกหนึ่ง
ทำเป็นอัฐิปลอม เขาอัฐิ หลวงไปกตพิมพ์กัน แล้วเขา
คืบทุกหลอมเทียวปลอมขายถูก ๆ มีผู้รับซื้อใช้สอยอยู่บ้าง
ไม่มากนัก จับตัวได้นำรายหนึ่ง จำระไกรความว่า
ไปเที่ยวลอบเรื่อทำบ้าง เขาใครยเข้าโรงผู้มีชื่ออยู่ทำบ้าง
เพราะฉะนั้น ให้ประกาศว่า ตั้งแต่นี้ไปราษฎรให้ระวังคนโกธ ๆ
อย่าให้มีคนเขาใครยลักทำอัฐิปลอม แลทำเงิน แกรหลอม
ให้เสียเสาะคนในวังวัดที่ของตัวอยู่เสมอ ถ้าจับตัวคน
ทำอัฐิปลอม ฤาเงินแกรหลอมเป็นแผ่นเงินบาทมาส่งให้พร้อม
ทั้งเครื่องมือฤาสลักสำคัญ จะพระราชทานรางวัล ๔๐ บาท
๑๐๐ บาท ๑๒๐ บาท ตามสมควร แก่การที่เป็นมาก แลน้อย ถ้า
มีคนในวังวัดไม่เอาใจใส่ระวัง พวกอื่นนอกวังวัด
รับสินบนนำจับได้ ถ้าที่หาใครยของผู้ร้าย เป็นที่มีเจ้าของ
ให้เข้า จะปรับให้เจ้าของใช้สินบน ถ้าที่ผู้ร้าย เป็นของ
ผู้ร้ายเอง จะให้เจดีย์เรียกรายคนในวังวัดเสียสินบน
ตามสมควรแก่ศักดิ์ใหญ่ แลน้อย ฯ เงินเวียนแกรแลอัฐิ
ปลอม นั้น ผิดกับของหลวงผิดควรจะไม่เกลี้ยง แลชอบผิด

ทองแดง มาขาย แก้วราย ฏฐธวายนเงิน ภาณี แก้วในหลวง
 การที่ว่าอย่างนี้ โดยอุทฺธิที่พวกคนต่าง ประเทศที่เรียก
 ว่าฝรั่ง อยู่ในใ้ความยาก ว่าในหลวงซื้อของง่าย ๆ
 ใจพยายามยากได้เงินก็พูดไปคิดไป การนั้นใครได้ฟัง
 อย่าเชื่อ ในหลวงไม่ยอมให้ทำ ถ้าฝรั่งจะเอาเบี้ยทองแดง
 มาขาย ถ้าเป็นตราของแผ่นดินไทยก็จะไม่ยอมให้ขาย
 ถ้าเป็นตราเมืองอื่น เหมือนแปะเงินแปะญวน แลแปะทองแดง
 ของประเทศอื่น ถ้ามีผู้ซื้อไว้จะมาส่งแทนภาณีอากรก็จะ
 ไม่รับจะมาขอขึ้นเงินไป แต่ในหลวงก็จะไม่ได้ จะให้แต่
 เอามาขายได้ คิกรวาทตามน้ำคนก็ทองแดงทองเหลือง
 แลสังกะสีที่ไม่มีตรา เมื่อเวลาในหลวงต้องการ ทองแดง
 ทองเหลืองสังกะสีก็จะซื้อ เมื่อเวลาไม่ต้องการก็จะไม่ซื้อไม่รับเป็น
 เจ้าของ เพราะฉะนั้นพวกคนต่าง ประเทศที่เรียกว่าฝรั่ง จะพูด
 อย่างไร ๆ จะลงหนังสือพิมพ์ประกาศอย่างไร อย่าเชื่อเลย
 ว่าในหลวงจะทำตาม อย่าฟังเสียงเลยเป็นอันขาดทีเดียว จะ
 แต่แปะทองแดงนั้นในหลวงก็จะทำในเร็ว ๆ นี้
 สองแปะต่อเฟือง อย่างหนึ่งเรียกว่าซิก แปะต่อเฟืองอย่างหนึ่ง
 เรียกว่าเลี้ยว จะมีตรามงกุฎตราช้างตราจักร เหมือนอัฐ
 เหมือนโสฬศ และมีหนังสือบอกเป็นหนังสือไทย หนังสือจีน

คนึงสี่อ อังฤยสาม อย่าง ว่าสองอันเป็น^{ผู้}เพื่อง สี่อันเป็น^{ผู้}เพื่อง
 แปรทองแดงอย่างนี้ ใครได้ไป จะมาขึ้นเอาเงินคดถึงสองแป
 ก่อ^{ผู้}เพื่อง สี่แป^{ผู้}ก่อก่อเพื่อง จะยอมใช้ได้ แต่แปทองแดง
 ทราเมืองอื่น ฎาแปทองเค็ดของสังกะสีของเงินของญวน
 จะมาขึ้นเอาเงินคดถึงไม่ได้

ประกาศมาวันเสาร์ เกือนสิบ แรมสิบเอ็ดค่ำ ปีฉลูสัปตศักราช

ประกาศห้ามมิให้เล่นแอ่วลาว

มี พระบรมราชโองการดำรัสแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลทวยราชบุตรชาวสยามทุกหมู่ทุกเหล่าในกรุงแลหัวเมืองให้ทราบ กระแสพระราชดำริที่ว่า เมืองไทยเป็นที่ประชุมชาวต่างประเทศต่างภาษา ไกลใกล้มากด้วยกันมานานแล้ว การเล่นฟ้อนรำขยับร้องของภาษาอย่างต่าง ๆ เคยมีมาปะปนเป็นที่สนุกสนานต่าง ๆ สำนวน เป็นเกียรติยศบ้านเมืองก็คือน้อย แต่ถั่วของเหล่านั้นคงอยู่ตามเพศตามภาษาของคนนั้น ๆ ก็สมควร ฤ็ไทยจะเลียนเอามาเล่นได้บ้าง ก็เป็นก็อยู่ว่าไทยเลียนใครเลียนได้ เหมือนหนึ่ง พระเทศนามหาชาติว่าอย่างลาวก็ได้อีกว่าอย่างมอญก็ได้อีกว่าอย่างพม่าก็ได้อีกว่าอย่างเขมรก็ได้อีกเป็นอัน แต่จะเอามาเป็นพินไม่สมควร ต้องเอาอย่างไทยเป็นพินอย่างอื่น ๆ ว่าแล้วได้แต่แลหนึ่งสองแล ฯ

ก็การยักนั้นเห็นแปลกไปนัก ชาวไทยทั้งปวงละทิ้งการเล่นสำหรับเมืองตัว คือขยับพาทยมโหรีเสภาครั้งก่อน ประจบไม้สักกระวาทเพลงไถ่ยาเกี้ยวเข้าแลลครร้องเลียบหมก พากันเล่นแต่ลาวแคนไปทุกหนทุกแห่งทุกตำบลทั้งผู้ชายผู้หญิงจนท่านผู้มีพาทยมโหรี ไม่มีผู้ใดหาต้องบอกขายเครื่องพาทยมโหรี ในที่มั่งงานการ โทนทุกชนวนมาก ก็หาลาวแคน

เล่นเสีย หอมก ทุกแห่ง ราคาหางานหนึ่ง แรงถึงสิบตำลึง
 สิบสองตำลึง การที่เป็นอย่างนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่า
 ไม่สู้งามไม่สู้ควร ที่การเล่นอย่างลาว จะมาเป็นพื้นเมือง
 ไทย ลาวเคยเป็นข้าของไทย ๆ ไม่เคยเป็นข้าลาว จะเอา
 อย่างลาวมาเป็นพื้นเมืองไทยไม่สมควร ตั้งแต่ภักดีเล่น
 ลาวแคนมาอย่างเดิวนั้น ก็ถือว่าสืบมาแล้ว จนการตกเป็น
 พื้นเมือง แลถึงเกิดจากการเล่นลาวแคน ชุกชุมที่ไทรผดพื้น
 ก็ตกน้อยร่วงโรยไป ถึงขั้นเข้าในนารอดตัวก็เพราะน้ำยา
 มาช่วย เมืองที่เล่นลาวแคนมาก เมื่อฤดูฝน ๆ ก็น้อย
 ทำนาก็เสีย ไม่งอกงามทำขึ้นได้บ้างเมื่อปลายฝน น้ำยากระ
 โขกมากก็เสียไปหมด เพราะฉะนั้นทรงพระราชวิตกอยู่ ไม่ตก
 ให้ข้ออันชวนแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวง ที่คิดถึงพระเดชพระ
 คุณจริง ๆ ไ้ยังก การเล่นลาวแคนเสีย ขยำคามาถูแล้วพัง
 แลอย่าเล่นเองเลย ลองดูสักยี่หนึ่งสองยี่ การเล่นต่าง ๆ
 อย่างเก่าของไทย คือละคร ฟ้อนรำ พาทย์มโหรี เสภาครั้งก่อน
 ปรบไต่ สักกระวา เพลงไต่ข่า เกี้ยวเข้า แลอะไร ๆ
 ที่เคยเล่นมาแต่ก่อน เอามาเล่น มากขึ้นบ้างอย่าให้สูญ
 เล่นลาวแคน ขอให้ลดเสียเล็กเสียสักยี่หนึ่ง สอง ยี่ลองดูฟ้าฝน
 จะงามไม่งามอย่างไรต่อไป ช่างน่า

ประกาศ อันนี้ ถ้ามีฟังยัง ชื่นเล่น ลาว แคน อยู่ ให้
 เรียกภาษีให้แรง ใครเล่นที่ไหนจะให้เรียกแต่เจ้าของที่แล
 ผู้เล่น ถ้าลักเล่น จะทำงู รบปรับ ให้เสียภาษีสองต่อสามต่อ

ประกาศมาวันศุกร์ เกือบสิบสอง แรมสิบห้า
 ปี ๖๘๓ สก

ประภาศเรื่องชาวท่านกัณโธ

แต่พระราชบัญญัติให้ตั้งภาษีอยู่กับท่านทุกตำบล

ด้วยเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ๑ ว่าที่สมุทพระกระลา
โหมรับพระบรมราชโองการได้เกล้า ๑ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ สั่งว่า ราษฎรชาวกรุงเทพฯ แลคนหัวเมือง
ขึ้นลงไปมาเมือง ๆ บางพวกมากล่าวเท็จกับชาวท่านแลเจ้า
ภาษีว่าชาวต่าง ๆ ให้ไต่ความเปนข่าวว่าราษฎรมาถึงท่าน
ขึ้นกับชาวท่านเรียกเรียกได้รอกทรวงก็สิ่งของต้องห้าม ครั้นไปถึง
โรงภาษี เจ้าภาษีก็เรียกสิ่งของนั้นมาที่ตั่งตามพิถก
ภาษี ถ้าแม้เรียกขึ้นลงพันท่านแลโรงภาษีไป ชาวท่าน
ว่าราษฎรชาวเรียกเรียกนั้น มีเอาตัวราษฎรมาบังคับให้ทำชวณ
ท่านราษฎรไม่ทำ เรียกเรียกแลเก็บเอาเงิน เขาหาเงื่อไว้
ราษฎรต้องเสียค่าไถ่จึงได้ไป ดาที่ชาวท่านกับราษฎรเกิด
วิวาทชกตักกันก็มี ฝ่ายเจ้าภาษีนับแต่เรียกไม่แวะโรงภาษี
ก็แค้นกันไปเอาเรือราษฎร มาตรวจดูสิ่งของในลำเรือก็ตั่งตาม
ภาษี พาลว่าราษฎรหนีภาษีขึ้นกับ ไตมเอาสิ่งของไว้บน ล้น ก็
ขืนนี้ท่านกับโรงภาษีแยกย้ายกันทั้ง ราษฎรไปมาทางวันหนึ่ง
ต้องรอกท่าน รอก โรงภาษี ถึงแก่แห่งเสียแห่ง ถ้าแม้ราษฎร
กับชาวท่านเจ้าภาษี มีความวิวาทไม่ มีพยาน แล้วยากที่จะ

ชำระไว้ด้วยความหวัง จะไม่รักการเสีย ให้เสียหรือยัง ก็เห็น เป็นที่
 ถ้างักแก่ราษฎร ทั้งหลาย มากนัก ทั้งคนก็เสียไป ให้ยังรัก
 เจ้าภาษีให้ยกโรงภาษี ขึ้นมาตั้งเก็บเรียกอยู่ ณ แขวงหัวเมือง
 ให้มารวมตั้งติดอยู่ กับท่าน จงทดแทนทุกตำบล ราษฎร
 อดท่านแล้ว ให้เจ้าภาษีมาตรวจทุกสิ่ง ของต้องตามภาษี
 ก็ให้เจ้าภาษีเก็บเรียกเอา แต่ราษฎรตาม พักที่ ต้องตรา เมื่อ
 เจ้าภาษีนี้อ ความวิเวก ราษฎร จะได้อ้าง ชาวท่าน เป็น พยาน
 ถ้าชาวท่าน รับสิ่ง ของต้องห้ามไว้ ๆ ๆ ชาวท่าน จะวิเวกกับ
 ราษฎร จะได้อ้าง เจ้าภาษีเป็น พยาน ห้ามไม่ให้ ภาษีแยกย้าย
 ตั้ง อยู่ต่าง ภาค จากท่านเหมือนแต่ก่อน เจ้าภาษีขึ้นไปยัง
 โรงภาษีที่แห่งอื่น พันท่านไปหลายเส้น ใน ราษฎร จะต้องแะ
 เบ่นหลายแห่งไปนั้น จะมาร้องว่า ราษฎร ไม่อดโรงภาษีนี้นะ
 ไม่ได้ จะต้องให้เป็นภัยอยู่แก่เจ้าภาษี เมื่อเจ้าภาษีกับ
 ท่าน ตั้ง อยู่แห่งเดียวกันไว้ทั้งนี้ เห็น ว่าราษฎร จะได้อ ความสุข
 ยิ่งขึ้น กว่าแต่ก่อน พระบรมราชโองการ คำว่า สิ่งทั้งนี้ นั้น
 ให้มีศาลไทย กระลาโหม กรมท่า กรมพระสีกี้ หมายบอก
 เจ้าภาษีนับตาที่รับทำภาษีทั้งปวง ตาม กรมขึ้น และมีตรา
 ยิงค้ำไปยังผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการ ให้ตรวจทุกแห่งใดเป็น
 ทางร่วมเรือเดิน ควร จะบอกท่านมาตั้งที่โรงภาษี ๆ ๆ จะบอก

โรงภาษีไปตั้งค่ออยู่ที่ท่านอย่างไร ก็ให้เร่งจัดการเสีย
 ให้เสร็จในนี้ นลสลับตศก ถ้าถึงเดือนค้ำขึ้นค้ำหนึ่งปี ขานฮู
 ศกไปแล้ว ถึงชาวเรือที่จะต้องเสียภาษีไม่แะโรงภาษี
 ที่ไปเที่ยวตั้งเขาตามอำเภอใจ นอกบังคับซึ่งไม่ติดค่ออยู่
 กับท่านนั้น มาให้ปรับใหม่ทำโทษให้ ก็ทำตามไม่ได้
 แลที่ ๆ จะตั้งโรงภาษีเหนือท่านท้ายท่าน แลยกท่านไปตั้ง
 ติดอยู่กับโรงภาษีนั้น เป็นที่สวนที่บ้านของราษฎรมีเจ้าของ
 ให้ชาวท่านแลเจ้าภาษีไปว่าซื้อว่าเช่า ตามราคาพอสมควร
 ถ้าราษฎรไม่ยอมขาย ไม่ยอมได้เช่า ว่าจะกล่าวชักชวน
 ไปอย่างไร ให้ผู้สำเร็จราชการ เมืองกรมการ ท่าน
 หาทัวราษฎรเจ้าของที่มาว่ากล่าวผ่อนปรน ให้ชาวท่าน
 แลเจ้าภาษีไ้ทั้งเรียกภาษีพอสมควร ตามวิธีสั่ง หมาย
 ประกาศมาวันพฤหัสบดี เดือนห้า ขึ้นสิบสองค่ำ ปีฉลู
 สลับตศก รศศักราช ๑๒๒๗

ประกาศพิทักษ์ทองแดงชกเขียว

มีพระบรมราชโองการมาว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระกรุณาธิคุณ
 ประกาศแก่ข้าราชการ แลราษฎรในกรุงแลหัวเมืองตลอด
 พระราชอาณาจักร ให้รู้ทั่วกันว่า เขียวทองแดงทำใหม่
 มีตราเหมือนเขียวยี่สิบเหมือนเขียวยี่สิบสอง อย่างใหญ่เรียกว่าชก
 ใช้สองอันเป็นเพียง อย่างเล็กเรียกว่าเขียวใช้ ๔ อัน
 เป็นเพียง ได้โปรดให้จ่ายใช้กันตั้งแต่วันพุทธเดือนห้า
 แรมสิบค่ำ ปีฉลูสัปตศก ถ้าผู้ใดได้ไปละมาขึ้นเอาเงิน
 ที่พระคลังมหาสมบัติ เจ้าพนักงานจะรับขึ้นให้ตามพิทักษ์
 อย่างว่านี้ ให้ชนทั้งปวงรับใช้สอยกันอย่าได้สงสัยเลย
 ประกาศมาฉวันพุทธ เดือนห้า แรมสิบค่ำ ปีฉลูสัปตศก
 เป็นวันที่ ๕๓๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ

ประภาษพระราชบัญญัติลักกา

มีพระบรมราชโองการ ให้นำพระบัญชาฯ สืบสืบมาท
 ให้ประภาษแก่ลูกขุนตระลาการโรงศาล แลราษฎรในกรุง
 แลหัวเมืองให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อวันอาทิตย์ เดือนอ้าย
 แรมเจ็ดค่ำ ปีชวด สัปตศก เสด็จออกณพระที่นั่งสุทไธ
 สวรรีย์ มีคดียิ่งสาวคนหนึ่ง ทำเรื่องราวปฏิภามาถูเกล้าฯ
 ถวาย ความในปฏิภานั้น ข้าพระพุทธเจ้าอัมเฏงเห็น
 เป็นบุตร นายเอกอัมเฏงม่ม ชายข้าพระพุทธเจ้าได้ ๒๖ ปี
 คำนับเรือนอยู่ข้างม่วงแขวงเมืองนนทบุรี มีความทุกข์ร้อน
 ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย ถวายเรื่องราวให้ทราบ
 ฝ่าละอองธุลีพระบาทพระราชอนุญาแผ่นดินเกล้าฯ 1 เก็บข้า
 พระพุทธเจ้ากับนายวิกรักษ์ใคร่เป็นคู่กัน บิดามารดาข้าพระ
 พุทธเจ้าหาไม่รู้ คำนับอยู่มาแต่ก่อน ๔ มีชวกลศก นายภ
 ใต้แก้วแก้วมาขอข้าพระพุทธเจ้า แต่บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า
 บิดามารดาก็ยอมจะได้ข้าพระพุทธเจ้า เป็นภรรยานายภ
 ข้าพระพุทธเจ้ารู้ความว่าบิดามารดา ระบดข้าพระพุทธเจ้า
 ให้เป็นภรรยานายภ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยอม บิดามารดา
 โกรธทำว่าทุกข์ข้าพระพุทธเจ้า คำนับอยู่แต่ก่อน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ
 มีชวกลศก เวลาพลบค่ำ บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้าได้

นายภูลลิตัวข้าพระพุทธเจ้าไปที่บ้านเรือนนายภู ๆ ให้ข้า
 พระพุทธเจ้าเข้าไปในห้องเรือน ข้าพระพุทธเจ้าไม่ไป ข้า
 พระพุทธเจ้าก็นั่งอยู่ที่สนามเรือนนายภู จรุงขึ้นเวลาเช้า ชาย
 หนึ่งช่าวบ้านได้รู้เห็นประชันมาก แล้วข้าพระพุทธเจ้าก็กลับ
 มาบ้านเรือนบิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า บิดามารดาก็ท้าวว่าทุกที
 ข้าพระพุทธเจ้าอีก จะให้ข้าพระพุทธเจ้ายอมเป็นภรรยา
 นายภูให้จงได้ แล้วบิดามารดาข้าพระพุทธเจ้าให้นายภูลลิตัว
 ข้าพระพุทธเจ้าไปที่บ้านเรือนนายภู อีกครั้งหนึ่ง ข้าพระ
 พุทธเจ้าก็ศำได้ ขึ้นไปบนเรือนนายภู ไม่ แล้วข้าพระพุทธเจ้า
 ก็กลับมำบ้านเรือนบิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า บิดามารดา
 โกรธท้าวว่าทุกที ข้าพระพุทธเจ้า แล้วว่าถ้าข้าพระพุทธเจ้า
 ไม่ยอมเป็นภรรยานายภู จะเอาขมิ้นยี่งข้าพระพุทธเจ้าให้ตาย
 ข้าพระพุทธเจ้ากลัวก็หนีไปหา นายวิค ขี้เกิมน ข้าพระพุทธเจ้า
 ได้สองสามวัน บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า ตั้งผู้มีชื่อให้
 บอกนายวิค ให้เอาดอกไม้ธูปเทียนมาขอมาบิดามารดา
 ข้าพระพุทธเจ้า นายวิคก็ให้ผู้มีชื่อเดำแก่เอาดอกไม้
 ธูปเทียน มาขอมาบิดามารดา ข้าพระพุทธเจ้า บิดามารดา
 ข้าพระพุทธเจ้าจึงพาเดำแก่เอาดอกไม้ธูปเทียน ไปที่บ้านถำนัน
 ในเวลานั้นนายภูไปคอยอยู่ถำนันถำนัน นายภูจึงอาบัก

ตัวเจ้าแก้วแก้ว แก้วกำนัน ครั้นเมื่อ ๗ ปี ผลสืบต่อกัน มี
 หลวง สยาม นนท เขต ขยั้น ปลัด ไปเกาะ ข้าพระ พุทธเจ้า
 กษัตริย์ วิก กษัตริย์คามาร คานาย วิก มาที่ศาลากลาง เมืองนนท
 ยบุรี หลวงปลัด แลกรมการ ตามข้าพระ พุทธเจ้า ๆ ให้การ
 ว่าข้าพระ พุทธเจ้าหาได้ รักใคร่ยอมเป็น ภรรยา นาย ก ไม่ พระ
 นนทบุรี แลกรมการเปรียบเทียบคดีเห็นว่า ถ้านาย ก สบายตัวได้ ว่า
 ข้าพระ พุทธเจ้าได้ยอมเป็น ภรรยา นาย ก ให้นาย วิก แพ้ ความ
 นาย ก ๆ ไม่ยอมสาบาน แลกรมการเปรียบเทียบว่า
 ถ้าข้าพระ พุทธเจ้าสาบานตัวได้ ว่า ไม่ได้ยอมเป็น ภรรยา นาย ก
 ให้นาย ก ยอมแล้วความแก่กัน นาย ก ก็หายยอมให้ข้าพระ
 พุทธเจ้าสาบานไม่ ครั้นเมื่อ ๘ ปี ๒ ค่ำ ปีผลสืบต่อกัน
 นาย ก ถัดไป พ้องกล่าวโดยนาย วิก กษัตริย์คามาร คานาย วิก กษ
 ัตริย์ มีชื่อเจ้าแก้ว ๓ คน ความมีแจ้งอยู่ในพ้อง นาย ก นั้นแล้ว
 พระนนทบุรี แลกรมการ เกาะได้ตัว นาย วิก กษัตริย์คามาร คานาย วิก
 กษัตริย์ มีชื่อเจ้าแก้ว สองคนมาแล้ว บังคับให้นาย วิก ส่งตัว
 ข้าพระ พุทธเจ้า นาย วิก ก็ส่งตัว ข้าพระ พุทธเจ้า ให้พระ
 ธานการ นาย วิก กษัตริย์คามาร คานาย วิก แลผู้มีชื่อเจ้าแก้ว
 ๓ คน ก็เป็นคู่สู้ความกับนาย ก แก้วตัวข้าพระ พุทธเจ้า
 ได้ให้การไว้ต่อพระ ธานการ เป็นความสัตย์ความจริง ข้าพระ

พุทธเจ้าตาได้เป็นภรรยา นาย กู ไม่ แห้งอยู่ในคำให้การ
 นั้นแล้ว นาย เข้ม พจมาน รุ่ง คม คัว ข้าพระพุทธเจ้า ก็ กัง ใจ
 ที่ ตราง แล้ว มารดา ข้าพระพุทธเจ้า ก็ มา ค่ำ ว่า ชู้ เข้ม จะ ให้
 ข้าพระพุทธเจ้า ยอม เป็น ภรรยา นาย กู ให้ จง ได้ ข้าพระพุทธ
 เจ้า ไม่ ยอม ข้าพระพุทธเจ้า ก็ เห็น ให้ ละคร ละคร การ ชำระ ความ
 ต่อ ไป ก็ ไม่ ชำระ ให้ นาย เข้ม พจมาน รุ่ง คม คัว ข้าพระพุทธ
 เจ้า ก็ กัง ใจ แล้ว ได้ การ งาน ต่าง ๆ เหลือ ทน ได้ ความ ทุกข์
 ร้อน นั้ ข้าพระพุทธเจ้า จึง ได้ คิด มา ทำ ฎีกา ทูล เกล้า
 ถวาย พระราช อาญา เป็น สิ้น เกล้า
 ข้าพระพุทธเจ้า
 ไม่ ยอม เป็น ภรรยา นาย กู ข้าพระพุทธเจ้า สมัค เป็น ภรรยา
 นาย วิเศษ คุ้ม ของ ข้าพระพุทธเจ้า ค่ะ ไป ขอ พระ บารมี ปก เกล้า
 เป็น ที่ พัง ควร มี ควร แล้ว แต่ จะ ทรง พระกรุณา ไป รุค เกล้า ขอ เศษ ๆ
 ฎีกา นี้ ทรง แล้ว จึง ทรง พระราช ทัด เลขา สลัก หลัง
 ฎีกา ลง จำ ความ เวียง ที่ กล่าว ใน ฎีกา นี้ ไม่ ผิด โกล ฎีกา ที่ เป็น
 จริง นั้ ให้ จมื่น ราชา มา คบ กับ นาย รุค มอญ มหาดเล็
 ขึ้น ไป รุค การ ทัก สิ้น ให้ หนึ่ง ผู้ ร้อง ฎีกา กถ เป็น ภรรยา ชาย
 คุ้ม คุ้ม ตาม สลัก เพราะ หนึ่ง นั้น ชาย ก็ มาก ถึง ๒๐ ปี
 เสด็จ แล้ว ควร จะ เล็ก หา สัก ตาม ชอบใจ ตัว ได้ แต่ ได้
 ชาย คุ้ม คุ้ม เล็ก เข้ม ละ เม็ด ให้ ยี่ สามาร มา ศอ หนึ่ง ชั่ง หนึ่ง ให้

ชายผู้ที่ได้หญิงนั้นด้วยบิณฑามารกายอมยกให้สืบทำสิ่ง รวม
 เป็นเงินตามสืบทำสิ่ง คำฤชาธรรมนิยมให้ชาย
 ชู้เดิมเสีย แทบบิณฑามารกายหญิง แลชายที่ว่าเป็นเจ้า
 ของหญิงนั้นด้วย ให้ความเป็นเลิกลแล้วแก่กันทั้งเรื่อง
 แแต่ถ้าความแปลก จะ มีนอก จากที่ว่าในฎีกา นี้ จะยัง
 คักคินตาม สักสอง อย่าง คือกิริยาที่ บิณฑามารกายอมยก
 ให้บุตรหญิงของตัวไปแก่ชายที่มาขอ แล้วยอมให้เขาอุค
 ครอบบุตรหญิงของตัวถึง ๒ ครั้งนั้น แลลด หู อยู่ เป็นที่
 แคลงว่า บิณฑามารกายจะทำหนังสือขายบุตรหญิงของตัว
 ไปแก่ชายนั้นกระมัง จึงต้องยอมให้เขาอุค ก็ถ้าการ
 เป็นดังนี้ ให้คักคินว่าบิณฑามารกายไม่ได้เป็นเจ้าของบุตร
 ชายบุตรหญิง ทั้งหนึ่งคนเจ้าของ โคกระบือช้างม้า
 จะทิ้งราคาขายตามชอบใจได้ ฎีกาถึงนายเงินเป็นเจ้าของ
 ทายที่ผู้ค้าตัว จนจะขายทายนั้นตามค่าตัวเดิมได้ เมื่อ
 บิณฑามารกายากจน จะขายบุตร ต่อบุตร ยอมให้ชาย จึงขาย
 ได้ ถ้าไม่ยอมให้ชายก็ขายไม่ได้ ฎีกายอมให้ชาย ถ้า
 บุตรยอมรับนี้ค่าตัวเพียงเท่าไร ก็ขายได้แต่เพียงเท่านั้น
 กฎหมายเก่าอย่างใดผิดไป จากอย่างนี้ อย่างเก่า เพราะฉะนั้นใน
 ความเรื่องนี้ ถ้าบิณฑามารกายเอาชู้หญิงนั้น ไปขายได้

แก่ชายที่มาดูศพเท่าไร ก็ให้บิดามารดาใช้เงินเขาเอง
อย่าให้ชาย ชู้เดิม แล ตัวหญิง ต้องใช้ เพราะเห็น ชู้ว่าตัว
หญิง ไม่ยอมให้ชาย แล หญิง นี้ เมื่อ บิดามารดาตาม
ชาย ชู้ไป ถ้าเอาเงินทองสิ่งของ ๆ บิดามารดาคิด
ตัวไปด้วย ถ้าบิดามารดาไม่ยอมได้ ก็ให้เร่งคืนให้เร็ว
ไว้แต่ผ้าห่มห่ม แล เบี้ยเงินดู สิ่งของราคาสัก สาม
คำสิ่ง ให้บิดามารดาบอกให้หญิง เพื่อจะเปลี่ยนเบี่ยงเลี้ยงตัว
อยู่สัก เกือบหนึ่ง สอง เดือน กว่า จะถึงที่มาหาภักดิ์กับชาย
ที่ตัวหญิง นี้ยอมเป็นเมียเขา ความวิวาทอาชั้แล พึง
เล่าแก่ให้เล็กเลียบให้หมด

ตามลัทธิผู้ชาย ในบ้าน ในเมืองทุกวันนี้ อกใจถือ
ว่าหญิงคนใด ชายใดพาเข้าไปในที่ลับ รึต้องถึงตัวแล้ว ก็
อกใจถือตัวว่าเป็นเจ้าตัวตัว ความก็ว่าอย่างนั้น ผู้ที่ตัดสิน
ก็ว่าอย่างนั้น แล ผู้ตัดสินให้ตัวเป็นเจ้าของ แล ให้เมีย
เป็นทั้ง สักตัวเกือบ ฆาน เพราะลัทธิ อย่างนั้น แล จึงได้ตัดสิน
ในเวลาหนึ่ง ได้เลิกกฎหมายเก่าว่าหญิง หย่าชาย หย่าไต่หนี้
ให้ยกเลิก แต่เมื่อพิจารณาดี ๆ ที่ว่า อย่างนั้นผิดยุคชวรมไป
หญิง จะหย่าชาย ก็หย่าไต่ตามกฎหมายนั้น ต้องยุติ ชวรม อยู่
ให้เอาเป็น ประมาณ ความเรื่อง นี้ ที่เปรียบเทียบพิจารณา

ว่าเป็นเมียว่าไม่ได้เป็นเมีย ได้ชกเสีย เอาแต่ตามใจหญิง
ที่สมักไม่สมักเป็นประมาณ

หญิง ไทมีชายมาขอขีความาร ภายหลังให้ ทั่วยอมแลไป
อยู่ด้วย กัน มีผู้รู้เห็น คบด้วยกันมาก ว่าเขาสองคน
เป็นผัวเมียกัน ร่วมสุขทุกข์ทนร้อนเคี้ยวกัน อยู่นานหลายวัน
หลายเดือน ประจักษ์แจ้งแก่คนรอบบ้าน รอบเมือง ไม่มี
ใคร ชักใคร่เถียง จึงควรตัดสินใจว่าเป็นผัวเมียกัน ในความ
เรื่องนี้ จะ ให้เป็นถึง อย่างนั้น จะไม่ได้ จึงต้องให้เป็นไป
ตามใจหญิง สมัก ความคล้ายกับ อย่างเรื่องนี้แต่ก่อนที่เคย
เกิดขึ้นมา แต่ก่อนมีผู้ มีชื่อภายหลัง หญิงไป ข่ายไว้แก่พระยา
สิงหราชฤทธิไกร ผู้ บิดาหลวงเสนาภักดิ์ แต่หญิงนั้นยังเล็ก
ครั้นหญิงนั้นเจริญเป็นสาว หลวงเสนาภักดิ์ สมคบเป็นภรรยา
ครั้นภายหลังขีความารตาของหญิง มาของหญิงให้ถอนตัวจาก
หลวงเสนาภักดิ์ ไม่ยอมเป็นภรรยา จะสมักกันไปกับขีความารตา
หลวงเสนาภักดิ์ก็ยอมปล่อย ขีความารตาจึงเอาเงินค่าตัว
มาส่งหลวงเสนาภักดิ์ แล้วรับตัวหญิงไปไว้ไม่ช้า ก็ไปบอก
ชาย ให้ผู้อื่น ขอมยก หญิงนั้น ให้เป็น ภรรยาผู้อื่น หญิงนั้น
ไม่สมักมาร้องทุกข์ จะขอกลับคืนมาเป็น ภรรยาหลวงเสนา
ภักดิ์ ๆ ก็ยอมใช้เงินแรงกว่าค่าตัวเดิม แต่ยังไม่ยอมว่า

จำนวนเงินที่บิดามารดาขึ้นใจบุตรไปขายให้ผู้อื่น ความ
 เรื่องนี้ก็ได้โปรดทักสินให้ตามใจหญิง แลหลวงเสนารักษ์ก็
 ยอมไม่ให้ตามใจบิดามารดา แลชายซึ่งจะเข้ามาเป็นเจ้าของใหม่
 ความสองเรื่องนี้โปรดทักสินให้ตามใจหญิง แลชายที่
 รักใคร่กันไม่ตามใจบิดามารดา ๕๕

ครอຍ ๕๖ ขน ยาง จำพวกที่มีคอกีของตัว ที่ตัวสำคัญ
 ว่าคล้ายกับความสองเรื่องนี้ แต่ได้ถูกทักสินไปอย่างอื่น
 แต่ก่อนแล้ว จะว่าเช่นๆ จะคิดว่าจะทรงทักสินความต่าง ๆ
 ครั้งก่อนก็ไม่เหมือนกัน การนั้นทรงพระราชดำริห์ทราบแล้ว
 ว่าจะมีผู้ว่าอย่างนั้น จะคิดอย่างนั้น ขอให้ผู้สังเกตคดีด้วย
 ความพิจารณาให้ละเอียด ซึ่งทรงทักสินต่าง ๆ ไปนั้น
 ตามบันคาศักดิ์ชาติตระกูลของหญิงแลชาย แลเกี่ยวข้อง
 ในที่สงฆ์ที่ตำมที่กำหนดผิดกันอยู่ จึงทรงทักสินยกเรื่องไป
 ชัดเรื่องเทียบให้เห็นว่าแต่ก่อนนี้ไปนายไทยมหาดเล็ก ซึ่ง
 แต่ก่อนเป็น นายรองชิต บัดนี้เป็น ขุนนครเขตรเกษมศรี
 รองปลัดภิกรม กองตระเวนขวา แต่งเจ้าแก่ไปขอทรัพย์สินบุตรพระยา
 เทพวร ชุนเป็นภรรยา ได้ปลุกหอบปลุกเรือนอยู่ด้วยกัน
 แล้วได้ให้ท้าวสมศักดิ์นก ภรรยาภิกรมเข้าเฝ้าทูลละอองธุลี
 พระบาทข้างใน ได้พระราชทานเงินตราให้ทรัพย์สินเฝ้าเวลา

เข้าไปเฝ้ายัง ครั้นภายหลังทริภักย์กับนายรองชิตโกรธซึ่ง
 ชุนเคื่องกัน นายรองชิตมาอยู่บ้านเดิม ไปมาหาสู่ทริภักย์
 แยกต่าง ๆ ภายหลังทริภักย์มีชู้ คือ พันศรีสิทธิขึ้นในกรม
 พระตำรวจ แลเมื่อพระยาเทพวรชุนไม่ได้อู่บ้านไปราชการ
 เมืองนครศรีธรรมราช นายรองชิตไปหาทริภักย์ จับได้พันศรี
 สิทธิชายชู้ในท่อนอุ้งเลียงไม่ได้ นายรองชิตเห็นว่าทริภักย์
 เคยได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททรงรู้จักอยู่ จึงนำความนั้น
 กรายทูลพระกรุณา จึงมีพระบรมราชโองการให้ลูกขุน
 ปรีชชายุชู้ตามคดีกับนายรองชิตเสร็จแล้ว ทนึ่งสมัก
 จะไปชู้กับชายชู้ ๆ ก็สมักจะรับไปเพราะได้เลี้ยงเมียปรีช
 มาแล้ว มีพระบรมราชโองการดำรัสว่าทริภักย์เป็นบุตร
 ชุนนางมีชั้นศักดิ์ก็ ไม่เป็นทนึ่งบุตร บิดามารดาสามัญ
 เสมอราชฎ จะไปรักให้เป็นไปตามใจทริภักย์แลชายชู้
 ของทริภักย์ไม่ได้ พระยาเทพวรชุนบิดาของทริภักย์
 ก็ไปราชการอยู่ไกล ภายหลังเกิดความเรื่องขึ้นขึ้น พระยา
 เทพวรชุนจะว่าอย่างไรก็ยังไม่ทราบ จึงไปรักให้หาตัว
 นายพิศาลหุ้มแพรในพระบรมราชวัง แลบุตรพระยาเทพ
 วรชุนที่เป็นมหาดเล็กหลายนายมาแล้ว มีพระบรมราชโอง
 การดำรัสถามว่าทริภักย์บุตรพระยาเทพวรชุน นอกใจ

ๆ ของทา แลญาติข้าง มารดา หมกตาม บัน คาคัก ก็ เมื่อ
 ทักสินทั้งนี้ จะว่าเข้าข้าง ผู้ที่ ช่ม ชี โพร่ เกิน ไป ก็ ตาม แต่
 เห็นว่า ผู้ที่มี บัน คาคัก เป็น อัน มาก จะ เห็น ชอบ ด้วย ถ้า จะ ไม่
 ทักสิน อย่าง นั้น จะ ว่า ไป ตาม กฎหมายเก่า ก็ จะ เป็น ที่ เลีย
 ใจ แก่ ผู้มี บัน คาคัก มากนัก ชัก เรื่อง ว่า มา ทั้งนี้ จะ ให้ เห็น
 หลัก ความ ที่ ทรง พระ ราชา คำ ริ้ด แล้ว ทักสิน อย่าง ความ บาง
 เรื่อง คล้าย ๆ กับ ความ ที่ ร้อง ฎีกา สอง เรื่อง คือ ผู้หญิง สมัก
 จะ ไป กับ ผู้ ชาย ผู้ ชาย ก็ สมัก จะ รับ แต่ ญาติ พี่น้อง ของ หญิง
 เป็น ผู้มี บัน คาคัก สูง เขา ไม่ ยอม ให้ เลย ที่ ใน ความ เรื่อง นั้น
 ตาม รูป ความ ก็ ควร จะ ทรง ทักสิน ให้ ตาม ใจ หญิง สมัก เหมือน
 กับ ความ ฎีกา สอง เรื่อง นี้ ทำ นาน ทั้ง หลาย เป็น อัน มาก ที่ ไม่ ได้
 พิจารณา การ ให้ เลื่อย ค ก็ เหมือน จะ เห็น ไป อย่าง นั้น ด้วย แต่
 เมื่อ พิเคราะห์ ให้ เลื่อย ค ไป รุกฎ การ แต่ หลัง มา เห็น ว่า หญิง
 ใน ตระกูล นั้น ไม่ เคย ตก ไป เป็น ภรรยา ผู้ ที่ ทำ คัก ก็ เสมอ กับ ชาย
 ที่ หญิง นั้น รัก นั้น เลย ชาย คน นั้น มี ใหญ่ ไม่ สูง เลื่อม เข้า ไป
 สมคบ หญิง ใน ตระกูล สูง เช่น นี้ เป็น ที่ แปลก ใจ คน ใน ตระกูล
 นั้น ทั้ง สิ้น ถ้า จะ ทักสิน ให้ ตาม ใจ หญิง แล้ว คน ใน ตระกูล
 นั้น ทั้ง สิ้น เขา คง คิด ว่า ผู้ ครอง แผ่นดิน ลก คัก ก็ ตระกูล เขา
 ให้ ทำ ไป เป็น ตัวอย่าง จะ เป็น ที่ ให้ เขา เสีย ใจ ไม่ รู้ หาย ถึง จะ ยัง คับ ชาย

ให้เสียเบี้ยเสมิกให้แก่เขาตามกฎหมาย อย่างว่าเสีย ถึงจะเสีย
 ให้เข้าสัก ๑๐๐ ซึ่งเป็นเบี้ยปรีย เขาก็ลั่นวาจาว่าไม่ยอม
 ยินดีรับเป็นอันขาดที่เกี่ยว. อนึ่งถ้าจะ คัก สิ้น ให้ชาย หนึ่ง
 คู่หนึ่ง ให้อยู่ด้วยกัน ตามใจสมัครรักใคร่กันแล้ว ผู้คักสิ้น
 ก็ถูก เป็นโง่งมหนักไม่รู้เท่ารู้ทันคน เสียคุณเสียกาย ถูกหลอก
 ถูกหลวงกล้ำกลายเข้ามาในพระราชวังไทยเสมอชยด แต่
 แผ่นดินเก่ามาจนแผ่นดินใหม่ ก็จะเป็นอันไม่รู้เท่าอ้ายชยด
 อีชยดเสีย การที่ปรากฏว่าไม่รู้เท่ารู้ทันนั้น ก็จะเป็นทางที่จะได้
 คนตาม ๆ ต่าง ๆ เดินทางนั้นมาดูลายพระราชทานต่อไป
 ในภายหน้า จึงประกาศมาขอให้ผู้มีปัญญา ตรีตรองดู จะ
 แต่ความสามัญในโรงศาลในกรุง แลหัวเมืองทั้งปวง ให้
 ตระลาการ พิจารณาสั่งแยกตระ กลหนึ่งตระ กลชาย แล
 เบรียบเทียบให้คล้ายกับ กระแส พระราชดำรินี้ ก็ซึ่งถือ
 ลัทธิว่าชาย ถูกต้อง หนึ่งแล้วก็ ชื่อว่า เป็นเมื่อนั้นใช้ ไม่ได้ ให้
 บังคับตามใจสมัครในตระ กลหนึ่ง ที่ต่ำ แลตามใจตามมารดา
 ญาติพี่น้อง ของหนึ่ง ในตระ กล ที่สูง คักคักตามบังคับ เด็ด ๆ
 วิสัยคนตระ กลต่ำมีแต่คักจะหาเงินหาทอง ย่อม
 ช่มชู้นบุตร หลานของตัวแล้วเอาไปขายเขาไปให้ ให้ไปค้อง
 ทน ยากอยู่ในที่ ๆ ตัวจะไ้เงินไ้ทองมากแต่บุตร ไม่

ควรที่จะต้องขาดเพราะ บิคารมารคา จึงต้องหักสิน ให้ตาม
 ใจบุตรสมัค ประการหนึ่งหญิงก็ไม่ควร จะสึกหรือมากไป
 หลาย แห่งใน ๓๖ กุลต่ำ ถ้าหักสินให้เป็นของ บิคารมารคา
 แล้ว ก็จะทำให้สึกหรือมากไป ดังเช่นเป็นในความฎีกา
 สองเรื่องนี้ ก็ใน ๓๖ กุลสูง โดยว่าหญิงพลัดไปสึกหรือ
 ในสถานต่ำ เป็นที่อัชฌายชายหน้าแก่ญาติพี่น้อง ก็เมื่อ
 คั้นมาให้ญาติพี่น้อง ถึงไปต้องสึกหรือเป็น สองซ้ำสามซ้ำ
 ญาติพี่น้องทั้งปวงคง จะไม่ยอมให้ ไปสึกหรือใน ๓๖ กุลต่ำ
 โดยจะต้องสึกหรือเขาคง จะให้ไปสึกหรือในที่มิศักดิ์สูง เป็น
 ที่บำเพ็ญเกรงกลัวของคนเป็นอันมาก จนคนทั้งปวงเกรงใจ
 ไม่ออกปากพูดถึงความเรื่องนั้นได้ ก็เป็นอันแก้ชายให้หาย
 ไปโดยลำดับ เพราะ จะทำคนทั้งหลาย ให้ล้มความผิดเสีย
 ประกาศมาณวันจันทร์ เดือน ๖ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีฉลู สัปตศักราช
 ศักราช ๑๒๒๗ ฤาเป็นวันที่ ๑๓๓๒ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ จะ

ประกาศพิทักษ์ภาษีน้ำมันพร้า

มีพระบรมราชโองการมาว่า พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ให้
ประกาศแก่เจ้าภาษีนายอากร แลราษฎรผู้ค้ำน้ำมันพร้า
ในกรุงเทพ แลหัวเมืองให้รู้ทั่วกันว่า พระยาราชพงษา
สุรพันธ์ ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรสงคราม กรมการมีใบขอก
มาวางเวรกรมท่า ว่ามีเงินราษฎรเข้าซื้ออีก ๖๖ คน
ร้องกล่าวโทษเจ้าภาษีน้ำมันพร้า ว่าเก็บภาษีผิดพิก
ต้องตราเจ้าจำนวนกรมพระคลังมหาสมบัติ นำข้อความ
ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึง
โปรดเกล้าให้มิตรลาการชำระ ให้ความจริงสมคั่งคำร้อง
ขึ้นมีชื่อ ให้ลูกขุนศาลหลวงปฤกษาท้าวไทย ประโยค
เจ้าภาษีหลวง เสนอเงินทองเสร็จแล้ว ตั้งแต่วันสืบไป
ให้เจ้าภาษีน้ำมันพร้า ทำตามข้อพิกให้ถูกต้อง
ตามท้องตราทุกประการ

ข้อหนึ่งว่า ให้ขุนเสนาธิการเวียงภาษีแต่ราษฎร
มีชื่อผู้ค้ำน้ำมันพร้า ๑๐ หยิบหนึ่ง ถ้าราษฎรเสียภาษี
๑๐ หยิบหนึ่งให้เจ้าภาษีแล้ว ให้เจ้าภาษีทำตัวฎีกา
ให้แก่ราษฎรทุกราย ให้ราษฎรซื้อขาน้ำมันพร้า
ได้โดยสะดวก

ข้อหนึ่งว่า ถ้าวรณ^๕มีชื่อ^๕ จะกับ^๕น้ำมัน^๕มพร้าว^๕
 จำหน่าย^๕ใช้^๕สอย^๕แลก^๕เปลี่ยน^๕ ได้^๕มา^๕รับ^๕ตัว^๕ต่อ^๕เจ้า^๕ภาษี^๕
 ไป^๕ทั้ง^๕ต้ม^๕น้ำ^๕มัน^๕ ถ้า^๕ต้ม^๕น้ำ^๕มัน^๕ได้^๕มาก^๕น้อย^๕เท่า^๕ใด^๕ให้^๕มา^๕บอก^๕แก่^๕
 เจ้า^๕ภาษี^๕ ๆ จะ^๕ได้^๕เรียก^๕ภาษี^๕ตาม^๕น้ำ^๕มัน^๕มาก^๕แล^๕น้อย^๕
 น้ำ^๕มัน^๕ที่^๕เรียก^๕ภาษี^๕แล้ว^๕นั้น^๕ เจ้า^๕ของ^๕จะ^๕ขาย^๕ให้^๕แก่^๕เจ้า^๕ภาษี^๕ก็^๕ได้^๕
 จะ^๕ขาย^๕ให้^๕ผู้^๕ใด^๕ผู้^๕หนึ่ง^๕ราคา^๕ถูก^๕ราคา^๕แพง^๕ก็^๕ได้^๕ แต่^๕ผล^๕มพร้าว^๕
 นั้น^๕ รวณ^๕เจ้า^๕ของ^๕กับ^๕ลูก^๕ค้า^๕จะ^๕ซื้อ^๕ขาย^๕กับ^๕ราคา^๕ถูก^๕แพง^๕
 เท่า^๕ใด^๕ไม่^๕ห้าม^๕ จะ^๕

ข้อหนึ่งว่า ห้าม^๕อย่า^๕ให้^๕รณ^๕ที่^๕ไม่^๕ได้^๕มา^๕รับ^๕ตัว^๕
 ต่อ^๕เจ้า^๕ภาษี^๕นั้น^๕ ถ้า^๕ต้ม^๕น้ำ^๕มัน^๕มพร้าว^๕ซื้อ^๕ขาย^๕ใช้^๕สอย^๕แลก^๕เปลี่ยน^๕
 เปน^๕อัน^๕ชาติ^๕ ถ้า^๕ต้ม^๕น้ำ^๕มัน^๕มพร้าว^๕ มี^๕ผู้^๕รับ^๕สิน^๕บน^๕
 จัก^๕ได้^๕จะ^๕ปรับ^๕ไหม^๕ใช้^๕เงิน^๕ภาษี^๕ สาม^๕วัน^๕เปน^๕เงิน^๕ ๖^๕ ซึ่ง^๕
 ๕^๕ ตำ^๕ลึง^๕ ให้^๕เป็น^๕สิน^๕บน^๕แก่^๕ผู้^๕นำ^๕จับ^๕เงิน^๕สิบ^๕ห้า^๕ตำ^๕ลึง^๕ จะ^๕

ข้อหนึ่งว่า แต่^๕ก่อน^๕เมื่อ^๕ยัง^๕ไม่^๕ได้^๕ทั้ง^๕ภาษี^๕น้ำ^๕มัน^๕
 มพร้าว^๕นั้น^๕ รณ^๕มี^๕ชื่อ^๕ต้ม^๕น้ำ^๕มัน^๕มพร้าว^๕จำ^๕หน่าย^๕ซื้อ^๕
 น้ำ^๕มัน^๕มพร้าว^๕ไว้^๕จำ^๕หน่าย^๕ น้ำ^๕มัน^๕จำ^๕หน่าย^๕ไม่^๕หมด^๕ เหลือ^๕อยู่^๕
 มาก^๕น้อย^๕เท่า^๕ใด^๕ ถ้า^๕ถึง^๕กำหนด^๕วัน^๕เจ้า^๕ภาษี^๕เข้า^๕เรียก^๕ภาษี^๕แล้ว^๕
 ให้^๕รณ^๕มา^๕บอก^๕เจ้า^๕ภาษี^๕น้ำ^๕มัน^๕เสีย^๕ก่อน^๕ จึง^๕จำ^๕หน่าย^๕ได้^๕
 ถ้า^๕ไม่^๕มา^๕บอก^๕ เจ้า^๕ภาษี^๕เขา^๕น้ำ^๕มัน^๕ไป^๕จำ^๕หน่าย^๕แก่^๕ผู้^๕ใด^๕

ผู้หนึ่งก็

มีผู้รับสินบน จึงได้ จะรับไหมเหมือน

อย่างผู้ลักต้มน้ำมันขาย

ฯ

ข้อหนึ่งว่า ถ้าวางฎ มีข้อห้ามรับทำหนังสือสัญญา
ต่อเจ้าภาษีไปทั้งต้มน้ำมันนั้น ต้มน้ำมันไว้แล้วมาบอก
เจ้าภาษี ให้เจ้าภาษีไปเรียก ภาษีในวันนั้น ถ้าเจ้าภาษี
มีธุระจะไปไม่ได้ ในวันนั้น ก็ให้เจ้าภาษีทำหนังสือผิดให้
แก่วางฎผู้ต้มน้ำมัน มีกำหนดว่าในสอง สามวัน
ให้เป็นแน่นอน ให้วางฎผู้ต้มน้ำมัน ทำตัวลงชื่อลงวัน
แฉะเวลานั้นให้มาบอกเจ้าภาษีแล้ว ให้ไว้แก่เจ้าภาษี
แล้วรับหนังสือผิดของเจ้าภาษีไปไว้ ถ้าเจ้าภาษีหนึ่งเสีย
ฎาบิดพลัวไป ไม่ไปตามนัดก็ ผิดเกินสองวันก็ สามวัน
ก็ ก็ ไม่ทำหนังสือผิดให้แก่วางฎก็ ไม่รับตัวที่วางฎ
ทำมาให้ ไว้วันนั้นก็ ทำให้น้ำมันของวางฎค้างเนินช้า จะจำหน่าย
ก็ไม่ได้ ให้วางฎมาร้องต่อเจ้าพนักงาน กรมพระคลัง
มหาสมบัติ ให้เอาใบผิดแฉะตัวขึ้นที่เจ้าภาษีไม่รับให้
มาเป็นสำคัญด้วยจะได้ทำโทษ เจ้าภาษีตามโทษานุโทษ ะ
ข้อหนึ่งว่า น้ำมันที่ขึ้นทุกเรือเข้ามาแต่ต่างประเทศ
ก็ได้เสียภาษีร้อยชักสามแล้ว ห้ามไม่ให้ขึ้นตลาดิกรณ
เรียกภาษีเป็นสองซ้ำได้

ฯ

ข้อหนึ่งว่า ให้ขุนเตลาชิกรณเรียกภาน้ำมัน
ท้องตรา แต่ราษฎรตามพิภัก ห้ามไม่ให้ขุนเตลาชิกรณ
เรียกภาน้ำมัน แต่ราษฎรได้หลอเกินผิด จากพิภัก
ให้ราษฎรไต่ความเท็จจริงแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ ๖๖

ข้อหนึ่งว่า ถ้ามีผู้รับสินบนนำจับผู้ลักลอบต้มน้ำมัน
มพร้าวในแขวงเมืองนั้น ๆ ก็ให้ขุนเตลาชิกรณ แลหลวง
เสมียนคนใช้ ไปขอกรมการกำหนดต่อผู้ว่าราชการเมือง
กำกับไปจับให้ทุกคราว ถ้าจับได้ตัวผู้ลักลอบต้มน้ำมัน
มพร้าวมาแล้ว ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ แลเจ้าภาน้ำ
คักสินตามพิภักท้องตรา ถ้าคักสินไม่ตกลง ให้บอกส่งมา
ตามกระทรวง เจ้ากระทรวงจะไต่ส่งให้เจ้าจำนวนชำระ
คักสิน ให้แล้วแก่กัน ๖๗

ข้อหนึ่งว่า ถ้าขุนเตลาชิกรณหลวง เสมียนคนใช้
แลผู้รับช่วงจำหน่าบน้ำมันมพร้าวในแขวงเมืองนั้น ๆ ไปจับ
ผู้ลักลอบต้มน้ำมันมพร้าวแต่ลำพังพวกเจ้าภาน้ำ ไม่ได้ขอ
กรมการกำหนดต่อผู้ว่าราชการเมืองกำกับไปด้วย แลมี
ผู้มาร้องฟ้อง พิจารณาเป็นสัตย์จะปรับไหมมีโทษ แก่
เจ้าภาน้ำเหมือนไทยผู้ลักลอบต้มน้ำมันมพร้าวเหมือนกัน ห้าม
อย่าให้ราษฎรทำน้ำตาลมพร้าวใหญ่ ให้ผลมพร้าวห้อย

ไปเป็นอันขาด ให้เจ้าภานีแลราชบุตรทำตามพิภักดิ์ของครว
 แลคำประกาศนี้เกิด ประภาศมานวณังการ เกษณีย์ ขึ้นสองคำ
 มีผล สืบต่อกัน ศักราช ๑๒๔๗ เป็นวันที่ ๕๓๓๓ ในราชกาลประเพณีนี้
 พระบาราชภักดีศรีรัตนราชสมบัติ พระยาพิพิธ

โกไทยสวริย เป็นผู้รับสั่ง

ฯ

ประกาศ พระราชพิธี ลงทรงโสกันต์

ประกาศเล่าด้วย ขวมนิยมลงทรงโสกันต์ ที่เป็นพิธี
สำหรับราชตระกูลในแผ่นดินสยามสืบมา สมเด็จพระเจ้า
น้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าฯ สมเด็จพระ
พระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าฯ ทั้งชายทั้งหญิง คือท่านที่มีพระบิดา
พระมารดาเป็นราชตระกูลทั้งสองฝ่าย แต่จะว่าให้ละเอียด
ถ้าการเป็นทั้งพระวงศ์ใหม่ พระเจ้าพี่ยา พระเจ้าน้องยา พระ
เจ้าพี่นาง พระเจ้าน้องนาง พร้อมพระชนกชนนีกับสมเด็จพระ
พระเจ้าแผ่นดินใหญ่ ก็เป็นสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ สมเด็จพระ
เจ้าน้องยาเธอ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ สมเด็จพระเจ้า
น้องนางเธอทั้งสี่ แต่ที่ต่างพระมารดาต่อโปรดให้เป็นจึง
เป็นได้ พระเจ้าลูกเธอที่ประสูติ แต่พระอรรคมเหสี
พระอรรคชายาที่ติดมาแต่เดิมก็ตั้งใหม่ก็ตั้ง เป็นสมเด็จพระ
พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าฯ ทั้งชายทั้งหญิง พระเจ้าลูกเธอที่เจ้า
จอมมารดาเป็นแต่พระสนม ไม่เป็นเจ้าฟ้าฯ ก็เป็นแต่พระองค์เจ้า
ถ้าเจ้าจอมมารดาเป็นเชื้อพระวงศ์ต่าง ๆ ก็ตั้ง เป็นบุตรเจ้า
แผ่นดินเมืองน้อย รอบคอบก็ตั้ง ๆ เป็นบุตรเสนาบดีมีความ
ชอบก็ตั้ง ถ้าโปรดให้เป็นเจ้าฟ้าฯ ก็เป็นได้ พระเจ้าหลานเธอ
นั้นคือพระโอรสพระธิดาในพระบรมราชวัง ถ้าพระมารดา

โปรดให้เป็นเจ้า บุตร บุตรี ก็ เป็น สมเด็จ พระเจ้าหลานเธอ
 เจ้าฟ้า ฯ สมเด็จ พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าหญิง สมเด็จ
 พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิง เมื่อได้ พระสวามี เป็น พระเจ้า
 แผ่นดินใหญ่ ก็ ก็ เป็น กรม พระราชวัง ก็ ก็ เป็น เจ้าต่างกรม
 ไม่มี กรม เจ้าฟ้าฯ พระ องค์ เจ้า ก็ ก็ ถ้า มี บุตร บุตร ยัง เกิด
 ก็ เป็น เจ้าฟ้า ตาม พระมารดา แต่ ศักดิ์ นาม ตำแหน่ง พระ องค์ เจ้า
 ที่ เป็น พระเจ้าหลาน เธอ คง สมเด็จ พระ เจ้าหลานเธอ มี ศักดิ์
 นาม เสมอ เพียง พระ องค์ เจ้า ที่ เป็น พระเจ้าลูกเธอ ฯ เมื่อ แผ่นดิน
 ดับ ๆ มา พระราช ไซศ พระราช ธิกา ของ สมเด็จ พระเจ้า
 แผ่นดินใหญ่ แล กรม พระราชวัง ที่ ประสูติ แต่ พระมารดา
 เป็น เจ้าฟ้า ก็ ก็ เป็น พระ องค์ เจ้า ก็ ก็ คง เป็น เจ้าฟ้า ถ้า
 มารดา เป็น แม่ หม่อมเจ้า แล ราชนิกุล แล ภิคา เมือง นี ยรอบ
 กะย ก็ คง เป็น แม่ พระเจ้าลูกเธอ พระ องค์ เจ้า ต่อ พระเจ้า
 แผ่นดินใหญ่ โปรด ให้ เป็น เจ้าฟ้า จึง เป็น ไ้ ฯ ใน กรม พระราชวัง
 หลัว บุตร บุตรี ประสูติ แต่ ข้าราชการ มี นส เป็น เจ้า ก็ เป็น
 ไ้ เพียง พระ องค์ เจ้า ต่อ มารดา เป็น เจ้าฟ้า จึง เป็น เจ้าฟ้า
 ตาม พระมารดา บุตร บุตรี กรม พระราชวัง หลัว ที่ เกิด แต่
 พระสนม ก็ คง เป็น แม่ หม่อมเจ้า เหมือน กับ บุตร บุตรี ของ พระ องค์
 เจ้าชาย ทั้ง ปวง ที่ ตั้ง กรม แล้ว แล ยัง ไม่ กรม แม่ หม่อมเจ้า

ทั้งปวง ที่ได้ราชการย้ายหน้าฝ่ายใน ไปรื้อเลื่อนให้เป็นพระ
องค์เจ้าโดยความชอบ ก็เป็นได้ การกำหนดที่ว่ามานี้ตาม
แบบแผนซึ่งมีสืบมาแต่โบราณหลายชั่วแผ่นดิน แต่ครั้งกรุง
เก่ามา ๓ เมื่อครั้งแผ่นดิน กรุงธนบุรี แรกตั้ง
แผ่นดินบางกอกก่อน พระวรวงษ์นี้ มีพระเจ้าลูกเธอชายเป็นเจ้าฟ้า
สามพระองค์ พระองค์หนึ่งเกิดแต่พระอรรคชายาเดิม
อีกพระองค์หนึ่งเกิดแต่มารดาที่เป็นพระญาติวงศ์ของพระเจ้า
แผ่นดินในเวลานั้น อีกพระองค์หนึ่งเกิดแต่มารดาที่เป็น
พระขัตติยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ซึ่ง
เวลานั้น พระเจ้าแผ่นดินโปรดให้ตั้งอาญาสิทธิ์ เหมือนพระเจ้า
แผ่นดินในการสงคราม ในเจ้าฟ้าทั้งสามนั้น องค์ที่สอง
สิ้นชีพเสวยยังเยาว์ องค์ที่สองสิ้นชีพเมื่อล่วงแผ่นดินนั้นไป
แต่องค์ที่สามสืบมาเป็นสมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า ใน
แผ่นดินพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ เมื่อตั้งพระวรวงษ์ใหม่ขึ้น
สมเด็จพระเจ้าฟ้านางเธอสองพระองค์ก็เป็นเจ้าฟ้า สมเด็จพระ
เจ้าฟ้านางเธอพระองค์ใหญ่ มีพระบุตร ๓ พระบุตร ๑
แต่พระบิดาสิ้นชีพเสวยนานแล้ว สมเด็จพระเจ้าฟ้านางเธอ
พระองค์น้อยมีพระบุตร ๓ พระบุตร ๒ พระบิดาก็สิ้นชีพเสวย
นานแล้วเหมือนกัน ก็ทั้ง ๔ พระองค์นั้น พระเจ้าอยู่หัว

โปรดให้เป็น สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าท่งสิน ภายหลัง
มาพระบุตรของ สมเด็จพระเจ้าฟ้างเอก พระองค์ใหญ่
โปรดให้เป็น กรมพระราชวังหลังเป็นลำดับ สมเด็จพระเจ้า
น้องยาเธอ ที่โปรดให้เป็น กรมพระราชวังบวรในแผ่นดินนั้น พระ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในแผ่นดินนั้น มีพระราช
โอรส สอง พระองค์ พระราชธิดา สอง พระองค์ แต่พระ
อรรคชายาเดิม โปรดให้เป็น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้าท่ง ๔ พระองค์ ๑ แต่กรมพระราชวังมีพระราชธิดา
ประสูติแต่พระมารดาเป็นเชื้อเจ้าเมืองเชียงใหม่ โปรดให้
เป็น สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าทวย รวมเจ้าฟ้าในชั้น
แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ คือ สมเด็จพระ
เจ้าฟ้างเอก ๒ ถ้านับ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
ที่เป็น กรมพระราชวังทวยก็เพิ่ม ๓ เป็นชั้นศักดิ์สูงอย่างเอก
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๔ พระองค์เป็นอย่างโท
สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า นัยกรมพระราชวังหลังทวย
เป็น ๑๑ พระองค์เป็นอย่างตรี รวมเจ้าฟ้าทั้ง ๓ อย่าง
เป็น ๑๘ พระองค์ ก็อนับเจ้าฟ้าหลานเธอ ที่เป็น ราชบุตร
เจ้ากรุงธนบุรีด้วยนั้น อนึ่งมีเจ้าฟ้าหญิง แก่อีก พระองค์หนึ่ง
เป็น พระราชธิดา สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน พระวงษ์เจ้ากรุงศรี

ขอทูลว่า บังคับยศบันฑาศักดิ์ก็เช่นเจ้าฟ้าอยู่ด้วย ^๕จึงรวม
เป็น ๑๔ พระองค์ด้วยกัน ^๕

ถ้าในเจ้าฟ้าเหล่านี้ เมื่อแรกตั้งแผ่นดินยังไม่ได้โสกันต์
๗ พระองค์ คือสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ๓ พระองค์
ยกแก่พระองค์ใหญ่ สมเด็จพระหลานเธอเจ้าฟ้าในสมเด็จพระ
เจ้าฟ้าผางเธอ พระองค์น้อย ๒ พระองค์ สมเด็จพระ
เจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าในกรมพระราชวัง พระองค์ ๑ สมเด็จพระ
เจ้าหลานเธอ ที่เป็นราชบุตรเจ้ากรุงธนบุรี พระองค์ ๑
จึงรวมเป็น ๗ พระองค์ ในเจ้าฟ้า ๗ พระองค์นี้ ^๕เมื่อ
ถึงยังมีกำหนดควร จะโสกันต์ ก็มีราชการขัดข้องพม่าจะ
อยู่ เพราะเป็นการกันแผ่นดินไม่มีช่อง มีเวลาที่จะได้ทำ
พระราชพิธี ให้เต็มตามกำหนด คือสองพระองค์ถึงกำหนด
โสกันต์ใน ^๕วันแรก ตั้งแผ่นดินใหม่ คือ ขุน จันทวาศคคักราช
๑๑๖๖ ทรงกับยังมีภักุสคคักราช ๑๑๗๒ อีกสองพระองค์
ถึงกำหนดใน ^๕วันเสด็จสวรรคตคคักราช ๑๑๖๗ ทรงกับยังมีภักุ
สคคักราช ๑๑๗๖ อีกสองพระองค์ถึงกำหนดโสกันต์
ใน ^๕วันกาเอศคคักราช ๑๑๖๑ ทรงกับยังมีภักุคคักราช ๑๑๖๘
สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าที่เป็นราชบุตรเจ้ากรุงธนบุรีนั้น
ถึงกำหนดโสกันต์ใน ^๕วันบุญศรีศค คักราช ๑๑๖๓ ทรงกับยังมี

มิกุลศกักราช ๑๗๙๑ ในสมัยนี้พม่ายกมารบแทบทุกปี
มีราชการทั้งศึกมาก ไม่มีช่องที่จะได้คิดทำการลงสร้างโสกันต์
เลย เช่นแต่ทำโดยสังเขปถือเป็นอันต่อไป แต่เจ้าฟ้าพิน
ทวดีซึ่งเป็นพระราชธิดาพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาโบราณ
นั้น ท่านเคยลงสร้างโสกันต์ด้วยพระองค์เอง แลเห็นการ
งานต่าง ๆ เมื่อเวลาลงสร้างโสกันต์เจ้าฟ้าเจ้าน้องของท่าน
ท่านทราบการทุกอย่างเป็นอย่างดี อย่างธรรมเนียมโบราณอื่น ๆ
ต่าง ๆ คล้ายอย่างหลายประการ ในกรุงเทพ ฯ นี้ เมื่อท่าน
เห็นว่าเจ้าฟ้า ฯ พระองค์ที่โสกันต์ ไม่ได้ทำตามตำรา
พระราชพิธี แต่สักพระองค์หนึ่ง จนหมดเจ้าฟ้าไปแล้ว
ท่านก็บันทึกว่าการอย่างธรรมเนียมพระราชพิธีลงสร้างโสกันต์
เจ้าฟ้าจะสาบสูญไปเสียแล้ว ท่านก็ทรงพระชราแล้ว
เมื่อไม่มีพระชนม์ท่าน ถ้าการสืบไปมีเวลาที่จะได้ทำขึ้น
ใครจะมาแนะนำการให้ถูกต้องตามแบบได้เล่า ท่านจึง
คิดอ่านจดหมายการงานลงสร้างโสกันต์ต่าง ๆ ลงไว้แล้ว
ชี้แจงให้ผู้ใหญ่ผู้น้อยข้างหน้าข้างใน เรียบรู้ไว้ด้วยกันมาก
เพื่อจะไม่ให้การสาบสูญไป ความที่เจ้าฟ้าพินทวดี ทรงพระวิถุนั้น
กรมพระราชวัง ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกย์ ทรงเห็นชอบด้วย จึงทรงสร้างเขาไกรลาศมีพระวิมลชาติ

ขนยอก แลมีสระโนนตากแลท้อไข่น้ำจากปากสัตว์ทั้ง ๔ ตามอย่าง
 เจ้าฟ้าพินทวดี ชีการ ให้ทำ ครั้นการเขาไกรลาสเสร็จ
 แล้วยกกราบทูลขอ แด่พระเจ้าอยู่หัว ให้โปรดให้ทำการโสกันต์
 พระราชบุตร แด่พระราชมารดาของท่าน ที่เป็นแต่พระองค์เจ้า
 สมมตให้เป็นกึ่งเจ้าฟ้า ทำการทั้งนี้ให้มีคดีย่างธรรมเนียม
 ก็เพื่อจะให้เห็นเป็นอย่างทันเวลา เมื่อเจ้าฟ้าพินทวดี
 ยังทรงพระชนม์อยู่ จะได้มีผู้ไ้รู้ไ้เห็นไว้เป็นอันมาก
 มิให้การสาบสูญไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็โปรดให้
 การเป็นไปตามพระไทย กรมพระราชวัง แด่ส่วนพระองค์
 ไม่ชอบพระราชนัดไทย จะทำได้คดีย่างธรรมเนียมไป
 กรมพระราชวัง เมื่อได้ช่องโปรดอำนวยให้ทำก็ได้ทำการ
 โสกันต์ในพระบรมราชวัง ถึง ๓ ครั้ง คือปีเถาะสัปตศก
 ศักราช ๑๑๕๗ ตรงกับปีมะคจฺจศกศักราช ๑๓๑๕ ครั้งหนึ่ง
 คือปีมะเมียสัมฤทธิศก ศักราช ๑๑๖๐ ตรงกับปีมะคจฺจศกศักราช ๑๓๑๘
 ครั้งหนึ่ง คือปีระกาตรีศก ศักราช ๑๑๖๓ ตรงกับปี
 มีคจฺจศกศักราช ๑๓๑๑ ครั้งหนึ่ง

แลในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์
 นี้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าพระองค์ใหญ่ ได้เสด็จ
 อยู่กับสมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าหญิง ในสมเด็จพระเจ้า

พนางเธอ พระองค์น้อย ประสูติพระราชโอรส ๓ พระองค์
 พระองค์ที่หนึ่ง ประสูติในรัชกาลที่ ๓ ศักราช ๑๑๖๓
 ทรงกับขีมีนกุสศศักราช ๑๘๐๑ ได้เป็นเจ้าฟ้าตามพระมารดา
 แต่สิ้นพระชนม์เสียในขีมีน พระองค์ที่ ๒ ประสูติในรัชกาล
 ศักราช ๑๑๖๖ ทรงกับขีมีนกุสศศักราช ๑๘๐๔
 พระองค์ที่ ๓ ประสูติในรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ศักราช ๑๑๗๐
 ทรงกับขีมีนกุสศศักราช ๑๘๐๘ สองพระองค์นี้เป็นเจ้าฟ้า
 ตามพระมารดา แลเมื่อกรมพระราชวังบวรในแผ่นดินนั้น
 สวรรคตในรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ศักราช ๑๑๖๕ ทรงกับขีมีนกุสศ
 ศักราช ๑๘๐๓ แล้วดำรงมาถึงรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ศักราช ๑๑๖๕
 ไปรบกให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าพระองค์ใหญ่ เลื่อนที่
 เป็น กรมพระราชวังบวร เมื่อขึ้นเจ้าฟ้าพระโอรสท่านสอง
 พระองค์ องค์หนึ่งประสูติก่อนเลื่อนที่ พระองค์หนึ่งประสูติเมื่อ
 เลื่อนที่แล้วนี้ เป็นสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า

ก็พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ได้มี
 พระราชโองการ พระองค์หนึ่ง มารดาเป็นบุตรเจ้าเมืองเวียงจันทน์
 ไปรบกให้เป็นแต่เพียงพระองค์เจ้า เหมือนกันกับพระราชบุตร
 แลพระราชบุตรพระองค์หนึ่ง ที่ประสูติแต่พระสมมเจ้าจอม
 มารดาของพระองค์เจ้านั้น สิ้นชีพในรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์

กรมพระราชวังบวรสวรรค์ ครั้นนั้น พระองค์เจ้าหน่มี พระ
ชนมายุได้ ๕ ขวบ เป็นกำพร้าไม่มีเจ้าจอมมารกา
ทรงพระกรุณาฝาก ภายหลังด้วงมาขึ้นหนึ่ง พระองค์เจ้า
หน่มีตามเสด็จลงไปลอบกระซิบ วังเล่นตกน้ำหายไป คน
ทั้งปวงตกใจ เห็นหาอยู่ครู่หนึ่ง จึงทูลพระ องค์เจ้าไป
เกาะท่อนหยวกอยู่หาหน้ำไม้ ผู้ภยเชื่องเสด็จกลับมาได้
จึงทรงพระกรุณาไต่ถามมากขึ้น มีพระราชโองการดำรัส
ว่า พระองค์เจ้าหน่มีเจ้าจอมมาร กาก็เป็นเจ้าฝ่ายลาว
โอรสกาธิเบศร์คือตัวเจ้าเวียงจันทน์ที่ยังอยู่ ควรจะให้เสียดิน
เป็นสมเด็จ พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า การพิถี ไต่กันคนใน
พระบรมมหาราชวัง แต่ทั้งแผ่นดินมาก็ยังหาได้ทำไม่
ถ้าถึงคราว ไต่กันก็ให้ทำให้เป็นแบบอย่าง ในแผ่นดิน จึง
โปรดพระราชทานพระสุพรรณบัฏ ให้เป็นสมเด็จ พระเจ้า
ลูกเธอเจ้าฟ้าคุณชาลทิศยวดี เจ้าฟ้านั้นเมื่อถึงปีมะโรง
สัมฤทธิ์ศก ศักราช ๑๑๗๐ ตรงกับปีจุลศักราช ๑๖๘๘
พระชนมายุครบ ๑๑ ปี ถึงกำหนดที่จะไต่กันก็ เมื่อ
นั้นเจ้าฟ้าพันทิวก็เป็นผู้ชี้การมา ก็สิ้นพระชนม์ไปเสียแล้ว
ถึง ๗ ปี ถึงกระนั้นแบบแผนตัวอย่างการต่าง ๆ ที่เจ้า
ฟ้าพิท วกได้ทรงจัดไว้ มีผู้ได้เรียนรู้เห็น อยู่เป็นอันมาก

แต่ได้^๒ทำ อย่าง การ ททำแต่ก่อน ในพระบรมราชวังสามครั้ง
 นั้นด้วย จึงได้^๒จัดการพระราชพิธีโสกันต์เป็นการใหญ่
 ตามตำรา คือตั้งพระราชพิธีบนพระมหาปราสาท
 คล้ายกับพระราชพิธีตรุษ และมีเขาไกรลาส ราชวัค
 ฉัตรทอง ฉัตรเงิน และฉัตรราชทางหนึ่ง กระละมก
 แลการเล่นต่าง ๆ อย่างสูง แลแต่มีมยุรฉัตร
 นางเชิญเครื่อง นางสระ แห่เครื่องขาว เสก^๔มาทรง
 พังพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปสามวัน แล้วแต่มาเวลาเช้า
 โสกันต์ในวันที่ ๔ แล้วเสก^๔ขึ้นเข้าไกรลาส กรอบเครื่องกัน
 แห่เวียนเขาไกรลาสสามรอบ แล้วแห่กลับในเวลาเช้า
 ครั้นเวลาบ่ายแห่เครื่องแกลง มาสมโภชวันนั้นแล้วต่อไปอีก
 สองวัน วันที่ ๗ จึงแห่พระเกศาไปลอย การเป็นเสร็จ
 โสกันต์เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี ในเดือน ๕ ขึ้นโรงสัมฤทธิ์
 ศักดิ์กษัตริย์ ๑๑๗๐ ทรงกนิเขื่อนมารัส ในชั้นมีศฤส
 ศักดิ์กษัตริย์ ๑๑๗๑

ครั้นล่วงมาอีก ๖ เดือน พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 ยอดฟ้าฯ เจ้าฟ้ามงกุฎเสด็จสวรรคต สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
 กรมพระราชวังบวร ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เป็น
 แผ่นดินที่สอง เจ้าฟ้าพระราชนิเวศน์สองพระองค์นั้น ก็

เป็น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 เลิศหล้านภาลัย พระเจ้าแผ่นดิน พระองค์นี้ ทรงปฤชา
 ทั่วยุทธการ ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายข้าฝ่ายใน ว่าการพระราช
 พิธีโสภณเจ้าฟ้า ได้ทำลงเป็นอย่างดี มีแบบแผนเป็นจดหมายเทศ
 อยู่แล้ว แต่การพระราชพิธีลงทรงพระนามเจ้าฟ้า โดย
 อย่างเต็มตามตำรา ครั้นทรงขึ้นยอทยาเท่า ยังหาได้ทำเป็นแบบ
 อย่างไม่ ผู้หลักผู้ใหญ่ที่เคยเห็นก็แก่ชรา เกือบจะหมด
 ไปแล้วจะสายสูญเสีย ใครทำไว้ให้เป็นเกียรติยศเยี่ยง อย่าง
 สักครั้งหนึ่ง ข้าราชการเห็นพร้อมตาม กระแสพระราชดำริ
 ครั้นถึงบรรดาเบญจศก ศักราช ๑๑๗๕ ทรงกับมกุฎ
 ศักราช ๑๘๑๓ จึงได้ทรงการพระราชพิธีลงทรงสมเด็จพระ
 พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าพระองค์ใหญ่ ผนึกแพไม้ไผ่ที่ท้าวราชวรวิ
 มังกรที่ทรงอยู่กลาง ล้วนด้วยขักรงชันหนึ่ง ทารางไม้ไผ่
 อีกชันหนึ่ง วางแปะอีกชันหนึ่งผ่าชาวอีกชันหนึ่ง มีบันได
 เงินบันไดทองละสองข้าง บันไดกลางเป็นเคียงหลังค้ำผ้า
 ขาว เรียกว่าบันไดแก้ว ในกรงมีมพรวนคู่กับเงินปักทอง
 แลปลาทองปลาเงิน กุ้งทองกุ้งเงิน ลอยอยู่ทั้ง ๔ ทิศ
 กรงนี้มีพระมณฑปสวมม่านราชวัติ นักรทอง นักรนาถ นักร
 เงิน ล้อม ๓ ชั้น มีทหารนั่งรายรอบ และมีवेशุภคช้อง

ล้อมวง แพบที่ตรงแทนเขาไกรลาศในการโสกัณฑ์ การ
พระราชพิธีนอกนั้น คือ การบนพระมหาปราสาท แล การแห่
ทางแห่การ เล่นต่าง ๆ ก็เหมือนกับการโสกัณฑ์ แห่เครื่อง
ชาวเสด็จไปทรงฟังพระสังฆสวาท พระพุทธมอหี บนพระมหา
ปราสาทสามวัน วันที่ ๔ จึงแห่เสด็จลงไปทำราชวรกิจ
ทรงในแพบที่ตรงแล้วแห่กลับ แล้วจึงเสด็จมารับพระสุพรรณ
บัฏ บนพระมหาปราสาท พระราชทานพระสุพรรณบัฏ

จากพระนามว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เจ้าฟ้ามิ่งขวัญ
มกฉิม พงษ์ อิศวรกระบัตร์ยชิตยราชกุมาร ครั้นเวลาบ่าย
แห่เครื่อง แวง ทรงเครื่องขึ้น มาสมโภชที่พระที่นั่งอมรินท
รวินิจฉัย ครั้นนั้นเรียกว่าพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานในวันนั้น
แต่ต่อไปอีกสองวันเป็นสามเวลา เสร็จการพระราชพิธี
ลงทรง

ครั้นเสร็จการแล้ว มีพระบรมราชโองการดำรัส ว่าการ
ลงทรงเช่นนั้นทำแต่ครั้งเดียวนี้เถิด ภาวเป็นตัวอย่างไว้
ไม่ให้สูญพิธีโบราณ เพราะการโสกัณฑ์เป็นอันจำจะต้องทำ
สำหรับยศเจ้าฟ้าทุก ๆ พระองค์ การลงทรงทำเป็นสองซ้ำ
ก็หาต้องการไม่ ไพร ๆ ที่เขาสงท่าตากสินนั้น เพราะ
เขารัชนรณจะเร่งเอาของขวันเก็บเอาเงินคนอื่นมาใช้ เขาจึง

วยก่อนทำการลง ทำก่อนเวลาโดนจุ เพราะเขาเห็นว่า
 โดนจุนั้นยังช้าอยู่ ก็ในหลวงไม่ได้ร้อนรนอะไร ไม่ควร
 จะทำให้เป็นสองซ้ำสามซ้ำ ทว่าแต่โสกันต์เกิด ด้วยแผน
 ของต้องจำใจทำตามธรรมเนียม ครั้นมาเดือน ๔ ปีชวด
 อัฐศกศักราช ๑๑๗๘ เดือนมกราคม ในปีมีศกศักราช ๑๘๑๓
 ได้มีการพระราชพิธีโสกันต์ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
 เจ้าฟ้ามงกุฎนั้น เสนอการใหญ่เหมือนกันกับครั้งโสกันต์
 เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี ครั้นมาเดือน ๔ ปีมีโรงอัฐศก
 ศักราช ๑๑๘๒ ตรงกับเดือนมกราคม ในปีมีศกศักราช ๑๘๒๑
 ได้มีการพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอิศวเรศ
 รุชมามณีอีกครั้งหนึ่ง มีเขาไกรลาสและการอื่น ๆ เหมือนกัน
 กับการสองครั้งก่อน เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดีนั้นได้ทำ
 ราชการ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 มีพระโอรส ๓ พระธิดา ๑ เป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า
 ทั้ง ๔ พระองค์ พระองค์ใหญ่ประสูติในปีชวดอัฐศก
 ศักราช ๑๑๗๘ ตรงกับปีมีศกศักราช ๑๘๑๖ พระ
 นามว่าเจ้าฟ้าอาภรณ์ พระองค์ที่สองประสูติในปีเถาะเอกศก
 ศักราช ๑๑๘๑ ตรงกับปีมีศกศักราช ๑๘๑๙ พระ
 นามว่าเจ้าฟ้ามหามาลา พระองค์ที่สามเป็นเจ้าฟ้าหญิงประสูติ

ในเดือน ๔ ปีมะโรงไท่ศก ศักราช ๑๑๘๒ ตรงกับเดือนมกราคม
 ในปีมีศกศักราช ๑๘๒๑ สิ้นพระชนม์เสียในวันพระสูตร
 พระองค์ที่ ๔ ประสูตรในปีมะเมียจัตวาศก ศักราช ๑๑๘๔
 ตรงกับปีมีศกศักราช ๑๘๒๒ พระนามว่าเจ้าฟ้าบัว
 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสามพระองค์นี้ พระบาท
 สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ก็ทรงพระราชดำริไว้
 ว่าจะทำการโสกัณฑ์ให้เต็มตามตำราเหมือนกัน ก็แต่
 เมื่อยังไม่ถึงเวลาโสกัณฑ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน
 ภาไลย ก็เสด็จสวรรคตในปีวอกฉศก ศักราช ๑๑๘๖
 ตรงกับปีมีศกศักราช ๑๘๒๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ก็เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ

ก็แต่ในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภา
 ไไลยนั้น ข้างพระบรมราชวังมีการโสกัณฑ์ ๒ ครั้ง คือ
 โสกัณฑ์พระองค์เจ้าพงษ์อิศเรศครั้งหนึ่ง ในเดือน ๔ ปี
 วอกจัตวาศก ศักราช ๑๑๘๔ ตรงกับเดือนมกราคมในปีมี
 ศกศักราช ๑๘๑๓ อีกครั้งหนึ่ง มีการโสกัณฑ์พระองค์เจ้า
 น้อยนภุมลในเดือน ๔ ปีจอฉศก ศักราช ๑๑๘๖ ตรงกับ
 เดือนมกราคม ในปีมีศกศักราช ๑๘๑๕

ในครั้งหลังนี้มีเขาไกรลาสด้วย ถัดต่อมาว่า

ในพระบรมมหาราชวัง การที่ทำนั้นก็คล้ายกับการไล่กัน
เจ้าฟ้า เพราะทรงนับถือว่าพระองค์เจ้าสองพระองค์นั้น
ประสูติแต่พระมารดาเป็นข้าเจ้าทรง จนรู้ แต่เพราะเหตุนี้
จึงหาได้โปรดให้เป็นเจ้าฟ้าไม่ ว่าด้วยการไล่กัน ในแผ่นดิน
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลยเช่นเท่านั้น

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ เมื่อ
มี^๔จอฮูศึก ศักราช ๑๑๘๘ มาจน^๕ชวศัมฤทธิศก
ศักราช ๑๑๙๐ คือเป็น^๖มี^๗ศกศักราช ๑๘๒๖ ๑๘๒๗ ๑๘๒๘
นั้นเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ขบถ บ้านเมืองมีการทัพศึกไม่เป็น
ปรกติ พระบรมมหาราชวังและพระอมรินทราภรณ์ ค้างอยู่
บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทถึงสองปี ครั้นการพระบรม
ศพแล้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทชำรุดต้องรื้อทำใหม่
ใน^๘ชวศัมฤทธิศกนั้น พระชนมายุสมเด็จพระเจ้านั่งเกล้า
เจ้าฟ้าอาภรณ์ถึงกำหนดไล่กัน^๙ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว มีพระราชโองการกำรัสว่าบ้านเมืองมีราชการ
ทัพศึกอยู่หาสุ่สบายไม่ พระมหาปราสาทก็ควรรื้อทำใหม่
ไม่มีที่^{๑๐}ตั้งพระราชพิธีไล่กัน^{๑๑} ทำแต่สังเขปเฮาเล็ก จึงตั้ง
พระราชพิธีไล่กัน^{๑๒} ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท
ไม่มีเขาโหลดาค แต่การเช่นนั้นก็คล้ายกับกระบวนพยุหยาตรา

ไส้กัณฑ์ ในวันที่ ๔ แล้ว เวลาบ่าย แต่ทรงเครื่องขึ้น
 สมโภชเวลาเที่ยงเย็นเสร็จการ การไส้กัณฑ์สังเขปครั้งนี้
 เป็นอย่างลงแล้ว ก็เมื่อไส้กัณฑ์สมเด็จพระเจ้ามังฆวนาเชอ
 เจ้าฟ้ามหาสาธกัตถิ สมเด็จพระเจ้ามังฆวนาเชอเจ้าฟ้า
 บัณฑิต ในรัชระตรีศก ศักราช ๑๑๙๓ แด่สมเด็จพระ
 นรุตถ ศักราช ๑๑๙๖ มีพระราชโองการดำรัสว่า
 เมื่อไส้กัณฑ์สมเด็จพระเจ้ามังฆวนาเชอเจ้าฟ้าอาภรณ์ ทำเพียง
 เท่าไรก็ทำแต่เพียงเท่านั้นเถิด ก็มีการแต่เหมือนกันเป็น
 แต่เปลี่ยนไป ไส้กัณฑ์แลสมโภชที่พระที่นั่งสุลลิตมาตยปราสาท
 งาน ๔ วันเล็กเหมือนกัน ก็การสามครั้งนี้มีคนขับขับ
 อยู่มาก ว่าการเป็นเช่นนั้นเพราะไม่มีเจ้าของ ใน พระ
 บวรราชวังในแผ่นดินนั้น มีการไส้กัณฑ์ ๓ ครั้ง แต่เป็น
 พุทธบูชา เจ้าที่ไส้กัณฑ์นั้น ก็เป็นแต่พระ องค์เจ้า มีไช
 เจ้าฟ้า กรมพระราชวังนั้น มีพระราชบุตรพระองค์หนึ่ง แต่พระอรรค
 ซาบา ทรงพระนามพระ องค์เจ้า ทาราวดี เป็นพระ ราชธิดา
 กรมพระราชวัง ใน แผ่นดินพระ บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จุฬาลงกรณ์ พระราชบุตร พระองค์นี้ ตามคัมภีร์ ที่มีในกฎหมาย
 อย่าง ชนม์นิยม ก็ควรเป็นเจ้าฟ้า แต่พระ บาทสมเด็จพระ
 พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หาได้โปรด ให้เป็นไม่ เรียกพระนาม

แต่ว่าพระ องค์เจ้าอิศราพงษ์ ๆ นั้น มีพระชนมายุถึงกำหนด
โสกันต์ กรมพระราชวัง ก็ สวรรคต ก่อน แต่พระ องค์เจ้า
นั้นยังไม่ได้โสกันต์ เมื่อโสกันต์มาโสกันต์ ในพระบรมมหา
ราชวัง ด้วยพิธีไม่มี แห่แห่นเหมือนพระ องค์เจ้าสามัญ
ก็มีผู้คน กระเซิบกันว่าเป็น อย่างนี้ เพราะไม่มีเจ้าของ
เหมือนเรื่องก่อนนั้น

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงรับ
หม่อมเจ้าหญิง เป็น ขिता พระ องค์เจ้าตักขณานคุณ ที่พระบิดา
สิ้นพระชนม์ พระชนมายุได้เจ็ดเดือนมาเลี้ยงไว้ในพระราช
วัง ไปรคปรานมากยิ่งกว่าพระราชบุตร พระราชขिता พระ
ราชทานพระสุพรรณบัฏ เลื่อนให้เป็นพระ องค์เจ้าโสมนันต์
วัฒนาวที ทำทองที่เหมือนจะให้ เป็นเจ้าฟ้า ด้วยพิธี
เมื่อเวลาเลื่อนหม่อมเจ้าให้เป็นพระ องค์เจ้าขึ้นนี้ คล้ายกับ
เมื่อเลื่อนพระ องค์เจ้าหญิงให้เป็นเจ้าฟ้ากุลฑลทิพยวที ใน
แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ครั้น
พระ องค์เจ้าโสมนันต์วัฒนาวที ทรงพระเจริญชนมายุ
ถึงกำหนดโสกันต์ ในรัชสมัยรัชกาลที่ ๑๒๐๘
ตรงกับรัชกาลที่ ๑๘๖๒ ได้ตั้งการพระราชพิธี
โสกันต์เป็นการใหญ่ คล้ายกับการโสกันต์เจ้าฟ้า เป็น

แต่ไม่มีเขาไกรลาศ ปลูกพระเขมูจาที่ตรง แลพลับพลาเปลื้อง
เครื่อง บนศาลาพระมทาสภาสามแทน การอื่น ๆ
ก็เหมือนกันกับเจ้าฟ้า แต่ถึง ๖ วัน เป็นแต่วันที่ ๗
ไม่มีแต่พระเกศา ก็ไต่กันตั้งครั้งนี้อ่าว่า แต่พวกอื่นเลย
ถึง พระเจ้าลูกเธอฝ่ายฝ่ายใน ของพระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ย่นว่าพระ องค์เจ้าโสมนัสวิมลนาวิก มีบุญ
มากไปกว่าพระ เจ้าลูกเธอทั้งปวงอีก การไต่กันนี้ ในแผ่นดิน
พระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสิ้นเท่านั้น

ครั้นล่วงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในปีกุนทรวิศก คักราช ๑๘๓๓ ตรงกับปีมีศกศตคักราช
๑๘๕๖ จึงพระ ราชวงษาน วม แลข้าราช การ ผู้ใหญ่ผู้น้อย
ทั้งปวงพร้อมใจกันเชิญเสด็จ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้า
ฟ้ามงกุฎ ขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติรับพระบรมราชาภิเศก
ในพระบรมมหาราชวัง แลเชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้าน้อง
ยาเธอเจ้าฟ้าอิศวเรศรุตมานฉิ ใต้รับพระบรมราชาภิเศก
ในพระบรมราชวัง ตามอย่างยศพระเจ้าแผ่นดิน ๓ พระ
องค์อย่างแต่ก่อน เพราะเห็นว่า สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
เจ้าฟ้าสอง พระ องค์นี้มีพระบารมี เล่ากฏาษาปราชญ์เป็นที่
นับถือ ของ คนไทยแลไทยเป็นอันมาก ท้าย ได้มีการ ลงดวง

แลโสกันต์เป็นการใหญ่ในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 เลิศหล้านภาไลย ถึง ๓ ครั้งถึงกล่าวมาแล้ว แล้วพระ
 ราชวงษานุวงษ์ฝ่ายใน แลท่านเสนาบดีปลูกษา
 พร้อมกันว่า พระองค์เจ้าโสมนัดวิมลนาวิก ไก่เป็นพระองค์เจ้า
 มียศใหญ่ได้ มีการโสกันต์ อย่างเจ้าฟ้าในแผ่นดินพระบาท
 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระนามแลพระเกียรติยศ
 ภาณุปรากฏสมควร จึงได้กราบทูลถวาย ทั้งเป็นสมเด็จพระ
 พระนางเธอเป็นเจ้าเป็นใหญ่ข้างใน ๖ สมเด็จพระนางเธอ
 พระองค์เจ้าโสมนัดวิมลนาวิก ทรงพระครรภ์ได้ ๗ เดือน
 ประสูติลง ประสูติพระราชโอรสในกำลังประสูติ พระ
 ราชโอรสนี้เป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าชาย
 เรียกพระนามตามพระมารดา ว่าเจ้าโสมนัดมีพระ
 ชนม์อยู่ ๓ นาฬิกา ก็สิ้นพระชนม์เพราะพระกำลังยัง
 อ่อนนัก สมเด็จพระนางเธอนั้น ก็ประสูติหนักลงพระ
 อาการหาคลายไม่ สิ้นพระชนม์ภายหลังพระโอรส ๕ วัน
 คือในวันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็ด แรมสิบสองค่ำ ปีชวด
 จัตวาศก ศักราช ๑๑๑๙ ตรงกับวันที่ ๑๐ เดือนออก
 ทองเป้ง มีภักดีศักราช ๑๑๒๒ ครั้นภายหลังมา
 พระราชวงษานุวงษ์ผู้ใหญ่ฝ่ายในฝ่ายหน้า แลเสนาบดี

พร้อมใจกัน ถวายพระ องค์เจ้ารำเพยภมราภิรมย์ ผู้เป็น
พระธิดาของ พระเจ้าตาก ของสมเด็จพระนางเชอชิงสิ้นพระ
ชนม์แล้วนั้น ให้เป็น สมเด็จพระนางเชอชิงตามันทรนั้น
ต่อไป

สมเด็จพระนางเชอ พระองค์เจ้ารำเพยภมราภิรมย์
ประสูติ พระราชบุตรใหญ่พระ องค์หนึ่ง ทรงพระนาม
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าฟ้าสงครม ในกลาง
ปีฉลูเบญจศกศักราช ๑๒๑๕ ทรงกับเดือน สิบสามเปอร์
ศกศักราช ๑๘๔๓ แล้วประสูติพระราชธิดาอีกพระ
องค์หนึ่ง ทรงพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า
จันทร์มณฑล ในปีเถาะสัปตศก ศักราช ๑๒๑๗ ทรงกับ
เดือนเอปรีลในปีมีศกศักราช ๑๘๕๕ แล้วประสูติพระราช
บุตรอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้าภาณุวนครคีรี ในปลายปีมีโรงอัฐศก ศักราช ๑๒๑๘
ทรงกับเดือนยี่นวารี ปีมีศกศักราช ๑๘๕๗ แลประสูติ
พระราชบุตรอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า สมเด็จพระ
เจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ ในปลายปีมีแมษศก
ศักราช ๑๒๒๑ ทรงกับเดือนยี่นวารี ในปีมีศกศก
ศักราช ๑๘๖๐

สมเด็จพระนางเธอ พระองค์เจ้ารำเพยภมราภิรมย
 ประสูติ พระโอรสในพระทรวงมา มีเสกสิ้นพระชนม์
 ในเดือน ๑๐ ปีระการตรีศก ศักราช ๑๒๒๓ ทรงกนิเดือน
 เสด็จนมเฮอร์ ศกศกศักราช ๑๒๒๒ แล้วสมเด็จพระเจ้า
 ลูกเธอเจ้าฟ้าหญิง จันทรมณฑาต ก็สิ้นพระชนม์ลงในเดือน
 ๖ ปีกุนเบญจศก ศักราช ๑๒๒๕ ทรงกนิเดือนเมศกศก
 ศักราช ๑๒๒๓ บังคับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสาม
 พระองค์

ก็ในแผ่นดินพระยุพินนี้ เมื่อมีชาวจันทวาต
 ศักราช ๑๒๑๕ มีการไต่กันต์ในพระบรมราชวังครั้ง
 หนึ่ง มีเขาไกรลาสแลการแต่ การเด่นใหญ่กว่าปรกติแต่
 ไม่เต็มตำรา การคล้ายกันกับเช่นเคยมีใน พระบรมราชวังแต่
 ก่อน ภายหลังแต่ครั้งนั้นมา ในพระบรมราชวัง
 เมื่อไต่กันต์พระ องค์เจ้าครวไต ก็มี การ แต่เกรงสูง
 กลองชนะทุกครั้ง แต่ทำการนั้นใน พระราชพิธี สัมพั
 ธิ์ ไม่ได้ทำเป็นการใหญ่ ไม่ได้ตั้งเขาไกรลาส
 แต่มีการเล่นนักขัตฤกษ์ประชุม ถึงกระนั้นการก็เป็น อย่างดังในการ
 ไต่กันต์ พระองค์เจ้าแผ่นดินพระยุพินนี้ แต่ฝ่ายในพระบรม
 มหาราชวัง พระเจ้าลูกเธอที่มีพระชนมายุเจริญ จนถึง

กำหนดจะโสกันต์ยังหาไม่จนถึงมีระภาทวิศก

ครั้นมาขึ้นระภาทวิศก ศักราช ๑๒๒๓ ทรงกับย

มีฤๅษศักราช ๑๘๖๒ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์ใหญ่ยังเยาว

ลักษณมีพระชนมายุเจริญถึงกำหนดจะโสกันต์ พระ

ราชวงษานุวงษ์ แลท่านเสนาบดีกราบทูลพระกรุณาว่า

การพระราชพิธีโสกันต์ เป็นการใหญ่เร้นว่างมานานหาได้ทำ

ไม่ถึง ๕๐ ปีเสด็จมาแล้ว ผู้ที่ได้เคยเห็นการในครั้งก่อน

ก็มีน้อยแล้ว จึงได้เห็นธุระจำการไม่ถนัด แต่ผู้ที่

ไม่ได้เห็นนั้นมากกว่ามาก ขอพระราชทานให้ตั้งการ

พระราชพิธีโสกันต์เป็นการใหญ่ ในการโสกันต์พระเจ้าลูกเธอ

พระองค์เจ้าเป็นประจักษ์ ในพระบรมมหาราชวัง เพื่อจะได้

เป็นแบบอย่างต่อไปในภายหน้า ครั้นนั้นจึงได้มีพระบรมราช

โองการดำรัสสั่ง ให้ตั้งการพระราชพิธีโสกันต์เป็นการใหญ่

มีกระบวนแต่แลมีนางเชิญมยุรฉัตร นางเชิญเครื่องนางสระ

แลการเล่นอื่น ๆ แต่ไม่มีเขาไกรลาศ แลได้มีการพระราชพิธี

รับพระสุพรรณบัฏเฉลิมพระนามพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬา

ลงกรณขึ้น เป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ

ยักษิณทรเทพยมรฤๅมहाบุรุษยวัคณราชรวินัย วรพงษ์บริพัต

ศิริวิฑูรราชกุมาร แทนพระราชพิธีลงทรง- แต่ไม่มี

พระมณฑปบนแพในที่สง

ฯ

การพระราชพิธีทั้งสองนี้ ได้มีในเดือน ๔ ปีระกา
 ศักราช ๑๒๒๓ ตรงกับเดือนมกราคม ในปีมีศก
 ศักราช ๑๘๖๒ เมื่อการพระราชพิธีโสกันต์ ได้มีเพลงอย่าง
 กันนี้แล้ว ครั้นมาเมื่อปีจอ จัตวาศก พระเจ้าลูกเธอสามพระ
 องค์ คือ พระองค์เจ้าหญิงทักษิณธิดา พระองค์เจ้าหญิงโสมมาภิ
 พระองค์เจ้าหญิงประจักษ์ศรี มีพระชนมายุเจริญ ถึงกำหนดควร จะ
 โสกันต์ จึงได้โปรดให้มีถวาทโสกันต์ เป็นการใหญ่
 อย่างครั้งก่อนอีกครั้งหนึ่งในเดือนนี้ ปีจอ จัตวาศก
 ศักราช ๑๒๒๔ ตรงกับปีมีศก ศักราช ๑๘๖๓

ฯ

แต่ในเดือน ๔ ปีจอ จัตวาศกนั้น ในพระบรมราชวัง
 ได้มีการโสกันต์พระองค์เจ้าอีกครั้งหนึ่ง เป็นการใหญ่ มีการ
 แด่การเล่น แด่เขาไกรลาสน้อย คล้ายกับเมื่อปีชวด
 จัตวาศกโน้นแล

ฯ

ภายหลังมาเมื่อปีชวด ศก พระเจ้าลูกเธอสอง
 พระองค์ คือ พระองค์เจ้าภักตีศรีวิมลพรรณ พระองค์เจ้ามณฑา
 ภาธร มีพระชนมายุเจริญ ถึงกำหนดควร จะ โสกันต์ จึง
 ทรงพระราชดำริห์ว่า ครั้งในแผ่นดิน พระพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว พระรามาธิบดีมหาจักราชปราชัยของ ไก

มีการ ไส้กัณฑ์ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอิน ณที่ประทับ
เกาะบ้านเลนเป็นอย่างดี ก็ครั้งนี้พระราชวังที่ประทับ
เป็นที่ประภาศก็มีหลายตำบล จึงโปรดให้มีการแก้ไขไส้กัณฑ์
เป็นการใหญ่อย่างครั้งก่อน ที่พระนครศิริธรมเมืองเพ็ชรบุรี
ตามอย่างซึ่งเคยมีในโบราณนี้ อีกครั้งหนึ่ง ในเดือนยี่ชวด
ฉศกศักราช ๑๒๒๖ ตรงกับปีมีศุภศักราช ๑๘๖๔

เมื่อว่าการ ตามเหตุที่ควร พระเจ้าลูกเธอ พระองค์
เจ้าซึ่งมีไช้เจ้าฟ้า ก็ไม่ควรจะมีการพระราชพิธี ไส้กัณฑ์
เป็นการใหญ่ แต่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกย์ แลในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัยในพระบรมราชวัง ได้มีการแก้ไขไส้กัณฑ์ พระองค์เจ้า
เกียรตินิยมเกล้า สองครั้งสามครั้งมาแล้ว แลในแผ่นดิน
พระจุลจอมเกล้า ในพระบรมราชวังก็มี การเกียรตินิยมเกล้า
น่าน่าเป็น อย่างมากจนถึงสองครั้งแล้ว ฝ่ายในพระบรมมหา
ราชวังจึงต้องทำตามการ เช่นทั้งนี้เพราะการ ไส้กัณฑ์เป็นการ
ใหญ่ไม่ได้มีมานานแล้ว ผู้ใดใคร่ค้มมากและคอยเวลาภายหลัง
ฝากไม่ไว้ ใจกาลว่าจะเป็นแน่ ที่จะได้ดู จึงกราบทูลขอ
ให้ทำขึ้น

บันทึกนี้ได้รับพระเจ้าลูกเธอ

เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์

พระองค์ใหญ่ มีพระชนมายุได้เต็ม ๑๒ ปี แต่ยี่ประสูติ
ถึงกำหนดเวลาควร จะมีการพระราชพิธีโสกันต์ เป็นการใหญ่
ด้วยได้พระราชทาน พระราชอิศริยยศต่าง ๆ เสมออย่าง
พระองค์ ในครั้งนั้น คินพระบาท สมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัยได้ทุกประการแล้ว ครั้นนี้ จึงควรให้มีการพระราชพิธี
โสกันต์เป็นการใหญ่เต็มตามตำรา เหมือนกับการพระราชพิธี
โสกันต์ ซึ่งมีในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัย สองครั้ง นี้ เพื่อจะได้เป็นแบบอย่างต่อไปภายหน้า ท่าน
ผู้ที่ต้องเกณฑ์รับราชการใด ๆ ในบัดนี้ จึงมีความยินดี
คิดฉลองพระเดชพระคุณ ทุกท่านทุกนาย ให้เต็ม
ความกำลังเทอญ

ฝ่ายชนชาวต่างประเทศที่ไม่รู้เรื่องเดิมมา ขอเสีย
ขย่ายนต่าง ๆ ว่า ทำทั้งนี้ไม่เป็นคุณเป็นประโยชน์อะไร
แก่บ้านเมือง ทำให้คนเป็นอันมากย้ายการเสียเวลา
ด้วยต้องเกณฑ์ทำการต่าง ๆ แลหากันเพื่อกเพื่อนำมา
การเล่นหลายวันหลายเวลา แลอื่น ๆ เพราะการพระราช
พิธีโสกันต์เป็นการใหญ่เต็มตามตำรา โดยธรรมเนียม
ในสยามเช่นนี้ เป็นของเคยมีสืบ ๆ มาแต่โบราณ ในแผ่นดิน
หนึ่ง ก็ไม่มีมาก เคยมีแต่ครั้งหนึ่งสองครั้งเท่านั้น

เมื่อเรตักเก็บจะไม่ได้นี่เป็นแบบอย่างแล้ว ท่านผู้รู้ชน
 ธรรมนิยมโบราณ ก็มีความเสียใจว่า พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว ทรงมีถือการต่างประเทศมาก มาเลือก
 ตระกูล ธรรมนิยมโบราณเสียสิ้นง่ายนัก ควรจะต้องรักษา
 แบบอย่างโบราณราชประเพณีไว้ ไม่ให้เสื่อมสูญจึงจะชอบ จะ
 การที่ในทางโลกกันนี้ ท่านทั้งหลายทั้งปวงเป็นอันมาก
 ย่อมเห็นว่าสิ่งของทองเงินมาถวายพระเจ้าลูกเธอที่โสภณีก เป็น
 การสมโภชโดยชอบอย่าง ธรรมนิยมทุกข้อ ๆ มา การนี้ท่านเป็น
 อันมากทำก็โดยชอบมาขึ้นเคยในพระเจ้าลูกเธอ พระองค์
 ที่โสภณีกั้นตามใจ ในที่สุดไม่ได้ข้อจึงจะเกิดข้อไว้บอก
 ไตรภพอะไรถวายก็ถวาย ไม่ถวายก็ได้ ไม่มีความผิดอะไร
 ถ้ามีก็ได้ ถวายของสมโภชพระเจ้าลูกเธอแล้วนั้น มีการ
 โสภณียศพร หลานเมื่อใด ให้ถวายทูลให้ทราบได้ฝ่ายของ
 ขลุ่ยพระบาท จะให้พระราชทานตอบแทนให้มีกำไรบ้างคุ้มทุน
 บ้าง อย่างการเลื่อนลงแขกลงขัน กันข้างนอกตามประเพณี
 บ้านเมือง เพราะฉะนั้นอย่าให้ผู้ใดผู้ใดเข้าใจผิดขึ้นพินิจ
 ผิด ๆ ไปในอันใช้เหตุโดยเป็นอันจากที่เกี่ยว

ประกาศมาฉวัน พฤหัสบดี เดือนนี้ ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ บัณ
 สุปัตตก ศักราช ๑๒๗๗ เป็นวันที่ ๖๙๑ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

เรื่องประกาศที่มีในนี้

ประกาศออกอัฐ โสฬส ชัก เขี้ยว

๑. แะเบี้ยที่ใช้มานานก่อน ถูก ๆ แพง ๆ จึงไปรคเกล้า ๆ
ได้ใช้ทองแดงทองใหม่ คือโสฬสอัฐ ส่วน
เบี้ยก็ให้ ใช้ไปตามเคย ฯ หน้า ๔๕๓ ถึง ๔๖๐

๒. ประกาศ^๔คณ^๕สถ^๖ณ^๗

ว่า^๔เบี้ย^๕อัฐ^๖โสฬส^๗ใช้^๘ไม่^๙ไ^{๑๐}

๓. แะคำ^๔ที่^๕ลือ^๖ว่า^๗เบี้ย^๘ทอง^๙แดง^{๑๐}ใช้^{๑๑}ไม่^{๑๒}ไ^{๑๓}กัน^{๑๔} ไม่^{๑๕}จริง
ใคร^{๑๖}ไม่^{๑๗}เชื่อ^{๑๘}ให้^{๑๙}นำ^{๒๐}เงิน^{๒๑}ไป^{๒๒}ชน^{๒๓}ที่^{๒๔}คลัง^{๒๕} ใคร^{๒๖}ขอ^{๒๗}ช^{๒๘}อ^{๒๙}ถูก^{๓๐}
กว่า^{๓๑}ราคา^{๓๒}ได้^{๓๓} รับ^{๓๔}ไว้^{๓๕} จะ^{๓๖}พระ^{๓๗}ราช^{๓๘}ทา^{๓๙}น^{๔๐}ร^{๔๑}าง^{๔๒}วั^{๔๓}ล^{๔๔} ฯ
หน้า ๔๖๑. ถึง ๔๖๓

๔. ประกาศ^๔คณ^๕สถ^๖ณ^๗ว่า^๘ค^๙ณ^{๑๐}บ^{๑๑}อ^{๑๒}ัฐ^{๑๓}

โสฬส^{๑๔}ใช้^{๑๕}ไม่^{๑๖}ไ^{๑๗}ที่^{๑๘} ๒. เก็บ^{๑๙}ช^{๒๐}อ^{๒๑}ความ^{๒๒}

๕. แะ^๔ทรง^๕น^๖ล^๗ด^๘ง^๙ที่^{๑๐}เห^{๑๑}ต^{๑๒}เบี้ย^{๑๓}ทอง^{๑๔}แดง^{๑๕}ค^{๑๖}ง^{๑๗}ใช้^{๑๘}ไ^{๑๙}ด้^{๒๐}คำ^{๒๑}ม^{๒๒}ปร^{๒๓}ะ^{๒๔}ก^{๒๕}า^{๒๖}
ก^{๒๗}่อน^{๒๘}มา^{๒๙} ผู้^{๓๐}ที่^{๓๑} ช^{๓๒}อ^{๓๓}ถูก^{๓๔}กว่า^{๓๕}ราคา^{๓๖} ใคร^{๓๗}รับ^{๓๘}ได้^{๓๙}
จะ^{๔๐}พระ^{๔๑}ราช^{๔๒}ทา^{๔๓}น^{๔๔}ร^{๔๕}าง^{๔๖}วั^{๔๗}ล^{๔๘} ฯ หน้า ๔๖๔ ถึง ๔๖๗

๖. ประกาศ^๔ร^๕ับ^๖พ^๗้อง^๘คว^๙าม^{๑๐}เจ้า^{๑๑}

แ^๔ด^๕ห^๖้าม^๗เจ้า^๘มี^๙ไ^{๑๐}ไป^{๑๑}ไ^{๑๒}กล^{๑๓}พระ^{๑๔}น^{๑๕}คร^{๑๖}

๗. แะ^๔ถ^๕าม^๖ผู้^๗นำ^๘พ^๙้อง^{๑๐}คว^{๑๑}าม^{๑๒}เจ้า^{๑๓} ให้^{๑๔}ล^{๑๕}ูก^{๑๖}ข^{๑๗}น^{๑๘}รับ^{๑๙}บ^{๒๐}น^{๒๑}

แก่กรมวังให้กรมวังกราบทูล ภายใน ๓๕ วัน, ใน
หัวเมือง ถ้ามีผู้ฟ้องก็ให้รับฟ้องไว้ แล้วส่ง
เจ้าเข้ามาโดยเร็ว ผู้ไม่ส่งเข้ามาก็ต้องโทษ
ตามคักกิดา ๓๐๐ ละคำสั่ง ห้ามมิให้เจ้าออก
จากเขตที่ทรงกำหนดไว้ นอกจากได้กราบบังคม
ทูล พระกรุณาก่อนจะ หน้า ๔๖๘ ถึง ๔๗๔

๕ ประกาศพระราชกำหนดกฎหมายทหาร
๔๔ เป็นข้อบังคับ ๓๓ ข้อมีว่าขู่ว่าจะไปไหนให้บอกลา
เป็นต้น ถึงกำหนดเดือน ๑ ให้เรียกทหารมา
อ่านข้อบังคับทุกคน ๖ หน้า ๔๗๕ ถึง ๔๘๔

๖ ประกาศทรงสร้าง
พระเจดีย์ วัดชุมพลนิกายาราม
๔๔ พระเจดีย์ ๒ องค์ ที่ใต้ทรงปฏิสังขรณ์อย่าให้ผู้
ชุกตรัฟัย ตามพระเจดีย์ทำลายเสีย เพราะมี
ทองอยู่ไม่ถึงไฟ ๖ หน้า ๔๘๕ ถึง ๔๘๘

๗ ประกาศทรงอนุญาต
ข้าราชการฝ่ายในทูลลาออกจากราชการ
๔๔ หญิงที่ถวายตัวอยู่ ในพระบรมหาราชวังที่ยัง

ไม่ได้ มีพระองค์เจ้า แด่เบ็ยหวักท่า ๒๐๐ บาท
นอกจากที่ทรงยกเว้นแล้ว จะออก นอกราช การก็
ไปรคเกล้าฯ ให้ออก” หน้า ๔๘๘ ถึง ๔๘๙

ประกาศออกทองทศ พิศ พักกิ่งค์
๗ เทรง แสกก เหตุ ที่มี พระราชประสงค์ จะให้
ใช้ทอง แปะ ๓ อย่าง นั้น แด่ทรงพระกรุณาถึงประเภท
เงิน แด่ทอง ซึ่ง มีมา แด่โบราณ แด่กำหนด
ราคา ของ แปะ ๓ อย่าง นั้น” หน้า ๔๘๖ ถึง ๔๘๗

๘ ประกาศ ทำการ นอก ตำแหน่ง
“ห้าม มิให้ ผู้นอก ตำแหน่ง อ้าง ชื่อ ผู้ที่มีอำนาจ
ใน ตำแหน่ง เทียบ ช่มแสง ราษฎร แด่ มิให้ เจ้า
ภานี้ นาย อากร ทำการ เกิน พระ ราชกำหนดไป ถ้า
ผู้ใด ทำการ ถึง ถ้าว มา นี้ ให้ ผู้ต้อง พินาศ นำ
ความ มา กราบ บังคม ทูล” หน้า ๔๘๓ ถึง ๔๘๔

๙ ประกาศ การ ผลของ พระ สถูป เจติย์
๑๐ แด่ การ พระศัพ สมเด็จ เจ้าฟ้า จันทร มณฑล
“ถ้ามี ท้อง สยาม ครอง ณ ทรง พระ ราชปรารภ
ผลของ พระ อาราม แด่ พระ สถูป เจติย์ ที่ใด ทรง ปฏิ

สังขรณ์ฉลอง พระเศวต พระคุณ พระเจ้าอยู่หัว รัช
กาลที่ ๑ แด่ที่ ๒ แลทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
ในการ พระศพ สมเด็จพระ เจ้าลูกเธอ ไปรยกเกล้าฯ
ให้มี การ สมโภช พระบรมธาตุ แล เชิญ พระ
บรม ธัญวิ พระ ธัญวิ มา ประคิณฐาน บำเพ็ญพระ
ราชกุศลด้วย แล ทรง แสดง พระบรมราชประสงค์
พระบรม ราชานุญาต ในการ นี้ต่าง ๆ ”
หน้า ๓๑๘ ถึง ๓๑๙

๑๑ ประกาศ พักทัก ภาษี เรือ ตัก แพรโรง ร้า

“ไปรยกเกล้าฯ ให้ เลิกอากร เบิก ตลาต เสีย
เปลี่ยน เรือทัก ภาษี ซอ ซาบ ครั้น ต่อ มา มี ผู้กราบ
ขังคม ทูล ว่า เจ้า ภาษี เรือทัก ภาษี เหลือ เกิน นัก
จึงไปรยกเกล้าฯ แยก พักทัก ภาษี แก่ ราษฎร ทั่วไป
ถ้า เจ้า ภาษี เรือทัก ภาษี เหลือ เกิน อีก ก็ให้ นำ พักทัก
ออก ได้ เสีย ” หน้า ๓๓๒ ถึง ๓๓๓

๑๒ ประกาศ มหา สงกรานต์ ปี ชวด ฉศก

“สงกรานต์ ปีนี้ ๓ วัน ตาม เคย มี โดยมาก ฯลฯ
มี พระ บรมราโชวาท ใน ที่ สด ด้วย ” หน้า ๓๔๐ ถึง ๓๔๑

๑๓

ประกาศ วัน ชีวรม มัต สวรรณะ

“ใน ประกาศ สงกรานต์ ปี ชวด นั้น วัน ชีวรม มัต สวรรณะ
 ยัง คตาค เกิดขึ้น อยู่ หลาย แห่ง ขอให้ ถือ
 ตาม คมัย ที่ ไปรอกเกล้า ๆ ให้ แก่ มาตริง นั้น ”
 หน้า ๕๕๑ ถึง ๕๕๒

๑๔

ประกาศ ฤค ฝน ปี ชวด จะ น้อย ราคา เข้า จะ ขึ้น
 “ปี ฝน น้อย ช่าง จะ น้อย ให้ ราษฎร ขวน ขวาย
 รวบรวม เข้า ไว้ ให้ พอ ที่ จะ ใช้ ต่อ ไป ”
 หน้า ๕๕๓ ถึง ๕๕๕

๑๕

ประกาศ ให้ ไซ้ เงิน เหยียบ ญอก

“เงิน เหยียบ ๑ ชนิด คือ เหยียบ ญอก ๑
 เงิน รูเปี้ย ๑ เงิน วิสัยคำ ๑ ให้ รับ ไว้ ไซ้ ได้
 ถ้า ผู้ใด จะ ต้อง การ เงิน ยาท ให้ นำ ไป ขึ้น ที่ คลัง ”
 หน้า ๕๕๖ ถึง ๕๖๐

๑๖

โปรดให้ เลิก อากร มะพร้าว

กลับ เรียก ภาษี น้ำมัน ตาม เกิน

“ด้วย เจ้า ภาษี เก็บ ค่า อากร มะพร้าว เหลือ เกิน จน
 ไม่มี ใคร ปลูก สร้าง ขึ้น อีก จึง โปรดเกล้า ๆ
 ให้ เลิก อากร มะพร้าว เสีย กลับ เรียก ภาษี น้ำมัน
 ตาม เกิน ” หน้า ๕๖๑ ถึง ๕๖๓

๑๗

ประกาศ จะไปรค

พระ ราชทาน เบี้ย หัก ค่ายทอง แปะ

“แต่ ครั้ง แ่่น คิน ก่อ น ๆ มา ถ้า เงิน ไม่ พอ
ก็ พระ ราชทาน ทอง คำ แทน เบี้ย หัก ใน ครั้ง นี
จะ พระ ราชทาน ทอง ทศ พิศ พิศ คึง สัก แทน ใคร
ไต่ ไ่ว้ จะ ขอ ชื่น ที่ คด ัก ไต่” หน้า ๕๖๔ ถึง ๕๖๕

๑๘

ประกาศ การ พระราช

พิธี เสด็จ มพระชนม์ พรรษา ที่ ๑

“การ เสด็จ มพระชนม์ พรรษา ใน เวลา ที่ พระ
ชนม์ พรรษา ยัน เรบ ครบ ๖๐ ถ้วน ก็ เปน การ ไหญ่
แต่ มี ไต่ ไปรค เกด ำ ๆ กระ เกด ณ์ ผู้ หั่ง ผู้ ไต่
หน้า ๕๖๕ ถึง ๕๖๖

๑๙

ประกาศ ท คณ ลอก ัก คัก

หนังสือ พระพุทธ ทำนวย เรือง อ้าย ไนร

“ทรง พระ ราช คำ ริศ ว่า หนังสือ ที่ ลอก ัก คัก กั้น
ค่อ ๆ มา ว่า เปน หนังสือ ของ ผู้ มี บุญ ณ์ เปน
ของ อ้าย พวก ขบถ อย่า ให้ ใคร เชื้อ หนังสือ น
ค่อ ไป อิก ถ้า ใคร ไม่ ฟัง จะ ค้อง มี โทษ ”

หน้า ๕๖๔ ถึง ๕๖๕

๒๐

ประกาศ ด้วย มี ผู้ กราบ ขูล เรือง อ้าย ปละม

“ถ้าใคร ใ้^๕ อัฐ ปลอม มา ถวาย จะพระ ราช ทาน
รางวัล” หน้า ๕๘๐ ถึง ๕๘๒

๒๑๑

ประกาศ เงิน แปะ ปลอม

โปรดให้ มา เปลี่ยน เงิน ที่ ไป

“มี ผู้ เล่า ลือ กัน ว่า มี คน ทำ เงิน ปลอม มา ^๕ขึ้น
แล มี ผู้ นำ ไป ทูล เกล้า ฯ ถวาย ก็ ไม่ ไ้ ความ
จริง จึง โปรด เกล้า ฯ ว่า แท้ ^๕ไป ทล อก
๕ เกื่อน • ถ้า ใคร ใ้^๕ เงิน ปลอม ไป ทล เกล้า ฯ
ถวาย จะ พระ ราช ทาน เงิน ที่ ^๕เปลี่ยน ให้”
หน้า ๕๘๓ ถึง ๕๘๔

๒๑๒

ประกาศ เพิ่ม เติม

ทำ อัฐ โสฬส ^๕อ่อน แล บาง ไป

“ที่ ลือ กัน ว่า อัฐ ปลอม นั้น มี ผู้ กล่าว ว่า เปน
ทัว อัฐ แท้ ก่อน หน้า ต่อ มา ทำ บาง ลง จึง เห็น
ว่า เปน อัฐ ปลอม โปรด เกล้า ฯ ว่า ถ้า มี
ทรา แ่^๕น คิน แล ใ้^๕ ไ้^๕” หน้า ๕๘๐ ถึง ๕๘๒

๒๑๓

ประกาศ ราคา เข้า

“^๕ขึ้น ^๕ฝน แ่^๕ง ราคา เข้า แ่^๕ง ^๕ขึ้น ถ้า มี ผู้ ^๕อ้าง
รับ ^๕สั่ง ว่า ไม่ ให้ ขาย แ่^๕ง อย่า เชื้อ ให้ ^๕จับ ^๕ตัว
มา จะ โปรด เกล้า ฯ ให้ ลง โทษ” หน้า ๕๘๓

๒๔

ประกาศ พระ ราช ทาน พระ บรม
 ราโชวาท เคือน สติ แก่ ผู้ ช้อ เข้า ผู้ ขาย เข้า
 “ มี ผู้ ช้อ ช้อ เข้า กัน มาก ผู้ ขาย ก็ โท้ง ราคา
 มาก ขึ้น ไปรท เกด้า ๆ ว่า อย่า ให้ ผู้ ช้อ
 ทุน ช้อ นึก ฝ่าย ผู้ ขาย ก็ อย่า ขาย ให้ เกิน ไป ”
 หน้า ๕๘๔ ถึง ๕๘๘

๒๕

ประกาศ ไปรท ให้ เอา
 อัฐิ ปลอม มา แลก อัฐิ ดี ไป ใช้
 “ ใคร มี อัฐิ ปลอม ให้ ไป เปลี่ยน อัฐิ ดี มา ใช้ แต่
 ภายใน ๔ เดือน ” หน้า ๕๘๘

๒๖

ประกาศ เรื่อง หม่อม ราชวงษ์
 หม่อม หลวง เรียบ ก็นว่า เจ้า
 “ ที่ เรียบ หม่อม ราชวงษ์ ว่า เจ้า นั้น อย่า ให้
 เรียบ ต่อ ไป ถ้า เกิด เหตุ อะไร ขึ้น ก็ ให้ ทำ ตาม
 การ อัน ควร แก่ ทาง ราชการ ” หน้า ๖๐๐ ถึง ๖๐๓

๒๗

ประกาศ บิด เข้า ไม่ ได้ จำ หน้า ย นอก ประเทศ
 “ บิด นี้ ทำ มมาก ทำ นา ไม่ ได้ ผล จึง ไป รท
 เกด้า ๆ ให้ ช้อ บิด เข้า เมื่อ บิด จึง จะ ประกาศ
 ให้ ทราบ ถ้า ใคร ลัก ลอบ ขาย เข้า ไป ท่าง

ประเทศจะตั้งไทย ” หน้า ๖๐๒ ถึง ๖๐๕

๒๘ ประกาศ เงิน ค่านาตรา แดงโปรดให้ ตั้ง ค่า

“ ทรง แสดง ประเพณี เก็บหางเข้าค่านา แต่
ก่อน ๆ มา จนบัดนี้ ที่ใด ทรงอนุญาต
ให้ ตั้ง ค่า ค่านา ค่าโค ใน ส่วนที่ไม่ได้ทำ ”

หน้า ๖๐๖ ถึง ๖๐๘

๒๙ ประกาศ มหาลิงกรวต ๖๔๖ ลปคต

“ สังกราบ ๖๔๖ ๓ วันตามเคยมี มาโดยมาก
ว ด ๖ มี พระบรมราโชวาท ใน ที่ สกด้วย ”

หน้า ๖๑๕ ถึง ๖๑๗

๓๐ ประกาศ ชุทศตของ ภาษี เจริญ

“ มี ผู้ ชุทศตของ ภาษี เจริญ ชน แต่ จะ ตั้ง
ขอเก็บ ภาษี เรอ ชน ล่อง ใน คลอง นน ๑๐ ปี ถ้า
ไม่ ให้ เก็บ ภาษี จะ ขอ ตั้ง โรงหอย ใคร เห็น อย่างไร
ให้ กราย บัง คม ทูล ทอบ ” หน้า ๖๒๒ ถึง ๖๒๔

๓๑ ประกาศ ห้ามมิให้ เขียน หนังสือ

ทุกเกล้า ๑ ถวาย ด้วย หมึก คินสอ ที่ จักวาง
“ ผู้ ที่ จะ เขียน หนังสือ ทุกเกล้า ๑ ถวาย ให้
เขียน ด้วย ให้อ่านง่าย ๆ ” หน้า ๖๓๕ ถึง ๖๓๖

๓๒ ประกาศ เรื่อง จิน ทำอัฐปถอม

“มี จิน พวก ๑ ทำอัฐปถอมมากขึ้น ถ้าใคร
จับตัวได้จะ พระ ราชทาน รางวัล ที่มี ผู้เล่า
ลือกันว่าฝรั่งจะ ทำอัฐเข้ามาขายนั้น อย่า
เชื่อ ถือ เลย” หน้า ๖๓๗ ถึง ๖๔๐

๓๓

ประกาศ มีให้ เล่น แอ้ว ลาว

“ชาวสยามชอบ เล่น ลาว แคะ มากขึ้น แล ทั้ง
การเล่น ภาษา ของ คน เสี้ย แต่ หัน ค่อยไปอย่าให้
เล่น ลาว แคะ อีก” หน้า ๖๔๑ ถึง ๖๔๓

๓๔

ประกาศ เรื่อง ชาว ค่านัก เรือ แด พระ

ราชบัญญัติให้ ตั้ง ภาษี อยู่ กับ ค่าน ทุก คำบล
“เจ้า ภาษี กับ ชาว ค่าน มักวิวาท กับ ราษฎร เมือง ๆ
แต่ หัน ค่อยไปให้ ตั้ง ภาษี อยู่ กับ ค่าน ทุก คำบล เพื่อ
ไต่ เสน พยาน ในการ วิวาท” หน้า ๖๔๔ ถึง ๖๔๖

๓๕

ประกาศ พิทักษ์ทอง แดง ชัก เชี่ยว

“เบี้ยทองแดง ออกใหม่ ๒ ชนิด ๆ ใหญ่ เรียก
ว่า ชัก ชนิด เล็ก เรียก ว่า เชี่ยว ให้ ใช้ ใ้ ทั่ว ไป ”
หน้า ๖๔๗

ประกาศพระราชบัญญัติ ลักพา

“หญิง ที่มี ผู้ ลอบลัก เปน ชู้ อยู่ เมื่อ มี ผู้ มา
 ขอไต่แต่หญิงไม่ เค็มใจ ถ้า ทรนกลหญิง ทำ
 แล อายุ ๒๐ ปี แล้ว ให้ ตักสินตามใจหญิงสมัค
 แต่ ชาย ชู้ ต้อง เสีย ค่า ลเมิก แล เสีย เงิน แก่ ชาย
 ที่ ขอไต่ ตาม ทวร ถ้า บิดามารดา หญิง มี บัณฑ
 คักก็ ต้อง ตักสินตาม สมัค แห่ง บิดามารดา หญิง
 ถ้า บิดามารดา หญิง จะ ชาย ให้ มี ค่าตัว ต้อง ตาม
 แต่ หญิง จะ ขอม รับ ถ้า หญิง ตาม เขา ไป เขา
 ทรพย์ บิดา มารดา ไป ด้วย ต้อง คืน แต่ ให้ บิดา
 มารดา ยอม ลด ให้ บ้าง ส่วน การ พ้องอย่า หญิง
 จะ อย่า ชาย ก็ ไ้ เมื่อ อย่า แล้ว บุตร ต้อง ตักสินตาม
 ใจ ฝ่าย ผู้ มี บัณฑคักก็ เมื่อ บิดามารดา ทำ นา
 กว่า ๔๐๐ ไร่ ให้ ตักสินตาม กฎหมายเก่า ”
 หน้า ๖๔๘ ถึง ๖๖๐

ประกาศ พิทักษ์ ภาษี น้ำ มัธยม พรวัว

“มี ผู้ กล่าว โทษ เจ้า ภาษี ว่า เก็บ ภาษี ผิด พิทักษ์ ไ้
 ไป รก เกล้า ๆ ให้ ชำระ ปรียบ ไหม แล้ว ท่อ ไป ให้
 เก็บ ภาษี ตาม พิทักษ์ ซึ่ง ไป รก เกล้า ๆ ให้ ประกาศ
 ใน ครั้ง นี้ ” หน้า ๖๖๓ ถึง ๖๖๕

ประกาศ พระราชพิธี ถง สง โสกันต์

ทรงแสดง ประเพณี ที่ จะ เปน เจ้าฟ้า พระองค์ เจ้า
หม่อมเจ้า แล จำนวน เจ้า ฟ้า เมื่อตั้ง กรุง ธนบุรี
แล เมื่อแรก ตั้ง พระวงษ์นี้ แล ปวดีของ พระราช
พิธี โสกันต์ แล ลง สรง รับ พระสุพรรณบัตร ซึ่ง
นับว่า สิ้น เหนียง มา แล แขนแผน ที่ เจ้าฟ้าพิทวดี
ได้ ทรง ทราบ มา แล พระราช ประสงค์ ที่ จะ
โปรดเกล้า ฯ ให้ ทำ พระราชพิธี โสกันต์ ใน
ครั้ง น” หน้า ๖๖๖ ถึง ๖๘๓

